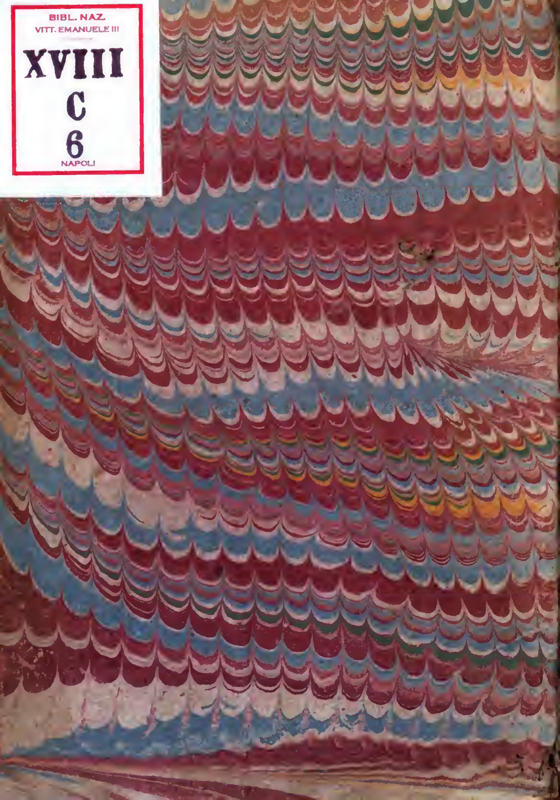

R. P. Constantinus Swięcicki, Ord: Min: Obs: Ser:mi et Potentiss: Augusti III. ort: Pol: Reg: M. D: Lit: ac Elect: Sax: etc. aulicus Theologus.

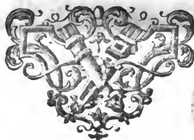
DE
JURE NATURÆ
ET GENTIUM IN GENERE;
ET DE JURE
BELLI ET PACIS
IN SPECIE.

AUTHORE

R. P. CONSTANTINO
SWIĘCICKI

Ord. Min. Observ. S. Francisci Lect. Theologo, Provinciæ Litvaniæ Exdefinitore, Serenifs. & Potentifs. Augusti III. Orthodoxi Poloniæ Regis Magn. Duc. Litvan. ac Elect. Saxon. &c. Aulico Theologo.

2

LUCÆ, MDCCLXIII.

Sed Proſtant
VENETIIS
APUD ANTONIUM BORTOLI.

BENEVOLO LECTORI.

EXtare mentibus nostris legem Naturalem nemo negat nisi qui desipit, & nec se, nec hominem novit. Quisquis seipsum vel leviter excusserit, facile de-

deprehendet ſibi juſti & injuſti , honeſti & turpis principia ab ipſa natura, vel potius a ſummo Naturæ Auctore ingeſta eſſe atque impreſſa . Ea protoparenti Adamo Deus Creator infudit, iiſque unicum preceptum poſitivum adjecit, quo ipſi prohibebatur ne de ligno ſcientiæ boni & mali comederet. Legem hanc obſervatu facillimam aliena ſolicitatione victus violavit, & hinc immenſa malorum ſeges. Peccatum ſecuta eſt moriendi neceſſitas , & concupiſcentia incepit adverſus rationem pugnare. Non tamen extinctum penitus fuit lumen illud, quo illuſtrati rectum a pravo, æquum ab iniquo ſecernimus: hoc enim & Conditoris bonitati repugnat, & ipſis hiſtoriarum monumentis refellitur . Primis enim illis ab Orbe condito temporibus nondum inſtituti erant inanium Numinum cultus , unicus agnoſcebatur Deus, & ſincere colebatur , proindeque vigebat juſtitia cum vera religione neceſſario & indiſſolubiliter connexa , &, ſi Cainum exceperis aliaque pauca forte monſtra potius quam homines, nemo de aliorum pernicie cogitabat, nullæ inimicitiæ, nulla bella.

Non-

Nondum vesanos rabies nudaverat enses,
Nec consanguineis fuerat discordia nota.

At successu temporis sublata e plerorumque animis vera religione, & introducta Idololatria, omnis caro viam corrupit; disruptum est humanæ societatis vinculum. Hinc rapere aliena, in privatum commodum omnia trahere, proximo insidiari, & omnia in præceps ruere: Sic ut grassante passim libidine, falsis opinionibus, & pravis moribus ipsa lex naturalis pæne obliteraretur.

Hæc igitur ut in animis hominum reviviksceret, ejusque præcepta iis apertiora fierent; data est lex scripta, quam Deus per servum suum Moysen promulgavit, quæ-quæ Exodo & Deuteronomio præcipue continetur. Sed cum lex illa scripta, teste D. Augustino, libro de Gratia Christi capite octavo, juberet potius quam juvaret, & morbum doceret esse non sanaret; ubi venit plenitudo temporis Deus Parens indulgentissimus Filium suum misit, qui peccatum tolleret: viam hominibus ad veram Patriam aperiret: præceptorum sanctitate, atque uberiore quam antea fuerat, gratiæ largitione cupiditates comprimeret: Evangeli-

geli-

gelica luce densas injustitiæ tenebras dissiparet : Cultum Dei purum & perfectum toto Orbe constitueret, & æquitatis naturalis semina, quæ humani generis conditor inseverat, sed cupiditate ferme extincta erant, iterum excitaret, foveret, & ad copiosiorem lætioremque fructum perduceret. Iis præceptis instructi alios homines ut fratres diligimus: Patris communis beneficia cum indigentibus partimur; nulli nocemus, nullum premimus, nec fores claudimus hospiti, nec aures precanti; sumus largi, benefici, liberales: quas regias esse laudes Tullius existimavit, ego verius dixerim Christianas, hoc est a Christo Domino Discipulis commendatas.

Reperiuntur quippe passim in sacris novi Testamenti libris sententiæ illustres, quibus NATURÆ JUS egregie explicatur, illustratur, & confirmatur; iis innixi Pontifices & Concilia, varia de officiis ediderunt decreta : Sancti Ecclesiæ Patres, aliique Apostolici viri, qui Divinæ Scripturæ exponendæ operam dederunt, sæpe etiam de JURIS NATURALIS præceptis sermonem instituunt, eaque enodant; quorum vestigiis insistentes Theologi Christianorum Dogmatum explicationi solidas de eo quod na-

natura æquum & iniquum est, dissertationes annectunt.

Nec defuerunt, hisce præsertim postremis temporibus, qui JURIS NATURALIS præcepta in unam veluti formam, & adæquatum Systema redigere tentaverunt. Sed in hujuscemodi libris summo delectu opus est atque judicio; plerique enim dum præclaram illam disciplinam tradere & illustrare sese jactitant, eam miserum in modum fœdant ac dilacerant, & in periculosissimos capitalesque errores impingunt.

Alii enim sentiunt ante Imperia, justum & injustum non extitisse: actionem omnem natura sua esse adiaphoram: quod justa vel injusta sit, a Jure Imperantis provenire, & sic consentiunt Ethnico Poetæ dicenti.

Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si, fastosque velis evolvere mundi
Nec Natura potest justo secernere iniquum;
Dividit ut mala diversis, fugienda petendis.

Alii autem volunt Principem legibus in universum omnibus, adeoque & naturalibus solutum: omnes ad unum Acatholici Sacerdotii & Imperii jura confundunt. Tandem ne multos enumerem errores, quos fuse expo-

no & confuto, Scholasticos Doctores, SS. PP. & ipsos Sacros Canones ubique superbe despiciunt.

Meo igitur muneri conveniens & communiuti litati accommodum existimavi, quæ de JURE NATURÆ & GENTIUM olim commentatus sum, publici juris facere, idque tradere quod

Aeque pauperibus prodest, locupletibus aeque
Aeque neglectum pueris senibusque nocebit.

Ea sic tractavi, ut quæ rationi naturali consentanea existimavi, etiam Sacris Litteris, Conciliis, Patribus, Pontificum Decretis, & Doctoribus confirmaverim; positis in Genere utriusque juris principiis exinde varia deduxerim officia ad quæ tenemur, eo modo, & ordine, qui ex singularum disputationum Proœmio facile poterit intelligi: & quia haud leves quæstiones sunt, quæ circa JUS BELLI & PACIS proponuntur, de eo in specie & peculiariter differendum duxi.

In afferendis autem propositionibus & retundendis adversariorum argumentis (quæ candide semper & expressis ipsorum verbis retuli nec inanis gloriæ cupiditas, nec malesanum contradicendi studium, nec no-

novitatis amor direxit) unicus mihi finis veritas , pro qua viro Chriſtiano & Religioſo ad extremum uſque vitæ ſpiritum decertandum eſt. Vive & vale.

Licentia, & Approbatio Ordinis.

Fr. Clemens de Panormo Lector Jubilatus, Catholicæ Majestatis in Regali Matritensi Congressu pro Immaculata Conceptione Theologus, ac totius Ordinis S. P. N. Francisci Minister Generalis Visitator, ac Reformator Apostolicus, & Servus.

CUm Opus compositum a P. F. Constantino Święcicki Nostræ Observantis Provinciæ Litvaniæ Lectore Theologo, ac Exdefinitore, cujus titulus est: *De Jure Naturæ & Gentium in Genere, Belli & Pacis in Specie*, a duobus PP. Theologis, quibus id commisimus, revisum, & approbatum fuerit, vigore præsentium facultatem eidem concedimus, quatenus servatis servandis, illud typis mandare possit.

Datum Mantuæ in Conventu S. P. N. Francisci 1762. Die 26. Maii.

Fr. Clemens de Panormo Minister Generalis.

Loco ✠ Sigilli.

De mandato Reverendiss in Christo Patris Fr. Vincentius Scutari Exdefinitor General. & Secret. Gener. Ordinis.

Cen-

Cenfura Theologorum Ordinis.

EGo Infrafcriptus, cum mandatum acceperim a R^mo P. Clemente de Pânormo Ordinis Minorum Miniftro Generali, ut recognofcerem Opus, cui titulus eft *De Jure Naturæ, & Gentium in Genere, & de Jure Belli, & Pacis in Specie*, Auctore R. P. Conftantino Swięcicki Provinciæ Litvaniæ Min. Obf Lectore Theologo, ac Exdefinitore, quod alii duo Ordinis Noftri Theologi approbarunt, illud Sedulo recognovi; in eoque animadverti conftare doctrinam folidam, atque Orthodoxam, qua commenta potiffimum Proteftantium refelluntur. Ea propter digniffimum cenfeo, ut typis edi poffit.

Romæ in Aracœli Kalendis Maii 1762.

Fr Joannes de Luca Venetus
Coram Summo Pontifice
Examinat. Epifcoporum.

Libentissime jussis tuis R.^me P. obtemperavi, & Librum cui titulus est: *De jure Naturæ, & Gentium in Genere, & de Jure Belli, & Pacis in Specie*, Auctore R. P. Constantino Swięcicki Lectore Theologo, ac Exdefinitore attente legi. Nihil in eo reperii, quod aut Catholicis Dogmatibus, aut Christianis moribus, aut juris Principum adversetur. Multa imo continet, quæ intricatissimæ Doctrinæ de Jure Naturæ, & Gentium illustrandæ inserviunt: ac plurimos refellit errores eorum, qui Jus Naturæ, & Gentium tam illustrarunt, quam perniciosis Doctrinis corruperunt. Qua de causa dicerem, si Paternitati Tuæ Reverendissimæ videbitur, opus seu Librum supra memoratum in publicam lucem edi posse.

Deum rogo, ut Te ad multos annos Christianæ, ac Litterariæ Reipublicæ, nostrique Ordinis bono servet incolumem, Teque precor ut mihi Seraphicam Benedictionem impertiare.

Romæ in Aracœli hac Die 17. Februarij 1762.

F. Franciscus Antonius de Corbaria
Chronologus Ordinis.

INDEX

Disputationum, & Capitum.

De Jure Naturæ, & Gentium in Genere.

DISSERTATIO PRÆLIMINARIS. Pag. 1.

Caput I. De Philosophis Græcis. 2.
Caput II. E'e Romanis. 4.
Caput III. De Christianis, & SS. Patribus. 6.
Caput IV. De Acatholicis, eorumque in Scriptores Catholicos calumniis. 7.
Caput V. De Acatholicorum in SS. Patres conviciis. 9.
Caput VI. De recto juris Naturæ usu. 12.
Caput VII. De recta addiscendi juris Naturæ ratione. 20.

DISQUISITIO HISTORICA.

Caput I. De Origine, & progressu juris publici, tum Naturæ, tum Gentium. 23.
Caput II. De politica vivendi forma post diluvium atque ad legem scriptam. 26.
Caput III. De Noachidarum forma vivendi, & utrum jus naturale, ac Gentium coluerint. 28.
Caput IV. De prima rerum divisione, & Dominiorum origine. 30.
Caput V. Quæ fuerit Imperiorum Origo. 31.
Caput VI. Quomodo jus Naturæ, & Gentium ex lege Divina Scripta & Hebræis tradita, fit confirmatum, & illustratum. Item de Traditionibus Hebræorum. 32.
Caput VII. De juris naturalis conditione apud Gentiles.

tiles tempore legis ſcriptæ, deque Morali Philoſophia: item de moribus Judæorum. 35

Caput VIII. Quid Lex Evangelica ſplendoris attulerit juri Naturæ, quid Jus Civile, & Canonicum. 37

Caput IX. Quid conferant ad diſciplinam juris Naturæ, & Gentium ſcripta quorundam Proteſtantium, qui ſunt celebriores, hoc eſt Grotii, Hobbeſii, Puffendorfii, Thomaſii. 39

PARS PRIMA.

De Jure Naturæ, & Gentium in Genere.

DISPUTATIO PRIMA.

De moralitate actuum humanorum.

Caput I. De prima Moralitatis origine. 43

Caput II. De libertate, & proximis conſtitutivis Moralitatis. 46

Caput III. De intrinſeco principio Moralitatis. 56

Caput IV. De honeſtate actuum humanorum. 63

Caput V. Veterum Philoſophorum de interna actuum honeſtate ſententia. 69

Caput VI. Puffendorfii ſententia de lege honeſtatis regula. 71

Caput VII. Impia Spinoſa, & Hobbeſii Syſtemata de regula honeſtatis. 76

DISPUTATIO SECUNDA.

Quænam ſint principia intrinſeca effectiva, & impulſiva actionum moralium.

Caput I. De principiis intrinſecis effectivis. 78

Caput II. De principiis intrinſecis impulſivis actionum humanarum. 82

DISPUTATIO TERTIA.

De proprietate, quæ necessario consequitur moralitatem actus humani, diciturque imputabilitas.

Caput Unicum. 86

DISPUTATIO QUARTA.

De Lege Naturæ, & Gentium.

Caput I. De statu hominis naturali, & ejus proprietate. 89
Caput II. De essentia, & proprietatibus Juris Naturæ. 93

DISPUTATIO QUINTA.

De principio cognoscendi Juris Naturalis, hoc est, quid præceptum, quid vetitum sit Jure Naturæ. 95

Caput I. De aliis sententiis recentiorum circa principia Juris Naturæ. 103
Caput II. Quodnam sit principium fundamentale Juris Naturæ ex communi sententia. 105
Caput III. Solvuntur objectiones contra principium amoris debiti. 106

DISPUTATIO SEXTA.

De existentia Juris Gentium, an, & quomodo differat a Jure Naturæ, ejusque definitio. 109

Caput Unicum. De divisione Juris Gentium; tum quale, & quotuplex ejus objectum. 115

DISPUTATIO SEPTIMA.

De officiis hominis erga Deum, seipsum, & proximum; Jure Naturæ præscriptis. 118

Caput I. De officiis hominis erga Deum. 119
Caput II. An Protestantes recte ducant argumentum ex religione naturali ad religionem Christianam, sic ut divisionem potestatis Sacræ, ac profanæ Juris Divini minime esse evincere queant. 126
Caput III. De Habitudine Religionis Judaicæ ad Christianam. 136
Caput IV. De Habitudine Religionis Christianæ ad vitam civilem. 140
Caput V. De officiis erga seipsum. 142
Caput VI. De officiis erga proximum. 143
Caput VII De hominum dominio in homines. 144

DISPUTATIO OCTAVA.

De lege, ejusque vi obligandi.

Caput I De lege in Genere. 148
Caput II. De lege æterna. 151

DISPUTATIO NONA.

De proxima regula bonitatis, & malitiæ humanorum actuum, quæ est recta ratio, seu conscientia. 154

Caput I. De conscientia erronea, dubia, tuta, certa, scrupulosa. 155
Caput II. De conscientia probabili. 159

PARS

PARS SECUNDA.

De Jure Belli, & Pacis in Specie.

DISPUTATIO PRIMA.

De Bello, ejusque causis, ac de officiis, quæ inde nascuntur.

Caput I. De origine, natura, licentia, & conditionibus Belli. 165
Caput II. De justitia Belli ratione Religionis. 177
Caput III. Quid sentiendum in specie de causa justa Belli adversus infideles. 180
Caput IV. De Bello causa Religionis contra Paganos. 183
Caput V. De justitia Belli contra subditos hæreticos causa Religionis. 191
Caput VI. De justitia, ac injustitia Belli ratione Regionis. 194
Caput VII. An negatus transitus militaris sit justa Belli causa. 200

DISPUTATIO SECUNDA.

De effectibus Belli. 205

Caput I. De effectibus Belli primario, & secundario respectu hostium. 206
Caput II. De effectibus Belli relate ad victores, & victos. 211
Caput III. De effectibus Belli quoad subditos. 214
Caput IV. De obligationibus in Bello. 215
Caput V. De Represaliis. 218

DIS-

DISPUTATIO TERTIA.

De Fœderibus.

Caput I. De origine fœderum, eorumque materia, forma, ritu, obligatione, executione, dissolutione, cautionibus adhiberi solitis. 220
Caput II. An, & quatenus fœdus licitum sit. 225

DISPUTATIO QUARTA.

De Jure Pacis, ejusque natura, & proprietatibus.

Caput I. De natura, subjecto, & objecto Pacis. 231
Caput II. De effectibus Pacis, & ei contrariis. 234
Caput III. De accessoriis Pacis. 236

DISPUTATIO QUINTA.

De mutua hominum Caritate.

Caput Unicum. 239

DISPUTATIO ULTIMA.

De mutuo Officiorum concursu.

Caput Ultimum. 224

R. P.

R. P. CONSTANTINI SWIĘCICKI

O. M. OBSERVANTIUM THEOLOGI.

DE JURE NATURÆ; ET GENTIUM IN GENERE.

DISSERTATIO PRÆLIMINARIS.

Hilosophiæ nobilissima pars est illa, quæ morum Doctrinam continet, & ad cognitionem animi pulcherrima, & ad mores instituendos aprime utilis. Quæ vero Jus Naturæ, & Gentium investigat, ea est fundamentum Philosophiæ Moralis universæ. Nemo sane vel mediocriter eruditus ignorat, quanti semper hanc morum disciplinam sapientes fecerint viri cujusvis ætatis, quorum longum esset vel nomina recensere. Nonnullos tamen commemorabo.

CAPUT I.

De Philosophis Græcis.

UT Ægyptios, Chaldeos, & Persas præteream, quorum Ethicen Gudlingius persecutus est in Historia Philosophiæ Moralis Cap. 1. neminem latet omnem Pythagoræ Philosophiam ad studium virtutis comparatam fuisse. Unicum enim sibi ille finem proposuerat, ut homines informaret ad similitudinem Dei, quoad fieri posset consequendam. Eminere deinde inter Græcos visi sunt complures excellentia moralis Philosophiæ; sic illorum septem, qui sunt Græciæ consensu dicti Sapientes, præclare sententiæ ad mores pertinent. Socratem, ait Cicero Libro primo de Oratore, *omnium sapientissimum, & Sanctissimum, ad mores formandos, vitamque hominum rite instituendam Philosophiæ studium omne transtulisse, accepimus*. Ejus doctrina morum, vel hominem solum spectandum docet, vel ut est pater familias, vel ut est Civis. Ad primum pertinet Ethica ejus, ad secundum Economica, Politica ad tertium. Plato quamquam placitis suis moralem corrupisse Philosophiam censeatur (absurda enim de animi substantia docuit) de virtutibus tamen, ac summo bono ita solide, ac prudenter disseruit, ut nemo fuerit ex Ethnicorum numero, qui propius, quam Plato, ad Christianæ de moribus Philosophiæ præcepta accederet. Aristotelis Ethicorum ad Nicomachum libri decem, Magnorum moralium libri duo, & moralium ad Eudemum libri septem, totam exhibent Philosophi hujus morum disciplinam. De viri hujus Ethica idem dici potest, ac de ipsius fortuna. Ab aliquibus enim summum attigisse

gisse humanæ sapientiæ fastigium creditus est: aliis vicissim ejus morum Philosophia nugacissima visa est. Buddeus in Isagoge Historiæ Theologicæ Lib. 1. cap. 4. ita opinatur: Cum Plato ad animi purgationem interiorem respiceret, Aristotelem contra vitæ tantum civilis sibi habendam rationem putasse, eoque Philosophiam suam Moralem comparatam esse voluisse: hanc ait fuisse opinionem eorum, qui accuratius mentem Aristotelis introspexerunt; eum nempe Civilem potius, quam Moralem Philosophiam tradidisse, hoc est, institutionem viri politici, & ad honores Reipublicæ adspirantis. Sed profecto fallitur Buddeus. Melior mihi videtur Stanleij sententia, qui Hist. Philosophiæ Tomo 2. Cap 7. ait: *Aristoteles felicitatem in bonis exterioribus constare, sicut Polyenus ait; nec in animo solum, sicuti Plato docebat: sed habere quidem formam in anima, coinquinari autem, & conspurcari solum ipsam ab exterioribus non bene se habentibus. Peculiaria morum præcepta ex Aristotele Stobbeus congessit.* Stanlejus loco citato Aristotelis Ethicen accurate describit: quem qui legat, intelliget, quam vana sint, quæ jactat Buddeus loco citato, scilicet: *ejusmodi virtutes civiles, cum in quemlibet hominem, quantumvis solis naturæ viribus instructum cadant, ratio intelligitur, cur Ethica ista Aristotelica cum dogmatibus Pelagianorum egregie consentiat, utpote qui itidem non alias virtutes, quam ad quas naturæ vires sufficerent, admittebat.*

Ante Christum natum Philosophi Ethnici nihil sciebant de gratia Christi, & in hoc fortasse Pelagianis præluserunt, quod se recte, ac sapienter vivere naturæ viribus posse arbitrarentur: In qua opinione non Aristoteles modo, sed Plato, ac Stoici versati sunt. Deinde falsum est, non alias ab Aristotele nisi civiles agnosci virtutes. Quo circa Buddeus illa conscri-

bens Martino suo blandiri voluit, cujus apud ipsum nota erat vox: Tota fere Aristotelis *Ethica pessima est, gratiæ inimica; error est, Aristotelis sententiam de felicitate non repugnare Doctrinæ Catholicæ.*

Græcorum alii hos consecuti morum Philosophiam non omiserunt. Ipsi etiam Cyrenaici, atque Epicuri sectatores, corporis voluptatibus omnia tribuentes magis videri, quam esse Morales Philosophi cupiebant. De Cynicis vero, ac Pirrhonicis rerum omnium adiaphoriam, seu indifferentiam propugnantibus illud constat, moralitatis modos ab ipsis admissos, eos tamen, quos Civiles leges tantum statuerent. Pestifera sane dogmata, quæ tamen Hobbesius, Spinosa, Tollandus, Jurieus, aliique ex Batavia, Angliaque Scriptores renovarunt, honestatis principia, & Religionis fundamenta ad statum mere civilem referentes. Quo circa *prudentiam, vel potius simulationem exigunt, quæ se se ad cultum civilis societatis accommodent.* Id patet ex Libro: L'esprit des Loix.

CAPUT II.

De Romanis.

Romani in morum doctrina, & jure Naturæ præstantiores, quam in reliqua Philosophia fuere, unum, aut alterum proferre sufficiat. Marci Tullii Ciceronis de hoc argumento commentarii omnium manibus teruntur. In Libris de finibus bonorum, & malorum expendit Epicuri, Stoicorum, ac Peripateticorum de summo bono, summoque malo sententias. Tusculanarum quæstionum Liber *Primus* de contemnenda morte, *Secundus* de dolore tolerando. *Tertius* de ægritudine lenienda, *Quartus* de reliquis animi

mi perturbationibus, *Quintus*, quod virtus ad beate vivendum se ipsa sit contenta, agit. De Legibus libri tres ad civilem prudentiam referri possunt. De Officiis item tres ad Jurisprudentiam naturalem. Quot vero pulcherrima ad omne honestatis genus continent, Cato Major, seu de senectute, Lælius seu de amicitia, & Stoicorum Paradoxa: nec ille omittendus est cui titulus *Hortensius*, sive de Philosophis, teste D. Augustino, qui se illi debere fatebatur prima mentis melioris semina. Plutarchus inter Romanos Philosophos, quamquam Græce scripserit, numeratur: cujus Ethice continetur in Moralibus, & in ratione vitæ parallelæ.

Quæ de Morali Philosophia in universum spectata retulimus, de juris prudentia naturali dicta potissimum intelligimus. Cum vero juris naturalis principia facile cuivis ratione prædito innotescant, immo, ut loquitur D. Paulus, omnium cordibus inscripta sint, potuerunt homines aliqui ingenio excellenti ea diligenter observare, & alios docere Nonnulli igitur extiterunt eorum, quos nominavimus, qui juris naturalis præcepta, & sedulo examinarunt, & auditoribus tradiderunt. Sed ipsi tamen tumore animi errarunt in multis, ut Lactantius ait in libris Divinarum institut. Commune apud hos scriptores juris naturæ vocabulum officiorum titulo περὶ Καθηκόντων exprimebatur. At vero τῶ Καθήκοντος nomen aliquando apud ipsos solas actiones honestas, aliquando etiam decoras, immo etiam utiles, ac nostræ conservationi inservientes indicabat. Hoc autem ex singulorum peculiari systemate est dignoscendum, ut certum ferri judicium possit. Sic apud Theodorum illum Atheum non aliud officii nomen significabat, quam corporis voluptatem. Idem apud Pirrhonios, seu Scepticos,

ni-

nihil discriminis inter honestum, ac turpe agnoscentes, idem apud quosdam Academicos officii nomen obtinebat.

Epicurei vero officia non nisi utilitate metiebantur: reliqui contra cum gravissima incommoda reputarent, quæ ex prædictorum sententiis traherentur, in eam ingressi sunt opinionem, esse quædam per se turpia, aut honesta citra omnem ad quamcunque legem respectum.

CAPUT III.

De Christianis, & SS. Patribus.

POst adventum Christi, discussis magna ex parte ignorantiæ tenebris lumine Fidei, factum est, ut e veterum Ethnicorum documentis quam plurima absona dignoscerentur, & cum hominis fine non convenientia; plurima item ad hominis felicitatem consequendam necessaria. Rursus explicatis per firmiorem sermonem Revelationis hominum officiis, moralis illa nuda, ac naturalis Philosophia non in pristino stetit necessitatis, utilitatisque gradu. Quare & primorum Ecclesiæ Sæculorum Patres, ubi de moribus, eorumque honestate sermonem instituebant, plura e Philosophiæ Moralis hauriebant fontibus; & Scholastici etiam de naturali lege, atque honestatis principiis differentes, complura e divinæ revelationis dogmatibus acceperunt. Quo quidem fiebat, ut Christianorum flagitia, propositis vel ex Ethicæ argumentis, acerbius exagitarentur; & veterum Philosophorum errores circa morum principia ad trutinam Divinæ vocis revocati certius detegerentur. Audiamus Franciscum Suarezium Lib. 1. de Legibus cap. 3. *Est ad-*

ver-

vertendum, Philosophos non agnovisse supernaturalem hominum finem, sed solum de hujus vitæ aliquali felicitate, vel potius convenienti statu ad illam in pace, & justitia transigendam tractasse, & in ordine ad hunc finem de legibus considerasse, & ita naturalem legem solum ab humana, quam nos civilem apellare possumus, distinxisse. At vero cum fides doceat, homines ad finem supernaturalem vitæ futuræ per convenientia media in hac vita exequenda ordinari; recte Sacra Theologia infert, longe aliter esse necessariam hanc legem naturalem. Quare alteram ab altera prudentissime agentes non sejunxerunt.

CAPUT IV.

De Acatholicis, eorumque in Scriptores Catholicos calumniis.

HAnc vero sapientissimam juris naturalis investigandi rationem modis omnibus coarguere conati sunt Acatholici. Hinc horrenda sunt, quæ vomunt contra Scholasticos Scriptores, non alia sane de causa, nisi quia juri naturali luculentius explicando nonnulla ex Sacris litteris depromserunt. Joannes Franciscus Buddeus in Isagoge Historiæ Theologicæ Lib. I. cap. 4. ait: *Scholastici Doctores itidem lumen rationis, & omnino Philosophiam Aristotelicam cum lumine Revelationis conjunxerunt, turpiter ita cuncta inter se miscentes, & variis erroribus jurisprudentiam Divinam contaminarunt.* Quasi vero citra lumen Revelationis possent ex solo rationis lumine certa omnia derivari. Similia habet Puffendorfius in Præfatione Operis de jure Naturæ, & Gentium. Et in specimine controversiarum cap. I. *Illi Doctores, ait, qui in Episcopi Romani verba jurarunt, queis omnia ad potentiam, & quæstum Sacerdotum vertere*

tere labor est. (Quanto livore scatent dicta hæc Puffendorfii) *legi naturali, & universæ de moribus doctrinæ magnam caliginem offudere*. Unde vero tanta caligo? nonnisi quia Catholici legis naturalis principia ad solidissima Sacrarum Litterarum lumina revocant. Et idcirco Scriptores Catholicos versari in Regno tenebrarum affirmat sæpe Puffendorfius. Mirum est, quot injuriis cumulet Scholasticos primæ notæ scriptores, Sanctum Thomam, Vasquium, Valentiam, Conimbricenses &c. Eorum Doctrinam *appellat frivolæ subtilitatis speculationibus adornatam, scientiam prorsus inanem, astutissimo consilio nutritam, ad otiosa ingenia vanis disputationibus distinenda*.

Nec dissimilia sunt, quæ cæteri fere juris Naturæ scriptores Hetorodoxi de Catholicis auctoribus impudentissime scribunt, quæ non sine nausea legi possunt. Christianus Thomasius in Hist. Juris Naturalis cap. 4. eadem garrit: *In his, ait, omnibus commentariis tam super sententias Lombardi, quam super summam Sancti Thomæ frustra quæres Doctrinas utiles, & a sana ratione profectas; sed omnia repleta sunt authoritatibus, subtilitatibus, inanitatibus*. & cap. 5. *Itaque initio Sæculi* 18. *Doctrina de virtutibus, & vitiis, sive de differentia justi, & injusti, boni, & mali, de jure Naturæ &c. tam apud Pontificios, quam apud Evangelicos miserrimo, & pene incurabili morbo laborabat. Scholastici Pontificii in Libris, qui titulis de Justitia, & Jure, vel finibus insigniebantur, talia dogmata insinuabant animis discentium, quæ solum inserviebant incremento Papatus, & Clericatus, & supprimebant auctoritatem Principum, & Ordinum Politicorum, & Laicorum. Præterea diversissimas res inter se miscebant, jura Naturæ, Gentium, Mosaica, Judaica, Græca, Romana, Imperialia, Pontificia, colligendo videlicet ex istis, quidquid inde peti poterat ad scopum modo memoratum*. At qui publice circumferuntur Catholicorum sub his titulis libri, quam enormiter men-

mentiatur Thomasius, demonstrant. Joannes Franciscus Buddeus in Historia juris Naturalis §. 12. de Scriptoribus nostris ita scribit: *Subtili, & spinoso dicendi genere utuntur: quæ forte propria illorum hominum laus est. Sine ordine tamen cuncta tradunt, infirmo, aut lubrico fundamento, quæ docent, superstruunt, Divina, humanaque jura miscent, rationum momenta aut plane non, aut jejuna quandoque, & ridicula afferunt.* Hæc Buddeus impudentissime.

CAPUT V.

De Acatholicorum in Sanctos PP. conviciis.

VErumtamen ferenda esset eorum audacia, si in Scholasticos tantum mendacia conflarent. Sed quæ passim evomunt in Sanctos Patres convicia vix credi possunt, unum aut alterum commemorabo. Quid enim turbam insanientem in scenam adducam? Primum sibi locum vindicat Joannes Barbeyracius, cujus in Sanctos Patres animi furor in Præfatione ad versionem Gallicam Puffendorfii incredibiliter erupit. Neque enim unum, aut alterum carpit, sed a primis Ecclesiæ sæculis ad Scholasticorum tempora plerosque SS. Patres auctoritate præcipuos notat, & quasi juris Naturæ ignaros pariter irridet. Clementem Alexandrinum secundo sæculo exeunte qui vixit, idcirco reprehendendum existimat, quod regulas vitæ *nimis severas, rigidasque, & ab hodierna vitæ consuetudine alienas præscribit*. In Tertulliani Libris etiam ante lapsum scriptis quærit, quod accuset, illum videlicet nimis rigide censuisse. *Qui improborum facinora promovent, aut qui quacunque ratione ad malum concurrunt, peccare.* Ubi cum Dupinio putat, non

esse principium hoc extendendum adeo, ut vult Tertullianus.

At in utriusque hujus Patris censura Barbeyracius ipse reprehenditur a Joanne Francisco Buddeo. Plura ait Barbeyracius se desiderare in Cypriano, praeeunte Joanne Clerico, praesertim modum in laudanda continentia, extollendo Martyrio, commendandis eleemosinis, & quod nimis auctoritatem Episcoporum extulerit. Lactantio tribuit hanc sententiam, *hominem probum nec militare debere, nec commerciorum causa peregrinas petere oras*: Cum revera Lactantii Lib. 5. de justitia cap 18. verba haec sint: *Cur enim* (homo vere justus) *naviget, aut quid petat ex aliena terra, cui sufficit sua?* Quibus verbis indicat, non dari justo necessitatem ea faciendi, non vero prohibitum esse justo ea facere. At Barbeyracius ingenio suo ac libidini SS Patres carpiendi facile indulget. Nazianzenum Gregorium suggillat, quod in haereticos nimio zelo, nec modum servante, sit invectus. Sed hic suam causam agebat Barbeyracius, ideoque modum, ac limites justos tolerantiae haereticorum ignorabat. Quid vero in Joanne Chrysostomo? illud idem, quod Petrus Baelius verbo *Abimelech*, & *Sara*, homo quidem non tam facetus, quam ad scribendum procax, risui exponit. In Ambrosio displicent ei laudes Caelibatus, ac Virginitatis. Hoc etiam displicet in Hieronymo. Augustini sententias male explicat, ut occasionem improbandi habeat, praesertim ubi de Abrahami, & Sarae consensu respectu Agar ait Lib. 16. de Civitate cap. 25. At Augustinus non ea docet, quae objicit Barbeyracius. Verum hic omnium Patrum a Barbeyracio inique congestos in doctrinam morum errores recensere longum esset, ac taedio plenum: refellere vero calumnias, & mendacia prope superfluum; cum id praestiterit

rit Remigius Cellier *Apologie de la Morale des Peres &c.* Anno 1718. Interim tamen ipse sibi plaudit Barbeyracius, aitque sperare se, sæculum tandem venturum fore, in quo Patres, & eorum studiosi admiratores immodicam, qua fruuntur, existimationem sint amissuri. Et gaudio exultans gloriatur, *Legislatores Lutherum, & Calvinum non modo Religionem, sed moralis doctrinæ, juris naturalis scientiam redintegrasse.* At vero quis unquam credat Christum de Ecclesia sua adeo sollicitum, non Sanctorum Patrum, quorum mores fuerunt incorrupti, prædicatione atque scriptis; sed per Lutherum, & Calvinum homines quidem omni vitiorum genere coopertos, voluisse nova, inauditaque præcepta, ac leges promulgare? Sed neque in omnibus Calvinus ipse, aliique Lutheri asseclæ Barbeyracio arrident. Dolet enim, eos crudele dogma de hæreticorum pœnis defendisse, atque *Tolerantissimum in Religionis negotio oppugnasse.*

Christianus Thomasius in Historia juris Naturæ capite tertio contra Ecclesiæ Patres invehitur, aitque post Christi Domini Ascensionem, & Apostolorum mortem extinctam Cristianam Ecclesiam jacuisse usque ad Lutherum. (O fatum miserabile.) Deinde addit. *Multi Protestantium Theologorum, in primis vero B. Lutherus noster, & alii de hoc abusu interpretationis ab Ecclesiæ Patribus commisso, conquesti sunt, & adhuc conqueruntur.* Tum Barbeyracium laudat, ac dicit eum clarissime ostendisse, quod *Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Origenes, Lactantius, Cyprianus, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Leo, Gregorius Magnus non solum in doctrina morali parum, aut nihil sciverint, sed & in explicatione Scripturæ Sacræ; aut, alia occasione ita ferente, varia noxia, & erronea, ac non solum luci Evangelii, sed & juri Naturæ*

 adver-

adverſantia dogmata in animis auditorum ſuorum diſſeminaverint. His ſimilia habet Heineccius in elementis Hiſtoriæ Philoſoph. Capite quarto, ubi plures Catholicos Doctores, ait, *non modo faſtu Scholaſtico, & maleſana curioſitate, ſed & abſona dicendi, docendique ratione cordatioribus hodie riſum excitare merito. Hinc cognomina ridicula, dum Aleſius Magiſter irrefragabilis, Richardus de Mediavilla Auctoratus, Scotus Subtilis, Bonaventura Seraphicus, Thomas Aquinas Cherubicus, alii aliter vocati.*

CAPUT VI.

De recto juris Naturæ uſu.

CLament, licet, & crepent Acatholici, contra Patres, & Scholæ Doctores vociferentur, atque in nos cujuſcumque generis convicia jactent, ac maledicta: nos quidem malumus cum Ambroſio, Chryſoſtomo, Auguſtino, item Bonaventura, Thoma, Scoto, Suarezio indoctis accenſeri, quam cum Puffendorfio, Thomaſio, Barbeyracio, Heineccio inter ſummos homines adnumerari. Quinam vero ſit rectus juris naturalis addiſcendi modus, quinam optimus hujus moralis ſcientiæ uſus, explicare aggredior.

Erit autem rectus juris naturalis uſus, ſi recte definiantur lumini naturali, ſeu rectæ rationi limites. Rectus erit addiſcendæ hujus facultatis modus, ſi probati auctores conſulantur. Ad primum quod attinet, inficiari debet nemo, duplex in præſenti humanæ naturæ ſtatu eſſe lumen; quo homines ducti moraliter agant, & congruenter ipſorum felicitati agant; unum *naturale*, alterum *ſupernaturale*. Illud ratio naturalis dicitur, hoc Revelatio; illud naturæ debitum, hoc mere gra-

gratuitum. Rursus nemo, nisi plane desipiat, in controversiam vocabit, lumen rationis minus esse, quam lumen Revelationis, atque adeo primum alteri subjici oportere: quod Paulus docet Epistola secunda ad Corinthios cap. 10. cum præcipit, *Omnem intellectum in captivitatem redigi in obsequium Christi*: & fatetur Buddeus in Isagoge Theologiæ lib. 1. cap. 4. *In Ethica*, inquit, *seu doctrina moralis Philosophicæ utilitate, & necessitate rite æstimanda ita incedendum, ne quidquam dignitati, ac præstantiæ ejus detrahamus, nec tamen rationis viribus apud eos, qui Christianorum nomine veniunt, in vitæ directione plus, quam decet, tribuamus. Minus enim lumen præferre majori fidei stolidum foret*. Ratio autem est, tum quia Revelationis lumen immediate a Deo procedens infallibiliter rei veritatem, atque honestatem ostendit: tum quia objecta etiam repræsentat, quæ lumini naturali impervia sunt; ac longe superiora. Hoc utique verum Ethnicis Philosophis obscurum fuit, ac fidei Divinæ unicè debemus. Præclarè Suarezius rem hanc explicavit Lib. 1. de Legibus Capite tertio *Circa legem*, inquit, *naturalem docet Theologia hominem secundum duplicem naturam, & duplex rationis lumen considerari posse*. Primò *secundum puram naturam, seu substantiam animæ rationalis, & consequentèr secundum rationis lumen illi connaturale*. Secundò *juxta naturam gratiæ desuper homini infusæ, & secundum Divinum, ac supernaturale lumen Fidei, per quod pro statu viæ regitur, & gubernatur. Et juxta hæc duo principia distingui duplicem legem naturalem; aliam simplicitèr naturalem respectu hominis, aliam quæ licèt supernaturalis sit respectu hominis (quia totus ordo gratiæ illi supernaturalis est) nihilominùs naturalis dici potest respectu gratiæ, quia etiam gratia habet suam propriam essentiam, & naturam, cui connaturale est lumen infusum, cui etiam connaturale est non solum dirigere homines ad rectam, & honestam, ac debitam operationem super-*

pernaturalem, *sed etiam depellere tenebras*, *& errores circa ipsammet legem purè naturalem*, *& sub altiori ratione præcipere ipsiusmet legis naturalis observationem*.

Atque hic est animadvertendum, lumen Revelationis esse absolutè necessarium quoad ea officia, quæ respiciunt objecta, nonnisi per lumen Fidei cognita: quæ quidem officia hominem obligant ad æternam sibi felicitatem comparandam. Atque hoc ne Heterodoxi quidem diffitentur. Idcirco legem etiam illam, quæ supernaturalis est respectu hominis, & amplectitur lumen Fidei, appellari posse connaturalem generi humano docet Suarezius loco citato, *Eo modo*, *quo naturale dicitur*, *quod cum natura concretum est*, *semperque in ea perseveravit*; *quia lex gratiæ semper in humano genere fuit*; *& nunquam in hominibus universis*, *seu in tota Ecclesia lumen Fidei defuit*, *neque homines caruerunt unquam lege Divina supernaturali*, *sine qua non potuissent in supernaturalem beatitudinem tendere*. *Unde quando distingui solent status hominum per leges*, *scilicet in statum legis naturalis*, *scriptæ*, *vel gratiæ*; *in primo statu intelligenda est tam lex solius naturæ*, *quàm lex connaturalis Gratiæ*; *seu lux Fidei*. *Non potuit enim mundus unquam carere omnino hac lege secundum ordinariam Providentiam*, *cum factores legis semper potuerint cum Divino auxilio justificari*, *ut sumitur ex Paulo ad Rom. cap.* 2. *&* 3. *Atque ita etiam patet*, *quæ fuerit necessitas*, *& utilitas legis naturalis in hoc posteriori sensu declaratæ*; *nimirum quia gratia*, *& fides semper fuit necessaria*, *& hac lex est illi connaturalis*. *Item ut haberet homo legem*, *per cujus observantiam posset consequi remissionem peccatorum*, *ac vitam æternam cum divino auxilio*. Illud verò obscurius est, esse etiam necessarium lumen Fidei ad aliqua officia naturalis quidem legis propria, & rationem rectam non excedentia, minus tamen cognita ob originalis peccati tenebras, quibus & rerum veritas, & objecto-

jectorum honestas non in eo, in quo fuerant primum collocata, mentis lumine permanserunt. Atque hæc fuit causa, cur Ethnici Philosophi de hominis summo bono, in tam absonas, & inter se pugnantes opiniones abierint: inde etiam factum, ut de ipsius Dei natura tot esse opiniones quereretur Tullius de Natura Deorum Lib. 1. *ita fit*, inquit, *ut Deus, quem mente noscimus, atque in animi notione, tanquam in vestigio volumus reponere, nusquam prorsus appareat*. Inde etiam plurima legimus apud Historicos exempla Nationum, quibus Fidei lux nondum affulsit, viventium moribus perditissimis. Sic mulieres apud Indos igni se tradunt, defuncto marito: Iroquenses parentum senescentium carnibus vescuntur. Ægyptii nuptias cum sororibus, & cum matre etiam celebrabant. Apud Parthos nemo de Regia stirpe Arsacidum jus habebat ad regnum, nisi ex incestu filii cum matre natus esset. In Guienna insula compertum est maritum lecto decumbere, uxore pariente, & enixa; ipsamque puerperam tunc viro sine causa jacenti famulari. Hæc aliaque hujusmodi fieri novimus apud barbaros, Ethnicosque, quin ipsi animadvertant aliquid dedecere naturalem rationem, aut minus sibi convenire.

Ex dictis colligo falli Acatholicorum plerosque, existimantes posse integrum tradi jus Naturæ, & Gentium, & omnia hominis, & civis officia posse ritè explicari, nullo habito ad fidem respectu. In qua opinione prorsùs absurda est Puffendorfius, qui Lib. 2. de jure Nature, & Gentium cap. 3. ait *Ubi illud manifestum judicamus; etsi Divinæ Litteræ liquidiùs cognoscendo juri naturali plurimam lucem afferant, illud tamen etiam citra hoc adminiculum per vires rationis homini abs Creatore concessa, & adhuc superstitis posse investigari, & solidè demonstrari*. Hoc enim jus per vires rationis adhuc superstitis posse

se plene demonstrari, falsum est citra Revelationis adminiculum. In eadem est cum Puffendorfio sententia Barbeyracius; item Heineccius ita disserens. *Cumque hoc jus complectatur leges per rectam rationem promulgatas, consequitur, ut jus naturæ derivandum non sit ex Sacris litteris*. Verum hoc jus naturæ non modo principia universalia commonstrant, sed multa etiam particularia. Ad hæc autèm necessarium est fidei lumen, ut depellantur offusæ mentibus tenebræ, & errores, quemadmodum ex Suarezio observavimus.

Hinc arbitror merito irridendos auctores illos, qui tantoperè gloriantur, velle se jus naturæ omninò explicare citra lumen Revelationis. Esset enim conatus eorum prorsus inanis, ac periculosus: ut qui oculorum infirmitatis conscius judicare de objectis vellet ex oculorum tantummodo testimonio citra rationis adminiculum. Inutilis labor, & errori maxime obnoxius. Plures ex Acatholicis hoc identidem repetunt; hoc se fecisse plenis buccis, ut vidimus, gloriantur.

Buddeus in Institutionibus Theologiæ Moralis parte secunda sic habet: *Nec tamen ideò improbandum illorum institutum, qui seorsum juxta lumen rationis jurisprudentiam Divinam, seu naturalem tradunt. Quæ enim distincta sunt, rectè etiam distinctè traduntur, nec inter se sunt confundenda. Juvat etiam cognoscere quousque ratio sibi relicta hic progredi queat, ut eo rectius, quæ Revelationis vis sit, & præstantia, inde intelligatur. In negotiis præterea humanis sæpe cum illis nobis res est, qui Revelationem non agnoscunt, quique proinde non aliam agendorum normam, quàm rectam rationem admittunt. Deniquè per rationem, quoad humana præsertim negotia, multa specialiùs possunt investigari, ac determinari, cum generalia saltem sint, quæ hisce Revelatio tradit, ut reliqua, quibus idem evinci potest, taceam*. Hæc autem Buddei ratiocinatio futilis est.

Quam-

Quamvis enim distincta sint rationis lumen, ac lumen Fidei, nec idcircò confundenda; illud tamen utpotè infirmum ab hoc debet adjuvari, quare tradi non debet separatim. Deinde verum quidem est, aliquid esse, cognoscere quò rationis lumen, originis labe debilitatum, & quibusdam quasi nebulis circumfusum, pertingat; sed & hujusmodi cognitionem sine fructu esse, & ad negotia periculosam, non minus est verum.

Quid autem facto opus sit, quando cum iis, qui Revelationem non agnoscunt, sit agendum, dicam inferiùs. Nullo tamen pacto probandum est illorum institutum, qui solo freti rationis lumine naturali cum hujusmodi hominibus velint res agere, & ad honesta eos pertrahere. Tandem quod Revelatio generalia ostendat, ratio quædam specialiora, ex eo fit, ut lumen utrumque in consilium debeant advocari, nec tradi seorsùm.

Rem hanc eggregiè in veteribus Philosophis observat Lactantius Lib. 5. de justitia cap. 18. ubi videtur Acatholicorum objectiones diluere. *Plato*, inquit, *& Aristoteles honesta quidem voluntate justitiam defendere cupierunt, effecissentque aliquid, si conatus eorum bonos, si eloquentiam, si virtutem ingenii Divinarum quoque rerum doctrina juvissent. Itaque opus illorum inane, atque inutile jacuit; nec cuiquam hominum persuadere potuerunt, ut eorum præscripto viveret, quia fundamentum a Cælo disciplina illa non habuit. Nostrum opus certius sit, necesse est, quos Deus docuit*. Ad Lactantij mentem scribebat Leibnitius, quantumvis Acatholicus, in Epistola ad Molanum adversus Puffendorfium. *Dignè de jure Philosophanti non tantum humanæ tranquillitatis, sed etiam Divinæ amicitiæ ratio habeatur, cujus possessio duraturam nobis felicitatem spondet. Non nobis tantum nati sumus, sed partem nostri sibi alii*

vindicant, Deus totum. Et in Præfatione Codicis juris Gentium: *Rectè a viris doctis, ait, inter desiderata relatum est jus Naturæ, & Gentium traditum secundum disciplinam Christianorum, id est ex Christi documentis τὰ Ἄνωτερα hoc est, quæ sunt supra nos, sublimia, Divina sapientium*. Itaque Revelationis lumen regulas juris naturæ, bonæque moralitatis proponit, quas generis humani corrupti mores, & Philosophorum Ethnicorum cæcutientes animi nec satis agnoverunt, nec libentèr amplexi sunt. Quapropter colligi debet, adjuvari ex Revelatione rationem ad jura sua dignoscenda. Revelationis enim lumen omni ex parte Divinum, quod ad mores attinet, vitæque rationem, nihil ostendit, quod simul suum non esse putet naturalis ratio, ubi intento studio animadvertit, ac maturè considerat. Idcircò a nonnullis sapientibus viris dictum legimus, dogmata Evangelij, quò ad mores, unà cum Moralis Philosophiæ, veræ scilicet ac bonæ, principijs esse veluti instaurationem moralium dogmatum, quæ sunt in anima rationali a Deo impressa, & inscripta huc aptando illud Tertulliani epiphonema: *O anima hominis quàm es naturaliter Christiana*. Reddit præterea Fidei lumen faciliorem præceptorum naturalium usum ex nova præmiorum, pœnarumque propositione, atque ex gratuita Divinorum auxiliorum largitione. Habet autem in se anima intimam ad servanda præsertìm generalia quædam præcepta obligationem sine Revelatione, ut habet Apostolus ad Rom. *Gentes, quæ legem (scriptam) non habent, naturalitèr ea, quæ legis sunt, faciunt*: & dari ignorantiam circa prima moralitatis, & legis naturalis principia in mente integra probari non potest.

Quare Christiano Philosopho ita erit in jure naturali, rectæque rationis principiis procedendum. Quæ lu-

lumen naturale, seu recta ratio, citra quodlibet præjudicium, sui juris esse repræsentat, erunt maturè cum iis, quæ ex Fidei lumine accepimus, conferenda. Cumque sciamus, utrumque lumen veluti in idem tendere, seu objectorum veritatem, honestatemque manifestare, prudentèr inferimus, quæ infallibili Revelationis testimonio comprobantur, vera esse; falsa verò, si Fidei testimonio contraria sint. Neque verò id affirmo, assumendum Fidei dogma quasi principium, unde altera rejici, altera probari debeat opinio. Hoc enim esset non Philosophum agere, sed actum fidei exercere. Illud autem pronuntio, Fidei dogma esse illi debere instar doctissimi, solertissimique Monitoris, a quo certior fiat erroris admissi in casu aliquo peculiari, ut iterùm, atque accuratiùs ratiocinationem instituat, donec lumine ipso naturali, ubi lapsus sit, invenire possit. Quemadmodùm in Analysi fit, si fortè, errore, vel in prima positione, vel in decursu operis admisso, deveniatur ad æquationem, vel impossibilem, vel certo falsam; tota, ut notant Analytici, repeti praxis, ac veluti resolvi debet, singulique animadvertendi numeri, eorumque signa, ut erroris veluti principium detegatur. Hoc ubi aget in re morali, atque in juris Naturæ principijs, & officiis morum Philosophus, modum aptissimum, rationemque firmissimam sibi conciliabit ad suadendum Ethnicis quibuscumque, Revelationes præfractè negantibus, certissima morum dogmata.

CAPUT VII.

De recta addiscendi juris naturæ ratione.

JUstos posuimus lumini naturali fines. Superest, ut addiscendæ hujus facultatis rectus modus proponatur. Is profectò erit, si probatæ Fidei consulantur auctores.

Sanè vix animum possum continere, cum in Catholicorum manibus magno plausu exceptos versari conspicio tot Heterodoxorum libros, qui revera si essent a Catholicorum aliquo conscripti vix oculos ad se eruditorum pertraherent. Confusa scribendi methodus, barbara latini sermonis constructio, exigua, eaque obsoleta bonæ doctrinæ copia, non est, cur tantos excitet græculorum plaudentium rumores. Dicam planè quod sentio, & mecum una reputant, quicumque solida veræ Sapientiæ, omnisque scientiæ jecere fundamenta, & insipientium voces spernunt, unus est ijs auctoribus plerumque tantarum laudum titulus, diversa nimirum a nostra Religio: qui titulus causa esse deberet, ut istiusmodi libri a studiosorum præsertìm manibus excuterentur. At dicet aliquis, liber de jure naturæ agit, non de Religione. Quid tum? Grotius de jure Belli scripsit, & tamen Puffendorfius Lutheranus Religionis causa verebatur, ne apud suos Grotius legeretur. Sic in Epistola ad Lectorem in prima sui Operis editione: *Non exiguam*, ait, *nobilissimo operi* (Grotii) *labem aspergunt*, *queis passim a receptis Orthodoxæ Ecclesiæ* (orthodoxam vocat Lutheranam Synagogam homo Lutheranus) *sententiis diversus abit*, *& per istbac etiam verè*, *atque utilitèr dictis auctoritas detrabitur*.

Re-

Reponet hic aliquis, errores in auctoribus Acatholicis, vel nullos esse, vel cuique Catholicorum in oculos incurrere.

Respondeo, & plures in illis errores esse, & cuique Catholicorum observatu difficilimos, nisi fortè agnoscant sacrarum facultatum præsidio, quò tandem colliment. Quotus autem quisque ex iis, qui Acatholicorum versant libros, Sacræ Theologiæ Divinisque litteris operam navavit? Exemplo sit, qui ancipiti planè consilio Puffendorfii opus de Jure Naturæ, & Gentium in Italicum sermonem versum repurgavit, auxit, illustravit, & Anno 1757. edidit. Hic sanè Tomo 2. lib. 3. cap. 4. repurgare debuerat illam Puffendorfii sententiam: *Ignorantia juris naturalis neminem adultæ ætatis excusat*, cum videatur illi simillima, quam Alexander VIII. inter damnatas retulit: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali*. Rursùs Tomi secundi Libri 4. cap. 2. Auctor Catholicus, qui illud opus Italice reddit, debuerat paulò cautiùs loqui circa obligationem ortam ex jure jurando per metum injustum extorto. Divus Thomas profectò secunda secundæ quæst. 89. Artic. 7. ad 3. ait: *In juramento, quod quis coactus facit, duplex est obligatio: una quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit: & talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur: Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat, quod per nomen ejus promisit: & talis obligatio non tollitur in foro conscientiæ: quia magis debet damnum temporale sustinere, quàm juramentum violare. Potest tamen repetere in judicio quod solvit*. Et adeò fundatam in jure Naturæ obligationem istam putavit Angelicus Doctor, ut deinde subdiderit.

Ro-

Romani Pontifices ab hujusmodi juramentis homines absolverunt, non quasi decernentes, hujusmodi juramenta non esse obligatoria, sed quasi obligationem ex justa causa relaxantes. Auctor vero Italus Puffendorfium corrigens hanc etiam admisit Puffendorfii sententiam: *Non minus obligatus est ad restituendum, qui vi coactus promissum fecit, cui juramentum accessit, quàm si ab injurato id foret profectum.* Et hanc præterea: *Momentanea solutione juramentum defungi posse, ut statìm, vel per se, vel in subsidium vocato Magistratu datum recuperare queat, est sanè inanis religiositas; cum perindè sit non solvere, & solutum confestìm recuperare.*

At contrarium decernitur jure Canonico Capit. *Si verò*, & Capit. *verùm de Jurejurando*. Plura fortasse essent in eo libro adnotanda. Sed hæc duo, quæ se mihi eum legenti obtulerunt, satis probant, quàm difficile sit sine Theologiæ studio Hæreticorum errores animadvertere, & emendare. Quòd si vera nonnulla ab his auctoribus traduntur, ea a nostris auctoribus ipsi acceperunt: quæ de suo addiderunt, falsa plerumquè convincuntur.

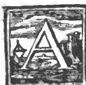
R. P.

R. P. CONSTANTINI SWIĘCICKI
O. M. OBSERVANTIUM THEOLOGI.

DE ORIGINE, ET PROGRESSU JURIS PUBLICI, TUM NATURÆ, TUM GENTIUM.

DISQUISITIO HISTORICA.

CAPUT PRIMUM.

Creatore, summoque Legislatore Deo Optimo Maximo prima est juris omnis, jurisdictionis, ac legum origo. Non enim est *potestas*, nisi a Deo, vel immediatè, vel mediatè; Qui cum primus Adamo legem imposuerit, simùl dedit eidem potestatem legislativam suis posteris communicandam. Indè Patriarchæ omnes Legislatores fuerunt, inter quos Moyses præcipuus fuit: Indè potestas quoque ipso Naturæ, & Gentium jure in Monarchas, Reges, & Magistratus extensa, sine qua humana societas constare non posset. Cum verò Deus Adamum condidit, legem ei dedit naturalem,

&

& positivam. Hæc fuit lex vetans, *ne comederet lignum scientiæ boni, & mali*: עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע illa, *unum cole Deum*: עֲבוֹדַת אֵל אֶחָד, *quod tibi non vis, alteri ne feceris*; וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, & aliæ. Hinc lex dividitur in naturalem, & positivam. Naturalis definitur a D. Thoma in quarto Sententiarum distinct. 33. Artic. 1. *Conceptio naturæ indita ad operandum convenientèr*. Lex positiva ex eodem S. Doctore in prima secundæ quæst. 91. articulo quarto: *Est ordinatio rationis ad commune bonum, ab habente potestatem promulgata*. Rursùs dividitur in Divinam, & humanam. Divina est partim vetus, in Testamento veteri, partim nova, in Testamento novo a Deo tradita. Humana, hoc est ab hominibus constituta, vel est communis Gentibus, ita ut officia Gentium ergà Gentes ex naturali ratione, communique consensu ordinet; vel est peculiaris alicui Reipublicæ; & cùm posita est a potestate politica, dicitur civilis, cùm ab Ecclesiastica, dicitur Canonica.

Cœperunt igitur ab exordio mundi, præter legem naturalem, esse leges positivæ, ut ex Sacris Litteris intelligimus. Cum autem leges positivæ ordinentur ad legem naturalem, firmius observandam, & ad societatem hominum continendam, quæri potest primò: quænam politica vivendi forma viguerit ante Diluvium.

In qua quæstione probabilius existimo, incolas mundi ante Diluvium, ferè ad nostri temporis normam, pagos, Castella, Urbes habuisse, in quibus essent Monarchiæ, Aristocratiæ, Democratiæ, aliæque regiminis formæ non minùs perfectæ, quàm præsentes. Nàm de Urbe Henochia a Caino condita id certum est. Immo teste D. Ambrosio Lib. 2. de Cain, & Abel cap. 10. *Urbes condidit plures Cainus, multorumque Princeps*

ac

ac Dominus plurimos annos impunè vixit . Et aquæ Diluvii, ut Philo testatur in vita Moysis, *Civitates cunctas in campestribus regionibus sitas inundarunt, atque subverterunt; quæ autem in editioribus locis habitæ sunt, continuati imbres, nec interdiù, nec noctù intermissi, funditus subruerunt*. Accedit, & ratio. Nàm incredibile est, Antediluvianos omnes fuisse stupidos, bardos, incultos, barbaros; cum per novem Sæcula Adam, & alii subindè Patriarchæ, præclari adeò præceptores illis convixerint, ac terræ promovenda cultura haud dubiè suaserit rerum divisionem, quæ facta fuerit Adami arbitrio, vel sorte, aut alio modo nobis incognito: hinc pagi, & Urbes ad propria tuenda, variæque formæ regiminis necessariæ. Nec illis defuit mercatura, sicut & nautica. Nam cum non omnis ferret omnia tellus, necesse erat, ex una vehi in aliam regionem, quæ huic superflua, illi commoda, atque opportuna essent. Sed nec mechanicis artibus caruere, uti nec liberalibus disciplinis. Agricultura, & pastoritia ex eo colligitur, quod Cain dicatur agricola, Abel pastor ovium, & Jabel pater eorum, qui habitaverunt in tentoriis pastoritiis. Ferraria, & metallifera significatur ex eo, quod Tubalcain dicatur malleator, & faber in cuncta opera æris, & ferri. Nec Ars bellica, quàm tanti faciunt mortales miseri, & in se ipsos ingeniosè crudeles, non defuisse putanda est in Gentibus illis in vitia prolapsis, præsertim verò inter Gigantes antediluvianos, quos potentes a Sæculo, & viros famosos appellat Moyses, & S Augustin. *Scientes bellum*, applicans illis epithetum istud Prophetæ Baruch. Musica colligitur ex eo, quod dicatur, Jubal pater canentium Cithara, & Organo.

Scientiam aliquam Theologicam fuisse illis tempo-

ribus inde constat, quod Enos dicatur cœpisse invocare nomen Domini. Ut paucis multa complectar, nisi dicere velimus antediluvianos Adami posteros meros fungos fuisse, dicamus necesse est, multos ex illis in mechanicis artibus fuisse versatos, multos in liberalibus disciplinis, etsi non in omnibus Profectò per sæcula quindecim, quæ a Diluvio ad Romam conditam intercesserunt, homines non ita vivaces, ac longævi fuerunt, ut ante Diluvium, & quamvis primorum Patriarcharum magisterio destituti, usi sunt tamen pœnè omnibus artibus, ac disciplinis; cum Orbem terrarum mercatura, & ut multi opinantur, navigationibus perlustrarint, repleverint urbibus, legibus instituerint. Quis porrò Antediluvianis hæc omnia negabit, qui per septemdecim ferè Sæcula vividiore ingenio, longiore experientia, potioribus naturæ viribus terram incoluerunt?

C A P U T II.

De politica vivendi forma post Diluvium usque ad legem scriptam.

HOmines octo a Diluvio servati Naturæ leges hominibus, quòs post Diluvium genuerunt, quasi per manus traditas commendarunt; morum normam, cultumque Religionis ad posteros propagarunt. At sicut ante Diluvium progenies gemina Adami, Cain, & Seth, maledictionem, & benedictionem proseminavit in posteros, ita post Diluvium a Chami progenie, quam Noe maledixit, & Semi progenie, quam benedixit, est factum. Semi Soboles a Noe benedicta, inhæsit pressiùs Naturæ legibus, verique Numinis cultui. Hanc sapientiam exemplis ma-

magis, quam scriptis regulis, per institutionem domesticam derivavit, ac posteris tradidit, ita prorsus, ut populum Dei constitueret, qui ab Hebero Hebræorum vocabulo a cœteris se discrevit. Inde nati sunt Abraham, cœterique Patriarchæ, pietate inclyti, qui legem Naturæ in statu integro conservarunt. Deus autem pactum quoddam singulare pepigit cum Abrahamo per signum exteriùs fidei in Messiam venturum, cum ante illum fuisset interiùs, hoc est per Circumcisionem ritu solemni peragendam. Contra verò Chami progenies, a Noe maledicta, degeneravit a legum naturalium semita, & per illuviem scelerum propagatam in suos, rationis lumen pœnè extinxit. Hinc ambitio ædificantium turrim Babel, *ut celebrarent nomen suum, antequam dividerentur in universas terras*. Hinc tyrannis in Nembroto, idololatria in Nino, infanda luxuria in Sodomitis. Hinc bella, clades &c.

Præ cœteris vitiis idololatriæ scelus orbem ferè corrupit universum. Illius origo a SS. Patribus Ambrosio, Hieronymo, Cyrillo, & aliis Nembroto adscribitur, seu Belo, viro superbo, & arroganti, qui homines induxit, ut ignem, & solem colerent, quasi Deum: quem errorem Chaldæi postea secuti sunt. Idololatriam in statuis Nino tribuunt scriptores antiquì. Primus enim Ninus Beli patris idolum auctoritate publica statuit reorum asylum. Causas verò idololatriæ varias assignat Salomon Libro Sapientiæ Capite 14. Prima *supervacuitas*, seu vanissima ambitio dicitur. Secunda furiosus amor in defunctos: *acerbo luctu dolens pater cito sibi rapti filii fecit imaginem &c.* Tertia, *nimius amor, & adulatio constituit inter servos suos Sacra, & Sacrificia; tyranorum imperio colebantur figmenta, & hos, quos palàm homines honorare non poterant, propter hoc,*

quòd longè abessent, e longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem Regis, quem honorare volebant, fecerunt, ut illum, qui aberat, tamquam præsentem colerent sua sollicitudine. Quarta, *fabrica imaginum ac statuarum: Provexit autèm ad horum culturam, & hos, qui ignorabant, artificis eximia diligentia &c.* Quinta, ignorantia Dei, & fraus Dæmonum: *Hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectui, aut Regibus deservientes homines incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt. Interveniente tempore convalescente iniqua consuetudine hic error, tamquàm lex, custoditus est.*

CAPUT III.

De Noachidarum forma vivendi, & utrum Jus Naturale, ac Gentium coluerint.

NOachidæ ab Hebræis appellantur Gentes omnes ab Hebræa distinctæ; quibus præcepta Juris Naturalis erant observanda. Hæc revocantur ad septem negativa. Primum, *de cultu extraneo*, עֲבוֹדָה זָרָה, quo vetatur idololatria, & quodvis superstitionis, & sacrilegii genus. Secundum, *dè maledictione Nominis Sanctissimi* בִּרְכַּת הַשֵּׁם, quod omnem blasphemiæ execrationem, seu profanationem Divini Nominis prohibet. Tertium, *de effusione sanguinis*, הֶרֶג qua interdicitur quodvis homicidium. Quartum, *de revelatione turpitudinum*, גִּלּוּי עֲרָיוֹת quo concubitum cum matre, noverca, uxore aliena, sorore uterina, masculo, bestia solum vetari Hebræi putabant: sed falsò ut videbimus. Quintum, *de furto, & rapina*, גְּנֵבָה Sextum *de judiciis forensibus, & obedientia civili*. דִּינִים Septimum, *de esu sanguinis*. שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ כָּל דָּם Joannes Seldenus juris consultus Angliæ celeberrimus ad hunc numerum se-

pte-

ptenarium redegit omnia præcepta Juris Naturalis ex disciplina Hebræorum; *Primis*, inquit, *duobus præceptis monstrantur officia hominis erga Deum, reliquis quatuor indicantur officia hominis erga alios: & hæc sex præcepta ab ipsa Natura, & Creatore Deo dictata, veluti legem primordialem apellat.* Septimum revocat ad tempus Noe, quòd non solis Hebræis, sed cuncto generi humano impositum ait, Cap. 9. Geneseos: *Carnem cum sanguine non comedetis.* בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ. Hos Canones, & quasi capita professionis Judæi exigebant a *proselytis Domicilii*, hoc est ab illis, quos a Gentibus venientes in Civitatem admittebant sine professione Judaismi. *Proselytas verò justitiæ*, circumcisione initiatos, non modò ad septem illa obligabant, sed etiam ad Mosaicam legem, ritusque Judaicos.

Hæc disciplina juris naturalis a Seldeno hausta ex Hebraicis fontibus est imperfecta, incerta, & manca, curiositati magis, quàm usui accommodata. Ut enim rectè Puffendorfius observat, non continet principium omnibus certum, ex quo Naturæ præcepta vel evidentèr fluant, vel facili ratiocinatione colligi possint. Deindè hæc disciplina nil continet, nisi sensa Hebræorum plerumque erronea, exempli gratia fornicationem jure naturali licitam esse: qui est error damnatus.

Postremò septimum præceptum de esu sanguinis nullo modo pertinebat ad Gentes, ut colligitur ex Deuteronomii Capit. 14. *Quidquid morticinium est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da, ut comedat, aut vende ei, quia tu Sanctus populus Dei tui es.* Versio verò Hebraica dicit: לֹא תֹאכְלוּ כָל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ. Accedit, quòd duo præcepta prima contineant cultum Dei tantummodò negativum, quamquàm ex primis

Na-

Naturæ principiis manifeſtum ſit, Deum poſitivo cultu eſſe colendum, atque amandum.

CAPUT IV.

De prima rerum diviſione, & dominiorum origine.

Duplex fertur communiter diviſio rerum. Prima, quæ quaſi dedit jus ad rem, facta eſt anno Mundi 1758. poſt Diluvium 132., quo tempore Phaleg vivebat, qui propterea ſic appellatur Geneſeos Capit. 10, *quod in diebus ſuis diviſa ſit terra*. Altera diviſio, quæ dedit jus in re, a Turris Babelicæ conſtructione repetenda eſt ad annum Mundi 1931. poſt Diluvium 275. ei cauſam dedit Linguarum confuſio.

Primæ ſaltem diviſionis auctorem Noe fuiſſe, Divino lumine adductum, res eſt explorata. Prima cauſa fuit haud dubiè immenſa multitudo Noachidarum, quæ circa molimina Turris Babelicæ in immenſum excreverat. Secunda, ut vitarentur diſſidia, quæ in prima rerum occupatione facilè extitiſſent. Tertia, ut cultui terræ conſuleretur. Nam ubi omnia ſunt communia, facilè ab omnibus negliguntur; ceſſat induſtria in agris, arboribuſque colendis, ac procurandis vitæ neceſſariis.

Diviſionem rerum Juris eſſe Naturalis nonnulli cenſent; quia natura illam exigit ad conſervandam felicitatem generis humani. Alii putant eſſe Juris Gentium; quia naturæ lege ſunt omnia communia; & licèt humana natura conſervari ſuam tranquillitatem, & quietem requirat, non tamen exigit per ſe, ut conſervetur hoc determinatè medio diviſionis, ſed per medium quodcumque determinandum conſenſu Gentium.

tium. Alii demùm existimant, res fuisse primum acquisitas occupatione, aliis videlicet alia occupantibus, ita tamen, ut nemini terra deesset, ex qua subacta, & exculta, ad usum vitæ unusquisque perciperet fructus suos.

Hæc occupatio violenta non erat; immo verò congruebat rerum communioni, quam Deus initio Naturæ innocenti attribuerat. Sed ubi discedere mortalibus placuit a communione primæva, facta est divisio, sicut de rebus in medio positis, prævio Gentium pacto, saltem præsumpto, sua cuivis assignata sit portio.

CAPUT V.

Quæ fuerit Imperiorum origo.

FUit erronea Donatistarum sententia; quam secutus est cum Anabaptistis Lutherus ipse, quantumvis horum inimicus; fuit, inquam, error inter Christianos, non licere imperia, eaque procedere ab irato in homines Deo; adeòque neminem posse tuta conscientia gerere Magistratum. Sed hæc doctrina confundit omnia, estque Reipublicæ perniciosa, cum foveat seditiones, inducatque Anarchiam exemplo Judæ Galilæi, tot cladium auctoris, qui dicebat, unum Deum, & Dominum esse, homines servos, non Dominos appellandos.

Falsa est quoquè Bodini sententia, putantis, regna omnia vi tyrannica coaluisse. Nàm Regna plura populorum consensu constituta sunt, uti Israeliticum: *Constitue nobis Regem.* 1. Reg. Cap. 8. Quocirca licet imperiorum initium, quod in Nembroth communiter constituunt, tyrannicum fuerit, id respectu im-

imperii est merè per accidens; cum aliud sit potestas, aliud abusus potestatis.

Imperia sunt juris Gentium, quia toti humano generi communia, & ex ipsis rerum naturis, primaque eorum constitutione oriunda. Hinc Aristoteles Lib. 1. Politicorum cap. 3. ait, *nihil esse tam aptum ad jus, & conditionem naturæ, quàm imperium*. Ac, teste Tullio Libro de Legibus, *sine illo nec Domus ulla, nec Civitas, nec genus hominum, nec Mundus stare posset*. Profectò, licèt in orbe novo, quem vocant, nihil ferè nobiscum commune habeant illæ Gentes, quamdam tamen Reipublicæ servasse formam compertum est.

Reges Mexicani eligebantur, Peruani succedebant. In iis etiam regionibus, quæ Regem non habent, sui sunt Duces, ac Magistratus.

CAPUT VI.

Quomodò Jus Naturæ, & Gentium, ex Lege Divina Scripta, & Hebræis tradita, sit confirmatum, & illustratum. Itèm de Traditionibus Hebræorum.

JUs Naturale, & Gentium, etsi maximè sit distinctum a jure Divino positivo, rectè tamen consideratur in ordine ad jus Divinum, a quo magis, ac magis illustratur. Prima pars propositionis ex eo patet, quòd Jus Naturale spectat officia hominis, quatenùs homo est, non quatenùs est imbutus religione revelata: Nititurque principiis ad omnium captum accommodatis. Jus verò Divinum positivum est ex auctoritate Dei loquentis; nec omnibus fuit revelatum, sed uni Hebræorum nationi. Secunda pars pro-

propositionis etiam probatur: Nam, Puffendorfio teste, per legem scriptam, librosque Divinos lex naturalis magnopere est illustrata, *sic ut vis ullum caput sit juris naturalis*, quod tactum non sit, ut ait citatus auctor de discip. juris naturæ cap. 1. Addit Kemerichius Puffendorfii *explanator*, *in Legibus scriptis*, *& per Moysen promulgatis contineri omnes regulas honesti*, *decori*, *& justi*, *quas & David in suis Psalmis eggregie illustravit*: *Salomon quoque variis Sapientiæ regulis in suis Proverbiis*, *& Ecclesiaste adauxerit*, *quin & Prophetæ oraculorum Divinorum interpretes in suis orationibus & explicarint*, *& inculcarint*. Subjungit *denique*, *inter multos Hebræorum*, *qui præcepta morum incorrupta tradiderint*, *fuisse Syracidem*, *& auctorem libri Sapientiæ*.

Præcepta Decalogi præcipue ad officium hominis pertinent, & jus naturæ explicant, atque confirmant. Exempli causa die Sabbati præscribitur cultus Dei externus in genere, primum lege naturali, quæ homines dirigit ad Majestatem Dei certis diebus recognoscendam externis actibus Religionis; estque hominum cordibus ab ipso Deo conditore inscripta; deinde lege Divina positiva, Divino Digito insculpta lapideis tabulis, populoque Israelitico per Moysen tradita: hæc ritus quosdam præscribebat in cultu adhibendo. Leges ergo Divinæ, quatenus naturales, incommutabiles sunt, & in utroque Testamento homines obligant. Positivæ ad Hebræos tantum pertinebant, & cum eorum Republica sublatæ una cum Testamento veteri per mortem Christi expirarunt.

Præter leges Divinas tum naturales, tum positivas, in Testamento veteri erant etiam variæ Traditiones Mosaicæ, & Pharisaicæ; illæ laudabiles, istæ vituperabiles. Præcipuæ inter Mosaicas erant, quod libri in Hebræo Canone contenti verè essent Divini;

quod femellis remedium aliquod esset contra peccatum originale, qualecumque tandem id fuerit, sive fides parentum, sive aliquod aliud, quod Sacrificia cruenta figuræ essent mortis Dominicæ; & sic de aliis, quæ etsi non scripta, tamen tradita novimus. Inter Pharisaicas Traditiones erat lotio manuum ante, & inter comedendum, fuga publicanorum, superstitiosa observatio Sabbati; & sic de aliis, quas sæpè reprehensas a Christo Domino legimus.

Religio naturalis quoad præcipua capita, quod nempe sit Deus, quod unus, quod providus, puniens malos, & remunerans bonos, non modo per legem, seu religionem revelatam est confirmata, sed etiam articulis pluribus explicata. Quod sit Deus infinite bonus, habetur in Psalmo 72. & 144. quod ubique præsens, Psalmo 134. quod immutabilis Numerorum cap. 23., quod æternus, Psalmo 89., quod omniscius, 1. Regum cap. 2., quod omnipotens, Genesis cap. 17. Mysterium etiam Santissimæ Trinitatis in veteri Testamento, non expresse quidem, sed intelligentibus Hebraicæ linguæ sufficienter est revelatum, Genesis cap. 1. vers. 1. & 26., Genesis cap. 3. vers. 22 Genesis 11. vers. 7. cap. 19. vers. 24.; & Psalmo 66. vers. 8. *Benedicat nos Deus Deus noster Benedicat nos Deus* יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים. Multa quoque diserte de Christo sunt revelata. Illud Genesis cap. 3. vers. 15. *Inimicitias ponam inter te, & Mulierem, semen tuum, & semen illius, ipsa*, vel ut in textu Hebraico. *ipse conteret caput tuum*; וְאֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ וְהָיָה הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ illud, inquam, oraculum est quasi fons, unde manarunt omnes Dei promissiones, figuræ, & visiones de Christi Passione, atque morte. Illæ autem promissiones leguntur passim in Libris Prophetarum, & in Psalmis Davidicis ejusdem Christi Divinitas alicubi

etiam

etiam significatur, ut in Psalmo 109. vers. 1. *Dixit Dominus Domino meo*, Vulgata enim Ebraica dicit: *Neum Jehove Ladoni sev limini*: נְאֻם יְיָ לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי quem locum ipse Christus explicavit de sua Divinitate: Matthæi cap. 21. vers. 44. & clarius Isaia cap. 35. vers. 4. כִּי הוּא יָבוֹא וְיוֹשִׁעֲכֶם *Deus ipse veniet, & salvabit vos*. Porro in veteri Lege fidem in Christum, ut Redemptorem fuisse necessariam ad salutem, certum est, Augustino teste, Epistola 89. ad Hilarium, & Lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum capite septimo. Sanctus verò Hieronymus fuisse primum Adamum, qui in Christum crediderit, egregie probat Libro tertio commentariorum in Pauli Epistolam ad Ephesios.

CAPUT VII.

De juris naturalis conditione apud Gentiles tempore legis scriptæ, deque Morali Philosophia: item de moribus Judæorum.

STulta prudentia Philosophorum ita primas notiones, ac vera principia de officiis hominis depravavit, ut ratio justi & honesti parum cognita fuerit iis temporibus, si unum excipias, quod omnes probe tenebant, officium hominis consistere *in operatione ad finem*, cujus vera cognitio ad recte vivendum maxime facit, eo quod ex illo discamus, quid sit agendum, quid fugiendum, ut rectè docuit Aristoteles Lib. 1. Ethicorum. Sed in fine potissimum designando in varias pugnantesque Philosophi abjere sententias. D. Augustinus Lib 9. de Civitate Dei cap. 7. testatur, Marcum Varronem eas curriose investigantem, ad ducentas octoginta octo numerasse. Hinc variæ Sectæ Philosophorum. Tres tamen erant præ-

 cœ-

cœteris celebriores, Epicureorum, Stoicorum, & Peripateticorum. Epicuræi finem, seu felicitatem hominis statuerunt in bonis corporis & fortunæ, ac proindè Divinam providentiam, animæque immortalitatem negarunt. Stoici finem, seu summum bonum fixerunt in bonis animi: hinc inter alia affirmabant, cuivis in sua virtute gloriandum; licere homini ad evadendum hujus vitæ miserias mortem sibi consciscere; affectus animi esse vitiosos; omnia regi fato; Deum esse animam mundi &c. Alii cum Aristotele finem quærebant in complexo ex corporis & animi bonis: hinc bona ponebant in triplici genere; externa, quæ parva; corporalia, quæ media; virtutes, quæ magna bona nominabant. Sic unum bonum ad aliud referebant, quod bona externa corpori serviant, corpus animæ, anima operationibus virtutum, & honestatis. Itaque hominis felicitatem, atque ultimum finem sic definiebant: *Est exercitium virtutis in anima, non carens bonis externis, & corporalibus tamquam adminiculis, conjunctum cum honestate, & jucunditate, quæ ex honestate actionis oritur.*

Sed hi omnes errarunt in vera hominis felicitate constituenda. Hæc enim non in bonis creatis consistere potest, incertis nimirum, caducis, imperfectis cum vita labentibus: sed in bono increato quærenda est, certo, perfecto, perenni, hoc est in cognitione & amore Creatoris, saltem naturali: id quod ipsa natura dictante omnibus notum est. Ex his igitur erroribus circa hominis finem fluxerunt alii circa hominis officia. Hinc magna morum in orbe corruptio ante Christum natum. Neque vero negaverim inter Gentium sapientes, maxime Stoicos, fuisse nonnullos, qui officia hominis erga Deum, & proximum, ac se ipsum confirmarint præceptis rationi maxime con-

congruentibus, ut Cicero testatur Lib. 1. & 3 de officiis, qui & ipse hoc opus egregium ad normam præcipuè Stoicorum conscripsit Sed, ut ait Apostolus ad Romanos cap 1., *cum cognoverint Deum, non tamen ut Deum glorificaverunt: obscuratum est insipiens cor eorum, traditique sunt in passiones ignominiæ.* Cicero ambitione, Seneca avaritia, Plato fœdis amoribus corruptus est. Aristoteles Hermiæ concubinæ aras extruxit, & honores Divinos adhibuit, ita perditè eam deperibat.

Ut de populo electo aliquid etiam, quamquam leges Naturæ per legem scriptam sint roboratæ, pars tamen potissima nationis Judaicæ assuetudine Gentium depravata est, sensimque dedidicit non modo præcepta Divina, ac positiva, sed ipsa etiam naturalia.

Constat id primo ex tot Prophetarum testimoniis, querelis, ac minis. Secundo ex decem Tribubus in fœdum Schisma, & idololatriam delapsis. Tertio ex tot pœnis captivitatum populi Judaici, ex ablato de Juda sceptro, ex jugo a Romanis imposito. Quarto ex Sacerdotio fœde corrupto; ex ipsa lege per Pharisaicas superstitiones adulterata.

CAPUT VIII.

Quid Lex Evangelica splendoris attulerit Juri Naturæ, quid jus civile, & Canonicum.

LEx Evangelica jus naturale idololatriæ tenebris propemodum extinctum sic illustravit, ut in multis etiam perfecerit. Matthæi cap 5. ita legimus: *Audistis, quia dictum est, oculum pro oculo, & dentem pro dente? Ego autem dico vobis, Non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi, & alteram. Rursus: Audistis, quia dictum est*

dili-

diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum? Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos &c. Si salutaveritis fratres vestros tantum, nonne & Ethnici hoc faciunt? Vulgata verò Syriaca, dicit:

ܫܡܥܬܘܢ ܕܐܬܐܡܪ ܕܥܝܢܐ ܚܠܦ ܥܝܢܐ ܘܫܢܐ ܚܠܦ ܫܢܐ
ܐܢܐ ܕܝܢ ܐܡܪ ܐܢܐ ܠܟܘܢ ܕܠܐ ܬܩܘܡܘܢ ܠܘܩܒܠ ܒܝܫܐ
ܐܠܐ ܡܢ ܕܡܚܐ ܠܟ ܥܠ ܦܟܟ ܕܝܡܝܢܐ ܐܦܢܐ ܠܗ ܐܦ ܐܚܪܢܐ.
ܫܡܥܬܘܢ ܕܐܬܐܡܪ ܕܬܪܚܡ ܠܩܪܝܒܟ ܘܬܣܢܐ ܠܒܥܠܕܒܒܟ.
ܐܢܐ ܕܝܢ ܐܡܪ ܐܢܐ ܠܟܘܢ ܐܚܒܘ ܠܒܥܠܕܒܒܝܟܘܢ ܘܒܪܟܘ
ܠܡܢ ܕܠܐܛ ܠܟܘܢ ܘܐܢ ܫܐܠܝܢ ܐܢܬܘܢ ܒܫܠܡܐ ܕܐܚܝܟܘܢ
ܒܠܚܘܕ ܠܐ ܗܘܐ ܡܟܣܐ ܗܢܘܢ ܗܕܐ ܥܒܕܝܢ

Jus etiam civile plurimum lucis juri naturæ attulisse fatentur ipsi Protestantes, in quibus Puffendorfius, *fatendum est*, inquit in Spicilegii controversiarum §. 3., *quidquid adhuc Romanæ jurisprudentiæ superest, juri naturali plurimum lucis attuilisse, non solum quia isti magnopere curæ fuisse apparet omnia ad rectam rationem, & æquitatem revocare, sed etiam quia plurima ad pædiam, hoc est, disciplinam juris naturalis spectantia, ab jurisconsultis Romanis luculenter fuere pertractata.*

Quod juri civili tribuunt, Canonico passim detrahunt Protestantes, immerito quidem. Quippe hominis officia erga Deum, & proximum, ac seipsum per Sacros Canones valide confirmantur, ac perficiuntur.

Leges civiles, ait Justinianus Imperator Novella 83. *non dedignantur Sacros Canones imitari.* Novella 132. *Sacros Canones pro salute nostrarum Animarum conditos, ac constitutos esse: plus studii in observatione Canonum, quam in*

in custodia legum civilium ponendum esse: Sacros Canones non minus, quam leges valere, etiam nostræ volunt Leges &c.

CAPUT IX.

Quid conferant ad disciplinam Juris Naturæ, & Gentium scripta quorumdam Protestantium, qui sunt celebriores, hoc est, Grotii, Hobbesii, Puffendorfii, Thomasii.

HUgo Grotius, genere nobilis, Batavus, egregius Philosophus, Jureconsultus, Poeta, & Philologus, cum in partes Arminianorum, qui in fœderatis Provinciis turbas excitarant, transiisset, in perpetuum carcerem, Antiarminiana prævalente factione, conjectus est. Unde ope conjugis elapsus in cista, librorum loco, in Galliam se contulit. Eum deinde Christina Svecorum Regina Legatione Gallica ornavit. Mortuus est anno 1645. Rostochii, cum Stocholmo in Belgium rediret. Inter multa, quæ scripsit, excellit Opus de Jure Belli, & Pacis. Causa illi scribendi fuit, primo *neglectus*, ut ipse ait, *justitiæ, quasi nihil injustum esset Regentibus, quod utile; id æquius, quod validius; neque Rempublicam regi sine injuria posse*. Secundo, *neglectus publicæ pacis, effræni bellandi licentia etiam penes Christianos dominante*. Proposuit autem sibi in hoc opere, primo ut Jus Naturæ colligeret ex principiis, quæ certa essent, Jus Gentium ex veterum Philosophorum, Nationumque consensu: secundo ut Jus Naturæ Gentiumque discerneret a Jure Civili: tertio ut Sacræ Scripturæ testimonia, Theologorum sententias, Historiæ monumenta, Jurisconsultorum responsa sumeret ad ea, quæ scripsit, confirmanda. Quamquam verò in hoc

hoc opere Grotius magnum doctrinæ, & eruditionis specimen dederit, tamen in multis a veritate aberravit, & ejus lectio est incautis periculosa.

Thomas Hobbesius Anglus in Libris *de cive*, ac *Leviathan* impie philosophatur. Primo statum naturalem in bello constituit, hoc est bellum contendit esse homini connaturale, idque ex jure omnium in omnia, & nocendi voluntate pariter ac facultate omnibus insita argumentatur. Secundo docet, *voluntatem solius imperantis esse regulam boni, & mali, justi, ac injusti*. Horret animus ea percensere, quæ ex illo principio flagitiosa, & impia deduxit: Primo Regulas boni, vel mali esse tantum civiles, nec quidquam justum, vel injustum fuisse, priusquam aliqua Reipublicæ forma, hoc est dominatus, vel Regius, vel optimatum, vel populi induceretur: Secundo peccatum proprie dictum nihil esse aliud, quam legis civilis transgressionem, reliqua verò, quæ contra rectam rationem perpetrantur, esse dumtaxat *facta imprudentia*, non peccata. Tertio in Christi doctrina contineri consilia, non præcepta, nec sine Principis voluntate vim obligandi habere: solos Reges efficere, ut Sacra Scriptura sit regula Fidei, ejusdem solos interpretes esse Reges ac Principes, ita prorsus, ut summa sit Religionis *Principum capessere jura, & parere imperio sive in sacris, sive in profanis*: Quarto Omne regnum Dei esse politicum, & populum gubernari per Principes tamquam Dei Legatos. Quinto docet, *nihil injustum a Principe mandari posse, ejusque potestatem esse indefinitam*. Quo ex principio intulit impias conclusiones. Primo quidquid subditus agat mandato Principis, justum esse. Secundo Mandante Principe licere subdito, vel Christum negare; invadere aliorum bona, vel uxores, non esse furtum, vel

adul-

adulterium, si Princeps id jubeat. Tertio docet, *a subditis deberi imperantibus obedientiam absolutam*. Hinc primò colligit, non posse peccare subditos suis Principibus obedientes. Secundo non posse Principes inferre subditis injuriam; illis licere etiam innocentes interficere, si cedat in eorum bonum mors innocentium. Quintò denique docet, *Ecclesiam esse indistinctam a civitate*: ex quo principio deduxit, Supremos Principes esse capita Ecclesiarum, quæ sunt in terris eorum Dominii, ejusque esse Religionem, cujus est regio.

Samuel Puffendorfius, Germanus, e Misniæ ignobili pago, Lipsiæ, Jenæ, & Lugduni Batavorum Theologum egit: Verùm Theologiæ Jus Naturale, atque Gentium anteposuit, quod Heidelbergæ primùm, deinde Lundæ in Sveciæ nova Academia professus est. Edidit opus de Jure Naturæ, & Gentium, in quo multa reprobantur a Criticis ipsis Protestantibus, nedum Catholicis. Primùm, quod fundamentum Juris Naturæ, & Gentium in sola *socialitate* constituit. Hoc enim principium non est ita evidens, ut non aliquod possit evidentiùs reperiri: deindè non est adæquatum. Ex eo enim dumtaxat officia erga proximum, non verò erga Deum, atque se ipsum colligi possunt.

Erravit etiam Puffendorfius in ipso fine Juris Naturæ, quem sola hujus vitæ felicitate putavit esse definitum. Est quidem felicitas hujus vitæ finis hominis partialis; non tamen est adæquatus; cum præmium naturale homini tandem debeatur in alia vita. Est enim nota evidentèr alterius vitæ necessitas, in qua pœna nocentes, præmium aliquod maneat innocentes: alioqui pessimè consultum esset a Deo naturæ humanæ, si probi homines in hac vita miseriis afflicti nullum deindè virtutis præmium expectarent. Tunc

enim nulla esset obligatio Juris Naturæ ad honestum, & justum amplectendum.

Lapsus est quoque in objecto, quod materiale appellatur, Juris Naturæ, cum docuit, *quæ intra pectus latitant*, *nec foras prorumpunt*, ad Jus Naturæ non pertinere. Hinc ab eo utilissima pars Juris Naturæ neglecta est, quæ actiones interiores animi dirigit erga Deum. Hinc Leibnitio ipso, quamvis acatholico auctore, testante, adæquatum ejus objectum in hujus vitæ felicitate, & Reipublicæ commodis Puffendorfius constituit, atque adeò religionem utilitati status esse accommodandam, & pro hujus instrumento habendam. Quæ omnia redolent Machiavelli impietatem.

Christianus Thomasius Saxo, dum Puffendorfium explicandum suscepit, pejorem reddidit, & ejus errores suis erroribus cumulavit. Satis est legere conclusiones quadraginta octo, quas ex institutionibus suis excerpsit, & publicè disputandas proposuit anno 1694. ad modum professionis Fidei, in quibus præcipuæ sunt, quæ sequuntur. *Credo, quòd disputationes de justitia commutativa, & distributiva, universali, & particulari, sint grilli inutiles. Credo, quòd ex ratione demonstrari non possit, Deum externo cultu esse prosequendum. Credo, quòd falsiloquio uti aliquandò liceat, immò præceptum sit. Credo, quòd meris rationibus naturalibus non possit demonstrari, omnem concubitum libidinosum, etiam ad bestialitatem qui pertinet, aut concubinatum, aut lenocinium esse probibitum. Credo, quòd polygamia, etiam virilis (hoc est unius fœminæ cum pluribus viris) mero Jure Naturæ non sit interdicta. Credo, quòd nullus incestus Juri Naturæ repugnet.* Quocircà ad has Protestantium novitates, & non solùm cum Catholica, sed etiam cum omni religione pugnantes, pro virili parte confutandos in hoc opere aggredimur.

R. P.

R. P. CONSTANTINI SWIĘCICKI

O. M. OBSERVANTIUM THEOLOGI.

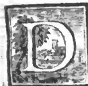
PARS PRIMA
DE JURE NATURÆ, ET GENTIUM IN GENERE.

DISPUTATIO I.

De Moralitate actuum humanorum.

CAPUT PRIMUM.

De prima Moralitatis origine.

Uplex principium eſt, undè intima oritur moralitatis natura, ſcilicèt intellectus advertens, & voluntas liberè operans. Quid ſit, voluntatem libere operari, remota quavis neceſſitate, & coactione, explicabimus infra: quemadmodum clariùs exponemus, quid ſit, intellectum advertere, ad excludendam ignoran-

 tiam.

tiam. Interim verò sciendum est, actum debere procedere ex perfecta deliberatione rationis, non solum quatenus potest unum objectum cum alio conferre in ratione delectabilis, vel alio modo convenientis naturæ; sed etiam sub ratione honesti, vel inhonesti: rursùs, actum esse debere voluntarium. Si enim actus esse debet liber, necesse est, ut sit voluntarius; quia intelligi non potest, potentiam, ex se indifferentem ad opposita; ad alteram partem determinari, nisi quia vult. Ergò necesse est, ut illa determinatio libera sit voluntaria per se ipsam. Puffendorfius moralitatis originem excogitavit. Omnem igitur motum physicum voluntatis humanæ sine respectu ad legem esse putavit indifferentem in genere morum. *Ut plena*, inquit, *actio moralis fiat, huic motui physico (voluntatis humanæ) accedit qualitas quædam, seu affectio moralis, juxta quam actio illa bona, & mala in genere morum dicitur; quæ affectio resultat ex congruentia, aut disconvenientia ejus actionis cum norma morali, seu lege*. Hic ergo modus, & ratio tota moralitatis est respectus ad legem, ut opinatur Puffendorfius.

Sed refellitur. Respectus hujusmodi ad legem de se non sufficit ad actus moralitatem constituendam. Siquidèm si detur actus aliquis Physicus sub respectu ad legem positus a voluntate, quæ tamen non sit plenè libera eo genere libertatis, quo dicemus infrà, tunc actus ille non erit moralis. Ex eo enim voluntas non denominaretur, nec bona, nec mala, nec laude digna, nec vituperatione. Et, si Deus ad extra ageret ex necessitate, ut putavit Aristoteles, non diceretur moralitèr agere.

Secundò. Datur aliquandò moralitas actus, quin detur hujusmodi respectus ad legem: undè clarè colligitur, hujusmodi respectu non esse necessarium, &

in

in eo non consistere rationem moralitatis. Sic in Deo dantur actus morales, per excellentiam, hoc est in genere boni præstantissimi, quemadmodum datur libertas, & honestas; quin tamen detur, aut dari possit respectus ad legem. Deindè, si homo nullum haberet Superiorem, aut si a Superiore non gubernaretur per legem: nihilominùs operando sub advertentia, puta quod homicidium sit disconveniens naturæ, operaretur vel benè, vel malè: & tamen sine respectu ad legem. Præterea in præsenti providentia, posita lege, non ideò actus est moralis, quia regulatur per legem; sed potiùs e contrario, quia homo est moralitèr agens, & non habet voluntatem indefectibilem a bono; ideò indiget superioris lege, inclinante in bonum, & avertente a malo. Ergò esse regulabile per legem consequitur ad esse morale potiùs, quàm istud constituat. Et idcircò actus necessarius, & naturalis nulla lege dirigi potest. Accedit tandèm, quòd in hypothesi Puffendorfii moralitas æque actibus externis deberet tribui, ac internis; cum utrisque detur lex: quinimmò aliquandò actus interni a Lege respiciuntur non nisi propter actus externos, ut in lege non furandi, & dandi eleemosynam. Hoc autem nemò Philosophorum Moralium admittet; cum hominum mores, ut sic, per se primò a voluntate pendeant. Atque hæ quidem potissimæ sunt rationes, cur Puffendorfii sententiam rejiciamus.

Solvuntur Objectiones Puffendorfii.

Objicit I. Nullam hìc esse consequentiam a Deo ad hominem.

Resp. Licèt, ubi de perfectionibus agitur, nulla sit consequentia a Deo ad hominem, ex eo videlicet, quòd

quòd illa diverſimodè in Deo ſint, ac in homine; tamen ubi de rei alicujus natura, & intima ratione quæratur, ſi res in Deo non minùs, quàm in homine reperitur, in utroque cum eadem natura, & intima ratione detur neceſſe eſt: de modo tamen exiſtendi infinitum certè eſt diſcrimen.

Objicit II. Sacræ Litteræ peccatum vocant Ἀνομίαν, hoc eſt, iniquitatem: & Sancti Patres cum Auguſtino Lib. 22. contra Fauſtum cap. 27. *Dictum, factum, concupitum contra legem Dei.*

Reſp. Quòd Sacræ litteræ, & Patres peccatum vocent iniquitatem, hoc eſt injuſtitiam, quæ ad legem eſt relativa, nihil moror. Neque enim in præſenti dari poteſt peccatum, quin contra legem vel poſitivam, vel naturalem ſit. Illud tantum diſputamus, an tota ratio moralitatis in actu ipſo peccati ſit ex reſpectu illo ad legem. Hoc utique non Sacræ Litteræ, non Sancti Patres affirmant.

CAPUT II.

De libertate, & proximis conſtitutivis Moralitatis.

IN humanis actionibus reperiri libertatem non coactioni modò, ſed etiam neceſſitati oppoſitam, quæ libertas includit indifferentiam, ſeu poteſtatem agendi, & non agendi, ſeu agendi hoc, aut contrarium, ex variis locis Sacræ Scripturæ apertè colligitur. Deuteronomii cap. 30. *Teſtes invoco Cœlum, & Terram, quod propoſuerim vobis vitam, & mortem, maledictionem, & benedictionem. Eligite ergo &c.* הַעִידוֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים. Joſue 24 *optio vobis datur, eligite, quod placet.* בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת מִי תַּעֲבוֹדוּן. Eccleſiaſtici 24. *Appoſui tibi ignem, & aquam,*

aquam, ad quod volueris extende manum. Quæ verba perpendens D. Auguſt. Lib. de Gratia, & libero arbitrio, cap. 12. *Ecce*, inquit, *apertiſſimè videmus expreſſum noſtræ libertatis arbitrium*. Huc etiam pertinent illa teſtimonia, in quibus tribuitur homini dominium ſuarum actionum. Geneſ. 4. *Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*. Quem locum ad rem præſentem optimè declarat S. Proſper Lib. 2 de vocatione Gentium, cap. 4. Hinc etiam illud Eccleſiaſtici cap. 31. *Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus; facere mala, & non fecit: ideò ſtabilita ſunt bona illius in Domino*. Non eſſet enim dignus laude, vel præmio, niſi liberè id feciſſet. Omitto alia Scripturæ innumera loca.

Ut actus voluntatis moralis ſit, neceſſe eſt, ut procedat ex perfecta deliberatione rationis, non ſolùm quatenùs poteſt unum actum, vel objectum cum alio conferre in ratione delectabilis, vel alio modo convenientis naturæ, ſed etiam ſub ratione honeſti, aut turpis. Explicatur. Actus moralis juxta communem modum ſentiendi omnium eſt ille, ex quo confici poſſunt boni, vel mali mores hominum. Sed hujuſmodi eſt actus ille, qui eſt a ratione potente deliberare de honeſtate, vel turpitudine morum. Et hac ratione in pueris non poteſt reperiri actus moralis; neque in amentibus, etiam ſi juxta probabilem ſententiam aliquod poſſit in eis inveniri aliqua indifferentia in operando, & aliquis diſcurſus, & comparatio inter unum bonum, & aliud, & inter commodum, & incommodum. Ergo prædictus concurſus rationis eſt neceſſarius ad morales actus. Quandoquidèm duo Moralitatis principia conſtituimus, liberam voluntatis operationem, & intellectus advertentiam; idcircò explicandum eſt antea, de quonam genere libertatis ſermo ſit, ut actus indè procedens moralis appelletur.

Quo-

Quoniam verò libertas a contrario meliùs dignoſcitur, idcircò explicandum, quid ſit coactio, quid neceſſitas. Coactio eſt vis illata contra internum appetitum elicitum voluntatis; & idcircò coincidit cum involuntario. Hæc vis voluntati inferri non poteſt, ne a Deo quidem. Si enim vis inferretur, exempli cauſa ad volendum, ita ut voluntas cogeretur velle, vellet ſimul, & nollet; vellet, quia velle cogeretur; nollet, quia appetitu elicito interno reſiſteret, & coactioni, adeòque nollet. Eſt enim coactio vis contra internum appetitum elicitum. Si ergò cogitur voluntas, ut velit, jam elicit appetitum nolendi contra illatam vim ad experimendam volitionem. Neceſſitas eſt determinatio ad unum abſque indifferentia ad oppoſitum. Jam verò libera dicitur voluntas, quæ utroque hoc impedimento caret. Quare ſi Deus concurreret ad actum voluntatis alitèr, quàm natura libera voluntatis poſtulat, hæc non ageret liberè. Libertatis hujus optimam notionem tradit Sanctus Joannes Damaſcenus, qui Lib. 2. cap. 22 de homine ita loquitur: *Libera poteſtate, & arbitrio, & cum ratione movetur. Itaque libera poteſtate appetit, libera poteſtate vult, quærit, conſiderat, conſultat, judicat, afficitur, eligit, impellit ſe liberè ad agendum; liberè itèm agit in iis, quæ naturæ conſentanea ſunt &c.* Eſt igitùr de libertatis eſſentia plena ad utramque partem, ſivè contrarietatis, ſivè contraditionis indifferentia. Quæ quidèm licèt ex revelatis haud dubiè conſtet; tamèn etiam firmiſſimè hæret in cujuslibet hominis, quantumvis rudis, intimo ſenſu. Quilibet enim de hac ſua indifferenti poteſtate ad utrumlibet certus eſt lumine naturali, ità prorſùs, ut argumenta, quæ quis proponat adverſus iſtam indifferentiam, cum riſu excipiat. Metus non aufert libertatem ſimplicitèr, ſed ſecundum quid, ſci-

li-

licèt ex parte. Quod patet ex illo actu projicientis cum tristitia merces in mare, ut vitam servet in tempestate. *Nollem hoc facere, si alio modo possem vitam servare.* Concupiscentia, seu affectus sensitivus, si est antecedens, minuit libertatem in actu voluntatis; quia trahens, vel alliciens voluntatem ad assensum minuit ejus indifferentiam. Nàm primò minuit advertentiam rationis ad difficultatem; secundò repræsentat objectum pulchriùs, atque eligibiliùs, quàm sit. Auget nihilominùs intensivè voluntarium, faciendo ut libentiùs in objectùm feratur, licèt minuendo libertatem, minuat voluntarii aliquam saltèm extrinsecam perfectionem. Sed de hoc fusius agemus in sequenti disputatione.

Alterum Moralitatis principium, scilicèt intellectus advertentia, nequit meliùs cognosci, quàm ex ejus contrario, nimirùm ex ignorantia, & inconsideratione. Profectò aliquando datur ignorantia antecedens, quæ est quodammodò actionis causa, quatenùs tollit scientiam, quæ si adesset, non fieret actus, quantum est ex præsenti dispositione voluntatis. Et tunc reverà excusat a culpa respectu rei ignoratæ, cum faciat, ut actus non sit liber: quemadmodùm inconsideratio involuntaria quò ad conditionem aliquam non consideratam: contra verò si inconsiderantia sit voluntaria. Aliquando hæc ignorantia est concomitans, si nimirùm actus fiat non ex ignorantia, sed cum ignorantia. Hinc Aristoteles tertio Ethicorum capite primo, & Nyssenus Lib. 5. Phil. cap. 2. ajunt: *De prioribus tristamur, cum advenerit scientia (ut qui occidit hominem in sylva, putans esse feram): de posterioribus verò lætamur (ut qui occidit feram putans esse hominem).* Jam verò utraque hæc ignorantia si est voluntaria, & privat scientia rei præceptæ, est culpabilis: si verò est involuntaria, est na-

tura sua inculpabilis; esse autèm potest affectata, si sit, ut ajunt, in se volita: crassa, & supina, si omittat diligentiam, quam cœteroquin putat quis sibi debitam in perquirendo; licèt de cœtero omittat, vel quia directè nolit; vel ob desidiam, & pigritiam, & quasi indirectè. Rursùs si est in homine habente physicam potestatem, est vincibilis, secùs invincibilis: Quarè prima est culpabilis, secunda non item. Tandem altera est ignorantia juris, altera facti. Sub jure comprehenditur Jus Divinum, naturale, & positivum, aut jus humanum, ac deniquè omne superioris præceptum: Sub facto, vel tota actio, vel ejus circumstantia, vel effectus, qui ex illa postea sequitur. Utrumque horum, jus, & factum, potest invincibilitèr, & vincibilitèr ignorari: nec dubito, quìn in omni jure possit cadere ignorantia invincibilis, quamvis faciliùs in jure positivo Divino, quàm naturali, quia hoc habet cum homine magis intrinsecam connexionem; & in hoc dari non potest ignorantia invincibilis primorum principiorum. De ratione actus moralis in primis est, ut sit per se, & intrinsecè voluntarius. Quod est autem voluntarium, ut sit perfectum, indiget perfecta advertentia rationis, quæ in actu non ponit aliquid præter entitatem ejus, sed solùm directionem quamdam, a qua denominatur actus cum advertentia, seu perfecto modo factus. Ut si quis voluntariè, & ex directione artis fingat monstrum, actio est artificiosa. Si verò volens depingere hominem casu depingit monstrum, actio non est artificiosa; sed deficiens ab arte: & tamèn si consideretur physicè actio ipsa, eodem prorsus motu Physico perficitur. Puffendorfius ignorantiam dicit ideò tollere imputationem actus, quia actionem reddidit *invitam*. Hoc falsò dicit. Non enim fieri potest,

ut

ut invita sit actio ex ignorantia, sed potiùs minùs voluntaria.

Itèm ait, ignorantiam solùm excludere imputationem in singularibus, & quæ in facto versantur, non verò in universalibus, & quæ quis scire tenetur. In quo etiam vehementer errat. Nàm ratio eadem probat, aliquid imputandum non esse ob ignorantiam facti, ac non esse imputandum ob ignorantiam juris, saltèm in foro interno, si utraque sit involuntaria. Quod etiam constat ex proscriptione hujus Thesis per Alexandrum VIII. *Ignorantia invincibilis Juris Naturæ non excusat a peccato operantem ex ipsa.*

Contra libertatem indifferentiæ acritèr pugnatum est a Leibnitio ex capite Principij rationis sufficientis. Contendebat hic auctor, dari debere aliquam rationem, cur res ita sit potiùs, quàm alitèr: rursùs cur voluntas, etiam Divina, rem ita velit potiùs, quàm alitèr: secùs diceretur Deus operari sine ratione: quod repugnat Sapientiæ Divinæ: *Ita se habet*, *ait*, *voluntas*, *quemadmodum bilanx impositis hinc inde ponderibus: eò nimirum inclinatur bilanx, ubi majus est pondus: nec secùs voluntas id eligere debet, quod eligibilius est, & apparet.*

Hoc præclarum principium rationis sufficientis, quod a se putat excogitatum Leibnitius, novum non est; sed antiquum, & a Catholicis Doctoribus impugnatum. Concedo igitur, dari debere rationem aliquam, cur Divina voluntas rem uno modo velit, & non alio: sed hæc ratio non semper ab ipsa voluntate distincta est. Neque enim dari debet ratio determinans voluntatem Divinam ad eligendum unum potiùs, quàm aliud, quia hoc contradicit perfectioni ipsius Dei, Entis summè activi, & liberi. Exemplum bilancis non est ad rem. Nam bilanx est potentia merè passiva; non ita verò voluntas. Ut autem constet, Leibnitia-

G 2 nam

nam rationem sufficientem coincidere cum veteri sententia *de judicio practico intellectus determinante voluntatem ad operandum*, quam sententiam Scotus Theologorum Princeps argumentis firmissimis confutavit; proponam rationes pro ea sententia, quibus utitur Leibnitius, & quas exscripsit e Catholicis Doctoribus homo Acatholicus. Simul eas Catholicorum veterum verbis brevitèr diluam.

In favorem Sententiæ, quòd scilicet voluntas, dum liberè vult, a ratione determinetur, ratio esse potest, quia voluntas non potest ferri nisi in objectum cognitum, & per rationem propositum, cum sit appetitus rationalis, ut ait Aristoteles 3. Ethicorum cap. 2. Ergò donec ratio determinatè judicet, quid eligendum sit, non potest voluntas eligere; aliàs tenderet in objectum incognitum: Ergò & e converso, stante illo definito judicio, *Hoc esse eligendum*, non potest voluntas non eligere, quia aliàs etiam tunc sine ratione duceretur: & formalitèr, vel virtualitèr saltèm ferretur in incognitum, quia non eligendo, vel formali, vel virtuali actu refutat illud objectum, vel vult non amplecti talè medium sine ulla rationè, vel judicio. Repugnat ergò, voluntatem sic operari. Rursùs, si unum tantùm adest judicium (seu ratio) illud omninò sequetur voluntas; quia non habet illud aliud, ad quod se vertat. Si verò adsunt plura, necessariò sequitur illud, quod est de utiliori medio, aut meliori objecto: atque ita semper determinabitur a judicio. Hæc sunt fundamenta sententiæ Leibnitianæ. Hæc tamen solidè a nonnullis Theologis impugnantur hoc modo: Si illud judicium rationis est ita prærequisitum ad operandum, ut in suo genere sit causa necessaria ad actum liberum voluntatis; & illo judicio posito, voluntas non potest non consentirè il-

li;

li; ergò voluntas non est talis potentia, quæ, positis omnibus absolutè requisitis ad operandum, possit velle, & non velle. Ergò non est potentia libera. Tota collectio videtur evidens, & declaratur ampliùs; nàm, posito judicio, voluntas ex necessitate vult in sensu, ut ajunt, composito. Atque hoc quidem argumentum videtur esse a posteriori, & ab inconvenienti: En aliud veluti a priori: Judicium intellectus non movet voluntatem, nisi medio objecto, quod proponit: sed objectum propositum non semper infert necessitatem voluntati, aut determinat illam ad unum, neque hoc est necessarium, ut voluntas possit in objectum tendere: ergo nec est necessaria ex parte judicii, immò nec est possibilis talis determinatio Quòd autèm voluntas ab objecto proposito non semper determinetur ad unum, patet. Nam perindè est dicere, *voluntatem non necessitari ab alio*, ac, non determinari ad unum ab illo. Sed est certum, eam non necessitari ab objectis; ergò nec determinari ad unum. Igitur quoàd exercitium solùm in patria ab infinita bonitate Dei clarè visi determinatur voluntas ad unum: quò ad specificationem verò a bono in communi, aut similibus objectis; non verò ab omnibus; quia in omnibus non apparet aliqua necessaria ratio boni, vel non apparet talis bonitas, quæ non habeat admixtam, vel malitiam, vel incommodum aliquod, aut defectum. Quamvìs autèm objectum non sic determinet voluntatem, potest esse tamen ita sufficiens ad excitandam, & alliciendam illam, ut ipsa sua libertate determinetur, aut feratur in illud.

Ad fundamenta sententiæ Leibnitianæ responderunt Theologi multis ante Leibnitium sæculis. Ex eo, quòd voluntas non potest ferri in incognitum, solùm habetur, necessarium esse judicium intellectus, ut vo-

voluntas possit eligere, non verò sequitur oportere, ut illud judicium determinet voluntatem ad unum. Sufficit ergò illud judicium, quo medium hoc judicatur utile, & pensatis omnibus, aptum, ut eligi possit: & idem est de quolibet & objecto bono, quod semper judicetur sufficientèr bonum, ut amari possit. Ratio sufficiens requiritur etiam in Deo respectu actuum voluntatis in sententia Leibnitii, undè hìc infert, Deum semper eligere quod optimum est, nec alitèr posse, nec posse creare duo perfectè similia.

Jam Theologi hoc principium Leibnitii, etiam Deo applicatum, præoccuparunt. Ajunt ergò, ut Deus in æternitate sua aliquid extra se determinatè, ac liberè velit, non oportere, ut ante omnem determinationem liberam præcedat, nostro modo intelligendi, in intellectu divino hoc judicium: *Hoc mihi omnino amandum est, aut eligendum*. Esset enim tale judicium temerarium, ac sine fundamento, & in rigore falsum. Nàm includeret, quòd tale objectum extra Deum sit ipsi Deo aliquo modo necessarium. Solùm ergo antecedit judicium, quòd tale objectum sit conveniens, aut eligibile. Ad hæc duorum similium impossibilitas probari non potest. Et voluntas Divina inter hanc materiam, & aliam omninò æqualem, & similem & inter hos cælos, & alios omninò æquales (& sic de aliis rebus) hos eligit creare præ aliis: hoc autèm non potest referri in judicium in æquale, seu in rationem potiorem; quia nèque ex parte ipsorum, nec ex parte Dei est aliqua ratio, qua possit fundari tale judicium, quod verum sit. Est ergò illa præelectio solùm ex determinatione libera divinæ voluntatis. Et quàmvis probari posset a Leibnitianis, repugnare duo perfectè similia, & unum esse debere altero melius; tamèn hoc vo-

lun-

luntati divinæ est necessariò concedendum, eam non teneri, quod meliùs est, eligere; quia potuit meliora facere, quàm fecit, & tamen noluit.

Quocircà omnes Theologi docent, Incarnationem Dei fuisse optimum medium ad redimendos homines, idquè necessariò judicasse Deum priùs ratione, quàm illud vellet, & nihilominùs, stante illò judicio, potuisse Dèum id non velle, sed àliud.

Censent ergò Theologi probabiliùs, non determinari voluntatem necessariò ad id, quod est meliùs, ex vi judicii. Probant verò sic: Hoc ipso, quòd neutrum proponitur, ut necessarium, potèst voluntas utrumque non amare; ergò etiam potest indifferentèr amare quodlibet illòrum, prætermisso alio. Judicium itàque de meliori, vel utiliori medio, non determinat voluntatem ad illud volendum. Tamèn ex vi prioris actus, aut intentionis voluntatis, fieri pòtest, ut omninò determinetur ad eligendum utilius medium, si illa major utilitas necessaria sit ad consequendum finem, prout fuerat intentus; sed tunc jam non est tantùm utilius, sed necessarium ad talem intentionem explendam. At si illa major utilitas non sit necessaria ad intentionem finis, judicium de illa non determinabit voluntatem, ut omninò tale velit medium.

Quandò tandèm unum repræsentatur objectum, & unum est judicium, quo intellectus judicat illud esse conveniens, & dignum, ut appetatur, & quantum potest, practicè invitet voluntatem, ut illud appetat; adhuc potest voluntas pro sua libertate illud non amare; quia ad non exercendum actum præcisè non indiget alio judicio, sed satis est, ut per illud, quod homo nunc habet, non judicèt hoc bonum hic, & nunc esse sibi necessariò diligendum; undè potest tunc voluntas vel suspendere actum, vel divertere in-

let-

tellectum, ne de illo objecto cogitet, *vel applicare* illum, ut de illo objecto diligentiùs inquirat, quanta sit ejus bonitas, & an habeat conjunctam aliquam malitiam, vel disconvenientiam, ob quam possit non solùm non amare illud, sed etiam odisse. Nunquàm ergò judicium ut sic, determinat voluntatem.

CAPUT III.

De intrinseco principio Moralitatis.

DEi voluntas, ut plerique Catholicorum docent, sivè quid jubeat, sivè prohibeat, non est tota ratio bonitatis, & malitiæ, quæ est in observatione, & transgressione legis naturalis; sed supponit in ipsis actibus necessariam quamdam honestatem, vel turpitudinem, & illis adjungit peculiarem divinæ legis obligationem. Ratio est, quia si odium Dei, exempli causa, non haberet aliquam rationem intrinsecæ malitiæ priorem prohibitione, posset non prohiberi. Nàm cur non posset, si malum per se non esset? ergò posset licere, vel esse honestum, quod plane repugnat.

Puffendorfius omnem moralitatis vim in Dei voluntate quadam determinata reponit, aitque primum illius autorem esse Deum, qui noluit, mortales hanc vitam sine cultu, sine more, brutorum instar, vivere. Addit, Moralitatis attributa superaddita rebus physicis ex arbitrio Dei, adeòque unicè per ejus determinationem existere. Agnoscit etiam alicujus Moralitatis originem in hominum voluntate, qui leges condiderunt, eamque moralitatem iis actibus tribuit, qui a lege humana dependent. Tandèm affirmat, posse Deum auferre moralitatis vim cunctis actibus hu-

humanis: quod si faceret, manerent tunc physicè actus iidem, qui ante ab eo moralitatis modum acceperant: iis vero actibus, qui hominibus debent Moralitatis originem, affirmat etiàm homines posse auferre modum Moralitatis. Unde patet, omnem omninò actionem moralem, Puffendorfii sententia, vel ex Dei, vel ex hominum voluntate pondere.

Hæc enim verò Puffendorfii dogmata atrocissimum illi bellum concitaverunt non a Catholicis modò, sed a suis etiam Lutheranis, aliisque Protestantibus, qui cum Velthemio querebantur, sibi eripi honestum, ac turpe per se, & antecedentèr ad voluntatem divinam. Nihil his territus gregalium querelis eos ille vicissìm coarguebat, quòd actus in se, & per se justos, aut injustos admitterent. Sic enim habet in Specimine controversiarum cap. 5. *Quid ergò ad jus naturæ Deus contulit, si actus illi ante ejus præceptum in se justi fuerunt, aut injusti? Humanis quidem Legislatoribus illud per se justum, & injustum opponi debet; nequaquàm autèm Deo; quia voluit, & fecit, ut actus illi necessariò humanæ naturæ congruerent, vel non congruerent; & quem nulla necessitas subigebat, ut istos actus præciperet, aut vetaret, nisi quam ipse sibi fecerat, & quæ fluebat ex fine, quem sibi liberè proposuerat*. Sed hic modus philosophandi rejicitur a Catholicis, deindè a Leibnitio. Catholici enim ajunt, actus, qui lege naturæ præcipiuntur, aut prohibentur, naturà suà esse honestos, vel inhonestos: Refellunt enim Diogenis Cynici eam sententiam, *Justum, & turpe non naturà esse, sed lege*. Rursus ajunt, Deum per legem naturalem induxisse homini novam obligationem, per scriptam pœnas comminatum fuisse, ac præmia promisisse. Sanè inter Deum, & homines Legislatores magnum esse discrimen. Non enim homines præcipere possunt, quæ præcipit Deus, nec iisdem

mediis promovère legis observantiam. Tamèn non minùs respectu Dei dantur actus per se morales, hoc est mali, vel boni, quàm respectu hominum. Illud profectò liberum Deo fuit, creare homines, vel non creare: posita autem hypothesi de hominum creatione, non fuit integrum Deo, dari, vel non dari actus morales in ipsis hominibus.

Leibnitius meritò Puffendorfium insectatur in Epistola censoria, quam scripsit anno 1709. ad Abbatem Molanum: *Neque, ait, ipsa norma actionum, aut natura justi a libero ejus (Dei scilicèt) Decreto, sed ab aeternis veritatibus divino intellectui objectis pendet, quae ipsa, ut ità dicam, Divina essentia constituuntur: meritòque a Theologis auctor reprehensus est: quando contrarium defendit, credo, quòd pravas consequentias non perspexisset; Neque enim justitia essentiale Dei attributum erit, si ipse jus, & justitiam arbitratu suo condidit*. Sed aliquo in loco sententiam suam videtur Puffendorfius circumscribere. Sic lib. 1. c. 2. de Jurae Naturae, & Gentium ait, *Entia moralia pleraque, ut inducerentur, postulasse ipsam hominis conditionem a Creatore Deo Opt. Max. eidem pro bonitate, & sapientia sua assignatam*. Et in specimine controversiarum cap. 5. *Voluntas Legislatoris non concipienda est tamquàm caecus quidam impetus animi, & mera libido nulla ratione subnixa. Ultima ratio harum legum est, quia earum observatio ad naturam, & conditionem hominis ità quadrat, ut ex illa hujus incolumitas, & felicitas, sicuti ex ejusdem neglectu calamitas, miseria, & destructio dependeat*. Et lib. 2. de jure Naturae, & Gentium cap. 3. *Et si*, inquit, *nulla necessitas Deum adegerit, ut omninò hominem crearet; tamèn postquàm ipsum destinasset creare animal rationale, ac sociale, non poterat non lex naturalis illi congruere, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri, &*

hor-

horridi species animantis fuisset producta : Ex quibus videtur posse inferri, moralitatem hanc, atque adeò legem ipsam naturalem datam homini a Deo convenientèr ad naturam ipsam humanam; & ex hypothesi creationis naturæ humanæ fuisse Deo necessitatem dandi ejusmodi legem; Undè etiàm sequitur, naturam ipsam exigere talem convenientiàm : In actibus igitùr naturæ convenientibus est quædam honestas, & turpitudo ante omnem Dei voluntatem, tamquam Legislatoris.

Verùm si natura humana concipitur priùs a Deo creata, & quidem *liberè* cum talibus proprietatibus, dicamus oportet, potuisse illam a Deo cum aliis proprietatibus creari, ut nimirùm honesta forent, quæ nunc inhonesta sunt, & viceversa. Ergò ultima ratio harum legum non est (ut vult Puffendorfius) incocolumitas, & felicitas naturæ humanæ; sed est ejus libera *voluntas*, qua homini talis natura fuit destinata. Si verò non alia poterat a Deo dari natura homini (posito libero decreto hominem creandi), nisi cui congruerent hæ proprietates, & principia moralitatis; ergo falsum est, quod ait Puffendorfius Lib. 1. cap. 2. de Jure Naturæ, & Gentium : *Nemo utique, præter Deum, homini dedit, ut talem habeat naturam, ut talis actuum ab ipso exercendorum esset indoles. Cum autèm Deus hominem crearet, cum talem ipsi, ejusque actibus naturam daret, quam maximè voluntariè agebat : Igitùr moralitas illa actuum humanorum ad voluntatem Dei antecedentèr se habere falsò dicitur.*

Atque hinc argumentum conficio : Si actuum humanorum moralitas falsò dicitur se habere ante Dei voluntatem; ergo & ex Dei voluntate iidem, qui nunc sunt, actus morales, tales non esse poterant : & qui sub una Moralitatis specie continentur, pote-

rant sub alia contineri, scilicèt ante Dei decretum liberum. Quare homicidium tota cum mentis advertentia, & voluntatis plena libertate patratum, potuisset non esse actus moralis, adeòque peccatum: quinimmò potuisset, vel ipsum Dei odium esse sub specie morali honestatis.

Neque illud obstat, quod ait ipse Puffendorfius; *Nec est quem moveat illa dubitatio: Si omnis actuum humanorum moralitas a lege dependet, an non Deus potuerit legem naturæ constituere, ita ut contraria forent præcepta illis, quæ jam sunt: verbi gratia, ut inter officia hominis mutua essent, occidere, furari, mœchari, calumniari: inter vetita autem, gratum animum exhibere, pacta servare, mutuum reddere, & similia. Hic etsi supervacuum, ac petulans videatur quærere quid Deus facere potuerit, cum constet, quid fecerit; tamèn, si cui etiam vana convellere cordi sit, facilè reponere potest, illam dubitationem non obscurè contradictionem involvere. Nam etsi nulla necessitas Deum adegerit, ut omninò hominem crearet; tamen postquam ipsum destinasset creare animal rationale, ac sociale, non poterat non lex naturalis illi congruere, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri, & horridi species animantis fuisset producta.*

Hoc, inquam, non obstat, nam quando absurda illa inferimus ex Puffendorfii principiis, scilicèt potuisse diversimodè constitui actus morales, non hoc dicimus, quasi Deus potuisset voluntatem, quam ab æterno habuit, mutare; sed tantùm, quòd potuisset ab æterno statuere, ut, qui modò sunt actus mali, essent boni, & viceversa. Et quandoquidèm integrum Deo fuit, ut Puffendorfius existimat, hanc determinatam naturam homini tradere; potuisset alitèr hominem constituere, ut nimirùm odium Dei, perjurium,

rium, atque alia hujusmodi essent bona; & amor Dei, & veracitas essent mala.

Hinc ordo a Puffendorfio in hac re constitutus valde præposterus est. Ait enim in specimine controversiarum cap. 5. *Primò omnium concipitur homo, tamquam creatura rationalis, a Deo liberè producenda. Indè concipitur habitudo ipsorum actuum ad normam dirigi aptorum: post hanc lex tamquàm norma, ad quam actus isti necessariò referendi, & dirigendi sunt: ac demùm concipitur honestas, & turpitudo, tamquam affectiones actuum ad normam relatorum.* Ordo autem hic, ut dicebam, præposterus est, neque ita rectè instituitur, ut sapientèr de honestate, ac turpitudine actuum possimus judicare. Quarè primò concipienda est honestas, & inhonestas actuum, quæ quidem in Deo adverti potest. Nam turpe esset in ipso Deo velle mentiri, honestum implere promissa, & hoc independentèr a qualibet lege, & quolibet actu Divinæ voluntatis. Tùm concipiatur creatura rationalis liberè a Deo creata cum suis proprietatibus; qua posita, habetur principium remotum, & fundamentum moralitatis. Nàm principium proximum est advertentia intellectus, & libera voluntatis determinatio. Inde lex naturalis actus aliquos ulteriùs præcipiens, alios vetans: & quidem actus illi non ideò honesti sunt, quia lege præcipiuntur, & alii turpes, quia prohibentur: Sed e contrario, ideò præcipiuntur, quia honesti; ideò prohibentur, quia turpes. Qua posita lege, actus ipsi novam induunt speciem bonitatis, & malitiæ ex legis obligatione; ad quam referuntur. En rectus ordo moralitatis, quem planè confuderat mens clarissima Puffendorfii.

Quibus positis, facili negotio diluuntur quæ objicit Puffendorfius. *Quilibet*, inquit, *actus citra legem, sunt omnino indifferentes. Remota enim lege, removetur quid-*

quid

quid est morale in actu illo. Ergò si ab his omnibus, adulterio, furto, homicidio, incestu, aliisque, removeas respectum ad legem, erunt hæc prorsus indifferentia. Quòd autem multi naturalem istam indifferentiam ægrè concipere queant, indè est, quòd a teneris vitiorum istorum detestatio fuit nobis inculcata: quæ opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cujusdam affectus evadit.

Sed hujusmodi objectiones & multò ante prænoverant Doctores Catholici, & egregiè simul confutaverant. In his Franciscus Suarezius in primam partem secundæ B. Thomæ tract. 3. disp. 7 sect. 1. objecerat sibi: *Nullus actus voluntatis potest ex vi suæ entitatis positivæ habere malitiam, sicut bonitatem.* Ergò in tantùm potest illam habere, in quantùm deficit a regula voluntatis, quæ est lex. Ergò non potest intelligi actus malus sine lege extrinseca prohibente. Confirmatur, quia non potest intelligi malitia actus sine obligatione non faciendi; sicut neque e contrariò intelligi potest malitia in carentia actus, nisi sit obligatio operandi. Sed omnis obligatio oritur ex lege extrinseca præcipiente, vel prohibente. Ergò sine hac nulla est malitia: ergò sicuti talis lex non est intrinseca actui, ita neque ulla malitia.

Hæc sanè objectio videtur adeò placuisse Puffendorfio, ut eam sibi adoptarit in argumentum firmissimum. Sed debuerat responsionem expendere, quam tradit eximius Doctor. *Cum dicitur, omne malum debere esse contra prohibitionem, vel contra debitum, si intelligatur de intrinseco debito naturæ rationalis, ut sic, est verum, quod assumitur: & ex illo debito nascitur judicium rectæ rationis prohibens, judicando convenientiam naturæ, & malitiam contrariam, non imponendo novam obligationem; & hoc satis est ad omnia, quæ ibi assumuntur; neque est necessaria alia major prohibitio exterior, ut dictum est: quamvis de-*

fa-

facto semper hæc concurrat ex perfectione Divinæ providentiæ.

CAPUT IV.

De honestate actum humanorum.

EST hic operæ pretium, duo honestatis genera, seu duas boni honesti species rectè distinguere. Uno modo in ordine ad actiones morales humanas, prout recta ratione, & prudenti dirigi possunt: & hoc bonum honestum dicitur, quòd per se decet hominem ratione utentem. In hac verò acceptione non consideratur aliqua commoditas, quæ ex tali bono ad eum hominem redundet, respectu cujus dicitur bonum. Hæc enim, licèt sæpè intercedat, per se tamen necessaria non est ad honestatem; sed sufficit illa decentia & proportio, quæ reperitur inter tale bonum, & naturam, quæ operationes suas recta ratione dirigit. Sicut dare eleemosinam est honestum, quia est per se consentaneum naturæ rationali, etiamsi per impossibile homo sic operans nullam indè utilitatem, vel commoditatem caperet, præter ipsum rectè operari. Quomodò etiam respectu Dei dicitur esse conveniens, & honestum se se communicare, benè facere, & misereri, non quia illi sit commodum, sed quia est per se decens, ac proportionatum illius bonitati. Bonum ergo honestum hac ratione explicatum dicit peculiarem rationem convenientiæ; & ex parte rei, quæ honesta dicitur, includit perfectionem ejus cum omnibus conditionibus, vel Physicis, vel moralibus ad prædictam convenientiam cum rationali natura necessariis. In hac acceptione habemus mali naturam a D. August. lib. de natura boni

ni adverſus Manichæos cap. 23. *Malus modus, vel mala ſpecies, vel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora ſunt, quàm eſſe debuerunt, aut quia non his rebus accommodantur, quibus accomodanda ſunt, ut ideò dicantur mala, quia ſunt aliena, & incongrua*. Et libro ſecundo de moribus Manichæorum: *Malum eſt, quod contra naturam eſt.... id eſt ipſa inconvenientia, quæ ſine dubio non eſt ſubſtantia, ſed inimica ſubſtantiæ. Quatuor ipſa, quæ in promptu ſunt, elementa: quis dubitet prodeſſe per convenientiam, inconvenientèr autèm adhibita vehementèr adverſa eſſe naturæ?* Alio modo ſumi poteſt bonum honeſtum non in ordine ad mores, ſed in ordine ad naturam, & eſt illud, quod per ſe perficit naturam, & eſt commodum illi, etiam ſecluſa ratione virtutis, ut eſt ſanitas, integritas, & vita ipſa, quam interdum amare, vel tueri turpe eſt, etiamſi per ſe maximè conveniens naturæ videatur. Et hoc bonum videntur antiqui Philoſophi appellaſſe *bonum naturæ*, quod diſtinguebant a bono honeſto, quod per ſe decens appellabant, ut colligitur ex Cicerone libro tertio, & quarto de finibus. Quia tamen hoc bonum naturæ per ſe conveniens eſt, & amabile, ideò ità cenſetur comparari appetitus naturæ ad hoc bonum, ſicut appetitus rationalis ad bonum per ſe decens: atque hac ratione in ordine ad naturam hoc bonum comprehenditur ſub bono honeſto. Accedit etiam, quòd hæc ratio boni ſufficiens eſt, ut ipſum honeſtè appetatur, ſi aliundè impedimentum aliquod non intercedat.

Cum enim recta ratio ſit, quà homo debet gubernari; ad illam pertinet ea, quæ ſunt naturæ commoda, & conſentanea proponere: niſi aliundè aliquid obſtet, vel majus aliquod incommodum conſequatur. Hoc igitur modo loquendo de bono honeſto, conceden-

dendum eſt, potiùs animæ eſſe quædam honeſta bona, non quidèm eo modo quo virtutes, quibus malè uti non poſſumus, ſicut potentiis ipſis: qua proptèr ab Auguſtino hæc maxima, illa verò media bona eſſe dicuntur: ſed ea ratione, quà bona pertinentia ad integritatem naturæ per ſe convenientia ſunt, & quantùm ex ipſis eſt, rectè amabilia: atque hoc modo ipſum eſſe, & vivere, & ſapere honeſta ſunt. Nequè ſolum inhærentia bona, ſed etiam res extrinſecæ, quæ interdùm ſunt per ſe convenientes, ſaltèm ut objecta vitalium actuum, inter hæc bona honeſta computantur.

Hinc intelligitur illa boni diviſio in morale, & naturale. Bonum morale idem eſt ac bonum honeſtum, quod per ſe decet, & eſt conſentaneum naturæ rationali. Bonum naturale illud dicitur, quod eſt cuicumque naturæ conveniens. Atque hoc definitur ab Ariſtotele Ethicorum initio, *id, quod omnia appetunt*. Et quamquàm bonum morale dici etiam poteſt bonum naturale, quia natura rationalis quædam natura eſt; tamèn, quia natura ſumi poteſt duplici modo, & ut ſignificat eſſentiam rei, & ut dicit prætereà modum operandi, vel ex neceſſitate, vel ex libertate, hìnc fit, ut bonum reſpiciens quamlibet exiſtentem naturam ſecundum id, quod naturaliter eſt, vel naturalitèr, & ex neceſſitate, & ſolo naturæ impetu poteſt operari, dici ſoleat bonum naturale. Bonum verò, quod eſt conſentaneum rei, ut elevatur ad modum operandi liberè, quod propriè convenit naturæ, ut rationalis eſt, dicitur bonum morale: licèt etiam latè ſumpto vocabulo poſſit appellari bonum naturale. Hinc etiam fit, ut bonum hoc morale præcipuè conſiſtat in operatione libera; conveniat autèm proprio objecto ejus, quatenùs honeſtum eſt,

& virtuti, quæ est principium ejus: quemadmodùm dixit Aristoteles 2. Ethicorum cap. 6. *virtutem esse, quæ bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit*; Itaquè bonum naturale ab honestate præscindit, secùs verò bonum morale, cum sit hujus proprietas essentialis ipsa honestas.

His constitutis perspicuum est, quàm turpitèr Wolfius erravit in statuenda Theoria actionum humanarum, omnisque Juris Naturalis. Ut enim constituat honestatem actuum liberorum, hæc ponit theoremata *in Philosophia Practica universali demonstrata methodo geometrica a* §. 49. *usque ad* 55. *Actiones liberæ bonæ per easdem rationes finales determinantur, per quas determinantur naturales, malæ autem per diversas. Si actiones liberæ per easdem rationes finales determinantur, per quas determinantur naturales, bonæ sunt; si verò determinantur per diversas, malæ sunt.*

Hoc principium appellat ipse *facundissimum in Philosophia practica*, utpotè cui reliqua innituntur ab ipso posita legis naturalis principia. Nam § 179. expressè habet: *Determinatio actionum liberarum per easdem rationes finales, per quas determinantur naturales, non verò per diversas, est principium cognoscendi leges naturales, & omne Jus Naturale*. Et supra §. 154. dixerat: *Lex naturæ nos obligat ad determinandum actiones liberas per easdem rationes finales, per quas determinantur naturales, non verò per diversas, seu ad non determinandum per diversas*: Unde infert §. sequenti: *Qui actiones suas liberas determinat per easdem rationes finales, per quas naturales determinantur, legem naturæ servat: qui verò eas determinat per rationes diversas ab iis, per quas determinantur naturales, legem naturæ transgreditur*. Ex quibus patet, totam honestatis rationem a Wolfio reponi in conformitate actionis liberæ cum ratione finali determinante actionem naturalem. Sed quæ-

quænam esse debent rationes finales, seu quinam esse debet Wolfio finis determinans actionem naturalem? Non alius profectò, nisi finis a Deo intentus: Sic enim habet in Theologia naturali parte 1. cap. 4. & in Philosophia practica §. 46. Quinam verò sint fines rerum naturalium, habet ille §. eodem: *Usus facultatum animæ, & organorum corporis sunt fines a Deo intenti. Quoniam igitur in harum numero etiam sunt facultates animæ, & organa corporis humani; quin eorumdem quoquè usus sint fines a Deo intenti, dubitari nequit*. Jam verò quinam sunt usus, quos habent, vel sigillatìm, vel conjunctìm organa corporis, & facultates animæ. Respondet: *Sensus hunc habet usum, ut eorum, quæ sunt, ac fiunt in Universo, cognitionem acquiramus. Quòd si igitur agimus quidpiam, ut cognitionem cujusdam, quod in Universo est, vel contingit, nobis acquiramus sine duce; cognitio ista finis est, quam intendimus. Similitèr organa vitalia simul sumpta hunc habent usum, ut eorum functionibus vita conservetur. Quandò igitùr vitæ conservandæ gratia quid agimus, & functiones organorum vitalium eò dirigimus, conservatio vitæ finis nostræ actionis est. Qui usus est ex parte rei, veluti ex parte sensuum, & organorum vitalium; finis est ex parte agentis, qui liberæ voluntatis determinatione usus istius compos fieri desiderat*.

Verùm finis a Deo intentus estne Wolfio usus prædictus sensuum corporis, & animæ facultatum? Hoc Wolfius clarissimè affirmat loco citato: *Cognitio eorum quæ sunt, ac fiunt in universo, sibi acquirenda, & conservatio corporis, sunt fines, quos Deus intendit, dùm hominem produxit, cui insunt sensus, & organa sensoria, atque vitalia*. Ex his colligit idem Wolfius §. 47. *Si agens ideò agit, ut eum, quem habere possunt, usum facultates animæ, & organa corporis, actù consequatur; actiones liberæ per easdem rationes finales determinantur, per quas determi-*

nantur naturales : Si verò quid ab eo diversum intendit , actiones liberæ determinantur per rationes finales , diversas ab iis , per quas determinantur naturales .

Ex quibus infertur , non aliam statui a Wolfio honestatis regulam in actionibus liberis , nisi ductam ab usu sensuum corporis, & facultatum animæ, qui respiciat vitæ conservationem . Sed quid agendum erit, quotiès usus organorum corporis, & facultatum animæ sint legi Divinæ repugnantes ? eruntnè tunc fines a Deo intenti? Rursùs cum usus, & finis omnium organorum corporis, & facultatum animæ, sit vitæ conservatio ; sequitur indè , nihil fore inhonestum , quod ad vitæ conservationem conducat , ac proindè excusabitur turpissimum Amnonis facinus lib. 2. Reg. cap. 13. Nec verum erit, quod ait S Augustin. Tract. 51. in Joannem, *præstare aliquandò Deo dilecto emori, quàm contempto vivere* : Et lib. 19. de Civitate Dei cap. 3. & 13. *Quoniam animi æquitas , & corporis salus , utrumque bonum est , bonique amissione dolendum est potiùs , quàm lætandum , si tamen non sit compensatio melioris ; melior est autèm animi æquitas , quàm corporis sanitas . Hinc est quòd virtus , id est ars regendæ vitæ quædam minora , si necessitas postulet , propter majora , vel adipiscenda , vel tenenda, contemnat . Omnium autem bonorum , vel animi , vel corporis nihil sibi virtus omninò præponit .*

Nonnulli , ut Wolfium defendant , ajunt , eum posuisse regulam honestatis in usu , non quocunque , sed bono organorum corporis , & animæ facultatum .

Sed qui sic Wolfium defenderet, hominem repræsentaret non ingeniosum quidèm, & principia moralitatis geometrice pertractantem, sed valdè crassum, & rudem , eumque ineptissimè de principiis hisce agentem exhiberet. Siquidèm Wolfii systema hùc tandem eva-

evaderet: Eas esse actiones honestas, quas agens operatur *usu bono organorum corporis, animæque facultatum; eas verò esse inhonestas, quas usu malo efficiet*. Uno verbo. Bona actio est bonus usus, mala actio est malus usus. Quo quid ineptius? Non ità Wolfium intellexit ejus defensor Joannes Justinus Schievschmidius Lipsiensis in præcognitis juris Civilis, Neapoli editis anno 1756. Tomo Secundo jurisprudentiæ juvenilis, §. 18. scribens; *Natura nos obligat, ut ea faciamus, quæ animam, & corpus perficiunt*. *Hanc vocem perficere* explicat ipse §. 21. *Status externus perficitur comparatione bonoris, jucunditatis, & rerum externarum. Natura obligamur ad comparationem honoris, jucunditatis, & rerum externarum*. Hæc Wolfio est animæ, corporique perfectio, ad quam natura obligamur. Scilicèt perfectio boni merè naturalis, quæ quidem, aliquo intercedente impedimento, non modò omittenda, sed etiam fugienda sit. Ex his constat, aliundè esse eruendam veræ houestatis regulam, quàm a simplici natura.

C A P U T V.

De Veterum Philosophorum interna actuum honestate sententia.

INternam hanc in actibus humanis honestatem agnovisse visi sunt Sapientiores Græci, & Philosophi Ethnici. Sic Aristoteles Lib. 3. Ethicorum cap. 5. naturali vi ingenii tribuit non minùs vera judicare, quàm voluntati bonum amplecti. *Is demum*, inquit, *benè natus, & benè animo est constitutus; cui hoc munus a natura datùm est, ut quasi aspectum quemdam habeat, quò verè judicat, atque id, quod verè bonum est, sequitur*. Isocratis etiam pulcherrimum, idque notissimum erat

effa-

effatum: *omninò non sperandum, si quid turpe feceris, te latiturum. Quamvis enim lateas alios, tu tamen tibi malè conscius eris.* Quod quidem cum illo Juvenalis Satyra 13. cum sonat.

Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi
Displicet auctori: prima est hæc ultio, quòd se
Judice nemo nocens absolvitur, improba quamvìs
Gratia fallacis Prætoris vicerit urnam;
Stat contra Ratio, & Secretam garrit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo.

Atque principium hoc honestatis adeò sibi intimum arbitrabantur Ethnici Philosophi, ut Tullius dixerit Lib. 1 de Legibus: *Si omnes Athenienses delectarentur tyrannicis legibus, num idcircò hæ leges justæ haberentur?* Rursus bonitatem ipsam legis ad internam hanc conformitatem revocat, ut illam examinet: *Nos legem bonam a mala, nulla alia, nisi naturæ, norma dividere possumus; nec solùm jus, & injuria naturà dijudicatur, sed omninò omnia honesta, ac turpia; Nam, & communis intelligentia nobis notas res efficit, eaque in animis nostris incboavit, ut honesta in virtute ponantur, in vitiis turpia. Hæc autem in opinione existimare, non in natura posita, verè dementis est.* Quinimò de virtute ipsa differens, paulo post subdit, non ad extrinsecum aliquod judicium, sed ad naturam ipsam esse confugiendum: *Est enim virtus perfecta ratio: quod certè in natura est: Igitur omnis honestas eodem modo. Nàm ut vera, & falsa, ut consequentia, & contraria, sua spontè, non aliena judicantur; sic constans, & perpetua ratio vitæ, quæ est virtus, itèmque inconstantia, quod est vitium, sua naturà probatur.* Tota igitur regula honestatis a natura, & quidem ut ratione prædita, est repetenda. Quod etiam tradit apertè Cicero lib. 1. de

de officiis: *Nec verò illa parva vis Naturæ est, Rationisque quod sentit, qui sit ordo, quid sit, quod deceat in factis, dictisque ne quid libidinosè, aut faciat, aut cogitet: quibus ex rebus conficitur honestum, quod, etiamsi nobilitatum non sit, tamen honestum sit; quodque verè dicimus, etiamsi a nullo laudetur, laudabile esse naturà.* Quibus clarissimis Philosophorum Ethnicorum positis testimoniis, non video, quomodò Puffendorfius, qui totus cœteroquìn est in exscribendis illorum sententiis, docere velit, honestatem non esse rei ipsi intrinsecam, & aliundè, quàm a convenientia cum rationali natura, esse petendam.

CAPUT VI.

Puffendorfii sententia de Lege honestatis regula.

DIsplicet Puffendorfio, aliquam admittere honestatis regulam, a Lege independentem. Advertit nihilominùs, aliquid esse in ipsa natura, undè talem homini Legem Deus imponere destinarit. Ait proindè Lib. 2. de Jure Naturæ, & Gentium cap. 3. §. 14. *Nos noscere legem natnralem, si naturam ipsam humanam, conditiones, inclinationesque accuratiùs contemplemur, & etiam alia, quæ extrà hominem sunt, & in primis ea, quæ ad commodum, aut incommodum eidem conciliandum apta sunt. At verò lex hac liberè a Deo posita est homini: nàm Deus liberè se determinavit ad hominis felicitatem volendam; & legis observatio ad naturam, & conditionem hominis ità quadrat, ut ex illa hujus incolumitas, & felicitas, sicuti ex ejusdem neglectu calamitas, miseria, & destructio dependeat*. Sic in Specimine Controvers. cap. 5. *Natura humana fundat convenientiam aliquam ad talem legem habendam, quatenùs ex tali lege oritur ejus felicitas. Nobis autem*

autem de tali lege constat, quia scimus, Deum humanæ naturæ voluisse felicitatem.

Sed peto a Puffendorfio, quid tandèm vulgus efficiet, qui talia se a Deo habere ignorat? Respondet Lib. 2. de Jure Naturæ, & Gentium cap 3. *Vulgus legem naturæ ex populari informatione, usque publico haurire solet: eique ad ejusdem certitudinem satis esse debet auctoritas Superiorum, qui illam in Civitatibns exerceri curant, & quòd ipsi rationes probabiles desint, quibus ejusdem veritas labefactari, aut convelli possit, & quòd præsentem ipsius utilitatem quotidiè deprehendit.*

Sed contra est, quod Juris Naturalis sunt isti fontes luculenti, nempè, *usus aliorum, & propria utilitas.* Quid? si usus, proùt contingit, frequentior sit de inhonestis patrandis, & utilitas magisterio sensuum percipiatur? Profectò non hominum erit societas, sed bestiarum.

Postremò objicit sibi Puffendorfius: *Quid est; quòd in pueris, & rudi vulgo magna deprehenditur facilitas æquum ab iniquo discernendi.* Respondet illicò, *id ex assuetudine provenire, dùm a teneris annis, & statìm, atque usum aliquem rationis exerunt, vident bona probari, mala improbari, & illa laudem, hæc pœnam sequi; quorum quotidianum exercitium, & totius vitæ communis compages, ad istum modum digesta, ità animos dispònit, ut paucis dubitare succurrat, an alitèr ista fieri possint.*

Hæc tamen solutio objectionis illius; vel ipsis Protestantibus displicuit, qui eam sententiam erroneam vocant, quia Sacris Litteris, & experientiæ repugnat. Nam D. Paulus in Epistola ad Romanos cap. 2. ut alibi diximus, ait: *Gentes*, quæ nullam legem positivam acceperunt, naturalitèr multa facere, quæ Judæis erant a Deo præcepta; nec, ait, Apostolus ex aliorum institutione, id eos facere, *sed ostendere opus legis*

legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum. Rursùs experientia docet, quemlibet considerantem se, ipsum aliquod interiùs principium sentire: ex quo colligimus, hominem inter homines agentem suo ingenio, citrà aliorum institutionem, quod juris naturæ sit, posse cognoscere. Non innascuntur quidem menti juris naturalis præcepta ad modum distinctorum, & actualium principiorum; atque etiam fatendum est, bonam educationem valere plurimum ad excitandos juris in natura positi igniculos, & in alteram partem corruptelas morum non parùm conferre ad eos extinguendos.

Solvuntur objectiones Puffendorfii.

Primò. Si ponamus pro norma honestatis convenientiam cum natura rationali, non voluntatem Dei præcipientis, aut vetantis, licebit ita colligere argumentando: *Hæc actio congruit cum excellentia, & dignitate hominis: ergò est honesta, & ideò facienda: sed in obscuro adhuc est, & in quonam illa excellentia consistat, & quæ causa sit, cur ea homini competat. Si quis Sacerdoti dicat: Non decet te in ganeis, & popinis volutari, quia hoc repugnat dignitati sacerdotis, verum quidem dicit: sed non ideò ultimam rationem, & post quam dubio non ampliùs locus sit, expressit.*

Respondeo. Si naturam rationalem consideremus ex una parte, ex alia proprietates vel objecti, vel actus moralis, intelligimus illicò inter utraque illam convenientiam, ideòque jam habemus de honestate actionis optimam scientiam. Quærere autèm in quonam illa naturæ humanæ excellentia consistat, & causam, cur ea actio homini competat, est quærere naturam ipsam hominis, & actionis, de qua nequit dari ulla

ratio a priori, ut inter Philosophos receptum est axioma. Exemplum de Sacerdotis dignitate, an benè possit ad naturam intrinsecam rerum aptari; videant boni Philosophi.

Secundò objicit. *Improbè Deum cum creatura pari passu ambulare dicitur, dùm dicitur: quodvis ens intelligens, sivè Deus sit, sivè creatura, rectè judicat actum gratitudinis esse honestum, quia in se, & antecedentèr ad rectum judicium talis est. Nam de creatura hoc verè asseritur: sed dicere, aliquid se antecedentèr habere ad rectum judicium Dei, est a creatione istius ipsum excludere.*

Respondeo. Vel sermo est de judicio Divini intellectus, & nullum est absurdum dicere, antecedentèr ratione ad Divinum judicium actum esse honestum. Non enim ideò actus est honestus, quia Divinus intellectus ità judicat; sed e conversò, ideò judicatur a Divino intellectu honestus, quia reverà est honestus. Vel sermo est de actu humano honesto; & hujus actus honestus, quamvìs non concipiatur antecedentèr ad naturam ipsam rationalem, tamen posito, quòd rerum essentiæ cognoscuntur a Divino intellectu, prout sunt in se ipsis, & Divinus intellectus eas repræsentat, sequitur, convenientiam istam inter binas illas naturas consurgere antecedentèr ad Divinum intellectum. Neque enim binæ illæ naturæ congruunt, quia Divinus intellectus ità judicat, sed e contrariò.

Tertiò objicit. *Si Moralitas actionum humanarum, earumque habitudo, & convenientia cum conditione, & natura humana, non est a Divina impositione; cum eadem non possit esse a seipsa, necesse esse, ut sit a principio aliquo extra Deum... Si habilitas actionum, secundùm quam necessariò cum lege naturæ conveniunt, aut disconveniunt, non pendet ab assignatione, & dispositione Dei; quis ergò alius, præter*

ter Deum, naturas rerum formavit? Num ipsæ se se tali modo effinxerunt? Nimirùm id agi apparet, ut munere Creatoris Deus dimoveatur, & res etiam, quoad essentiam, a Deo dependere negentur.

Respondeo. Puffendorfium malè confundere, quæ pertinent ad intellectum Divinum, quæque ad Divinam voluntatem. Creare res est Divinæ voluntatis liberè decernentis existentiam rerum: quod quidem decretum ab intellectu Divino, possibilia omnia, eorumque naturas repræsentante, dirigitur. Nihil igitùr, quod actualem habet existentiam, a Divina creatione excluditur. Verùm naturæ rerum sunt necessariæ, nec nisi absurdè a voluntate Divina pendere concipiuntur: & intellectus Divinus eas necessariò cognoscit, proùt sunt in se, seù proùt essent, si a Divina voluntate daretur illis existentia: hoc enim dicit illud: *esse cognitum a Divino intellectu*. Hæc autem necessitas, quoad Divinum intellectum, nullum infert inconveniens. Nàm de omni veritate necessaria Deus necessarium habet judicium, sivè sit de re increata, sivè de re creata, sivè speculativa, sivè practica, hoc est, operabili ab homine. Quod verò pertinet ad voluntatem Dei, si sit sermo de simplici affectu complacentiæ, vel displicentiæ; etiam hunc potest Deus necessariò habere circa illud, quod judicat esse per se bonum, aut per se malum; maximè supposita voluntate libera, quam habet creandi hominem.

Reponit Puffendorfius. *Judicio Dei natura, & conditio hominis ita formata est, ut, verbi gratia, gratitudo ipsi omninò conveniret. Ergò illa non magìs antecedentèr se ad judicium Dei habet, quàm proportio, & dispositio partium ædificii ad judicium architecti, aut capacitas, & figura ollæ ad judicium figuli.*

Respondeo. Malè eum ratiocinari; cum a re con-

 tin-

tingente, cujusmodi est olla, aut ædificium, ad necessariam, de qua disserimus, nulla sit consequentia.

CAPUT VII.

Impia Spinosæ, & Hobbesii Systemata de regula honestatis.

HOrret animus illa referre impia systemata, quæ Spinosa, & Hobbesius, monstruosa scilicèt ingenia, excogitarunt. Benedictus quidèm Spinosa in Tractatu Theologico Politico cap. 16. & part. 4. Ethices docet propositione 18. *Hoc principium, quòd unusquisque suum utile quærere tenetur, virtutis, & pietatis est fundamentum*. Et proposit. 45. has evomit horrendas blasphemias: *Nihil, nisi torva, & tristis superstitio, delectari prohibet. Nàm quì magìs decet famem, & sitim extinguere, quàm melancholiam expellere? Mea hæc est ratio, & sic animum induxi meum. Nullum Numen, nec alius, nisi invidus, mea impotentia, & incommodo delectatur; nec nobis lacrymas, singultum, metum, & alia hujusmodi, quæ animi impotentis sunt signa, virtuti ducit; sed contrà, quò majori lætitia afficimur, eò ad majorem perfectionem transimus, hoc est, eò magìs de Natura Divina participare necesse est. Rebus itaque uti, & iis, quantùm fieri potest, delectari (non quidèm ad nauseam usque, nàm hoc delectari non est) viri est sapientis; viri, inquam, sapientis est, moderato, ac suavi cibo, & potu se reficere & recreare, ut & odoribus, plantarum virentium amænitate, ornatu, musica, ludis exercitatoris, theatris, & aliis hujusmodi, quibus unusquisque absque ullo alterius damno uti potest. Corpus namque humanum ex plurimis diversæ naturæ partibus componitur, quæ continentèr novo alimento indigent, & vario, ut*

totum

totum corpus ad omnia, quæ ex ipsius natura sequi possunt, æquè aptum sit, & consequentèr ut mens etiam apta sit ad plura simùl intelligendum. Hoc itaque vivendi institutum, & cum nostris principiis, & cum communi praxi optimè convenit. Quarè, si qua alia, hæc vivendi ratio optima est, & omnibus modis commendanda, nec opus est de his clariùs, ac prolixiùs agere.

Nimirùm optimum perfectionis genus, & optima vivendi ratio est rebus uti, & iis delectari, non ad nauseam, nec cum alterius detrimento. Hoc utiquè Epicuri de grege porcus iste Spinosa cum Horatio canit Lib. 1. Satyra 3.

Sola est utilitas justi propè mater, & æqui.

Non dissimilia habet Thomas Hobbesius in suo Libro *Leviathan*, seu de Republica, & in Libro de Cive, ubi honestum utilitate metitur, & voluptate. Cap 15. sui Leviathan ait: *Fundamentum omnium legum naturalium naturæ est conservatio*. Et cap. 27. *Si quis tamèn bona, servos, uxorem videns proximi sui, frui illis cum delectatione immaginatus tantùm fuerit, absque omni intentione, vel consilio per fraudem, aut vim ea occupandi, peccatum non est, neque præcepti, non concupisces, violatio. Nàm jucundi etiam imaginatione delectari ita homini naturale est, ut lex, quæ id probiberet, etiam hominem esse probiberet...* In quibus sententiis merum videas Epicurum.

DISPU-

DISPUTATIO II.

Quænam sint principia effectiva intrinseca, & impulsiva actionum moralium.

CAPUT PRIMUM.

De principiis intrinsecis effectivis.

DUo sunt principia intrinseca effectiva actionum moralium, intellectus, & voluntas. Intellectus est potentia animæ rationalis, quæ objecta per species proposita apprehendit, & vel immediatè enuntiando, vel mediatè discurrendo judicat illa esse naturæ suæ convenientia, vel disconvenientia. Dicitur potentia, utputè facultas tàm activa ad efficiendos, quàm passiva ad recipiendos suos actus, hoc est, intellectiones. Dicitur objecta apprehendens per species, nempè spiritualia per intellectuales, materialia per materiales, propterea quòd ejus objectum sit ens omne, & quidquid rationem entis quoquo modo verè participat; ipse verò per se sit indifferens ad hæc objecta, vel illa intelligenda, &, ut intelligat hæc potiùs, quam illa, ab his potiùs, quàm illis determinari debeat, vel a speciebus ipsorum vicariis.

Quamquàm verò intellectus radix est libertatis, cum motiva proponat allicientia, & absterrentia; non tamen est potentia formalitèr libera: quia penes hominem non est objecta alitèr apprehendere, quàm ea per species intellectui repræsententur, & si proptèr

ptèr suam imbecillitatem possit errare in judicio ferendo.

Idcircò autèm intellectus dicitur, & est principium efficiens actionis moralis, quia de rebus agendis judicat, vel omittendis, utrùm rectæ rationi, seu primæ regulæ sint consentaneæ, an ab illa recedant: diciturque hoc judicium *conscientia*, de qua in sequentibus agendum erit; nunc hæc prælibamus. Quatenùs igitùr hoc judicium distinguit bonum a malo, appellatur notitia principii practici, quod inditum nobis est, vel naturæ lumine, vel divina revelatione; exempli causa, neminem esse lædendum. Hoc judicium a Græcis dicitur συντήρησις: Quatenùs autem hoc judicium applicatur actioni singulari, dicitur συνείδησις. Id quod apparet in hoc syllogismo: Proximum lædere est inhonestum: atqui si hoc facerem, proximum læderem: Ergo agerem inhonestè. In hac conclusione judicium est, diciturque cònscientia practica, & antecedens, quia versatur circa actionem, hic, & nunc faciendam, vel omittendam. Quòd si minor propositio esset hoc modo concepta: Sed ego læsi proximum; & consequens esset: Ergò inhonestè feci: conscientia esset speculativa, & consequens, sivè remorsus malæ conscientiæ.

Puffendorfius docet, intellectum duplicitèr considerari posse, prout nempè versatur circa universalia, cujusmodi tradi solent in disciplinis, ac scientiis; & hoc modo intellectum appellat theoreticum, deindè ut versatur circa singularia, cujusmodi sunt actiones humanæ cum suis circumstantiis; & hoc modo intellectum practicum nominat. Jura dicit ad illum pertinere, ad hunc vero facta. Addit Puffendorfius, judicium de actionibus futuris, an, & quomodò suscipiendæ sint, dici consultationem, cujus habitus est

pru-

prudentia; examen de præteritis, ſintne recte factæ, an secùs, vocari judicium, ſi ſit de actionibus alienis; ſi de propriis conſcientiam.

Objectum formale intellectus eſt verum; actus ipſius negantes, vel affirmantes; media cognoſcendi ſunt ſpecies, & habitus. Species eſt imago objecti vicaria, ſeù qualitas ab objecto emiſſa, vel aliundè immiſſa, tùm ut potentiam determinet ad certum objectum, tùm ut eamdem compleat in ratione potentiæ, hoc eſt, ut efficiat potentem proximè elicere cognitionem talis objecti. Alia eſt intelligibilis, quæ ſpectat ad intellectum, alia ſenſibilis, quæ ad ſenſus pertinet, &, ſi pertinet ad ſenſum internum, phantaſtica dicitur, ſi ad externos, dicitur viſibilis, tactilis, auditiva &c. & utraque intentionalis vocatur. Exiſtere in rerum natura ejuſmodi ſpecies, experientia docemur obſcuræ Cameræ, teleſcopii, & aliis hujuſmodi. Conſtat etiam ex eo, quòd ſit indifferens intellectus ad hæc objecta, vel illa. Habitus, ita dictus ex èo, quòd potentia benè, vel malè ſe habeat ad ſuos actus, eſt facilitas in potentia ad operandum per actus frequentatos acquiſita Conſtat eam in intellectu interdùm eſſe, ſivè a ſpeciebus intentionalibus diſtincta ſit, ſivè non. Hoc enim eſt in controverſia poſitum apud Philoſophos iſta minutè diſcutientes.

Alterum principium actus moralis eſt voluntas. Eſt autèm voluntas potentia, qua appetimus bonum, vel malum fugimus, ab intellectu propoſitum. Voluntatis objectum, quoad actus appetitionis, eſt bonum, aut verum, aut apparens; quò ad actus fugæ, eſt malum, aut verum, aut apparens. Bonum appetibile triplex eſt, honeſtum, quod eſt rationi conſentaneum; delectabile, quod ſenſibus gratum; utile,
quod

quod tamquàm medium refertur ad honestum vel delectabile. Voluntati convenit plena libertas: verumtamèn hæc se non extendit ad objectum in genere: nàm & bonum, qua bonum, necessariò appetit, & malum, qua malum, necessariò aversatur, saltèm necessitate quòad speciem, si ei proponatur bonum præcisivè purum, seu tale, in quo positivè non apparet omnis, sed tamèn aliqua bonitas, præscindendo, an hæc aliqua bonitas pura sit sine mali admixtione, & an sit infinita. Dixi *quò ad speciem*: Siquidem bonum ita propositum non necessitat, quò ad exercitium, cum in eo non appareat motivum necessitans. Voluntas igitùr tunc habet saltèm rationem suspendendi amorem. Si voluntati proponatur bonum positivè purum, seu quod clarè cognoscitur, ut includens omne bonum sine ulla admixtione mali, voluntatem necessitat, etiam quòad exercitium. Hinc etiam in motibus primò primis, & actibus indeliberatis non modò appetitus sensitivus, verùm etiam voluntas necessariò fertur in tale bonum per complacentiam & amorem, antequàm intellectus apud se reputet convenientiam ipsius boni, vel disconvenientiam cum ratione, vel Dei Lege. Si quandò autem voluntas videtur malum appetere, non illud appetit, quatenùs malum est, sed sub ratione boni apparentis. Est enim axioma Philosophorum: *Nemo intendens ad malum operatur*. Potest tamèn voluntas libertate indifferentiæ ex duobus bonis æqualibus unum præferre alteri; imò ex inæqualibus præhabere minùs bonum majori; cum ad libertatem indifferentiæ non plus requiratur, quàm ut ratione boni utrumlibet possit amari, & neutrum debeat. Actus voluntatis aut sunt eliciti, aut imperati: Eliciti fiunt immediate a voluntate: ex his aliqui versantur circa finem, ut volitio,

quæ objectum simplicitèr approbat; intentio, seu prohæresis, quæ juncta cum ratione efficaciter desiderat; fruitio, quæ objecto obtento delectatur. Actus imperati sunt, ad quos determinat ipsa voluntas. Ex his alii sunt interni, seu ipsius voluntatis, & intellectus; alii externi, qui ab aliis potentiis per voluntatem motis proveniunt. Necessitas in actus elicitos cadere potest, exempli causa, si Deus necessitet voluntatem hominis ad eliciendum actum amoris. Coactio non potest, ut superius a nobis probatum est. In actus imperatos cadere potest coactio; ut si, imperante voluntate mea potentiæ progressivæ ambulationem, constringar ab aliquo fortiore vinculis, & compedibus. Voluntas dicitur potentia cæca, adeòque moveri debet, ut agat, per intellectum. Ratio est, quia nil volitum, nisi præcognitum. Nulla enim potentia, quæ sit indifferens ad operandum, vel non operandum, potest exire in actum secundum, nisi a suo connaturali determinante excitetur. Voluntas autèm est potentia per se indifferens, ejusque determinans connaturale est intellectio proponens objectum. Non potest ergò voluntas naturalitèr operari, nisi præcedente cognitione excitetur, & aliquo modo determinetur ad operandum.

CAPUT II.

De principiis intrinsecis impulsivis actionum humanarum.

DUo sunt, sensus internus, & appetitus sensititivus. Sensus internus est Animæ potentia materialis, cognoscens objecta, actusque sensuum, in cerebro residens, non in corde, ut Aristote-

teles docuit; quia a cerebro nervi omnes originem trahunt; unde facilè possunt propagari spiritus necessarii, & recipi sensationes: imo quia malè affecto cerebro, corde quantumvis vegeto, deficiunt sensus interni, uti patet in phreneticis, & ebriis. Docti præterea magnum cerebrum habent, stupidi modicum. Sensus infernus, prout cognoscit objecta præsentia, actusque præsentes sensuum externorum, dicitur sensus communis; prout conservat species rerum absentium, dicitur phantasia; proùt cognoscit præterita, vocatur memoria; proùt cognoscit convenientiam, & disconvenientiam objectorum, æstimativa appellatur.

Alterum principium est appetitus sensitivus, hoc est animæ potentia materialis, quæ bonum prosequitur a sensu interno propositum, vel malum fugit. Dicitur irascibilis, prout versatur circa bonum quod difficultèr potest obtineri; vel circa malum, quod difficultèr amoveri potest: dicitur concupiscibilis, proùt versatur circa bonum, quod facile potest obtineri, vel circa malum, quod facilè potest amoveri. Actus appetitus sensitivi dicuntur passiones, motus, affectus, eò quòd ex repræsentatione boni, malive sensibilis, anima patiatur, moveatur, afficiatur, ob adjunctam alterationem sensibilem, & affectionem in corpore. Quinque sunt actus appetitus irascibilis, ira, spes, desperatio, audacia, timor. Actus appetitus concupiscibilis sunt sex, odium, amor, desiderium, gaudium, dolor, fuga. Alii pauciores, alii plures recensent. Objectum appetitus sensitivi est omne id, quod per sensum internum cognoscitur, bonum, & malum sensibile, singulare, delectabile, arduum, noxium, utile, conveniens, vel disconveniens. Ratio est, quia sicut intellectum voluntas, ita sensum internum se-

quitur appetitus. Ergò, ſicut voluntas omne id poteſt averſari, vel proſequi, quod cognoſcitur ab intellectu; ita & appetitus poteſt proſequi, vel averſari omne id, quod cognoſcitur a ſenſu interno. Senſus autem internus, ut paulò antè explicavimus, cognoſcit id omne, quod boni vel mali rationem habet; dummodo ſit ſenſibile.

Experientia conſtat, his duabus potentiis materialibus, nempè ſenſu interno, & appetitu ſenſitivo, excitari, moveri, & inclinari potentias animæ ſpirituales; nempè intellectum, & voluntatem, in ordine ad actus morales, ſalva tamen libertate indifferentiæ regularitèr loquendo. Hinc eſt, quòd ſæpe intellectus obluctetur cum appetitu ſenſitivo, qui ſolùm fertur in ea, quæ ſenſibus grata ſunt, etiam ratione contra nitente. Atque hæc eſt illa lucta inter rationem, & appetitum, de qua D. Paulus ad Rom. cap. 1. ſic habet: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati: nàm velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio: non enim quod volo bonum, hoc facio, ſed quod nolo malum, hoc ago.*

Affectus & motus appetitus ſenſitivi ſunt prorſus indifferentes, hoc eſt, nec boni nec mali moraliter. Excitantur enim ex repræſentatione boni vel mali ſenſibilis, & inditi ſunt a Deo auctore naturæ ad hominis conſervationem, pluraque alia bona ipſi præſtanda. Plerumque tamen ob naturæ humanæ depravationem degenerant, fiuntque mali, vel ratione objecti, quod vetitum eſt, vel ratione modi inordinati. Sic innatus cuilibet amor perfectionis ſuæ, & inde naſcentis exiſtimationis, ratione modi degenerat in odioſam ambitionem; innatus amor vitæ, & mediorum ad vitam degendam, incli-

nat

nat aliquando ad ſordidam avaritiam; inſitus amor voluptatis innocuæ ratione objecti, propellit in turpiſſimam voluptatem.

Cum iſtæ voluntatis inclinationes pro varia humorum permixtione in hominibus ſingulis diverſæ ſint, ac diverſo ordine una incurrat in aliam, hinc infinita oritur animorum, atque morum varietas. Hujus autem varietatis aliæ ſunt cauſæ phyſicæ, aliæ morales. Phyſicæ conſiſtunt in temperamentis, ſeu certa primarum qualitatum, hoc eſt, humidi, calidi, frigidi, ſicci mixtura, humorumque vitalium copia, ita ut a prædominante cholera cholerici, a ſanguine ſanguinei, a phlegmate phlegmatici, ab atrabile melancholici denominentur. Hæc temperamenta non ſolum varietate innata, ſed & adſcititia per remotiores cauſas, mirum quantum mutentur; quales ſunt, cæli ſolique genius, indoles parentum, educatio, victus, ætatis, & fortunæ conditio, quæ cauſæ omnes, uti ſolent variare temperamenta, ita & mores, propenſiones, ac ſtudia hominum diverſa efficiunt.

DISPU-

DISPUTATIO III.

De proprietate, quæ necessariò consequitur moralitatem actus humani, diciturque imputabilitas.

CAPUT UNICUM.

CUm imputabilitas fundamentum habeat in moralitate, veluti causa, hæc autem constituatur per libertatem voluntatis, ac advertentiam intellectus ad regulam directivam; tanta erit profectò imputabilitas, quanta libertas & advertentia. Nulla enim, vel Puffendorfio fatente, proprior est ratio, quarè alicui actio quædam imputari possit, quàm quia ab ipso, sciente & volente, mediatè, vel immediatè, profecta est; seu quia penès ipsum fuit, ut fieret, vel non fieret. Quarè si cognitio, vel consensus est tenuis, aut semiplenus, ut in dormiente aliquandò contingit, proportione sequitur imputabilitàs levis scilicet, ac dimidiata. Imputabiles non sunt actus, qui procedunt ex errore, ac ignorantia invincibili, seu facti, seu juris, etiam naturalis, ut est decretum ab Alexandro VIII. quia deficit advertentia. Contra imputabiles sunt, qui procedunt ex ignorantia vincibili affectata, crassâ.

Imputabiles non sunt actus involuntarii, imo nec voluntarii, si sint necessarii, saltem *ad meritum, & demeritum*, ut actus Beatorum erga Deum, ut ultimum finem, hoc est amor, & fruitio; actus infantium, ebriorum, amentium, dormientium, &c. itèm expressi metu gravi, quò quis compellitur ad malum minùs præ majore,

si

si sit merè physicum: sic nautæ non est imputabilis projectio mercium ob metum præsentem naufragii: Rursus expressi vi saltem extrinseca, ut si quis pugionem capulo illigans tuæ dexteræ, hanc sua manu compellat ad occidendum innocentem. Dixi: *saltem ad meritum, & demeritum*. Nàm, ut actus imputetur ad pœnam in foro exerno, judicante juxta actum externum, satis est voluntarietas, etsi necessaria; ut si quis ex vehementia passionis precipiti non advertens motiva in contrarium, homicidium committeret.

Imputabilis est actus, quo quis occidit, exempl. gr. Cajum, nè occidatur a Titio. Nàm sine jure innocentem occideret. Potest quidèm Titium occidere invadentem, modò faciat cum moderamine inculpatæ tutelæ; at Cajum non potest; quia non sunt facienda mala moralia, ut eveniant bona physica, hoc est vitæ conservatio, & tranquillitas. Errant Hobbesius, & Puffendorfius, putantes eum, qui innocentem occidit, nudum esse instrumentum Titio.

Imputabiles sunt actus ex metu, & ex concupiscentia; qui affectus non tollunt advertentiam ad motiva in contrarium. Nàm minuunt quidèm libertatem, sed non evertunt. Imputabiles itidèm sunt actus etiam in voluntate aliena, sed tamèn moralitèr propria, exempl. gr. Tutorum, Superiorum, Protoparentis Adami respectu peccati originalis.

Imputabiles sunt actus voluntarii indirectè, & in causa. Sic homicidium, in crapula prævisum, est in causa imputabile. Qui enim vult causam, ex qua per se, & necessariò prævidetur sequuturus effectus, vult effectum ipsum. Quòd si effectus per accidens prævideretur sequuturus, & causa per se non esset prohibita, effectus foret merè permissus, adeòque non imputabilis: ut si quis habeat jus rigandi hortum

tum ſuum, eſto prævideat ex rigatione damnum alieni horti, hoc, ſi ſequatur, non eſt illi imputandum.

Imputabilis eſt effectus alicui ſcienti, nec impedienti, cum poſſit, ac debeat impedire, vel ex juſtitia, vel ex charitate, juxta illud Tragici auctoris.

Qui non vetat peccare, cum poſſit, jubet.

Submerſio Navis eſt imputabilis navarcho, negligenti directionem, ex qua negligentia prævidet ſequuturum naufragium. Imputandi ſunt deniquè actus omnes, quorum voluntas eſt cauſa, vel expreſſa, vel interpretativa, quandò nempè circumſtantiæ ſatis declarant conſenſum hominis, aut diſſenſum; ſeu cauſa ſit actualis, ſeu virtualis, hoc eſt moraliter perſeverans in actu; ſeu cauſa ſit phyſica, vel moralis, adjuvando, incitando, jubendo, aſſentando, exemplis movendo, ſuadendo, conſulendo, approbando; imò non reprobandò, vel non impediendo, non manifeſtando, cum poſſis, & debeas, juxta notos verſiculos.

Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

DISPU-

DISPUTATIO IV.

De Lege Naturæ, & Gentium.

CAPUT PRIMUM.

De statu hominis naturali, & ejus proprietate.

STatus hominum naturalis est conditio hominum inter se æqualium, quatenus gaudent libertate, singulis insita. Itaque in statu naturali dicuntur esse non ii modo, qui procul ab omni societate in solitudine vitam agunt, sed etiam illi, qui tametsi in societate versentur, nulli tamen extra suam societatem subjecti sunt, ut exempl. gr. Rex Poloniæ respectu Regis Hungariæ, Respublica Venetorum respectu Reipublicæ Batavorum. His enim status verissimè naturalis repræsentatur. Ac per hoc discernitur a statu civili, in quo est necessaria dependentia, & imperium, ut societas Civitatis, aut Reipublicæ, aut Regni conservetur. Homines autèm, qui sunt in statu naturali, dicuntur esse inter se æquales, quia nullius, nisi creatoris, arbitrio aut legibus subjecti sunt. Quod maxime apparet in Principibus summis, & in Civitatibus liberis, quarum unaquæque alterius legibus soluta est. Quare D. Joannes Chrysostomus commentario in Psalmum 44. *Non Romanorum*, inquit, *Rex Persis, aut Persarum Rex Romanis ferre legem potest*. Et Ariovistus Legato Julii Cæsaris, uti legitur Lib. 1. de Bello Gallico; *Si quid*, ait, *ipsi a Cæsare opus esset, se se ad eum venturum: si quid ille se velit, illum ad se venire oportere*. Hobbesius putavit proprietatem status na-

turalis esse statum belli, propterea quòd natura hominis, per peccatum Adami corrupta, unumquemque compellat ad mala propulsanda, vel aliis inferenda, ut se præstet immunem: idque colligit partim ex naturali amore, quo homo se ac sua defendit; partim ex metu ne sibi noceant potentiores, sive vi, sive dolo, sive ambitione, sive avaritia stimulante. Sed vehementèr erravit. Non enim natura hominis usque adeò est depravata, ut cum impetu quodam in omne nefas abripiat. Cujus rei argumentum est, quòd homines non sint eodem modo ad nocendum propensi; sed alii magis, alii minùs: nec semper contingat, ut improbi cum improbis fœdus ineant, ut proindè aliquandò improborum malitia proborum modestia superetur. Quis deindè non videat statum belli perpetui esse violentum, & cum recta ratione valdè pugnantem? cujus rationis est, animi motus incompositos in officio continere, & componere, avaritiam, libidinem, superbiam compescere, pacem denique cum proximo, & amicitiam Dei rectè vivendo conservare. Prætereà cum sit in omnibus hominibus eadem naturæ origo, omnesque naturæ propensione ad societatem ferantur, quæ radix est cujusdam inter omnes cognationis; necessariò sequitur, ut status hominis naturalis non belli sit, a quo abhorret societas, sed pacis, quam libentèr amplectitur. Quòd si non esset, deterior esset hominum conditio, quàm brutorum. Ut enim scribit Satyra 15. Juvenalis,

Parcit cognatis maculis fera: quandò Leoni
Fortior eripuit vitam Leo? quo nemore umquàm
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris alit rabida cum tigride pacem
Perpetuam, sævis inter se convenit ursis.

Quòd

Quòd si barbaræ quædam gentes inter se bellum continentèr gerant, & victores victos immanitèr vorent; id ex eo contingit, quòd rationis lumen assuetudine mali, & propter mores perditissimos in illis propemodùm extinctum est, ac ferè obliteratum illud principium. *Quod tibi non vis, alteri ne feceris.* Nemo autem sibi vellet inferri bellum, &, ut ait Poeta, *pacem depofcimus omnes*, in quibus nempè lumen rationis obscuratum non est, & quietè vivere omnes cupimus.

Ipsa denique nocendi facultas, quæ est in natura propter peccatum originale vitiata, non probat, statum hominis naturalem esse statum belli. Qui enim cogitat, habere se facultatem nocendi, debet etiam cogitare, an sibi ab hoste sit metuendum, nec ne. Debet ergo metiri vires suas. Si videt sibi, atque hosti æquales esse, timere debet exitum belli, Martemque communem. Non est autèm homini naturale, incertis casibus vitam committere, vel fortunas suas. Si videt sibi, atque hosti vires esse inæquales, aut ipse prævalet, aut videt alium prævalere. Si primum, non habet undè sibi sit metuendum ab inferiore. Ergo si rationis lumen sequatur, non alium persequetur augendæ potentiæ libidine. Si secundum, qui viribus inferior est, non audebit fortiorem lacessere. Si enim lacesseret, stultè ageret; at stultè non agunt, qui recta ratione utuntur.

Illud verò, quod tamquam certum assumit Hobbesius; *Omnibus in omnia, & in omnes jus convenire ex instituione Naturæ*, absurdum videtur non modò Catholicis Doctoribus, sed etiam ipsi Puffendorfio, qui Libro secundo de Jure Naturæ, & Gentium Capite secundo: *Implicare*, ait, *contradictionem, quòd, positis pluribus hominibus jure æqualibus, omnibus in omnia, & in omnes*

jus competat, cum utique unius jus ad omnia non possit non cæterorum jura absorbere, si effectum aliquem sit habiturum. Illud enim non minùs absurdum est, jus fingere, quod nullum effectum adversus alios homines obtineat. Nam in mortalibus non esse, & nullum habere effectum, idem ferè est. At quale jus est, cui alter pari jure possit resistere?

Minùs, quàm Hobbesius erravit, sed erravit tamèn in statu hominis naturali constituendo Puffendorfius. Sic enim ratiocinatur: *Homo, in statu naturali considera-tus, post peccatum originale, conditionem habet miserrimam, vitamque ferè belluinam, sive ponatur infans, sive justa jam statura, ac robore præditus. Ergò indiget socialitate, per quam a statu illo miserrimo extrahatur*. In hoc argumento falsum est antecedens: Si enim homo ab ipso nativitatis exordio talem haberet naturam, qualem describit Puffendorfius, hoc est miserrimam, & belluinam, obnoxiam profundæ ignorantiæ, & effræni concupiscentiæ, nihil umquàm boni agere posset sibi relictus; Atqui potest aliquid boni facere naturalitèr, ut testatur Apostolus ad Romanos. *Gentes, quæ legem non habent, naturalitèr ea, quæ Legis (intellige scriptæ) sunt, faciunt*. Non habet igitùr homo talem naturam, qualem describit Puffendorfius. Deindè quis posset in eo statu miserrimo primus condere leges socialitatis? Nam æque omnes profunda ignorantia, & effræni concupiscentia laborarent. Falsum est igitùr illud principium, quo utitur Puffendorfius, ut in naturali statu tàm horrido systema suum socialitatis constituere possit.

CA-

CAPUT II.

De essentia, & proprietatibus Juris Naturæ.

JUs Naturale respicit hominem, ut creaturam rationalem, ac definitur: *Ordinatio Divinæ Sapientiæ per dictamen rationis naturæ rationali manifestata, præcipiens rectæ rationi consentanea, & probibens dissentanea:* Per ordinationem Divinam significatur primariò Divina voluntas, quæ obligat rationalem naturam: per naturam rationalem subjectum, quod est omnis, & solus homo. Legitima est autèm divisio Juris Naturæ: in affirmativum, cujus objectum est positio actus, qui præcipitur, & in negativum, cujus objectum est negatio actus, qui prohibetur. Hanc autem divisionem ineptè irridet Christianus Thomasius: Ineptè, inquam, quia homini, ut ita dicam, hesterno præferendi sunt antiqui Doctores, iique gravissimi, & magno consensu docentes, præcepta affirmativa obligare semper, sed non pro semper, exèmpli causa, colere parentes data occasione; negativa verò obligare semper pro semper, exempli causa, non mentiri.

Multæ sunt proprietates Juris Naturalis. Prima universalitas quoad obligationem omnibus communem: Secunda est evidentia quoad principia saltèm prima, ita prorsùs, ut invincibilitèr ignorari non possit ex toto. Tertia excellentia, cum sit fons, & norma cæterarum legum. Quarta immutabilitas propriè dicta. Nàm Jus Naturæ est quidèm incapax mutationis veræ, quæ directè afficiat ipsam legem, ejusque obligationem, manentibus iisdem circumstantiis; sed tamèn est capax mutationis impropriæ tàm potestate humana, quàm Divina. In casu enim, quo materia

Ju-

Juris Dei potestati subjecta sit, ut est Dominus absolutus, non alitèr obligat lex Naturæ, quàm hac supposita conditione. *Nisi Deus, ut absolutus Dominus via extraordinaria alitèr disponat*. Sic alitèr disposuit, cum Isaac jussit occidi, materiam eximendo, hoc est faciendo, ne occisio Isaaci esset materia præcepti negativi: *Non occides*. Hanc autèm mutationem materiæ perperàm dicunt aliqui dispensationem. Nàm dispensatio est exemptio alicujus ab obligatione, quam lex inducit; ac fit ab ipso Legislatore. Porrò hæc mutatio materiæ locum non habet in iis, quæ materiam continent non subjectam arbitrio, seu potestati Divinæ; exempli causa, idololatriam, & mendacium, & cœtera, quæ per se mala sunt, & cum ratione essentialitèr pugnant, imò cum fine, quem Deus auctor Naturæ initio præscripsit rationali creaturæ. Quando quidèm ista si aliquandò per Deum licere possent, in Deo labem & defectum arguerent: quod cogitare nefas est.

Quòd si materia Juris Naturæ subjecta sit humanæ potestati, non inducitur a Jure Naturæ obligatio absoluta, sed conditionata, quam proinde potestas humana tollere potest. Humana igitùr potestas mutare illam potest, non quidèm propriè, ita ut directè auferat obligationem legis Naturalis, sed tamèn impropriè, ita ut indirectè faciat remissionem ex parte materiæ: exempli causa, lege naturali præcipitur homini, ut rem præstet, quam contractu valido sit pollicitus, ut jusjurandum observet, ut votum, quod emisit, adimpleat. Hæc lex obligat naturalitèr quidem, sed conditionatè, hoc est, nisi Princeps, aut Superior justa de causa contractum dissolverit, juramentum, aut votum relaxaverit.

DISPU-

DISPUTATIO V.

De principio cognoscendi Juris Naturalis, hoc est, quid præceptum, quid vetitum sit Jure Naturæ.

CAtholici Jure Consulti, ac Theologi consensu docent, id esse præceptum, vel prohibitum Jure Naturæ, quod esse præceptum, vel prohibitum expedit felici statui naturæ humanæ; id autèm dicunt expedire, in cujus licentiam, vel prohibitionem omnes homines consensissent, si, antequàm quidquam eorum fieret, quæ licita vel prohibita dicuntur, ab auctore Naturæ postulati suffragium tulissent. Hanc regulam Doctores petunt ab intrinseco fine legis Naturalis, hoc est, felicitate creaturæ rationalis.

Puffendorfius hanc regulam ponit, velùt principium cognoscendi Juris Naturalis: cuilibet homini colendam societatem cum aliis, indoli & scopo generis humani congruentem. Ex quo principio Thomasius hoc axioma deduxit: *fac ea quæ necessariò conveniunt cum vita hominis sociali, & quæ eidem repugnant, omitte*. Argumenta illorum sunt. Primò Homo est animal, ut conservandi sui studiosum, ita non valens id assequi, ut se conservet, sine ope similium: ut ad mutuas utilitates curandas & comparandas idoneum, sic ad eas ab aliis prohibendas malitiosum. Ergò ut sit salvus, & incolumis, debet amare, & quærere societatem: atque ut odium aliorum devitet, qui ejusdem malitiam cognoscere possunt, opus habet lege societatis, tamquàm fræno malitiæ suæ, & odii alieni. Quidquid igitur favet societati, id omne pertinet ad Jus Naturæ.

Ad

Ad hoc argumentum facilè responderi potest ; illam impotentiam se conservandi, illam malitiam nocendi, illam opis alienæ indigentiam, quam tantoperè Puffendorfius exaggerat, non esse tantam, ut ex ea colligi possit, inesse singulis hominibus necessitatem absolutam societatis colendæ. Fateor quidem necessitatem colligi indeterminatam colendæ alicujus societatis, saltèm conjugalis, saltem pro toto genere humano collectivè, non distributivè, ita ut singuli homines debeant inire conjugium. Falsum præterea est, quod Puffendorfii principio addit Thomasius lib. I. cap. 3. nimirum in homine quoad corpus imbecillitatem non modò animalibus brutis majorem, sed etiam tantam, ut necessariò periret, nisi aliis hominibus inesset obligatio illi opitulandi, in animo majorem pravitatem nocendi aliis, quàm sit in belluis.

Postremò non est præcepta societas singulis hominibus; cum innumeros videamus, qui vitam degunt solitariam, nec tot incommodis obnoxii sint, quot prædicat Puffendorfius. Non est ergò societas proprium & adæquatum principium, unde colligi possint objecta Juris Naturalis.

Sed est ratio potissima, quàm superius innuimus, cur Puffendorfii Systema rejiciatur, nempè quòd ii, qui societatem colunt, non tantùm sociis præstare debent officia, sed etiam Deo. Jus enim Naturale, dictante ratione, hominem dirigit ad cultum Deo præstandum: de quo cultu non videtur curare Puffendorfius.

Argumentum secundum Puffendorfii est hujusmodi: Homo est animal natura sua sociabile, ac proindè sermone præditum, hoc est facultate communicandi & negotiandi cum cæteris suæ speciei; quod etiam apparet, inquit Vitriarius Puffendorfii assecla, ex principiis practicis, quæ unusquisque in semetipso cer-

certissimè agnoscit, ac sunt, honestè vivere, neminem lædere, jus suum cuique tribuere: quorum extra societatem nullus est usus, quæque essent frustranea, nisi ad societatem essemus nati: Est ergò societas principium juris Naturæ.

Ad hoc etiam respondeo, posito quòd a Deo decretum fuerit, ut genus humanum propagaretur, societatem esse humanæ Naturæ necessariam in genere, non tamèn in omnibus distributivè; ideòque ab illa simplicitèr non posse colligi objecta juris Naturæ. Hoc ergò principium societatis humanæ caret legitimis proprietatibus veri principii. Primò non est principium primum. Nàm socialitas, seu inclinatio naturalis ad vitam socialem ob consequendas, quas illa parit, utilitates, est effectus amoris, quem sibi quisque naturalitèr debet, ut necessarium ad felicitatem naturæ comparandam, hoc est, ad se conservandum, & ad speciem propagandam. Ex quo sequitur socialem vitam, saltem conjugalem, esse de jure naturæ præceptivo, sed indeterminato, quippè quòd obliget humanam speciem, non singula individua. Amor autèm, quem sibi quisque naturalitèr debet, ut necessarium ad felicitatem naturæ comparandam, obligat singula individua humana determinatè. Ergò amor sui est primum principium, non socialitas. Secundò illud Puffendorfii principium est inadæquatum, cum ex eo non colligantur officia hominis erga Deum, atque se ipsum, ut alias diximus.

Alii alitèr probant, socialitatis principium nec esse primum, nec adæquatum hoc modo: Adamus ante omnem societatem, hoc est, antequam Eva produceretur ex una de costis ejus, jure naturæ obligabatur ad præstanda officia erga Deum, atque se ipsum: idemque dicendum de tot Anachoretis, qui vixerunt in so-

ſolitudine, ac vivunt. Fuit ergò in Adamo aliud principium ante principium ſocialitatis. Similitèr Anachoretæ aliud principium ſocialitate priùs, magiſque immediatum reſpexerunt, quo officia ſua dirigerent erga Deum, atque ſe ipſos.

Reſpondent quidem Puffendorfii defenſores, in Adamo ante omnem ſocietatem fuiſſe ſaltem reſpectum ad ſocietatem futuram; in Anachoretis fuiſſe & eſſe reſpectum ad ſocietatem præſentem, qui reſpectus imo fuerit fundamentum officiorum erga Deum, & ſe ipſum, quæ in illo ſtatu etiam ſolitario præſtanda fuiſſent, ne ſe inutiles redderent ſocietati, ſi quando ad illam ſe adjungerent. Verùm nemo eſt, qui non videat, ex hoc reſpectu directè non colligi, ac neceſſariò officia erga Deum, atque ſe ipſum, ſed per accidens tantum, & indirectè. Quod ſatis non eſt ut primum principium juris naturæ in ſocialitate conſtitui poſſit.

Tertiò non eſt principium verum, cum falſa multa ſupponat, quæ ſunt ejus principii fundamentum. Supponit primò, extra ſocietatem nec umquàm fuiſſe naturæ jus, nec eſſe poſſe. Quod falſum eſſe, in Adamo, & Anachoretis, perſpicuum eſt. Ratio eſt, quia jus naturale, licèt bonum commune naturæ humanæ reſpiciat, non verò hominum ſingulorum; tamèn intendit priùs, hominem informare de iis, quæ ad Creatorem pertinent, ac ſe ipſum, officiis, quàm de officiis ergà hominum ſocietatem. Itaque jus naturale primò bonum hominem conatur efficere, deindè bonum ſocium. Præterea poſſet humana natura propagari per ſocietatem duntaxàt conjugalem, etiamſi nec civitates, nec provinciæ, nec regna in unam coirent ſocietatem.

Supponit ſecundò, hominem poſt Adami peccatum,

tum, in eas miſerias, & calamitates incidiſſe, a quibus ipſe recreari non poſſit, niſi aliorum hominum conſuetudine, atque convictu: Status igitur ſolitudinis non eſt homini naturalis. Primum igitur juris naturalis principium eſt ſocialitas. At id quoque falſum eſt. Status quippè ſolitudinis eſt maximè ſuavis, atque jucundus hominibus illis, qui cupiunt Deo vacare, eumque liberiùs contemplari. Quod ipſi veteres Philoſophi, quantumvìs Ethnici, & ſcriptis, & opere teſtati ſunt, qui genus hoc vitæ ſuſceperunt. Ad hæc, ſi primum principium juris naturalis eſſet vita ſocialis, contra jus naturæ feciſſent, adeòque peccaſſent innumeri illi Anachoretæ, quos admiratur & veneratur Eccleſia univerſa. Id autem dicere abſurdum eſt.

Supponit tertiò, juris naturæ finem, quem ſibi quiſque in agendo proponere debeat, eſſe externam felicitatem Reipublicæ, quæ ſit terminis circumſcripta præſentis vitæ. Sed eſt hic error manifeſtus. Finis enim, ad quem fertur natura, eſt integra & adæquata felicitas; quæ ſita eſt potiſſimum in cognitione, & amore Creatoris, naturæ ipſi congruente, tùm in hac, tùm in altera vita; qui amor proculdubiò a ſocietate non pendet. Quod fatetur Leibnitius ipſe, qui propterea ſocialitatis principium a Puffendorfio traditum in præcipua parte juris naturæ inutile, & mancum appellavit.

Itaque dico, principium ſocialitatis Puffendorfianum eſſe etiam flagitioſum, ideòque minimè aptum ad jus naturæ cognoſcendum. Tollit enim ſolitudinem vitæ, velut oppoſitam juri naturæ; invehit modum cogitandi & agendi indignum ſanè natura rationali, hoc eſt ſpectando dumtaxat Reipublicæ bonum, & exteriorem felicitatem: nihil verò eſt ſolli-

citus Puffendorfius de affectibus animi, nihil de homine interiore, nihil de honesti principiis. Quibus omnibus neglectis, jus naturæ fit mancum, & imperfectum, dignitas hominis ad externa deprimitur; studium virtutis, & cultus Dei languescit; non expectatur a Deo rectè factorum præmium, non timetur pœna vitiorum. Hùc tendit nempè systema Puffendorfii.

Sed opponunt assecla illius. Jus naturæ in externis tantummodò versatur, eaque respicit: interna, quibus animi tranquillitas gignitur, non curat, sed morali Philosophiæ informanda relinquit; doctrinam de amicitia cum Deo conservanda, deque cultu, qui eidem, ut Domino & creatori debetur, ritè adhibendo, naturali Theologiæ tractandam permittit. Porrò hic ordo servatur a Puffendorfio, ne sit confusio in disciplinis tradendis, & ut sua cuique materia assignetur.

Respondeo. Tamèn, hoc esse asylum desperatæ sententiæ: Quasi verò non illa omnia contineat jus Naturæ; ac de omnibus illis non agere debeat, qui jus naturæ interpretandum suscepit. Itaque auctorès, qui Puffendorfium defendere volunt, ad incitas rediguntur; & postquàm jus naturæ præcipua sui parte mutilum reddiderunt, partes illius ad alias disciplinas rejiciunt, ut sola triumphet *socialitas*, a Puffendorfio constituta. Hoc est systematis hujus turpe flagitium, disciplinam juris mancam tradere, imperfectam, dimidiatam: Jus Naturæ, nervis ac viribus destitutum, hoc est pœna atque præmio creatoris, interpretari; illud foro, atque curiæ accomodare: Si quid peccaveris, modò ne tuo crimine sit turbata Respublica, securitatem præbere. Sed nugas agunt, qui ita philosophantur. Nemo enim veterum philoso-

ſophorum ita curandam Rempublicam docuit, ut animus hominis præcipuè curandus, & ad virtutem informandus non eſſet.

Objiciunt Secundò. Niſi ſocialitas admittatur tamquàm primum principium juris naturæ, evidenter confunditur lex naturæ cum regula virtutis, quæ eſt propria diſciplinæ moralis: ſed conſequens eſt abſurdum; ergò & antecedens. Prob. major. Primò Lègis naturæ finis eſt bonum commune univerſorum hominum, cum dirigat actiones externas ad communem quietem: finis virtutis eſt bonum hominum ſingulorum, cum dirigat actiones animi interiores, & omnes ejus effectus in officio contineat. Secundò Lex naturæ eſt ad alios, cum tribuit unicuique quod ſuum eſt: cujus legis effectus inter homines obtineri non poteſt per imperium dumtaxàt interius, ſed requiritur vis exterior, & coactiva: objectum autem virtutis interius eſt, ad quod attingendum nemo cogi poteſt. Tertiò actiones juris naturæ juſtæ ſunt, cum eò tendant, ut reddant alteri, quod eſt debitum: actiones autèm virtutis bonæ ſunt, cum tendant ad honeſtatem

Reſpondeo, negando majorem. Ad primum diſtinguo: Legis naturæ finis eſt bonum commune univerſorum hominum; tam collective, quam diſtributive, concedo; ſolum collective, ſubdiſtinguo, eſt bonum commune, tamquam finis adæquatus, nego; tamquam finis inadæquatus, & quidem minus principalis, concedo Explico diſtinctionem. Bonum commune omnium hominum finis eſt legis naturalis, non bonum particulare unius, vel aliquorum. Naturam autem humanam conſiderare poſſumus ut ſpeciem communem pluribus diſtributive acceptis, vel collective. In priori ſenſu lex naturæ, etsì precipiat actio-

actiones dumtaxat interiores, pro fine habet commune bonum, quia non unius, vel aliquorum bonum intendit, sed omnium distributive: quod satis est ad rationem legis, ut distinguitur a virtute, cujus est proprium habere finem tantummodo particularem. In Secundò sensu finis legis naturalis est etiam bonum commune, sed alio modo, hoc est, quia est bonum societatis, quatenùs est societas. Sed hic non est legis naturalis finis adæquatus; cum lex naturæ tendat in hominis felicitatem integram, & perfectam, cujus pars essentialis est pax cum Deo; pars magis principalis pax cum se ipso, quæ consistit in motibus animi temperandis, & ad virtutem dirigendis; pars minus principalis est pax cum proximo, quæ consistit in eo, ut actiones externæ dirigantur ad publicam tranquillitatem.

Ad secundum distinguo, Lex naturæ est ad alios, hoc est ad solam Rempublicam, nego: ad alios, hoc est, ad proximum, Deum, & semetipsum, concedo. Item legis raturalis effectus inter homines obtineri non potest *per se* imperio duntaxat interiore, nego; obtineri non potest *per accidens* concedo. Etiam lex pœnalis, quam legislator humanus superaddit legi naturali, non semper habet effectum suum, cum vis coactiva non semper hoc assequatur, ut furta, & cædes non committantur: Ergo nec externa obligatio sufficiens esset; imo sine obligatione interna plerumque esset frustranea, cum multa scelera clam patrentur, & in judiciò probationes eludi possint, jurisjurandi religione sublata. Quocirca lex naturalis, per se loquendo, satis obligat in conscientia, proposita nempe animis hominum justitia Dei, quæ justis amplissima præmia pollicetur; flagitiosis gravissimas pœnas interminatur, saltem post obitum, abstra-

ſtrahendo ab earum æternitate, quam ſine Dei revelatione non poteſt conſequi cogitando humana ratio.

Ad Tertium, actiones virtutis, quæ tendunt ad honeſtatem, cum ab hujus amore proficiſcantur, habeantque fundamentum in debito naturali erga ſe ipſum, participare juſtitiam, & eſſe non bonas tantummodo, ſed etiam juſtas, Ergo actiones virtutis ad legem pertinent naturalem, non ad moralem duntaxat diſciplinam.

C A P U T I.

De aliis ſententiis recentiorum circa principia juris Naturæ.

NOn defuerunt noſtris temporibus ſcriptores e numero Proteſtantium, qui docerent, primum principium juris naturæ eſſe Decalogum, ita ut, quidquid habet Decalogus, excepto præcepto Sabbati, id omne pertineat ad jus Naturæ. Verum Decalogus non eſt lex illa, quam Deus in tabula cordis humani ſcripſiſſe dicitur in ſacris litteris: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui*, Pſal. 4 נְסָה עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ ... verſio verò Syriaca ſic: ܐܬܪܫܡ ܥܠܝܢ ܢܘܗܪܐ ܕܦܪܨܘܦܟ, quæque eſt communis non Judæis modo, ſed etiam Gentilibus ante Decalogum, ſolo rationis lumine illam promulgante. Itaque Decalogus non eſt primum principium, unde proveniunt cæteræ leges naturalès, ſed eſt inſtar promulgationis authenticæ, qua Deus voluit inſtruere homines, quid naturalitèr æquum ſit, quid iniquum.

Henricus Kæthlerus, ut tradit Wolfius in Methodo Syſtematica juris Naturæ exercitatione ſecunda ſta-

ſtatuit hoc principium : *Fac ea , quæ te ſtatumque tuum perfectiorem efficiunt: omitte ea, quæ te, ſtatumque tuum imperfectiorem reddunt . Item, ea facienda, quæ voluptatem duraturam progenerant, ea omittenda, quæ tædium duraturum progignunt*. Sed prius principium eſt commune juri divino, & humano Ergo non eſt principium juris naturæ. Alterum principium accedit ad Epicuri ſomnia , & impietatem.

Valentinus Alberti principium juris naturalis a ſtatu integritatis , in quo Adamus fuit conditus, colligit; formaliter quidem in illis officiis, quæ locum habebant in eo ſtatu , & nunc etiam obtinent in ſtatu naturæ lapſæ , ut colere parentes ; ac per modum normæ in iis officiis , quæ orta ſunt a ſtatu depravato naturæ lapſæ , ut quod ſervus Domino ſubeſſe debeat.

Sed optime confutatur a Puffendorfio. Nam ſtatus Naturæ integræ in quo Adamus eſt conditus, demonſtrari non poteſt ratione naturali ; atqui principium Juris Naturæ eſt naturali ratione demonſtrabile: Ergo a ſtatu naturæ integræ principium Juris Naturæ peti non poteſt. Ethnicus ſane ignorat, quæ nos per fidem didicimus de Adami creatione in ſtatu juſtitiæ originalis. Quomodo ergo illi oſtendemus naturali ratione, officia juris Naturæ petenda eſſe a ſtatu illo , quem funditus ignorat? Deinde ſtatus integritatis nullo modo convenit cum ſtatu naturæ lapſæ ratione officiorum ſpecialium. Ergo ejus norma eſſe non poteſt.

Joannes Heineccius inter cœteros Proteſtantes eſt commendandus , quod abſurdas illas , & alias , quas omittimus, aliorum ſententias repudiavit, & ad ſententiam Catholicorum magis acceſſit , de qua dicendum.

CA-

CAPUT II.

Quodnam sit principium fundamentale Juris Naturæ ex communi sententia.

PRincipium Juris Naturæ est in hunc modum concipiendum. *Fac, vel omitte ea, quæ ex amore, quem Deo, & tibi, & proximo debes, ad felicitatem Naturæ necessario facere, vel omittere debes*. Ex hoc principio lex universa naturalis pendet; & a lege positiva distinguitur. Dicitur *ex amore*, qui cum sit insitus a natura hominibus singulis, notus est satis experientia. Intelligitur autem hic amor non sensitivus, qui dicitur esse *actualis propensio appetitus concupiscibilis in bonum sensibile, æstimatum tanquam conveniens*; sed amor rationalis, quem D. Augustinus lib. de amicitia vocat *rationalis animæ affectum, quo quis bonum cum desiderio quærit, adepto fruitur cum suavitate, & cum gaudio conservat*. Heineccius in Elementis Juris Naturalis & Gentium lib. 1. cap. 3. postquam admisit principium amoris, varios gradus in eo considerat. Primum appellat amorem justitiæ; & hoc quidem bene: deinde amorem humanitatis, bene: & beneficentiæ; & hoc minus bene. Amor enim humanitatis, vel potius æquitatis, ut in naturæ debito fundamentum habens, participat rationem justitiæ latius sumptæ, & pertinet ad Jus Naturæ; non tamen sic pertinet amor beneficentiæ qua etiam cum nostro detrimento alterius commoda procuramus: hic amor est extra sphæram jurisprudentiæ naturalis, pertinetque ad disciplinam moralem; quippe qui meræ virtutis rationem contineat. Præterea distinguit ex objectis varios amores, obedientiæ & devotionis erga Deum ut Ens perfectissimum, cu-

jus felicitate ita delectamur, ut illud omni cultu dignissimum judicemus. Rursus amorem amicitiæ considerat erga æquales, quorum felicitate sic delectamur, ut illam servare & amplificare studeamus. Verum amores isti, cum in vitio, vel virtute consistant, non jurisprudentia naturali, sed Ethica disciplina continentur.

CAPUT III.

Solvuntur Objectiones contra hoc principium amoris debiti.

OBjiciunt aliqui. Primò. Multa sunt consentanea vel repugnantia amori, qui ad publicam felicitatem requiritur; & tamen neque sunt præcepta, nequæ prohibita Jure Naturæ. Ergo amor non est solum principium Juris Naturæ. Antecedens patet: exempl. gr. consentaneum fuisset amori erga proximum seu Rempublicam, ut clandestina matrimonia Jure Naturali vetita essent atque invalida, propter infinita, quæ secum trahunt incommoda: Et tamen jure tantummodo positivo vetita sunt. Idem dicas de aliis, quæ Jure Naturæ non sunt prohibita.

Respondeo. Multa sunt consentanea vel repugnantia amori erga proximum seu societatem humanam, qui amor sit necessarius ad felicitatem publicam, nego; secus, concedo. Amor societati humanæ necessarius, adeoque naturaliter debitus, eam tantum felicitatem respicit, sine qua societas esset positive defectuosa. Non esset autem positive defectuosa per matrimonia clandestina, quæ valida sint. Non ergo hæc respicere debuit prohibendo. Amor societati humanæ necessarius non requirebat, ut multa quæ ad bonum pu-

publicum conferebant, legæ naturæ sancirentur; quia commodum non erat generi humano, ut naturalium legum immensa mole obrueretur. Quare erat expediens, ut ea solum Jure Naturæ præciperentur vel vetarentur, quæ consentanea essent, vel repugnantia amori erga Deum, se ipsum & proximum, relate ad felicitatem societati humanæ absolute debitam, sic ut cuivis cognita esset obligatio naturalis: ulteriora verò, magisque recondita, quibus major, vel minor status publici utilitas continetur, arbitrio hominum relinquerentur sancienda legibus positivis.

Objiciunt Secundò. Nonnulla vetantur Jure Naturæ, quantumvis amori, vel sibi, vel societati naturaliter debito optime conveniant. Ergo definitio a nobis tradita non convenit omni amori. Antecedens patet in ultione sui privata; in cæde hominis improbi, facta propria auctoritate; in mendacio conservandæ Reipublicæ gratia prolato.

Respondeo. Antecedens esse falsum per se, & universaliter loquendo; in aliquo vero casu particulari; & per accidens esse verum. Jus ergo Naturæ respicit id, quod universaliter, & plerumque expedit ad felicitatem publicam, vel privatam tuendam; non id, quod in uno, alterove casu, & per accidens expedit. Quare ad primum, & secundum exemplum ita est respondendum, quod, etsi quadam societate supposita ultio sui privata, cædes hominis improbi in casu particulari videri posset non repugnare amori debito, & ad felicitatem vel privatam, vel publicam requisito; tamen spectata depravatæ naturæ conditione, hominumque judiciis, quæ falsa plerumque sunt, & ab homine amore sui, vel proximi odio in præceps acto feruntur; ejusmodi jus, sive licentia universalis esset nimis periculosa, & absolute perniciosa amori

debito, & ad felicitatem tam privatam, quam publicam ſimpliciter neceſſario: Ergo ejuſmodi licentia abſolute eſt prohibita Jure Naturæ. Eadem eſt ratio de tertio exemplo, hoc eſt de mendacio. Ut enim recte ratiocinatur Cardinalis Pallavicinus in Philoſophia Morali, ſive de bono Lib. 1. cap. 21. *Cum humana ſocietas ſermone, veluti præcipuo adjumento, juvetur; cum ejuſdem ſermonis veritate deliberationes cunctæ, judicia, & negotia univerſa regantur; cum omnis mortalium rerum procuratio ab eadem dependeat, præſtat ut eventu nullo mentiri liceat; alioquin ſemper auditor jure verebitur, ne tum forte in eo eventu, in quo mendacium innocens eſt, loquutor aut re, aut opinione verſetur.*

Objiciunt Tertio. Cum Puffendorfio: Juris eſt Naturalis æs alienum exſolvere, quin tamen id fiat ex charitate. Qui enim æs alienum exſolvit, non movetur interdum charitate, ſed vi quadam, quæ odium parit.

Reſpondeo. Quamquam diſſolutio æris alieni non fiat interdum ex amore benevolentiæ, vel amicitiæ, tamen fit ex amore æquitatis naturalis. Quod ſi aliquando fiat ab invito, id per accidens eſt ex amore ſui inordinato.

DISPU-

DISPUTATIO VI.

De existentia Juris Gentium, an, & quomodo differat a Jure Naturæ, ejusque definitio.

SUpposita societate a Gentibus inita, evidens est, opus esse norma, secundum quam in commerciis, negotiis, & actionibus publicis rite societas instituatur. Hæc autem norma non est Jus Naturale, ut demonstrabimus infra; neque jus est particulare positivum. Ergo est jus commune, quod gentium appellamus.

Sed contra objici potest. Primò. Si Jus Gentium daretur, esset ex mutuo Gentium consensu: Atqui fieri non potest, ut Gentes omnes mutuo consentiant; cum omnes convocari non possint ad unum concilium, quod fieri necesse esset ad omnium consensum cognoscendum. Ergo. Secundò. Quæ dicuntur esse capita Juris Gentium, ne a Gentibus quidem moratioribus observantur. Jus igitur Gentium nullum est.

Respondeo. Ad Jus Gentium constituendum necessarium non esse consensum verbis expressum, adeoque non opus esse, ut gentes convocentur ad Generale concilium orbis terrarum; Sed satis esse consensum tacitum, quem gentes omnes significaverint usu, & observatione rei alicujus, tum unanimi in eos animadversione, qui ausi fuerint non observare.

Ad Secundum Respondeo. Si quæ Gentes etiam moribus cultiores jus aliquod Gentium non observent, id non contingere ex defectu juris, sed ex negligentia juris, quod verissime extat. Hinc sæpe videmus vio-

violato hoc jure a quibusdam Gentibus, alias Gentes arma corripere, bellumque illis inferre.

Posito quod detur in hominum societate Jus Gentium, quæri solet, an a Jure Naturæ specie differat. Hobbesius, qui legem naturalem dividit in naturalem hominum, & naturalem civitatum, hanc secundam ait vulgo appellari Jus Gentium. Puffendorfio hæc placet opinio. Nixus enim principio *socialitatis*, Juris esse Naturæ arbitratur, quæ sunt re ipsa Juris Gentium. Puffendorfium sequuntur Thomasius, aliique Protestantes. Nos non solum differre Jus Gentium a Juræ Naturæ existimamus, sed etiam multifariam differre; in aliquibus tamen cum eo convenire.

Primò differunt inter se ratione finis. Nam Juris Gentium finis est Gentium utilitas, sive hominum societatis felicitas dumtaxat externa, neque præsenti vita perennior, neque simpliciter necessaria Naturæ; sed tantum moraliter, ut Gentes inter se communicent: Jus vero Naturæ pro fine primario habet hominis propriam felicitatem, ut homo est, hoc est, interiorem, neque termino hujus vitæ circumscriptam, sed in perpetuum duraturam; hominem informat officiis erga Deum, atque se ipsum: pro fine secundario habet felicitatem hominis propriam, non essentialiter, sed integraliter; hominem informat officiis erga proximum, supposita tamen societate, ad felicitatem publicam obtinendam.

Secundò. Differunt in objectis: Jus enim Gentium objecta habet non absolute necessaria, ideoque, ut Ciceroni placet, ex Gentium opinione proficiscitur, quæ est de majoribus commodis societatis humanæ; ejusmodi sunt immunitas legatorum, jus commerciorum, & alia. Jus vero Naturæ objecta habet necessaria simpliciter; ideoque, ut loquitur Cicero, ex evi-

evidentia naturali oritur; hoc eſt, ex principiis vel per ſe notis, vel ex concluſionibus inde deductis.

Tertio. Differunt in conſtitutivis. Jus enim Gentium eſt jus non ſcriptum, ſed inductum moribus Gentium, uſuque diuturno, qui conſenſus taciti univerſalis eſt ſignum: Jus vero Naturæ eſt jus ſcriptum in hominum cordibus, rationi maxime conveniens, imo illi cognatum, ſeu potius innatum, neque hominum voluntate ſancitum.

Quarto. Differunt in cauſis. Cauſa enim efficiens Juris Gentium eſt voluntas Gentium. Hinc eo jure non obligantur Gentes, quæ jus illud non acceptarunt. Exempli cauſa Sinenſes non obligantur Jure Gentium ad excipiendos Polonos mercatores, quia jus commercii inter ſe & Polonos non admiſerunt. Cauſa vero Juris Naturæ eſt Deus, ut auctor Naturæ.

Differunt in proprietatibus. Jus enim naturæ immobile eſt: Jus vero Gentium mutari poteſt, cum ex hominum voluntate dependeat. Secundo. Jus Naturæ eſt univerſale, omneſque obligat, &, ſicubi non obſervetur, id ex errore contingit. Jus vero Gentium non ſemper eſt univerſale, ſed fere ſemper; nec ſemper ad omnes pertinet, ſed ad pleroſque, vel ſaltem ad eos omnes, qui ſunt moribus cultiores: Hinc ſine errore poteſt alicubi non obſervari, exempli cauſa inter Gentes, quæ commercia exterorum non admittunt.

Convenit Jus Gentium cum Jure Naturæ. Utriuſque enim finis eſt felicitas publica ſocietatis humanæ; utrumque eodem fere modo eſt exortum cum genere humano, cum ſit utrumque rationi conveniens.

At qua ratione eſt exortum cum genere humano Jus Gentium? Varii varia, Placet mihi eorum ſententia, qui

qui dicunt Jus Gentium inductum fuisse a primis hominibus, posteaquam in societatem coiverunt, exercendo videlicet actiones quasdam, ad recte constituendam societatem pertinentes, exempli causa, admittendo legatos, commercia instituendo. Placuerunt actiones ejusmodi primum Gentibus inter se finitimis, suadente publica partim securitate, partim utilitate. Aliæ Gentes deinde commoditatem ejusmodi observantes, imitatione & consensu iis se moribus imbuerunt, qui longo post tempore transierunt in leges, ex justitia publica obligantes: quas leges Jus Gentium appellamus. Exemplum habemus in Lacedæmoniis, vel Spartanis, quorum Rempublicam Lycurgus instituit ex imitatione Cretensis Reipublicæ; item in Romanis, qui leges duodecim tabulis comprehensas ab Atheniensibus acceperunt; in Gentilibus denique, qui, Josepho Hebræo testante in Libro primo contra Appionem, multa e Judæorum scitis didicerunt, sibique propria fecerunt. Quid, quod Gentes aliquando subactæ ita bonam victoribus gratiam retulerunt, ut suos mores, artesque optimas in eos transfunderent. Sic Horatius de Græcis victis, & Romanis victoribus canit.

Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agresti Latio.

His constitutis, facile erit Jus Gentium definire: *Est ergo Jus Gentium ordinatio rationis, longo usu Gentium & consensu Dei societatis humanæ gubernatoris inducta ad Gentium publicam utilitatem, & societatis conservationem.*

Sed objicit Puffendorfius: Si vera est hæc definitio, non distinguitur Jus Gentium a Jure Naturæ; Nam societas inter Gentes inita est Jure Naturæ: Ergo etiam leges Gentium sunt de Jure Naturæ, tamquam necessariæ

cessaria instrumenta Societatis conservandæ, Antecedens est Senecæ, qui Epistola 95. ita disserit: *Omne hoc, quod vides, unum est; membra sumus corporis magni: Natura nos cognatos edidit: hæc amorem indidit mutuum, & sociabilem*, Et Ciceronis Lib. 3. de officiis: *Qui civium dicunt rationem habendam, exterorum negant, hi dirimunt communem humani generis societatem, qua sublata, beneficentia, liberalitas, bonitas, justitia funditus tollitur: quæ qui tollunt, etiam adversus Deos immortales impii judicandi sunt; ab iis enim constitutam societatem evertunt, cujus societatis antiquissimum est vinculum.*

Resp. Societatem inter Gentes initam esse ex Jure Naturæ concedente, non obligante ad societatem ineundam. Poterant enim homines seorsum vivere, si voluissent; ut modo possunt, qui volunt. Leges autem naturæ sunt, quæ omnes simplicitèr obligant. Hinc ruit penitus argumentum.

Objicit Secundò Puffendorfius: Multa quæ juri Gentium tribuuntur, sunt vere & proprie de Jure Naturæ. Nihil igitur ab hoc differt Jus Gentium. Probat antecedens. Primò Divisio Regnorum Juris est Naturalis: Nam cum tot populi ingenio, moribusque inter se discrepantes ab uno Rege gubernari non possent, necessariò, jubente Natura, multi sunt Reges instituti. Secundò Bellum, quod vocatur defensivum, Jure Naturæ permissum est; uti permittitur defensio privata ad vitam tuendam cum moderatione inculpatæ tutelæ. Item denuntiatio belli est Juris Naturæ, quæ jubèt nos antea petere, ut nobis pro illata injuria, vel damno satisfiat, quàm bellum inferamus, & hostium cæde vindictam sumamus. Tertiò Legatorum admissio cum securitate est a Jure Naturali, tamquàm res necessaria ad bellum finiendum, & ad quietem, quàm natura præcepit, restituendam. Quartò

Fœdera & pacta, si semel ac rationabilitèr petita fuerint, obligant Jure Naturæ, cum sint necessaria ad naturale bonum societatis conservandum. Quintò Jus sepulturæ est naturale, cum id requirat officium humanitatis.

Respondeo Nego antecedens. Ad Jus enim Naturale ea solum capita pertinent, quæ sunt absolutæ necessitatis; quæ sunt autem necessaria moralitèr, vel ad melius esse, non sunt Juris Naturalis; alioqui præcepta naturæ multiplicabimus in infinitum, & leges quoque positivas possemus dicere naturales: Nam leges etiam positivæ pro fine habent societatis bonum. Quocirca aliud est id, quod dicimus consentaneum naturæ, aliud quod præcipitur a natura; cum multa naturæ consentanea sint juris tantummodo positivi.

Ad secundum dico, bellum secundum conditiones pendere ex voluntate Gentium, item belli denuntiationem non esse necessarìam absolute.

Ad Tertiùm Respondeo. Legatorum admissionem cum securitate non esse necessariam absolutè ad vitæ felicitatem.

Ad Quartum, Fœdera & pacta æquitatis esse, non absolutæ necessitatis.

Ad Quintum. Non esse absolutè necessarium jus sepulturæ, licèt habeat fundamentum in æquitate aliqua naturali: & ex Jure Naturæ non obligamur ad sepeliendos hostes in prælio interfectos.

C A-

CAPUT UNICUM.

De Divisione Juris Gentium; tùm quale, & quotuplex ejus objectum.

DIviditur Jus Gentium in affirmativum, & negativum. Primùm est, quò aliquid jubetur, ut admissio legatorum. Secundùm, quò aliquid vetatur, exempli causa, ne arma, & fontes veneno inficiantur, ad mortem hostibus inferendam. Primùm non obligat ad semper: nam ad illud semper implendum non sufficiunt humanæ vires valde imbecillæ. Secundùm obligat ad semper, propterea quia vires humanæ semper sufficiunt ad actum vetitum omittendum.

Jus Gentium in genere est omne id, quod intendit, velut finem suum, convenientem communicationem, & utilitatem Gentium. In specie pertinent ad Jus Gentium, primò primæva rerum divisio. Quamquàm enim Natura, humano genere, jam propagato, requireret aliquòd medium ad vitanda incommoda multitudinis, non tamèn hoc medium divisionis determinatè requirebat. Secundò Divisio Gentium & Regnorum. Nàm licèt humano genere propagato, Natura exegerit aliquòd medium ad turbas vitandas, non tamen exegit hoc determinatè medium divisionis in hæc, vel illa Regna. Non enim ex natùra rei repugnabat, orbem terræ Universum constare quadam Republica universali; quæ popularem dominatum, vel optimatum, vel unius Regis haberet; vel certè tanta Gentium, ac Regnorum discretio non fuisset simplicitèr necessaria, quantam videmus contigisse. Tertiò commerciorum libera facultas. Nam

hæc facultas non eſt ſimplicitèr neceſſaria ad hominis propriam felicitatem conſervandam, etiam ſuppoſita propagatione in immenſum generis humani. Poſſet enim unaquæque Reſpublica ſine commercio per ſe conſiſtere. Non eſt ergò per ſe Juris Naturæ, ſed Gentium. Dictum eſt per ſe; per accidens enim poteſt inducere obligationem amoris naturalis; exempli cauſa in extrema caritate ánnonæ, qua laboraret Hungaria, ex lege amoris naturalis teneretur Polonia commercium permittere, etiamſi ante non permiſiſſet, ad triticum aſportandum, ne finitimum Regnum gravi miſeria conficeretur. Quartò Bellum ſolemne, hoc eſt, quatenùs continet denuntiationem, & quoſdam effectus, eſt Juris Gentium. Neque enim amor naturalitèr ſibi debitus hoc requirit ad propriam felicitatem. Poſſet enim ſimplicitèr, & abſolutè bellum fieri ſinè indictione, & non habere quoſdam effectus.

Quintò Repræſaliæ, quas vocant, ad Jus Gentium ſpectant: Jus enim Naturæ non obligat niſi ſucceſſorem bonorum ad reddendam rationem facti alieni. Exempli gratia ſi pater meus, injuſte & graviter Titium vulneravit, ego hæres teneor, mortuo patre, vulneratum curare. Contra verò Gentium conſenſu eſt conſtitutum, ut pro eo, quòd alteri Reipublicæ Reſpublica debet, & nondum perſolvit, ſubditorum bona veluti oppignorata, ab altera Republica habeantur. Sextò Servitus proficiſcitur ex Jure Gentium. Nàm communis utilitas requirebat, ut capti juſto bello ſervituti potiùs addicerentur, quàm necarentur. Septimò Legatorum admiſſio, & immunitas non eſt Juris Naturæ, ſivè negotia commerciorum reſpiciat, ſivè pacis. Poſſet enim Gens aliqua ſibi ſoli vivere, & aliorum commerciis

ab-

abstinere ; tum alio modo , quàm legatione , pacem curare . Est ergò Juris Gentium . Octavò Pax ad bellum relata , & in suis effectibus . Ratio enim paciscendi , oblivio malorum , restitutio bonorum , & cætera , quæ pacem comitantur & consequuntur , nonnisi ex Gentium voluntate constitui poterant ad communem utilitatem . Nonò Fœdera non sunt absolutæ necessitatis in genere humano . Nam ut Gens quælibet absolutè sibi soli potest vivere , ita potest aliarum Fœderibus non se ligare . Ergò sunt Juris Gentium . Decimò tandem jus transitus , quandò non est justa ratiò excludendi peregrinos & advenas . Jus etiam sepulturæ in hostibus interfectis ; cum æquitatem naturalem contineat , & in mortuos sævire non deceat Non tamen est absolutæ necessitatis hostes humo condere ; nec repugnat naturæ cadavera hostium inhumata relinquere . Jus præscriptionis , cum ad pacem & quietem publicam retinendam pertineat , & hominum societatis intersit , semper , aut diu incerta non esse rerum dominia , & aliquem esse litium finem , videri posset Juris esse Naturæ . Verùm præscriptio non est absolutè necessaria ad felicitatem hominum singulorum . Nihil enim definivit natura de quantitate temporis , de qualitate bonæ fidei , aut de cæteris conditionibus . Est ergò Juris Gentium . Denique jus cudendæ monetæ & valoris tribuendi est a Jure Gentium . Neque enim valor monetæ est naturalis , sed commoditatis publicæ causa substitutus est a Gentibus in locum rerum , quæ antea permutabantur .

Quæri hic potest , quinam sit effectus juris Gentium . Respondeo , esse obligationem legalem , qua Gentes tenentur parere iis , quæ sunt decreta communiter .

Id

Id verò constat ex Gentium sensum communi, quæ exhorrescunt, & indignantur, si hanc legem, quam sanctissimam vocant, aliquando videant violari. Quocirca hæc obligatio non homines dumtaxat privatos, sed ipsa summa mundi capita afficit. Itaque Juri Gentium obtemperare tenentur Maximi Reges, jubente Deo, qui societatem humanam hoc jure continet, & conservat.

DISPUTATIO VII.

De officiis hominis erga Deum, se ipsum, & proximum; Jure Naturæ præscriptis.

OFficium hominis, quatenus consideratur in statu naturali, est agere propter felicitatem rationali naturæ congruentem, cujus legem tenetur observare.

Cumque lex naturalis pro fine habeat felicitatem, a triplici objecto dependentem, hoc est, Deo, semetipso, & proximo; hinc triplex est officiorum genus: alia sunt respectu Dei, alia respectu sui ipsius, alia respectu proximi: de quibus omnibus agendum est.

C A-

CAPUT I.

De officiis hominis erga Deum.

OFficia hominis erga Deum sunt actiones, quas homo præstare debet juxta præscriptum legis naturæ præcipientis Religionem erga Deum, quòad ratio naturalis eum consequi potest. Hujus autem Religionis duæ sunt partes, notitia Dei, ejusque cultus. Hinc officium hominis erga Deum duplex est; primùm, de Deo rectè sentire; alterum modo debito eundem colere. Hoc duplex officium est ab homine præstandum duabus de causis. Primà est dependentia hominis a Deo, tamquàm creatore, conservatore, ac Gubernatore. Altera causa sunt Dei perfectiones, præsertim justitia, & providentia. His duabus causis fit, ut amorem cultumque nostrum, Deus optimus Maximus mereatur.

Notitia Dei est homini insita, & consistit in primis principiis lumine naturæ notis, quale est primo dari aliquod Numen sub ratione Entis primi, supremi, justi, ac providi, mala scientis, & punientis; bona vero remunerantis. Secundo. Animam rationalem non interire cum corpore, adeoque superesse post mortem, ut præmium, vel pœnam accipiat: hinc felicitatem hujus vitæ termino circumscriptam non esse finem adæquatum rationalis naturæ.

Cultus Dei est cogniti Numinis veneratio certis Naturæ legibus definita. Et duplex est; internus, qui dicitur veneratio mentis Deo devotæ, internis actibus concepta; & externus, qui est veneratio signis etiam exterioribus præstita. Uterque hic cultus, velut a primo

mo fonte, ex amore Dei promanat, ex quo cœtera officia originem ducunt. Amor enim immediate dispoNit ad finem, seu felicitatem propriam rationalis Naturæ, hoc est ad conjunctionem cum Deo, cœtera mediate. Cultus interni officia consistunt in actibus notitiæ Dei respondentibus. Primus actus, ut dixi, est amoris erga Creatorem, & quidem super omnia, ita prorsus, ut includat propositum absolutum, & efficax adimplendi totam legem naturæ: hic amor Dei sub præceptum cadit absolutè, & simpliciter. Ex amore tamquam ex fonte, manant officia honoris, & reverentiæ per laudationem; spei per invocationem, grati animi per gratiarum actionem, timoris & obedientiæ per observantiam legis naturalis. Officia hæc Jure Naturæ adultis omnibus præcepta sunt. Quippe amor Dei ad felicitatem hominis necessarius ea requirit. Licet autem Deus per se non indigeat hominum cultu; posito tamen quod creaverit hominem ad immaginem & similitudinem suam, non potest ab eo non exigere cultum sui; cum omnia propter se ipsum operatus sit Dominus; & alius finis in creatione hominis Deo esset indignus.

Cultus Dei externus consistit in actionibus externis interna officia significantibus; quales sunt verbales invocationes, & laudes, & fuga ab iis rebus, quas nobis vetitas dictat naturalis ratio. Cultus Dei externus peculiaris, hoc est in specie determinatus per certos ritus, est juris positivi, Divini, vel humani. Vel enim Deus illum revelavit, ac præscripsit, vel homines instituerunt. Hinc Sacrificia, & Sacerdotes, hoc est, homines quidam selecti e populo, & ad sacra peragenda destinati non sunt de jure naturali præceptivo. Non enim sunt media necessario requisita ad finem colendi Deum, quamquam sint valde consenta-

nea

nea rationi, ac fere ſemper conſenſione omnium gentium recepta fuerint.

Circa officia erga Deum non ſolum datur præceptum Juris Naturæ poſitivum; ſed etiam quædam ſunt negativa. Præcepto negativo vetatur in genere, quidquid notitiæ Dei, cultuique præcepto contrarium eſt: Notitiæ Dei adverſatur error & ignorantia omnis vincibilis: cultui præcepto eſt oppoſita impietas, omniſque irreverentia. Vetantur in ſpecie atheiſmus; idololatria, magia, vana obſervatio, maleficium, & irreligioſitas in temerariis juramentis, perjuriis, blaſphemiis. Nam hæc, & ſimilia ſunt oppoſita amori, quem homo Deo naturaliter debet.

Ex dictis ſequitur, Religionem naturalem iiſdem argumentis demonſtrari, quibus oſtendimus Deum lumine naturali cognoſci poſſe. Eam Puffendorfius etiam admiſit, ſed erravit in eo, quod putaret hujus vitæ termino circumſcribi. Itaque eſt breviter confutandus. Nam, ut ipſe fatetur Puffendorfius, religio eſt firmiſſimum vinculum ſocietatis humanæ, ſine quo communis felicitas obtineri, conſervarique non poteſt: Si autem religio naturalis non reſpiceret aliam vitam, niſi præſentem, non eſſet profecto firmiſſimum vinculum ſocietatis: Non enim poſſet proponi pœna, vel prœmium alteri vitæ reſervatum, quorum metu, vel ſpe fortius homines in officio continentur, quam ullo bono vel ſuo, vel ſocietatis, quod brevi hac vita finiatur. Adde huc illa mala, quæ ſublata Religione naturali, Puffendorfius colligit eventura.

Neque reponat Puffendorfius, pœnam, vel præmium æternum proponi ab religione revelata: ſic enim confundit Religionem naturalem cum revelata. Religio quippe naturalis proponit penam & præmium in alia

vita, abſtrahendo a temporali & æterno, ad captum ſcilicet cujuſvis hominis.

Lex naturalis obligat hominem ex ſolo naturali lumine ad habendam, & procurandam veram Dei religionem. Rurſus obligat hominem, prout nunc eſt ad finem ſupernaturalem elevatus, ad habendam veram interiorem Fidem in Deum. Hæc obligatio non tantum eſt in ſtatu naturæ lapſæ, ſed etiam fuit in ſtatu innocentiæ. Obligat etiam lex naturalis ad non repugnandum Fidei ſemel propoſitæ ſufficienter, nec ad recedendum a Fide ſemel ſuſcepta, neque ad dubitandum, aut formidinem admittendam. Qui ſecus faceret, Deum graviter offenderet. Sicut enim qui nolit mandatum Regis ſufficienter propoſitum adimplere, tamquam præceptum Regium, injuriam facit Regi; ſic injuriam Deo irrogaret, naturali rationi contrariam, qui repugnaret Fidei ſemel propoſitæ ſufficienter. Nam cum ſit Deus prima & infallibilis veritas, etiam ex lumine naturali; hanc veritatem diceretur negare, qui nollet Fidem ſufficienter propoſitam ſuſcipere, aut a ſuſcepta recederet, aut in illa hæſitaret.

Eadem ratione tenetur homo ea credere, quæ ut credibilia, & credenda proponuntur. Tenetur pariter Infidelis, ubi incipiet animi ſtimulos ſentire, veritatem inquirere, eique ſufficientèr propoſitæ obſequium præſtare.

Sicut obligatur homo ad inquirendam, & tenendam veram cognitionem Dei ex naturali ratione, ita ad ſperandum ab illo aliquod bonum, & timendum aliquòd malum. Parimodo tenentur omnes naturæ lege bene ſentire de divina Providentia, cujus eſt reddere virtuti præmium, & vitiis pœnam. Teſtatur Clemens Alexandrinus Libr. 4.

Stro-

Stromatum in fine, & 5. in principio, antiquos Philosophos cognovisse, & commendasse spem præmiorum post mortem. Rursus ex tali spe moventur homines ad cultum præstandum Deo auctori naturæ ad virtutes exercendas, & vitia fugienda. Quæ omnia spectant ad legem naturæ.

Denique tenetur homo lege naturæ tendere in Deum, ut ultimum finem, in eoque ponere suam beatitudinem, illamque intendere per debita media. Perfectior multo est usus spei in Lege Evangelii, tum quòad modum sperandi gloriam, tum quòad media supernaturalia, scilicet Sacramenta. Hæc autem perfectio & obligatio sequitur naturalitèr, posita perfectione Fidei circa Christum & Redemptionem ejus, & tali institutione Sacramentorum.

Præceptum diligendi super omnia Deum, ut finem naturæ, naturale est. Nam ad hunc amorem homo natura sua inclinatur, quem dictat lex naturæ. Sicut ergò tenetur lege naturæ cognoscere Deum, ita tenetur illum amare, aut supra se, aut infra se, aut æque, ac se: non his duobus modis, cum nihil inordinatum dictet lex naturæ; ergò super omnia, ut supra ostendimus.

Præceptum diligendi Deum ut finem supernaturalem Gratiæ est simplicitèr supernaturale, propositum a lege Evangelica, quæ nos obligat ad modum perfectiorem caritatis ergà Deum sub Fide explicita Trinitatis, & Mediatoris, hoc est Verbi Incarnati, in carne passi, atque mortui pro salute Generis humani.

Malum culpæ, ut aliquo modo destruendum, est id, quod respicit Pœnitentia. Quoniam verò dari nequit, quin dicat respectum ad Deum, hinc dicitur Pœnitentia tendere in Deum. Ad pœnitentiam per-

tinet satisfactio. Præceptum autem satisfaciendi Deò pro iujuria illata per peccatum, naturale est; quantum scilicet homini possibile est. D. Thomas 3. p. q. 84. art. 7. ad primum. *De Jure naturali*, inquit, *est, quòd aliquis pœniteat de malis, quæ fecit.* Actus autem detestationis cum respectu ad Deum est ex se, & naturalitèr valde proportionatus ad hanc satisfactionem. Nullus enim alius est per se aptior ad veniam impetrandam. Satisfactio Deo condigna dari non potuisset in pura natura: excitatus vero homo, & adjutus divina gratia potest de congruo, seu imperfectè Deo satisfacere.

Modus satisfaciendi Deo habetur ex ordinatione ipsa Dei. In statu puræ naturæ pertineret ad divinam providentiam determinare modum pœnitentiæ: quo homini significato, homo teneretur illum adhibere naturalitèr.

Ex vi solius legis naturalis non tenetur homo colere, vel adorare Deum alio cultu pure interno, præter illum, qui in actibus Fidei, Spei, Charitatis, & Pœnitentiæ, si mortalitèr peccaverit, reperitur. His actibus implet homo obligationem colendi Deum pura mente, & Spiritu. Ex vi solius legis naturalis non est determinatus modus particularis adorandi Deum cultu externo. Quoad modum vero in genere obligat lex naturalis, ut fiat modo decenti & proportionato, & sinè superstitione. Ergò Deum venerari per visibile Sacrificium, & externam oblationem, licèt in rigore non sit de Jure Nauræ, est tamen adeò consentaneum illi, ut semper fuerit de Jure Gentium. Patet hoc ex usu hominum a principio mundi, in Abel & Cain sacrificiis, & in Gentibus etiam, ut Aristoteles animadvertit Lib. 7. Politicorum cap. 8. Hic modus sensibilis est honestus, adeoque

legi

legi naturali consentaneus. In lege autem Evangelica cultus Dei per verum sacrificium præceptus est Jure Divino a Christo Domino.

Juramentum de se non est ex lege naturæ prohibitum, si nimirum detur necessitas, & serventur conditiones. Necessitas datur in aliqua morali utilitate ad finem honestum: & consurgit ex incredulitate audientium, & ex defectu veritatis in natura corrupta. Conditiones sunt tres, scilicet veritas, justitia, & Judicium.

Perjurium est contra legem naturæ: atque ita prohibetur Levitici cap. 19. Exodi cap. 20. 25. Exechielis cap 5. In juramento enim adducitur Deus, tamquàm prima, & infallibilis veritas in testem veritatis. Ergò ea deficiente, fit Dèo gravis injuria. Hinc numquàm potest fieri licitum perjurium, & semper est grave peccatum. Juramentum promissorium per vim & metum cum injuria extortum, si est de materia honesta, obligat ex lege naturæ. Urget enim obligatio, ut re ipsa fiat verum, quòd sub divino testimonio dictum est, & fieri potest sinè peccato.

CAPUT II.

An Protestantes recte ducant argumentum ex religione naturali ad Religionem Christianam, sic ut divisionem potestatis sacræ, ac profanæ juris Divini minime esse, evincere queant.

Controversiæ momentum hac nostra ætate præcipuum est, cum de articulo sit Catholicæ fidei, qui cæterorum est fundamentum, nempe de Hierarchica potestate, quàm si ab hostium oppugnationibus defendamus, arcem tuebimur Christianæ Religionis.

Puffendorfius in libello de *habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem*, per Jus Naturæ indirectè grassatur in potestatem Hierarchicam Ecclesiæ Romanæ. Eum sequuntur passim Doctores Acatholici, quicumque tradunt disciplinam juris Naturæ. His prælusit Lutherus, cum docuit. Primò solam fidem esse necessariam ad salutem. Secundo Legem nullam esse inter Christianos, adeoque etiam ordinis potestatem legislativam esse merum commentum. Tertiò Christianos esse perfectè æquales, & omnes Baptismo fieri Sacerdotes, nec aliud baptizato deesse, ut sacra administret, nisi Principis vocationem. Quartò Sacramentum Ordinis nullum esse. Quintò Unumquemque Christianum habere potestatem clavium. Sextò Non esse in Ecclesia Hierarchiam. His imbuti opinionibus posteri varias Ecclesiæ formas deinde finxerunt. Qui rigidiores dicuntur, Democratiam volunt; vel potiùs Anarchiam, hoc est omni carentem potestate, ad eum plane modum, quò Religio fuisset in statu naturali, nisi Deus aliud revelasset.

Unu-

Unusquisque enim sibi ritus instituisset ad placitum.

Thomasius, & alii systema Ecclesiæ comminiscuntur hujusmodi. Primò Docent, Ecclesiam non esse statum, jurisdictione, seu imperio quodam instructum, sed collegium, naturalis libertatis jure conflatum, ad cultum Dei publicum exercendum, cujus sit condere Ecclesiasticas leges, omni civili imperio exemptas. Secundò Sacrorum Jus esse duplex; alterum, quod apellant Majestatis, quòdque manat a summo imperio Jure Naturæ, estque primum suprema inspectio in Ecclesiasticum Collegium ad conservandam quietem publicam: deinde potestas summa in cultu publico determinando, in privilegiis conferendis, in beneficiis disponendis, in matrimoniis dispensandis, & quidquid pertinet ad externam jurisdictionem. Alterum vocant Jus Collegiale, quod non attingit *libertatem conscientiæ, sed directionem Ecclesiasticam tantummodo externam; quale est Jus constituendi Ministros Ecclesiæ, administrandi Ecclesiastica bona, componendi lites per amicabiles conventiones, ordinandi disciplinam externam pœnitentialem jejuniorum, feriarum indictionem, & a cætu separationem, alienam tamèn a vi externa*. Tertiò Hæc jura, quæ Jure Naturæ Collegii sunt Ecclesiastici, posse a Collegio cèrtis personis delegari, quæ dicantur Ecclesiæ repræsentativæ: & quia Principes summi ad jura ejusmodi sunt idonei ob Sacerdotium commune, ea vulgo transferri in Principes, quòd hanc externam directionem civili manu possint juvare. Hanc fere delegari a Principe Doctorum Collegio, quod Consistorium dicitur. Quartò Sicut Jura Collegialia sunt in Principem limitate translata, ita eum gaudere facultatè non judiciali, sed merè historica, in decidendis Fidei controversis.

Hinc

Hinc inferunt. Primò Juris dictionem internam, quæ Deo tribui solet, esse mere suasivam, non coactivam; nullumque esse Magistròs inter, & auditores discrimen, nisi obeundi Ministerii ratione: jurisdictionem externam, & coactivam esse Principis propriam. Secundò Nullam in spiritualibus esse subjectionem; cum quisque possit sibi esse Judex in iis, quæ sunt credenda.

Itaque ex illorum sententia Summi Principes habent potestatem Ordinis, & jurisdictionis Ecclesiasticæ. Prima est illis communis cum quovis Fidelium; Et cum pleraquæ sacramenta Protestantes repudient, ac solum fere ministerium Verbi Divini retineant, quòd nihil est aliud, quam deputatio a Principe facta; hæc potestas convenit Principi magis, quam cæteris, cum ipse se possit deputare: sed fere despicitur a Principe ipso, qui ejusmodi ministerium summæ suæ dignitati indecorum existimat. Putant etiam Protestantes, inesse Principibus potestatem jurisdictionis per delegationem quòad jura sacra Collegialia; quòad jura majestatis esse in illis per proprietatem naturalem, cum summo Imperio, quod in subditos obtinent, connexam.

Hanc proprietatem naturalem appellant patronatum regium, qui Principibus tribuit necessario jus protectionis, provisionis, & directionis; quo jure possunt res Ecclesiæ ordinare, constituere leges, convocare Concilia, Ministros deponere, & alios subrogare, judicia Ecclesiastica habere, de bonis disponere, judicare de causis Ecclesiasticis, dispensare in matrimonialibus, denique facere quidquid antea per jura Papalia, & Episcopalia disponebatur circa Ecclesias, & Clerum in iis quæ postulant externum regimen.

Hujus potestatis, quam Acatholici Doctores Principibus dabant exorta hæresi Lutherana, argumentum sumebant ex eo dicto Brocardi male intellecto, *cujus est regio, illius est religio*. Postea vero, ut conscientiæ libertati magis consulerent, religionem dixerunt liberam esse ab omni Imperio *ex Jure Naturæ*: nullam esse jurisdictionem Regum, Imperatorum, Papæ in interiores animi sensus; eam quoad externa partim in Ecclesiæ Collegio, partim in Principibus esse, ut antea diximus.

Recentiores igitur Acatholici. Primò Religionem internam eximunt ab omni potestate humana, & cujuslibet libertati subjiciunt, quæ libertas altius quidem est elevata per Evangelicam Legem, non tamen est altera. Secundò Ajunt potestatem ordinis, uti Jure Naturæ omnibus communem, ita in Baptismo Christianis omnibus datam; cum nulla intercedat repugnantia, etsi per accidens, *ratione incompossibilitatis cum munere regio*, ut loquitur Puffendorfius, a Ministerio Principes excludantur, vel potius illud obire dedignentur, aliisque committant. Tertiò Principibus tribuunt potestatem jurisdictionis Ecclesiasticæ *ex Naturali Jure* summi Imperii, quòd Jus Naturale lex Evangelica non alteravit, sed potiùs perfecit.

Nunc eorum rationes afferamus, & confutemus. Primò. Religionem internam ab omni imperio esse liberam Jure Naturæ, sic probant. Cultus Religionis cuivis est personalis, adeoque per alium exerceri non potest, saltem toto tempore vitæ, vel in omnibus, quæ hæc, vel illa Religio præscribit: Ergo interna Religio cuivis est libera, & a quovis determinanda ratione, vel verbo Dei.

Respondeo, ex hoc tantum sequi, esse liberam Religionem internam, quoad acceptationem, ita tamen,

ut peccet, qui Religionem evidenter credibilem, ac credendam sibi propositam non acceptat; non quoad acceptatæ retentionem. Item sequitur, a quovis esse determinandam ratione legibus consentanea, non autem ratione qualicumque, vel verbo Dei juxta sensum privatum cujuslibet hominis, non juxta sensum unanimem Sanctorum Patrum.

Secundo ajunt, libertatem Religionis non esse Reipublicæ perniciosam, ergo admittendam.

Respondeo, hanc libertatem nocere tranquillitati Reipublicæ Christianæ, esse legi Naturæ, & scriptæ, & Evangelicæ contrariam, inventum diaboli, viam planam ab ea sterni ad atheismum, pugnare cum verbo Dei, & Patrum doctrina, esse alienam ab usu primitivæ Ecclesiæ, damnatam ab ipsis Imperatoribus, tamquam originem in Republica omnium malorum.

Potestatem ordinis, uti Jure Naturæ omnibus communem, ita a summis Principibus posse, si ipsi velint, usurpari, probant his argumentis Protestantes. Primò. In lege Naturæ duæ potestates, profana, & Sacra fuerunt conjunctæ, ut in Melchisedecho, qui Rex erat, & Sacerdos. Sunt ergo etiam conjunctæ in lege gratiæ; cum gratia non destruat, sed perficiat naturam.

Respondeo, duas illas potestates fuisse quidem conjunctas in lege Naturæ, sed vi juris humani, non vi Juris Naturæ. Itaque Rex Melchisedech non tenebatur Jure Naturæ, panem, & vinum, quod obtulit Deo, in Sacrificium offerre; sed cum Rex esset, ipse libere potuit sibi jus constituere hoc ritu externo colendi Deum, & Sacerdotium gerendi. Et quia typus fuit Christi Sacerdotis, instinctu Divino panem, & vinum protulit ad Sacrificium pacificum. Quocirca non bene procedit argumentum a lege Naturæ ad legem Gra-

Gratiæ, in qua poteſtas Sacra eſt ordinis altioris, ac jure poſitivo, non hominum, ſed Dei, inſtituta per ejus Filium Jeſum Chriſtum Dominum Noſtrum.

Secundum argumentum: Etiam in lege Naturæ homo erat ordinatus ad finem ſupernaturalem. Ergo hominum ſocietati, atque adeo Principi conveniebat poteſtas proportionata, hoc eſt altioris ordinis.

Reſpondo nego conſequentiam Nam ſufficiebat poteſtas naturalis, ideſt liberum arbitrium ad præcepta etiam ſupernaturalia cum adjutorio gratiæ obſervanda, atque adeo ad finem ſupernaturalem obtinendum. Favet huic reſponſioni Angelicus Doctor, vel ſiquis alius eſt auctor pulcherrimi operis de Regimine Principum cap. 14. *Sane quia finem fruitionis Divinæ non conſequitur homo per virtutem humanam, ſed virtute Divina, juxta illud Apoſtoli ad Rom. cap. 6. Gratia Dei vita æterna; perducere ad illum finem non erit humani, Sed Divini regiminis.*

Tertium argumentum. Chriſtianæ Reipublicæ, quatenus eſt Chriſtiana, ex ipſa natura rei eſt conveniens ſacra poteſtas. Ergo ab ipſa Republica poteſt alteri delegari, & in Principem transferri.

Reſpondeo, competeret quidem Chriſtianæ Reipublicæ poteſtas aliqua Sacra ordinandi cultum Dei atque Chriſti, niſi Chriſtus ipſe hanc poteſtatem peculiari, ac præſtantiſſimo modo inſtituiſſet. Id quod evidens eſt ex Sacris Litteris Novi Teſtamenti. Itaque Sacerdotium in ſtatu legis Naturæ, qui aliquem Dei cultum requirebat, etiam publicum, ex generalibus quidem Naturæ principiis originem duxit, ſed jure poſitivo eſt definitum, & in Melchiſedech cum ſtatu Regio conjunctum. Fortaſſe hoc jus poſitivum fuit Divinum, cum dicat Script. Geneſ. cap. 14. *Erat enim Sacerdos Altiſſimi*; ita ut fuerit a Deo inſtitutus; vel

etiam humanum, ipso Melchisedech instituente. In Lege Scripta jussit Deus, ut ex Aaron stirpe Sacerdotes assumerentur. In Lege nova Christus instituit Sacerdotium excellentius, Ordinemque Hierarchicum, qui Scripturæ, & Patrum, & Conciliorum testimoniis, constanti denique Ecclesiæ traditione est comprobatus.

Quartum argumentum. Principes terreni regnant gratia Dei; deinde sunt Dei in terris vicarii: Nam, ut ait Sanctus Augustinus Quæstionum veteris, & Novi Testamenti part. 1. quæst. 9. *Adoratur in terris Rex, quasi Vicarius Dei*. Et Sanctus Isidorus lib. 3. Sententiarum, seu de summo bono *dedit*, inquit, *Deus Principibus Præsulatum pro regimine populorum*. Ergo Sacra potestas ita convenit Principi tamquam Dei vicario, sicut convenit Deo. Probatur consequentia; quippe est munus Vicarii procurare honorem & cultum ei, a quo fit Vicarius, convenientem, & in Sacris Litteris præscriptum. Deinde Reges vituperantur a Deo in Libris Veteris Testamenti ob sacra neglecta. Ergo illorum est propria sacra potestas. Reges dicuntur Pastores in Psalmo VIII. qui de pastu non corporali, sed spirituali debeant populo providere: dicuntur Ecclesiæ nutritii Isaiæ cap. 49.

Respondeo, Principes *Dei gratia* regnare regimine civili atque politico, cum omnis potestas a Deo sit; non regimine sacro, & Ecclesiastico: item Dei esse vicarios in temporalibus, non in Spiritualibus. Deus, qui est Rex Regum, & Dominus Dominantium, duplicem in terris vicarium suum constituit, unum in temporalibus, alterum in Spiritualibus.

Quare illa Scripturæ testimonia vera sunt in sensu Catholicorum, non in sensu Protestantium; qui si *jure Imperii summi* Principibus tribuunt officium Vicarii

etiam

etiam in rebus, quæ ad ſalutem animæ pertinent, neceſſe eſt, illud tribuant etiam Regi Sinenſium, qui eſt idololatra, quod tamen dicere non audebunt; cum expreſſe repugnet D. Pauli Sententiæ prima Epiſtola ad Corinthios capit. 2. *Sapientiam autem loquimur inter perfectos; ſapientiam vero non bujus Sæculi, neque Principum bujus Sæculi, qui deſtruuntur: Sed loquimur Dei Sapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinavit Deus ante Sæcula in gloriam noſtram, quam nemo Principum bujus Sæculi agnovit.*

Ad probationem conſequentiæ dico munus Vicarii, Paſtoris, nutritii, in Patrum ſcriptis, & Sacris litteris expreſſum, eſſe Eccleſiam defendere, Eccleſiæ Miniſtros protegere, ut fructuoſe, ac pacifice Spiritualia tractent, Chriſtianam juſtitiam, & honorem Divinum promovere, Eccleſiæ hoſtes reprimere: Quod qui facere neglexerunt, a Deo merito vituperantur.

Poteſtatem juriſdictionis etiam ſacram Principibus ſummis convenire ſic probant Proteſtantes. Jure Naturæ debetur Principi ea poteſtas, quæ eſt neceſſaria ad publicam tranquillitatem. Ergò ſumma debetur, quæ nempe includat etiam Sacram poteſtatem, & excludat poteſtatem alterius æquè ſummam.

Reſpondeo Jure Naturæ convenire Principi ſummam poteſtatem in genere politico, non in ſacro. Nam poteſtas duplex in genere diverſo non repugnat fini publicæ tranquillitatis *per ſe*, hoc eſt ſervata debita ſubordinatione.

Argumentum Secundum. Repugnant primis principiis politiæ duo Reges in eodem Regno independentes; cum faciant *ſtatum in ſtatu*: Eſſent autem Rex, & Epiſcopus duo Reges in eodem Regno independentes. Ergò repugnant. Ergò Rex unus habet utramque poteſtatem, & profanam, & ſacram.

Re-

Respondeo Principium illud politicum: *Statum in statu, principatum in principatu, Rempublicam in Republica esse vitandam*, intelligi de statu in statu ejusdem generis, non de statu in statu generis omninò diversi, sacri nempe, atque profani, ubi Principes duo jurisdictionem toto genere diversam, suisque limitibus circumscriptam observant.

Reponunt ad hoc Protestantes: Discrimen hoc potestatum, profanæ & Sacræ non raro fuit bellorum causa inter Papam, & Cæsares. Ergò non illud intendit natura, quæ pacem respicit, tamquam publicæ felicitatis instrumentum.

Respondeo duas illas potestates, vel earum alterutram male administratam belli causam fuisse per accidens, non per se. Aliquando etiam Regia potestas in tyrannidem degeneravit, Aristocratia in Oligarchiam, hoc est, paucorum dominatum, Democratia in Ochlocratiam, hoc est multitudinis concitatæ ac turbulentæ Imperium. Id autem contigit non ratione Potestatis Regiæ, Aristocraticæ, aut Democraticæ, sed eorum vitio, qui Rempublicam gesserunt.

Ut ea, quæ dixi, contrahantur in summam, ita constituo, potestatem Sacram nullo modo esse propriam Potestati politicæ Jure Naturæ, ut falsò opinantur Acatholici. Primò quod potestas politica ex fine differat ab Ecclesiastica, cum hæc supernaturalem finem, id est æternam salutem in Patria Beatorum, illa naturalem respiciat. Secundò ex origine: nam Ecclesiastica a Deo est ut Auctore gratiæ; politica item a Deo, sed ut Auctore Naturæ. Tertiò ex objectis. Nam hæc habet objecta temporalia, id est bonum Reipublicæ temporale; illa habet objecta spiritualia, principia scilicet Fidei, Sacramenta, Gra-

tiam

tiam Dei, censuras &c. Quartò ex universalitate; qua potestas Sacra debet in uno moderatore, hoc est, Romano Pontifice residere & per hunc aliis Ecclesiæ Rectoribus gradu inferioribus communicari, ne multiplicatis capitibus, judicia diversa proferantur circa viam salutis: quæ ratio locum non habet in potestate politica. Quintò denique ex absurdis, quæ sequerentur, si sacra potestas juris esset naturalis: quorum illud est maximum, quòd Ethnici Imperatores illa uti potuissent, & Christianorum subditorum ritus ordinare, censuras ferre, controversias ad religionem pertinentes dirimere, & alia præstare, quæ Romani Pontificis, & Episcoporum sunt munera.

Sed neque Jure Gentium, nec Jure Collegiali Communitatis Christianæ in Principes translato, potestas Ecclesiastica ad eos pertinet. Nam Jus illud utrumque a Jure Naturæ originem trahit. Si igitur sacram potestatem Naturæ Jus non attingit, ut dictum est; eamdem multo minus attingent jura illa inferiora quæ fundamentum habent in Jure Naturæ.

Confirmatur hæc veritas testimonio Imperatorum. Justinianus in Authentica, cujus est initium: *Quomodo oporteat Episcopos*; hæc habet: *Maxima quidem in omnibus sunt dona Dei a superna collata clementia, Sacerdotium, & Imperium: illud quidem Divinis ministrans, hoc autèm humanis præsidens, ex uno eodemque principio utraque procedentia humanam exornant vitam. Constantinus Magnus, ut Ruffinus narrat* lib. 1. Historiæ additæ ad Eusebium cap 2. judicium inter Episcopos in Concilio recusans, dixit: *Deus vos constituit Sacerdotes, & nobis a Deo dati judices estis; & conveniens non est, ut homo judicet Deos, sed ille solum, de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga Deorum,*

rum , in medio autem Deos dijudicat Psal. 81. vers. Hebr. אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט . Theodosius junior in Epistola ad Synodum Ephesinam, quam Papa Adrianus refert ad Michaelem Imperatorem : *Illicitum est eum, qui non sit ex ordine Sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus*. Valentinianus, cum Episcopi potestatem peterent conveniendi in Concilio pro rebus Fidei, ultro professus est, *sibi, qui unus e laicorum numero esset, non licere se ejusmodi rebus interponere*. Honorius Augustus ad Arcadium in causa Chrysostomi, inter Epistolas Innocenti primi, *Cum, si quid*, inquit, *de causa Religionis inter Antistites ageretur, Episcopale esse oportuerit judicium : ad illos enim divinarum rerum interpretatio, ad nos Religionis spectat obsequium*. Basilius Imperator in Actis octavi Concilii Generalis: *De vobis (sæcularibus) quid ampliùs dicam, non habeo, quàm quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem habere: hæc enim investigare, & quærere Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt; qui sanctificandi, ligandi, atque solvendi potestatem habent; qui Ecclesiasticas, atque Cælestes adepti sunt claves; non nostrum, qui pasci debemus*.

CAPUT III.

De Habitudine Religionis Judaicæ ad Christianam.

PUffendorfius docèt in Religione Judaica potestatem Ordinis fuisse penes tribum Leviticam, potestatem jurisdictionis mansisse in Regibus, adcoquè non fuisse statum in statu. Hinc idem colligit esse dicendum de Religione Christiana, cum hoc tamèn discrimine, quòd Judaica fuit propria unius populi Hebræi, Christiana patet omnibus gentibus ;

illa

illa habuit Sacrificia; hæc (ut impie mentitur) habet nullum: in ea Sacerdotium fuit certis hominibus peculiare; in hac est omnibus Christianis commune. Addunt his alii Protestantes, potestatem Sacrorum in Judaicis Regibus semper fuisse, quamquàm post Babilonicam Captivitatem Levitici ordinis potentia creverit, & omnem potestatem jurisdictionis ad se pertraxerit.

Probant autem commentum suum his argumentis. Primò In lege antiqua præcepta fuit obedientia Principibus etiam paganis, ut Angelis Dei, unctis Domini. Ergò erant Sacra potestate insigniti.

Respondeo. Fuisse quidem *Reges unctos Domini*, hoc est, a Deo, vel Populi electione, vel successione legitima constitutos, ideoquè fuisse iis obtemperandum in iis, quæ temporalia respiciebant. Verùm Sacra illis attingere non licebat, ut mox ostendemus.

Secundò In veteri Testamento profana potestas cum Sacra fuit conjuncta, ut in Moyse, Heli, & aliis.

Rex Aza subvertit excelsa, Lucosque succidit, Ezechias confregit æneum serpentem: Rex Josaphat misit Principes, & Levitas ad docendum populum; constituit Sacerdotes ad judicia ferenda in causis Domini: Rex Salomon deposuit summum Sacerdotem Abiathar, & multavit exilio: idem templum extruxit, oblatisque victimis dedicavit: David congregavit Sacerdotes, & arcam reduxit: Ozias librum legis prælegit, fœdus cum Deo percussit.

Respondeo In Moyse, & aliis potestatem Sacram cum profana fuisse aliquando conjunctam extraordinario Jure, non ordinario. In Republica Hebræa, quæ Theodactica, hoc est, a Deo instituta appellatur, sivè aliqua necessitate, sivè temporum, aliarumque causarum malignitate, sivè Dei Consilio quæ-

dam ſunt facta, quæ in exemplum trahi ad Chriſtianam Rempublicam minimè poſſunt, quæ eſt ordinis altioris, & ex Chriſti inſtitutione ſuos habet antiſtites & miniſtros. Cæterum Reges Judaicos non habuiſſe Sacram poteſtatem jure ordinario, patet ex facto Samuelis, qui cum populi precibus fatigatus ei Regem dediſſet, noluit a Saule, primo utique Rege, Sacra tractari.

Rex Aza quòd fecit, non Sacra poteſtate fecit; ſed Regia, cum ſuſtulit idololatriam. Non enim Reges vetantur, quæ ſunt legibus naturalibus ac poſitivis adverſa, prohibere: imo tenentur ex officio peccata punire, & cultum Dei promovere *In hoc enim*, ait S. Auguſtinus lib 3. contra Creſconium cap. 51. *Reges, ſicut divinitus eis præcipitur, Deo ſerviunt, in quantum Reges ſunt, ſi in ſuo Regno bona jubeant, mala prohibeant, non ſolum quæ pertinent ad humanam ſocietatem, verum etiam ad Divinam Religionem.*

Ezechias Regia poteſtate ſerpentem confregit; qui quamvis, jubentè Deo, ad Salvatorem Chriſtum repræſentandum erectus fuerit, quia tamèn Hebræo Populo carnali, impium cultum eidem adhibenti, occaſio ſcandali, & ruinæ ſpiritualis erat, Regis juſſu confringi poterat.

Joſaphat etiam in iis, quæ fecit, poteſtatem exercuit advocati & protectoris Eccleſiæ; quia convocare Sacerdotes & Populum, etiam ob finem ſpiritualem, non ſtatim denotat ſpiritualem Regis poteſtatem, ſed pietatem ac Zelum, quo Rex incenſus civilem ac Regiam poteſtatem direxit in bonum populi ſpirituale. Ipſe etiam conſtituit judices in cauſis domini, nominando, non Sacram poteſtatem eiſdem dando.

Salomon, cum mulctavit Abiathar Sacerdotem, vel fe-

fecit Jure Naturali in caufa perduellionis, vel Jure Divino extraordinario, quo Salomon implevit oraculum illud de domo Heli funditus evertenda, *ut impleretur fermo Domini, quem locutus eft fuper domum Heli in Silo*; vel, quod eft probabilius, non depofuit Abiathar, fed removit ab ufu muneris, ne quid turbarum Abiathar excitaret Jerofolimis poft mortem Adoniæ.

Arcam reducere, quòd fecit David, pietatis Regiæ fuit, non facræ jurifdictionis. Quippe Rex arcam nec portavit, nec tetigit. Sic & percuffio fœderis nil ultra pietatem Regiam fignificat: nam promiffionem de fervanda legè renovàre, æque ac Sacram Scripturam prælegere, actiones funt Sacerdotibus laicifque communes ut indicatur lib. 4. Reg cap. 23. *Acquievit que populus pacto*. Textus verò Hæbraicus וַיַּעֲמוֹד בָּל הָעָם בַּבְּרִית Ozias quidem incenfum obtulit, fed ftatim pœnas dedit: nam lepra percuffus eft.

Ex his ergò omnibus exemplis nulla oftenditur fuiffe in Regibus Sacra poteftas: optimè verò conftat, bonum ac fidelem Regem defenforem effe debere Divinæ Fidei, ac veræ Religionis, diligentèr curando, ut omnes errores, & fuperftitiones contra veram & approbatam ab Ecclefia doctrinam a fuo Regno arceantur.

Quod fi concederem in Teftamento veteri fuiffe Sacram poteftatem in Regibus, non tamen hinc fequeretur, in Lege Evangelica idem effe dicendum. In hac enim eft ordinis altioris Sacra poteftas. Non legimus dictum Hebræorum Pontifici: *Tibi dabo claves Regni Cælorum: Et, quodcumque folveris fuper terram erit folutum & in cælis*..

CAPUT IV.

De Habitudine Religionis Christianæ ad vitam Civilem.

EST Dogma Catholicum, Ecclesiam Christi habere potestatem spiritualem jurisdictionis externæ, & quasi politicæ. Constat hæc veritas testimonio Scripturæ tribuentis Ecclesiæ jurisdictionem externam, hoc est, potestatem ligandi, solvendi, contumaces, tamquàm Ethnicos a se repellendi, cum D. Paulus in 2. Epistola ad Corinthios cap 13. dicat: *absens scribo, ne præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus mihi dedit in ædificationem*: Deindo Christo promissum est Regnum in terris inchoandum, Ezechielis cap. 37. *Faciam eos in Gentem unam in terra, & Rex summus erit Dominus imperans.*

Quòd regnum non est quidem de mundo, ac temporale, sed est tamen in mundo spirituale. Ergò ut hoc Regnum spirituale in hoc mundo regatur ac conservetur, necessaria est potestas jurisdictionis externæ.

Puffendorfius cum suis hoc Dogma inficiatur in grandi Opere de Jure Naturæ & Gentium, & in libello de habitu Religionis Christianæ ad vitam civilem. Quem longius confutare non est mei instituti, cum id jam fecerint, qui de Controversiis Christianæ Fidei Commentarios scripserunt. Rationes tamen quædam politicæ, quas ille affert ut a Republica excludat potestatem cujusdam Sacerdotis, ut ait, extranei, hoc est, summi Pontificis, brevitèr sunt refutandæ.

Religionem Catholicam in suspicionem Regibus ac

ac Principibus conatur adducere. Primò ob lectionem Sacræ Scripturæ promiscuè non permissam. Secundò ob Cleri ingentem magnificentiam, opes, aliaque commoda, tam pertinacitèr defensa obtentu Religionis. Tertiò ob Cleri sævitiam in adversæ partis fautores.

Respondeo Igitur, Calumniam esse Protestantium, qui dicunt, Religionem Catholicam debere merito esse suspectam ob Sacræ Scripturæ lectionem promiscuè non permissam, cujus promiscuus usus, & abusus Protestantes divisit in tot lacinias Sectarum, ut difficilè sit eas persequi numerando. Nam etiamnum hodie Lutherana labes alios ex aliis errores parit, *Indifferentismi fœcunda mater*.

Ad secundum dicò, Magnificentiam Cleri, hoc est Hierarchiæ Ecclesiasticæ etiam quòad potestatem, ac bona temporalia, esse utilem Christianæ Reipublicæ, atque his temporibus necessariam. Nam Clero paupere languet cultus Dei, ac templòrum, ut multis ab hinc Sæculis vidimus: hoc deficientè, in vitia solvitur populus, ac turbas agit.

Ad tertium dico, Protestantes infectari Tribunal Inquisitionis adversus hæreticam pravitatem, tamquàm tyrannicum Antichristum Sacræ Scripturæ, Patribus, & Conciliis adversum.

Sed immerito. Et experientia constat, serpentem labem hæreseos hoc maxime remedio comprimi, atque extingui.

C. A-

CAPUT V.

De officiis erga seipsum.

DUobus tantum indigemus quoad vitæ conſervationem, & modum tranſigendi illam, ſcilicet victu, & veſtitu, juxta illud Pauli Epiſt. 1. ad Timotheum cap 6 *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus*. Ex lege naturali non indigent homines veſtimentis, nec ea tenentur adhibere. In ſtatu enim innocentiæ cum tota lege naturali ſufficienter tegerentur juſtitia originali, ſi eam conſervaſſent in Adamo. Eſt ergo neceſſitas veſtimentorum pœna peccati originalis, ad tegendam verecundiam, qua inflicta poſt peccatum, primi parentes *conſuerunt ſibi perizomata*, ut in Libro Geneſis legimus.

Naturaliter tamen indigent homines alimentis, & tenentur iis uti. Patet ex corpore petente nutritionem, augmentum &c. Materia autem alimentorum non ſunt neceſſario carnes. Nam in ſtatu integritatis fuiſſet inordinatus uſus carnium, non ex Dei prohibitione, ſed ratione optimorum alimentorum Paradiſi terreſtris. Eadem ratio excluderet ab illo ſtatu uſum alterius cibi arte confecti, vini &c. non quia lege naturæ prohiberentur, ſed quia nec neceſſaria ea eſſent, nec ſine cura pararentur. Unde ſequitur, ex lege naturali revera non definiri ciborum qualitatem.

Ex lege naturali facultates hominis dirigendæ ſunt ad finem ordinatum. Finis autem ordinatus eſt finis honeſtus. Delectabilitas ipſa, ipſum levamen naturæ vel quælibet corporis commoditas, ſi fiant conſiderando ſolum naturam animalem; non ſunt bona, & honeſta; ut ſint enim bona, & honeſta, debent dirigi

ab

ab humana natura, ut rationali. Hoc fit, quando ad operandum propter commoditatem naturæ adhibet homo rationis regulam, & judicat illam commoditatem esse sibi convenientem, etiam ut ratione regulatam.

Ex eo quod homo semper tenetur operari ut homo, & consequenter regulam rationis adhibere, infertur obligatio prædicta ex jure naturæ. Modus autem ille operandi satis est ad honestatem actionis, ut dixi. Loquor autem de operatione vere morali.

CAPUT VI.

De officiis erga Proximum.

NOn ratione naturæ lapsæ, sed ex lege naturali genus humanum propagatur per naturalem generationem. Patet ex sexuum distinctione cum similitudine naturæ. Inde tamen non infertur, præceptum matrimonii obligare singulos, etiam in statu innocentiæ. Nam dari posset etiam tunc ratio majoris boni in continentia.

Ex filiorum procreatione oritur naturaliter societas domestica, seu familiæ. Quod etiam docuit Aristoteles lib. 1. Politicorum cap. 2 Hæc Societas trahit cohabitationem necessariam viri, & uxoris ad filiorum generationem, & educationem: Nam recta institutio filiorum est de jure naturæ respectu parentum.

Matrimonii insolubilitas est de jure naturæ. Polygamia videtur jure naturæ prohibita.

Lex autem prohibens illam fundatur maxime in naturali justitia, & æqualitate inter virum, & uxorem, quoad mutuam corporis traditionem. Poligamia etiam contraria est paci, tranquillæ habitationi, &

con-

convenienti familiæ gubernationii quæ sunt fines secundarii Matrimonii.

Societas plurium domorum, unde pagus exurgit, præscindens a morali unitate, vel communitate, est de Jure Naturæ, ex generatione scilicet plurium filiorum, & ex susceptione natorum ex natis, seu nepotum ex filiis. Societas etiam politica, qualis in Civitate, vel Regno conspicitur, videtur esse de Jure Naturæ, non quidem propter indigentiam mutui auxilii tantum, sed etiam propter majorem vitæ jucunditatem, & honestam communicationem, quam homo naturaliter amat. Quamquam hæc mutua corporum indigentia, & defensio est in natura corrupta, adeoque non de Jure Naturæ in se simpliciter, & absolute, sed supposita corruptione.

Discrimen etiam naturale hominum post Adæ peccatum in scientia & virtute, est caput sufficiens ad prædictam societatem: ut minus docti & minus ferventes a Doctoribus & ferventioribus adjuventur, & qui peccant, ab aliis corrigi possint.

CAPUT VII.

De hominum Dominio in homines.

IN Jure Naturæ non datur dominium proprietatis unius hominis in alium ad usus convenientes propter utilitatem Domini. Nam libertas est homini naturalis: & utrumque simul esse non potest, hoc est libertas, & servitus. Qua propter hæc non est de Jure Naturæ.

Aliunde verò introduci potuit, scilicet in pœnam: & idcirco non est contra Jus Naturæ. Alitèr est ratiocinandum de subjectione famulatus, quæ non in

pœ-

pœnam, ſed in ſubſidium eſt introducta. Dominium directivum, ſeu poteſtas imperandi aliis in eorum commodum, & commune bonum, eſt de Jure Naturæ. Sic poteſtas viri in uxorem, patris in filios, & in totam familiam, quæ quidem poteſtas ad bonum ordinem, & pacem inter ipſos neceſſaria eſt; & reſultat, poſito contractu matrimonii, & filii generatione. Politicus Principatus, debito modo introductus, eſt de Jure Naturæ, cum ſpectet ad conſervationem humanæ ac civilis Reipublicæ.

Ad regimen autem, & conſervationem civilis ſocietatis humanæ, non eſt de Jure Naturæ neceſſarius unus Monarcha. Sunt enim alii modi regiminum ſufficientes, licet fortaſſe non ita perfecti: & ideo nomine unius Principatus politici unum tribunal, ſeu poteſtatem unam intelligimus, ſive illa in una Naturali Perſona, ſive in uno conſilio ſeu congregatione plurium, tamquam in una perſona ficta, ut in uno capite exiſtat. Princeps autem politicus poteſtatem ſuam a Deo recipit: tum quia Principatus eſt de Jure Naturæ, & Jus Naturæ eſt a Deo: tum quia hoc innuit Scriptura: *Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt*; Proverbiorum capite octavo.

Licet ergo poteſtas civilis ſuprema immediate dicatur a Deo collata perfectæ hominum communitàti per naturalem conſequutionem ex vi primæ creationis: & hominum communitas ex Jure Naturæ non teneatur ad unum regimen potius, quàm ad aliud; tamen poſtquam in unam Perſonam poteſtatem tranſtulit, nequit citra injuſtitiam ab illius dominio recedere, vel illius poteſtatem imminuere.

Poteſtas hæc reſultat naturaliter in humana natura (ubi homines libere in unam communitatem perfe-

ctam congregantur, & politice uniuntur) ab Auctore naturæ ratione suæ providentiæ: & idcirco dicitur collata immediate a Deo. At determinatio ad certum modum regiminis est arbitrio hominum. Potestas suprema civilis non potest ferre leges de actibus pure internis.

Hæc enim potestas ad exteriorem pacem & honestatem societatis humanæ ordinatur, ad quam nihil referunt actus pure interni. Potest tamen de his actibus legem ferre, quatenus sunt connexi cum actibus externis. Item potest ferre leges obligantes in conscientia. Nam potestas ferendi leges debet habere vim cogendi, ut patet: coactio autem sine potestate obligandi in conscientia vel est moraliter impossibilis, quia coactio justa supponit culpam; sed culpa non est, ubi non est obligatio in conscientia: vel est insufficiens; quia non posset in multis casibus necessariis sufficienter Reipublicæ subvenire.

Potestatis civilis, etiam supremæ, capax est omnis homo, quem natura, specialis lex, aut consuetudo non repellit. An natura repellat rationis usu carentes, quales infantes, ebrii &c. eo quod censeantur simpliciter inepti ad regimen, per plures distinctiones Jureconsulti definiunt. Muliebrem sexum admittit non infrequens experientia, quam naturæ juri oppositam nemo facile dixerit.

Summa potestas sub se continet varia jura. Horum alia sunt majora, alia minora: prima sunt cum potestate summa necessariò connexa. Secunda aliis etiam communicabilia.

Illa respiciunt potestatem tuendi Rempublicam; hæc subsidia, & opes, ad tuendum requisitas. Unde fluit officium Principis primarium, ut civitas ab internis incommodis tuta sit, & externis. Ad interna incommo-

mo-

moda evitanda, ſecuritatemque conſervandam conducit una, & unicè vera Religio: Unde jus Sacrorum in protegenda Eccleſia, adjuvando Eccleſiaſtico ordine, excludendis religionibus falſis, & peregrinis, novatoribus exterminandis. Habenda eſt item cura juſtitiæ ferendis legibus, conſtituendis judiciis ac Magiſtratibus, proponendis pœnis ac præmiis. Quare hæc jura Majeſtatis, ſeu Principatus ſunt propria: Item alia, quæ publicæ neceſſitates requirunt, qualia ſunt jura tributorum, vectigalium, commerciorum, & opificiorum inſtituendorum, jus cudendæ monetæ, ordinandi contractus, definiendi rerum pretia, conſtituendi pondera & menſuras, erigendi Collegia, Societates, Academias &c. Ad externa incommoda evitanda conſervari debet pax, vel per bellum reparari. Inde naſcitur jus pacis, ac belli, fœderum, legatorum: de quibus in Parte Secunda hujus Operis agendum erit. Et quidem copioſius, quam hactenus feci, propter materiæ dignitatem & ubertatem, utpote quæ multa multorum officia, ad Jus Naturæ, & Gentium pertinentia complectatur. Nunc de vi obligandi quam obtinent leges, & quomodo peccent qui eas violant, differendum.

DISPUTATIO VIII.

De Lege, ejusque vi obligandi.

CAPUT PRIMUM.

De Lege in Genere.

LEx est commune præceptum, justum, ac stabile, sufficienter promulgatum. Per illud *commune* excluduntur præcepta particularia; per alias vero particulas indicantur omnia, quæ in lege possunt desiderari. Hæc definitio communis est apud Theologos, & Jurisconsultos.

Non contentus hac definitione Puffendorfius aliam tradit Lib. 1. de Jure Naturæ, & Gentium capit. 6. *Lex commodissime videtur definiri per Decretum, quo superior sibi subjectum obligat, ut ad istius præscriptum actiones suas componat.*

Verum juxta hanc definitionem etiam iniqua Superioris alicujus decreta dici deberent leges; quod quidem & Philosophorum, etiam Ethnicorum, sententiis, & rectæ rationi dissonum est. Cicero de legibus lib. 2 ait: *Necesse est igitur, legem haberi in rebus optimis: prorsus assentior. Quid? quod multa perniciosa, multa pestifera, sciscuntur in populis, quæ non magis legis nomen attingunt, quàm si latrones aliquas consensu suo sanxerunt? Nam neque medicorum præcepta dici vere possint, si qua inscii, imperitique pro salutaribus mortifera conscripserint; neque in populo lex cuicuimodi fuerit illa, etiamsi perniciosum aliquid populus acceperit. Ergò est lex justorum, injustorumque distinctio ad illam antiquissimam, & rerum principem*

cipem expressa naturam, ad quam leges hominum diriguntur; quæ supplicio improbos afficiunt, defendunt & tuentur bonos. Præclarè intelligo; nec verò jam aliam esse ullam legem puto non modò habendam, sed ne appellandam quidèm. Et ibidem ait: *legem condi debere ad vitam justam, quietam, & beatam: & ideò qui leges injustas condidere, quidvis potiùs tulisse, quàm leges.* Ratio autèm est clara; quia lex est mensura rectitudinis: Lex autèm iniqua non est mensura rectitudinis operationis humanæ: nàm potiùs actio illi conformis iniqua est. Non est igitùr lex; sed ad summum participat nomen legis per quamdam analogiam & abusionem vocabuli: ut dici solent lex mundi, lex duelli, & similes; quatenùs in ordine ad aliquem finem certum præscribunt operandi modum.

Legis quædam proprietas vis est obligandi. Hanc vim lex habet a Superiore, ut ab habentè publicam potestatem. Potestas autèm, quæ requiritur ad leges ferendas, est potestas jurisdictionis, quæ per se primò respicit communitatem perfectam: neque sufficit potestas dominativa, quæ est circà privatas personas, vel ex Jure Naturæ tantùm, ut Patris in Filium; vel supposito etiam pacto humano, ut viri in uxorem, in ordine ad gubernationem domus, aut personæ; vel ex Jure Gentium, aut Civili, ut Domini in servum bello captum; vel ex humano contractu, ut Domini in servum, qui se illi vendidit: quò spectat potestas Superioris in ordine Religioso respectu cujuslibet eidem subjecti per votum obedientiæ. Residet autèm in potestate jurisdictionis major vis coercendi, quàm in dominativa.

Et ita non licèt Domino sævire in servum, ut dicunt jura civilia; expeditque Reipublicæ, ut severior correctio non nisi auctoritate publica fiat. Potestas

ſtas autèm juriſdictionis per ſe eſt poteſtas publica, & ad communitatem ordinata. Jam verò quia legiſlatio eſt potiſſimus actus, quo Reſpublica gubernatur, idque propter ejus commune bonum ferri debet; idcircò per ſe ſpectat ad poteſtatem gubernativam Reipublicæ, ad quam pertinet procurare ejus commune bonum. Hæc autèm eſt poteſtas juriſdictionis.

At non omnis poteſtas juriſdictionis ſufficit ad leges ferendas. Nàm ordinarii judices habent juriſdictionem, & tamèn leges nequeunt condere. Requiritur ergò principalis quædam, & primæva poteſtas in illo ordine. Eſt enim condere legem actus præcipuus gubernationis Reipublicæ. Poteſtas autèm hæc primariò, & per eſſentiam eſt in Deo; communicatur autèm Regibus per quamdam participationem juxtà illud Sapientiæ 6. *Audite Reges: quoniam data eſt a Domino poteſtas vobis*.

In omni rurſùs communitate eſt aliqua poteſtas Suprema in ordine; in Eccleſia Sanctus Pontifex, in Regno temporali Rex, in Republica, quæ Ariſtocraticè regitur, Optimates. Non enim poteſt eſſe corpus, niſi ſit monſtroſum & mutilum, ſinè capite.

Requiritur in Legiſlatore ex parte intellectus judicium, quo ſtatuat rem talem eſſe Reipublicæ convenientem, & expedire ut ab omnibus ſervetur. Lex enim debet eſſe juſta, & idcircò etiam lata prudentèr. Ex parte voluntatis requiritur actus, quo Princeps velit obſervari id, quòd expediens judicavit: actus verò voluntatis reſpicit obligationem ſubditorum. Poſt hæc neceſſe eſt, ut manifeſtetur ſubditis decretum illud ſufficienti propoſitione.

Puffendorſius materiam legum in genere eſſe defini-

ni-

nivit, *quidquid ab iis a quibus feruntur, fieri potest*, saltèm eo tempore, quo leges promulgantur.

Sed Franciscus Suarez, aliique Catholici animadvertunt, materiam legis debere esse justam: & nomine justitiæ complectuntur conditiones a D. Isidoro lib. 5. Etymologiarum cap. 2. relatas nimirùm, quòd *Religioni congruat, quòd disciplinæ conveniat, quòd saluti proficiat*. Aliquandò actus præcepti per legem supponuntur boni & honesti de se, & per legem accipiunt tantùm necessitatem & obligationem, quia anteà erant voluntarii, ut de actu audiendi Missam, jejunandi, vel similibus. Aliquandò lex datur de opere indifferente; ut de ferendis, vel non ferendis armis, tali tempore & loco; & tunc actus fit bonus, & ex efficacia, & fine legis.

CAPUT II.

De Lege Æterna.

Omnis Lex aliquo modo est a lege æterna, & ab illa habet vim obligandi. Sumitur ex D. August. qui lib. de vera Religione cap. 31. ait: *Conditor legum temporalium, si vir bonus est & sapiens, illam ipsam consulit æternam, de qua nulli animæ judicare datum est, ut secundum incommutabiles regulas, quid sit pro tempore jubendum vetandumve, discernat*. Et lib. 1. de libero arbitrio cap. 6. *Nihil est in temporali lege justum, quod ex lege æterna non derivetur*. Et quæst. 67. in Exodum: *Lex æterna Dei est, quam consulunt omnes piæ mentes, ut quod in ea invenerint, vel faciant, vel jubeant, vel vetent*. Ratio autèm generalis reddi potest; quia lex æterna est lex per essentiam, & omnis alia est per participationem: ergò necesse est, ut omnis alia lex

ſit effectus legis æternæ. Præterea lex duo requirit; unum, ut ſit juſta & rationi conſentanea; aliud, ut ſit efficax ad obligandum: Sed omnis recta ratio creata eſt ex participatione divini luminis, quod ſignatum eſt in nobis; & omnis poteſtas hominum deſuper datur, & a Domino Deo eſt. Ergò omnis lex in hominibus exiſtens eſt ex lege æterna. Et utrumque ſignificavit Divina Sapientia, cum dixit Proverbiorum cap. 8. *Per me Reges regnant*, utique quantùm ad poteſtatem: *Et legum conditores juſta decernunt*; videlicèt quò ad rectam rationem.

Eſſe in Deo legem æternam, eſt communis Theologorum ſententia. Cum enim in Deo ſit Providentia, neceſſariò ſupponi debet in eo æterna quædam ratio practica totius diſpoſitionis, & gubernationis Univerſi. Hanc utique Ethnicorum ſapientiſſimi in Deo agnoverunt. Sic Tullius in 2. libro de Legibus: *Hanc video Sapientiſſimorum eſſe ſententiam, nec ſcitum eſſe aliquod populorum, ſed æternum quoddam, quod mundum regit, imperandi, probibendique ſapientià.* Extant Manilii Libro primo de Aſtronomia verſus illi:

Hoc opus immenſi conſtructum corpore Mundi,
Membraque naturæ diverſa condita forma,
Aeris, atque ignis, terræ, pelagique jacentis
Vis animæ divina regit, ſacroque meatu
Conſpirat Deus, & tacita ratione gubernat.

Quarè dici optimè poteſt, legem hanc æternam non eſſe regulam actuum divinorum ad intra: nec eſſe regulam actuum divinorum ad extra, quatenùs morales ſunt, & honeſti: Nam illos conſtat non dirigi, ſed ab intrinſeco habere, ut recti ſint; hos neque

neque dirigi ex eo patet, quia Deus nec Superiorem habet, nec se ipsum per modum præcepti & legis potest obligare: cum non sit sibi superior, & rectum operetur ex naturali rectitudine, & nequeat operari contra rectum, vel contra suum decretum. Quarè dictamina practica de iis, quæ decent Deum, non proponunt præceptum, sed tantùm indicant, quid rei natura habeat. Lex autèm æterna habet rationem Legis respectu rerum, quæ gubernantur a Deo, ut secundùm illam moveantur, non respectu Dei, qui nullum, ut dixi, habet Superiorem. S. Aug. lib. 22. contra Faustum cap. 27. ajebat: *Lex æterna est ratio Divina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans.*

Hæc autèm Lex æterna, ut est propriè præceptiva respectu hominum, habet vim obligandi de se, si sufficientèr promulgetur & applicetur. Deus enim habet supremam imperandi potestatem: ergò & obligandi. Imperat autèm per suam legem æternam. Ejus enim Imperium non incipit in tempore. Ergò per eamdem obligat. Obligat enim verò in tempore, habito ad creaturas respectu: Sed vis obligandi fuit ab æterno. At quoniàm æterna hæc lex non est per se ipsam hominibus viatoribus nota, debet utique vel in aliis legibus, vel per alias innotescere. Et quidèm omnes necessariò vident aliquam participationem legis æternæ in se ipsis; cum nemo utens ratione sit, qui non judicet aliquo modo honestum esse faciendum, turpe vitandum. Aliqui rursùs assequuntur legis æternæ cognitionem, vel naturali discursu, vel perfectiùs per revelationem Fidei; tandèm per leges justas, temporales, ac creatas. Ut enim causæ secundæ ostendunt primam, & creaturæ Creatorem; ita leges temporales, quæ participatio

ſunt legis æternæ, fontem, a quo manant, oſtendunt. Atque idcircò vel in legibus inferioriribus, vel per leges inferiores poſſe innoteſcere æternam legem perſpicuum eſt: & quidèm non per directam cognitionem ſub ratione participationis legis æternæ, ſed veluti exercitè & virtualitèr.

DISPUTATIO IX.

De proxima regula bonitatis, & malitia humanorum actuum, quæ eſt recta ratio, ſeu conſcientia.

Conſcientia in genere nihil eſt aliud, quàm *ratio humana*. Undè nomen traxit dictamen conſcientiæ, quia ratio per iſtud nobis dictat, quid licitum ſit vel illicitum, quid a Deo præceptum vel prohibitum, quid ſuaſum, vel permiſſum. Conſcientia vel eſt actualis, vel habitualis. Prima eſt actus rationis, quo quis judicat aliquid tamquàm conforme vel difforme legi divinæ, hìc & nùnc faciendum, vel omittendum.

Secunda eſt habitus inclinans ad ejuſmodi dictamina; & pròut inclinat ad prima quædam univerſaliſſima dictamina, exempli cauſa, jus cuique tribuendum, dicitur ſynderefis: prout inclinat ad dictamina magis particularia, exempli cauſa, quid hìc & nùnc ſit agendum, dicitur ſimplicitèr conſcientia.

In priore ſenſu a Deo naturæ Auctore indita eſt, qui fecit *hominem rectum*, neque naturam deſtituit in neceſſariis. Quare, ut ait S. Thomas in 1. p. q. 79. art. 12. in corpore, *oportet naturalitèr nobis eſſe indita principia operabilium, ſicut indita ſunt principia ſpeculabilium.*

Con-

Conſcientia dividitur primò in rectam, & erroneam. Recta eſt quæ verè dictat licitum vel illicitum, quod re ipſa tale eſt. Erronea, quæ dictat licitum aut illicitum, quod re ipſa non eſt tale. Hæc ſubdividitur in vincibilem & invincibilem: vincibilis in affectatam, craſſam, & levem.

Dividitur ſecundò in laxam, quæ ſolùm mortalia majora curat, & in Phariſaicam, quæ magna parvi, parva magni facit.

Tertiò in certam, tutam, dubiam, probabilem, & ſcrupuloſam: de quibus omnibus brevitèr dicam, præterquàm de probabili, quam clare, ac diligentèr exponere decrevi, ut lector intelligat, a nonnullis probabiliſmum, quem non intelligunt, immeritò reſpui.

CAPUT I.

De conſcientia erronea, dubia, tuta, certa, ſcrupuloſa.

EST ſemper peccatum operari contra conſcientiam erroneam. Probatur ex Apoſtolo ad Rom. cap. 14. *Qui autèm diſcernit* (ſcilicèt inter cibos, ſibi perſuadendo aliquos præ aliis eſſe illicitos) *ſi manducaverit, Damnatus eſt, quia non ex fide; omne autèm, quod non eſt ex fide* (hoc eſt ex rationis dictamine, ut explicant Chryſoſtomus, Ambroſius, aliique Patres communitèr, *Peccatum eſt*. Peccat ergò, qui comedit cibos licitos, putans eſſe illicitos; putat enim ex conſcientia erronea, peccatum eſſe comedere, & tamèn comedit.

Dubium eſt ſuſpenſio animi non valentis ſe determinare pro alterutra parte contradictionis. Varium eſt;

Primò negativum, quandò ista suspensio oritur ex eò; quòd pro neutra parte rationes appareant. Secundò positivum, quandò suspensio oritur ex eo, quòd appareant rationes pro utraque parte æquales, ità prorsùs, ut hæreat anceps intellectus. Tertiò exercitum, quando præcise intellectus hæret suspensus. Quartò Signatum, quandò intellectus actu reflexo judicat se dubitare. Quintò facti, cum dubitatur, an res sit, nec ne. Sextò Juris, utrùm liceat, an non liceat. Septimò Speculativum, quandò versatur circa actionem humanam modo generali abstrahendo a particularibus circumstantiis; ut, An liceat vendere rem, de qua dubitatur utrùm sit aliena. Octavò practicum, quod versatur proximè circa actionem hic & nùnc exercendam, spectatis omnibus circumstantiis; ut, An mihi liceat vendere rem, quam Titius mihi dedit cum talibus verbis ac tali gestu, ut dubitem, utrùm mihi illam donaverit, an commodaverit.

Peccatum est operari ex conscientia practicè dubia. Qui enim exercet opus, de quo, spectatis omnibus, dubitat, utrùm sit peccatum, interpretativè vult malitiam peccati, de qua dubitat: nam eo ipso æquè vult opus; sive sit peccatum, sive non.

Conscientia tuta est, quæ judicat tutum esse id eligere, quod est legi conformius, vel quod stat pro lege contra libertatem: exempli causa, cum sacerdos judicat, tutiùs esse recitare officium Matutinum ante Missam, quàm post Missam.

In dubio practico tutior pars est eligenda; exempli causa, omittendo actionem, si in illa appareat periculum peccati, & in ejus omissione nullum.

In dubio speculativo invincibili tutior pars est sequenda. Primò Quandò jure positivo ita constitutum est capite *Ad audientiam*, & capite *Significasti*, & capi-

pite ultimo. *De homicidio*, ubi expressè decernitur, ut dubitans de homicidio a se commisso censeatur irregularis, ob hanc rationem, quòd *in dubiis semitam debemus eligere tutiorem*. Ubi est notandum, Pontifices ita decrevisse ob specialem reverentiam Sacri ministerii, & usos esse illa ratione, non tamquàm continente præceptum naturale per se obligans, sed tamquàm proponente generale consilium, quo inducti ita decreverunt in eo casu particulari. Idque colligitur ex citati Capitis *Significasti* verbis hujusmodi, *cum in hoc casu cessare sit tutius, quàm temerè celebrare*. Quarè hæc dispositio extendi non debet ad irregularitatem ex aliis causis, & multo minùs ad alias materias; imò neque ad irregularitatem ex homicidio, in dubio juris; exempl. gr. Cum dubitas, utrùm incurreris irregularitatem occidendo Turcam volentem comburere templum Christianorum. Nam Capite, Is, *qui de sententia excommunicationis* jure est cautus, ut nemo ob aliquod crimen censendus sit irregularis, nisi in jure expressum sit.

Secundò Tutior pars est sequenda, cum est periculum damni, quòd sic dubitans tenetur cavere, exempl. gr. injuriæ tertii, nullitatis Sacramenti &c. Hinc illicitum est bellum offensivum in dubio juris.

Tertio. Quando possessio stat contra dubitantem. Hinc inferior dubitans, an Superior justè imperet, tenetur obedire; quia possessio non stat pro libertate subditi, sed pro auctoritate superioris. Itèm qui dubitat, an satisfecerit voto, quod certo emisit, tenetur implere; quia votum est in sua possessione.

Conscientia certa est, quæ judicat aliquid ita se habere, ut prudentèr non possit dubitare de opposito.

Ad operandum licitè requiritur conscientia certa, non quidèm certitudine metaphysica, in humanis sæ-

pe

pe impoſſibili; ſed morali, excludente prudentem formidinem de oppoſito.

Probatur. Qui ſe voluntariè exponit periculo peccati, peccat, ut patet ex Eccleſiaſtici cap. 3. *Qui amat periculum in illo peribit*: ܡܢ ܕܪܚܡ ܠܣܘܟܢܐ ܢܣܘܦ ſed qui operatur cum prudenti formidine, ne ſua actio ſit mala, exponit ſe periculo peccandi, cum ita judicet ſuam actionem hic & nunc eſſe licitam, ut ſimùl judicet, fortaſſe eſſe illicitam.

Conſcientia ſcrupuloſa eſt ſuſpicio, ac formido orta ex levibus fundamentis, dictans peccatum eſſe, ubi revera non eſt, & hominem anxium reddens in operando.

Cauſæ ſcrupulorum ſunt primò Complexio timida, ſuſpicax, & melancholica. Secundò inconſtantia mentis. Tertiò ignorantia. Quarto occulta ſuperbia, qua quis proprio judicio nimiùm fidit, nec acquieſcit alieno. Quinto nimius timor peccandi. Sexto ſuggeſtio Dæmonis, & Divina permiſſio ad punitionem peccatorum præteritorum, ad patientiæ experimentum, & alios fines.

Licet, & plerumque expedit agere contra ſcrupulum ſtrictè ſumptum; quia non eſt vera conſcientia, ſed umbra conſcientiæ; cum non ſit judicium ſaltèm perfectum, ſed ſolum fortis apprehenſio & formido peccati; vel ſi ſit judicium, eſt ſpeculativum, cum quo ſtare poteſt judicium practicum de honeſtate actionis hic & nùnc, omnibus ſpectatis.

CA-

CAPUT II.

De Conscientia probabili.

CONscientia probabilis est judicium opinativum de aliqua re: Opinio probabilis est, quæ habet pro se fundamentum prudenti judicio solidum, & non repugnat aut veritatibus ab Ecclesia receptis, aut evidenti rationi, aut communi Doctrinæ a Theologis traditæ. Quarè quò plùs opinio participaverit utramque harum rationum, eò erit probabilior. Advertendum hic est, aliud esse, opinionem probabilem, aliud tutiorem. Primum dicitur in ordine ad veritatem magis vel minùs ostensam: hoc autèm secundum videtur dicere ordinationem ad aliquem finem, seu majorem utilitatem ad illum. Patet hoc in sententia negante peccatorem teneri statìm pœnitere post peccatum, quæ est probabilior affirmante: hæc magis tutior in praxi, cum sit utilior ad finem recedendi a periculo peccati & damnationis.

Certum est hominem prudentèr operari juxta probabilem cognitionem, quandò aliam meliorem consequi non potest. Tota ergò hujus materiæ difficultas consistit in opinione comparata cum alia. Possunt inter se comparari opiniones æque probabiles, sed non æque tutæ. Nàm si in omnibus æquales sunt, libera est optio. Rursùs possunt esse opiniones itá inæquales, ut minùs probabilis sit tutior ad aliquem finem: aliquandò verò, quæ probabilior est, potest etiam esse tutior. Denique potest comparari una probabilis vel probabilior ad certam: interdum enim est certum, in aliquo actu, vel omissione nullum esse peccatum; & tamèn quod contrarium etiam liceat, potest

teſt non eſſe certum, ſed probabile, vel probabilius.

His ſuppoſitis, variæ ſunt ſententiæ. Prima abſolutè, & ſine limitatione dicit, licere ſemper uti opinione probabili, relicta etiam probabiliori. Ita Medina, primus propagator Probabiliſmi. Fundamentum eſſe poteſt, quia vel ſimpliciter licet, vel numquàm; quia eadem eſt ſemper ratio: dicere autèm, numquam licere, eſt duriſſimum: Ergò licet ſemper; quia illa opinio eſt ſufficiens humanæ cognitioni ejus, quod fieri poteſt, ſatiſque conformis rectæ rationi. Itèm quia non poteſt homo ponderare omnium opinionum fundamenta: ac denique quia etiam in probabilioribus opinionibus poteſt timeri falſitas; quia, ut Ariſtoteles ait, multa falſa ſunt probabiliora veris.

Secunda Sententia eſt extremè contraria, ſemper eſſe certum præferendum probabili, vel probabiliori, juxta illud principium juris: *Tene certum, & omitte incertum*; & id, quod probabilius eſt, minùs probabili. Ita Conradus, S. Antoninus, Adrianus, Soto. Ratio eſſe poteſt, quia ſi homo debet ferre judicium inter res probabiles, neceſſariò judicat verum, quod judicat probabilius. Ergò agere contra tale judicium eſſet agere contra prudentiam, & contra conſcientiam Itèm, quia ſic agendo exponit ſe quis majori periculo operandi malum. Quod confirmatur ex illo principio. *In dubiis tutius eſt eligendum*: Sed opinio probabilior videtur tutior in conſcientia, licet ad alios fines non ſit utilior.

Tertia Sententia eſt, opinionem tutiorem eſſe ſequendam, ſive probabilis ſit, ſive probabilior. Mihi videtur diſtinctione utendum. Interdùm enim opiniones verſantur circa jus ipſum, ſcilicèt, an hoc ſit prohibitum vel præceptum, nec ne? interdùm verò cir-

circa res ipſas, ut ſunt opiniones de Sacramentis, ut ſi an hoc modo facta teneant, necne; & in medicina, an hoc pharmacum ſit utile, vel perniciosſum. In jure civili, an iſte ſit hæres, vel non &c.

Dicendum primo, quotieſcumque eſt opinio probabilis, hanc actionem non eſſe malam, vel prohibitam, vel præceptam, poteſt aliquis formare conſcientiam certam, conformem tali opinioni. Favent huic concluſioni multa, quæ adducit Navarrus. Favent etiam Sylveſter, Angelus de Clavaſio, & ipſe S. Antoninus in 1. part. titul. 3. cap. 10 Ratio eſt, quia excedit ordinarium modum humanæ facultatis majorem cognitionem obtinere in ſingulis actionibus.

Itèm, quia eſſet intolerabile onus obligare omnes homines ad comparandas inter ſe ſingulas opiniones. Præterea exiſtimo illam rationem ſufficientem, quia quamdiù eſt judicium probabile, quòd nulla ſit lex prohibens, vel præcipiens actionem, talis lex non eſt ſufficientèr propoſita, vel promulgata homini. Quarè cum obligatio legis ſit ex ſe oneroſa, & quodammodò odioſa, non urget, donec certius de illa conſtet. Neque contra hoc urget aliqua ratio; quia tunc re vera contraria pars non eſt tutior in ordine ad conſcientiam; neque ibi eſt aliquod dubium practicum, nec periculum. Intelligenda eſt autèm hæc concluſio præciſe ex directa obligatione illius legis, de qua verſantur opiniones. Nam fortaſſe aliundè ex fine extrinſeco, vel ex alia obligatione quaſi reflexa poterit aliquis interdum teneri ad operandum, vel non operandum juxta aliquam probabilem opinionem Et ex hac concluſione primò definitur illa quæſtio; An debeat confeſſarius conformari opinioni pœnitentis, ſi probabilis eſt. Dicendum eſt enim debere, quia jam pœnitens eſt bene diſpoſitus, & tuta conſcientia ope-

ratur. Secundò definitur altera quæstio, utrùm liceat consilium danti sequi opinionem probabilem, etiam ea relicta, quam existimat probabiliorem. Dico posse id fieri, dummodò qui consilium dat, veritatem in suis responsis retineat; quia non dicit simplicitèr id sibi probabilius videri, sed solùm, posse id sine peccato fieri ex probabili sententia aliorum. An verò expediat ita dare consilium, ad prudentiam spectat. Secùs verò est in docendo. Nam tenetur præceptor saniorem, & veriorem doctrinam docere: in quo potest per gradus peccare; juxta materiæ qualitatem.

Rectè autèm faciunt, qui licèt sentiant, moralem aliquam opinionem esse probabiliorem, simùl docent, quandò contraria sit probabilis, & tuta in praxi. Et ita obtinuit usus, qui valdè confirmat conclusionem positam. Tandèm ex ea infertur, non oportere semper tutiorem viam eligere. Voco autem tutiorem illam, de quo certus quispiam est, in ea nullum esse peccatum; quia esset intolerabile, & præter humanam facultatem: aliòqui quotiès tantum est probabilis opinio, vel probabilior, quòd non sit obligatio hìc, & nùnc jejunandi, vel faciendi hunc contractum, deberet homo jejunare, vel abstinere ab illo contractu. Sed consequens est durissimum. Ergò & antecedens.

Dicendum Secundò. Quandò opiniones versantur circa res ipsas, An sint talis naturæ, vel conditionis, sæpe tenetur homo præferre certam probabili, & probabiliorem minus probabili; quandò scilicèt ex justitia, vel charitate tenetur vitare damnum vel incommodum, quod in re ipsa subest, vel pèriculum ejus, Sumitur assertio ex D. Thoma in 4. distinct. 28. Paludano, Adriano, Victoria, Soto, Navarro, & aliis innu-

innumeris. Et declaratur exemplis. Nam medicus sine dubio tenetur præferre certam medicinam dubiæ: & sic de aliis: Hinc enim maximè est verum dictum illud Augustini: *Tene certum, & dimitte incertum*. Ratio verò est, quia, ut supponitur, homo tenetur vitare illud damnum, vel procurare talem utilitatem, aut efficere validum Sacramentum, vel quid hujusmodi: Ergò tenetur vitare periculum, quia hoc perindè est in moralibus. Atqui si omittit viam certam, aut securiorem, non vitat periculum. Nam illud semper in re manet, quidquid sit de probabilitate opinionis. Confirmatur ex differentia inter judicium de jure, ac judicium de re. Nam primum dicit ordinem ad operantem, & omninò tollit periculum malitiæ. Secundum verò dicit ordinem ad rem ipsam, & non tollit periculum detrimenti, quod est in ipsa re.

Quarè in priori est sufficiens excusatio, seu ratio sequendi probabile judicium, quia nondùm est lex sufficienter proposita, & non expedit hominem cum tot obligationibus operari: hìc autèm nulla est sufficiens excusatio; cum satis constet, periculum in re ipsa manere, & consequentèr inde obligationem oriri. Hìc verò occurrere possent variæ difficultates, pertinentes ad materiam de Sacramentis; quas Lector inveniet resolutas apud Summistas, & in Decretis Summorum Pontificum, qui Theses aliquot in hac materia damnarunt.

Ut tamèn faciliùs expediri omnia possint, intelligenda est prædicta conclusio, quandò nulla subest rationabilis causa ad omittendam viam certiorem, & minùs certam eligendam; ita ut utraque sit moralitèr possibilis æque, & facilis. Nam si in altera parte, scilicèt certiori, occurrat specialis difficultas, propter quam hìc, & nùnc non potest aliquis ea uti sine in-

commodo, licitè interdùm poterit omitti, quia pro tunc non censetur moralitèr possibilis; & altera cum sit probabilis, poterit tunc existimari sufficiens.

Dicendum ultimò. Interdum licet uti probabili opinione circa actum, omissa probabiliori, proptèr aliquam utilitatem, vel qua in re ipsa tutior est ad aliquem finem honestum. Hoc potest contingere in medico, si in desperata necessitate utatur medicina probabilitèr utili, cum alia certò utilis non suppetit, etiamsì probabilius sit fore inutilem, & certum sit non fore noxiam. Ratio est, quia respectu conscientiæ probabilis sufficit ad certitudinem practicam: & alioqui in re non creatur periculum detrimenti; sed vitatur potiùs, & additur species utilitatis. Quocircà non immeritò aliqui dubitant, an hoc non solum liceat, sed etiam sit præceptum. Nam reverà præceptum esse aliquandò potest ex obligatione charitatis, vel alia simili, quandò ex una parte est gravis necessitas proximi, & aliundè nullum est incommodum, nec periculum ejus, quod ponderari posset Si enim interdùm ita accidat, ut ex utraque parte subsit aliquod incommodum, vel periculum; prudenter comparanda sunt, & illud eligendum, quod tutius videbitur.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

R. P.

R. P. CONSTANTINI SWIĘCICKI
O. M. OBSERVANTIUM THEOLOGI.

PARS SECUNDA DE JURE BELLI, ET PACIS IN SPECIE.

DISPUTATIO I.

De Bello, ejusque causis, ac de officiis, quæ indè nascuntur.

CAPUT PRIMUM.

De origine, Natura, licentia, & conditionibus Belli.

Ellum, sic dictum a duello, seù certamine inter duos, vel duas partes, potest cum Grotio sic definiri: *Est status per vim certantium, quà tales sunt*: status quidem, ut indicetur duratio: *per vim certantium*, ut excludantur forenses, aliæque contentiones: *quà tales sunt*; ut excludantur aliæ actiones ad Bellum non pertinentes.

Bel-

Bellum primò dividitur in justum & injustum; spectata causa. Secundò in solemne & minùs solemne, spectatis ritibus solemnitatis jure gentium requisitis, inter quos denuntiatio, saltem in Bello offensivo. Tertiò in offensivum & defensivum: illo hostem, sivè juris vindicandi, sive damni reparandi causa, invadimus; isto invasionem injustam, nostra sivè bona, sivè jura defendendo, propulsamus. Bellum justum, tàm defensivum, quàm offensivum, qualicumque modo, & in se præcisè spectatum, originem habet a natura, & est humano generi coævum: Quia defensio sui, suorumque bonorum justa, ut est medium necessarium ad propriam conservationem contrà aggressorem iniquum, cuivis est a natura insita. De Bello offensivo ratio est, quia exigit natura, ne scelus maneat impunitum, & quivis se, suaque possit defendere, non solùm dùm actù sit invasio, sed etiam, ut post illatam injuriam, bonaque erepta, possit sua recuperare. Hinc Tullius Libro tertio de officiis, *Natura*, inquit, *non patitur*, *ut aliorum spoliis*, *nostras facultates*, *copias*, *opesque augeamus*. Ergo Bellum spectatum in se, & ut est qualiscumque tandèm vindicatio, originem habet a natura.

Utrumque Bellum, per se loquendo, est juris merè permissivi, ità ut naturæ jure sit licitum, non tamen præceptum. Probatur de Bello defensivo. Quamvis enim conservatio sui quoad substantiam sit de jure naturæ præceptivo; cùm eum exigat amor sibi debitus naturaliter, & ad felicitatem rationalis naturæ simpliciter necessarius, nihilominus conservatio sui quoad modum violentum, cum occisione aggressoris injusti, non exigitur absolutè a natura. Nàm etiam sine defensione vitæ aut bonorum, salva manet felicitas essentialis quoad partem nobiliorem, seù animam;

mam: neque defensio est semper possibilis: & sine præcepto naturali sufficit potestas defensionis ad prævertenda incommoda, ne scilicet natura sit exposita hominum injuriis ac rapinis, cum insigni jactùra generis humani. *Non modo justum, sed & necessarium est, cum vi vis illata defenditur.*

Probatur de Bello offensivo: Quia punitio sceleris, vel vindicatio sui, ac suorum bonorum, saltèm quòad modum violentum, non est determinatè requisita ab amore sui naturali. Nàm læsi Principes, quamvis supremi, non tenentur necessariò ad arma ruere, sed possent aliud vindictæ genus excogitare; vel, ut etiam contingit, in causæ arbitros compromittere. Accedit, quod sine præcepto naturali sufficiat potestas vindicationis, Naturæ Jure concessa genti in gentem, ità prorsùs, ut satis tollatur hominibus pravis ansa grassandi in aliorum vitam, famam, corpus, & bona; atque, hac ratione quies sufficiens inter gentes sperari possit. Secùs enim, *si unusquisque nostrum*, ut rectè Cicero animadvertit in Miloniana, *rapiat ad se commoda aliorum, societas hominum evertatur necesse est*. Quare Livius lib. 9 justum Bellum pronuntiat, quibus est necessarium, *quibusque nulla, nisi in armis spes*. Concordat D. Isidorus lib. 8. Etymologiarum cap. 1. scribens: *Justum est Bellum quòd ex edicto geritur de rebus repetendis, aut propulsandorum hostium causâ.*

Bellum publicum & solemne, spectatum præcipuè quòad formam, seù modum usu receptum, sivè sit defensivum, sivè offensivum, est juris dumtaxat Gentium.

Constat hæc propositio ex conditionibus Belli; inter quas denuntiatio, armorum conditio ne veneno sint illita, ne fontes vitientur; quæ Jure Gentium inducta sunt, ne cædes ultrà modum fiant; partim

ex

ex effectibus Belli, exempli causa, jus redigendi captos in servitutem, jus direptionis, jus interficiendi quoscumque adversæ partis, etiam fœminas certis in circumstantiis: quæ in jus naturale, neque cadunt neque cadere possunt, ut infrà declarabitur.

Objiciunt aliqui: Bella non potuerunt initium sumere, antequam gentes multiplicarentur, ac rerum communio desineret, *meum denique ac tuum, frigidum ilud verbum, innumeraque gignens bella*, ut ait Chrysostomus in oratione de S. Philogonio, invalesceret: Ergo bellum non est mundo coœvum.

Respondeo distinguendo consequens: Ergo bellum non est mundo coœvum, spectatum in se, seù spectato jure bellandi, suaque recuperandi, si alia via recuperari non possent; nego; Non est mundo coœvum, spectato actù bellandi; subdistinguo: & hoc defectu potentiæ, nego: defectu occasionis, quæ multis post annis exercitium suppeditavit, concedo. Bellum non est medium absolutè necessarium, sed ex suppositione: neque ad Jus Naturæ requiritur, ut singula ejus capita semper & statim redigantur in actùm, sed satis est, si certis in circumstantiis operationem suam exerceant; ut præ cæteris apparet in materia furti, quæ locum non habet, nisi supposita rerum divisione.

Objicit secundò Grotius: Bellum privatum antiquiùs est, quàm publicum. Ergò privatum est Juris Naturæ, publicum Juris Gentium.

Respondeo. Ante rerum divisionèm vel homines, qui tùm vivebant, erant merè privati, hoc est, nulli familiæ adscripti, nulliusque potestati, etiam domesticæ, subjecti; vel erant in familias congregati: Ergò utrique quandocumque in corpore vel in bonis læderentur, se defendere poterant ac sua vindicare,

care,

care, illi Bello privato, hi publico: Ergò neutrum bellum antiquiùs est. Quid enim vetat dicere, Bellum *publicum* familiarum contra familias, cum illarum regimen ad Jus Civile proximè accesserit?

Origo Belli injusti, est humano generi coæva, descenditque a corruptione naturæ lapsæ, a peccato, omnisque peccati auctore Diabolo.

Probatur ex D. Augustino, qui lib. 22. contrà Faustum hæc habet: *Quid culpatur in Bello? An quia moriuntur quandoque morituri, ut dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas bellandi, libido dominandi, & sic, quæ similia, hæc sunt, quæ in bellis culpantur.*

Bella igitur cum mundo nato fuerunt: duobus fratribus angustus erat mundus, iniquo Caino videbatur Abel fore beatior. Secuta sunt Bella Gigantum, & discordes inter se populos Cataclysmus universalis, justo Dei judicio, perdidit. Post Cataclysmum regnavit Nembrodus in Campo Sennaar, oppressa Gentium libertate: cui successit Ninus, quem S. Augustinus lib. 4. de Civitate Dei, aliique Scriptores primum esse dicunt, qui Bello aliena regna invaserit, atque ità Assyriorum Imperio initium dederit. Per Bella subindè Medorum, Persarum, Macedonum, Romanorum potentia, crevit, & periit.

Si Horatio fides, pugnatum est initiò manibus; unguibus, dentibus: deindè fustibus, & lapidibus, demùm omni genere armorum. Horum inventionem Josephus Tubalcaino; Eusebius Moysi armorum varietatem? Plutarchus Archytæ Tarentino, & Eudoxo perfectionem tribuit. Plinius, Ægyptios inventores lanceæ dicit, Spartanos Machæræ & galeæ; Medam Myssenum thoracis & Asciæ, Epèum arietis

muralis; Vegetius fundam incolis Balearium, Diodorus arcus & Sagittas Apollini, alii Zetho, alii Perseo tribuunt. Pulveris Pyrii inventionem alii Joanni Gutembergio Germano alii cuidam Bertholdo; tormentorum primum usum Blondus, & Volaterranus Venetis anno 1380, alii aliis longè maturiùs adscribunt. Adeò humanum ingenium ad hominum cædem exacuit, ut ait Virgilius Æneidos lib. 7.

Sævus amor ferri, & scelerata insania belli.

Bellum ex natura sua, Jure Naturæ, & Gentium, imo & divino veteri est licitum.

Probatur prima pars: Bellum ex natura sua descendit a Jure Naturæ, fundaturque in legitima sui defensione, quæ ab instinctu naturali vim vi repellendi, & sua recuperandi originem habet.

Probatur secunda pars. Bellum Juri Gentium est conforme, necessarium ad tuendam Rempublicam, repellendos hostes, reparanda damna, justitiam publicam conservandam. Ergò est licitum Jure Gentium.

Probatur tertia pars. Contra Manichæos, qui reprehendebant Moysem, Josuè, Davidem, cæterosque Testamenti veteris Patres, quod Bella gesserint. Deus ipse de modo gerendi Belli suum populum docuit, sic, ut liber Deuteronomii, in quo artes Belli traduntur, vocari solet liber bellorum Domini. Sed quia Manichæi Testamentum vetus respuebant, ideo ex novo, quod libentèr admittunt, sunt refellendi.

Dico igitur, bellum esse etiam licitum Jure novo Divino, seu Christiano. Est contra Manichæos, Anabaptistas, Erasmum Roterodamum, Cornelium Agrippam, & alios.

Pro-

Probatur. D. Joannes Baptiſta, cum milites quidam eum conſulerent, *Quid faciemus & nos?* Lucæ cap. 3. *non juſſit eos*, ut D. Thomas, duce Auguſtino, interpretatur ſecunda ſecundæ quæſt. 40. *arma abjicere, militiæ ſe ſubtrahere, ſed contentos eſſe ſtipendiis, neminemque percutere*. Item Chriſtus Centurioni dicenti Matthæi cap. 8. *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: vade, & vadit*; non mandavit, ut militiam dеſereret, ſed potiùs fidem laudavit. Item Cornelii Centurionis Eleemoſynas remuneratus eſt dono Fidei; neque Petrus, cum eum faceret Chriſtianum, abjicere baltheum juſſit, Actorum cap. 10. Sic Chriſtus Matthæi cap 22. præcipit dari tributa Cæſari, quibus aluntur milites: *ideo enim tributa præſtatis*, inquit Apoſtolus ad Rom. cap. 13. *Miniſtri enim ſunt in hoc ipſum ſervientes*, nimirum ut gladio puniant pacis publicæ hoſtes: id enim antea dixerat idem Apoſtolus: *Non ſine cauſa gladium portat: Dei enim Miniſter eſt vindex in iram*.

Confirmatur ex Patribus. S. Ambroſius Serm. 7. hæc habet: *Non militare delictum eſt, ſed propter prædam militare peccatum eſt*. S. Aug. Epiſt. ad Bonifacium 207. *Noli putare, neminem Deo placere poſſe, qui armis bellicis miniſtrat*. Similia vide apud Chryſoſtomum, Bernardum, Gregorium Magnum, Nazianzenum, & Turonenſem, qui citantur a Bellarmino libro 3. de laicis cap. 14.

Probatur etiam ratione. Licet Reipublicæ Chriſtianæ tranquillitatem tueri gladio, contra homines improbos, qui ſunt hoſtes interni. Ergò licet eamdem Bello defendere contra hoſtes externos. Conſequentia patet, quia unum æque ac alterum eſt neceſſarium ad felicem ſtatum Reipublicæ; unum æque, ac alterum Naturæ Jure permiſſum. Si quis igitur ſerio omne

Bellum improbet, ego eum non hæreticum modo, sed Reipublicæ proditorem esse judicò. Nulla certe Respublica diu potest consistere, nisi quæ militarem artem excolit. Cum enim magna cupiditate ad aliena rapienda ferantur homines; ubi obstaculum non vident, eò ruunt. Hinc Bellum justum, etiam offensivum, non modo est licitum Christianis, sed aliquando etiam melius pace, imo & graviter obligatorium, quando nimirum, oblata spe victoriæ, est absolute necessarium pro salute temporali, exempli causa si subditi externo ab hoste gravitèr vexarentur. Item prò salute Reipublicæ spirituali, hoc est Fidei Catholicæ conservatione.

Confirmatur exemplis. Sæpè enim Bella juste suscepta adjuvat Deus, non adjuturus, si Bellum foret illicitum. Sic auxilio fuit bellum gerenti Constantino, ut narrat Eusebius in ejus vita, & lib. 9. Historiæ cap. 9. Theodosio adjutores misit Sanctos Joannem & Philippum, testè Theodoreto lib. 5 Historiarum cap. 24. Theodosio juniori Angelos, ut habet Socrates lib. 7. cap. 18. Sic adjuvit per miracula Clodovæum Regem, ut scribit Gregorius Turonensis lib. 2. Historiæ Francorum cap. 30. Et Honorium Imperatorem, ut Augustinus testatur lib. 5. de Civitate Dei cap 23. Sic adscriptos militiæ legimus Christianos, vita moribusque Santissimos, etiam sub Principibus Ethnicis. Nota est legio fulminatrix sub M Aurelio, pluvia divinitus impetrata celebris. Denique nota sunt bella Caroli Magni. Sancti Ludovici Regis Galliæ, & aliorum.

Objiciunt primò Hæretici. Pluribus in locis Evangelii bellum a Christo prohibetur. Nam Matt. cap. 5. Christus ait: *si quis te percusserit in unam maxillam, præbe & alteram. Diligite inimicos vestros.* Vers. verò Syr. sic: ܡܢ ܕܡܚܐ ܠܟ ܠܦܟܟ ܕܝܡܝܢܐ ܐܦܢܐ ܠܗ ܐܚܪܢܝܬܐ:

Et

Et Apoſtolus ad Rom. cap. 12. *Non vos defendentes chariſſimi ſcriptum eſt enim mihi vindicta &c.* Vulgata enim Syriaca ſic: ܠܐ ܬܬܒܥܘܢ ܠܟܘܢ ܢܦܫܟܘܢ ܚܒܝܒܝ ܟܬܝܒ ܗܘ ܕܐܢܐ ܐܦܪܘܥ ܐܡܪ ܡܪܝܐ.

Reſpondeo hæc teſtimonia ex mente Patrum, atque interpretum non ſemper eſſe intelligenda de præcepto, ac publica ultione pertinente ad juſtitiam vindicativam, ſed de vindicta privata, quæ hic prohibetur. Primus textus, ſecluſa neceſſitate honoris Divini, conſilium indicat, ut & ille Matth. cap. 5. *Auferenti tunicam, da illi & pallium.* Vulg. verò Syriaca ſic: ܘܡܢ ܕܨܒܐ ܕܢܣܒ ܟܘܬܝܢܟ ܫܒܘܩ ܠܗ ܐܦ ܡܪܛܘܛܟ. Secundum, & tertium intelligitur de privata obligatione. Sic oraculum illud Iſaiæ cap. 2. de Chriſtianis: *Non levabit gens contra gentem gladium, nec ultra exercebuntur ad prælium.* textus verò Hebr ſic: לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה: intelligendus eſt vel de Chriſto tempore Auguſti, toto ſcilicet orbe in pace compoſito, vel de Regno Chriſti ſpirituali, ubi hoſtis nemo reperitur.

Objiciunt ſecundò Bellum Chriſtianis Sacri Canones prohibent, imponentes gravem pœnitentiam repetentibus militiam, ex Concilio Nicæno Can. XI. Dicuntur *implicantes ſe ſe Diaboli laqueis*, qui militiam ſequuntur, Canone: *Contrarium* de pœnitentia, diſt. 5. *Incapaces pœnitentiæ* Canone: *Falſas*.

Reſpondeo Canonem primum agere de iis, qui ob confeſſionem Fidei Chriſtianæ privati fuerunt cingulo militari a Diocletiano, vel Licinio Imperatoribus, & poſtea cingulum repetebant parati negare Fidem. Secundus & tertius de iis loquuntur, qui ob peccata occaſione militiæ commiſſa pœnitentiam egerant. Volunt ergò vitari militiam, ut occaſionem proximam relabendi in peccata, non ex ſe, ſed per accidens; cum militiæ leges, ſi bene ſerventur, dent occaſionem virtuti: ſed

illi,

illi, qui peccata commiserant in militia, vitio suo consuetudinem peccandi contraxerunt: quæ consuetudo tolli non poterat, nisi fuga Militiæ.

Objiciunt Tertiò. S. Joannes permisit Bellum Judæis dumtaxat ut imperfectis: Sed Christus aliter docuit. Deinde ea dixit militibus, non ut bene, sed ut minus male viverent. Sciebat igitur, sequentes militiam non posse bene vivere. Ita Erasmus Roterodamus, & eo teste Theophylactus.

Respondeo. Joannes prius dixerat militibus: *Facite fructus dignos pœnitentiæ*. Versio vero Syriaca sic: ܥܒܕܘ ܗܟܝܠ ܦܐܪܐ ܕܫܘܝܢ ܠܗ ܠܬܝܒܘܬܐ; Inde milites pœnitentià compuncti petierunt, quis esset fructus bonus, quem facere deberent, vel ergo Joannes eos decepit, vel possunt milites salutem consequi, si servent quod ille præcepit. Theophylactus vel male intelligitur ab Erasmo, ut Bellarminus monet, vel si contra nos est, nititur frustra contra torrentem.

Objiciunt Quarto ex Patribus. Tertullianus in Libro de corona militis hæc habet: *Licebitne in gladio conversari, Domino pronuntiante, gladio periturum, qui gladio fuerit usus? & prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniet?* Origenes Lib. 2 contra Celsum, ait, *Christum omnia Bella sustulisse*: S. Hieronymus ad Ageruchiam de Monogamia. *Olim bellatoribus dicebatur: accinge gladium tuum*; nunc Petro dicitur: *Converte gladium tuum in vaginam*. S. Ambrosius Lib. 10. in Lucam: *Domine, cur emere me gladium jubes, qui ferire me prohibes? ideo fortasse Petro duos gladios afferenti, satis est, dicis, quasi licuerit usque ad Evangelium, ut sit in lege æquitatis eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio*. S. Aug. in Psalm. 37. *Non orare debemus, ut moriantur inimici, sed ut corrigantur*.

Respondeo, SS. Patres affirmant, Bellum per se au-

auctoritate publica, causaque legitima gestum esse illicitum per accidens, seu respectu habito ad circumstantias. Tertulliani rationes præcipuæ esse illicitum probant propter periculum idololatriæ: *Excubabit*, inquit, *pro templis, quibus renuntiavit*. Si plus dicit, nimium dicit. Origenes non ait Christum prohibuisse, sed sustulisse Bella per pacem universalem tempore Nativitatis, ut ex contextu intelligitur. Hieronymus hoc tantum dicit, in lege veteri imperata fuisse Bella, ut necessaria ab subigendam terram promissionis; in nova non quidem esse prohibita, at non tamen imperata, sed pacem potius insinuatam consilio, ut regnum Cœlorum facilius homines consequantur. Ambrosius de Bello publico non disserit, sed de privata defensione non adhibenda, idque per modum consilii ad perfectionem virtutis acquirendam. Augustinus reprehendit odium inimicorum, non Bellum justum. Quod patet ex ea, quam citavimus, Epistola ad Bonifacium.

Objiciunt Quinto. Bellum opponitur paci, quæ est effectus caritatis: malum igitur est Bellum, cum suscipiatur ad odium, & vindictam explendam: Deinde arma Christianorum sunt gladius Verbi Dei, scutum Fidei, ut ait Apost. ad Eph. cap. 6.

Respondeo. Bellum ita opponitur paci, ut etiam sit pacis instrumentum. *Pacem* debet habere voluntas, Bellum necessitas, ut dicitur Canone *Noli* 23 quæst. 1.

Ad secundum, Arma, quæ Apostolus ibi numerat, sunt arma Belli spiritualis adversus Dæmones. Unde non sequitur, prohiberi Christianis arma Belli corporei, si sit necessarium.

Conditiones Belli sunt. Prima, potestas summa: Primo quia Bella, spectato Jure Naturæ, nonnisi necessitate inducta sunt, & eo consilio permissa ab Auctore

ctore naturæ, ut ii, qui judicem non habent, jus & justitiam consequi possint. Secundo quia qui Bellum infert, judicem agit in causa sua, sibi justitiam administrat injuriæ vindicativam; exponit Rempublicam magno periculo: atqui hæc omnia requirunt potestatem summam. Tertio quia Bellum illaturus alteri potestatis non summæ, sed subordinatæ, tenetur prius experiri viam juris per disceptationem pacificam: nam actor sequitur forum rei. Forum autem subordinati est via juris: & ex Jure Naturæ, & Gentium abstinendum est armis, agendumque jure, cum agi potest. Hinc est, quod in omni Superiorem agnoscente Bellum injustum præsumatur, in Supremo justum, quia præsumitur, eum, qui habet potestatem supremam, viam juris expertum esse; aliud non item.

Secunda Conditio est causa justa. Ratio est, quia Bellum est modus defensionis ac vindicationis gravissimus, ex quo sequuntur mala quam plurima. Hinc requiritur causa gravis & certa respectu Principis: Nam alia est militum ratio, quibus inest parendi obligatio, nisi aliunde certo constaret de Belli injustitia.

Tertia Conditio est recta intentio. Ratio est, quia Bellum permissum non est, nisi ut necessarium medium ad recuperandam pacem, aut exercendam justitiam, injurias vindicando, aut amissa recuperando. Hinc oblata plena satisfactione, Bellum cessare debet (etiamsi cœptum fuerit) non modo titulo caritatis, eo quod Bellum sit gravissimum supplicium; sed etiam titulo justitiæ, saltem probabilius, eo quod Bellum sit *solius necessitatis*, adeoque cessante injuria, cesset etiam justa causa.

Quarta Conditio est publica Belli denuntiatio: idque intelligitur de Bello offensivo. Nam defensivum, teste Platone, a natura indicitur. Intelligitur etiam

regu-

regulariter. Non enim opus eſt denuntiatione apud hoſtem perpetuum, rebelles, proſcriptos, prӕterito tempore induciarum, ſi periculum ſit in mora, nulla ſpe, vel alia via ſuppetente. Hӕc denuntiatio de jure eſt gentium, quia longӕvo Gentium uſu inducta; ſic, ut ea prӕtermiſſa, non bellum, ſed latrocinium vocetur. Inde noti ſunt varii ritus a variis gentibus obſervati, cum bellum hoſtibus denuntiarent.

Quinta Conditio eſt modus legitimus ſuſcipiendi, gerendi, finiendi, belli. De primo conſtat ex dictis. De tertio dicetur, ubi de pace; Ad ſecundum quod attinet, requiritur ut arma ſint legitima, veneno non infecta, ne fontes toxico miſceantur: quӕ conditiones fluunt ex jure Gentium, ne mala bellorum nimis augeantur; non vero ex jure naturӕ, cujus parum intereſt, veneno, an gladio hoſtis tollatur, tolli juſte ſi poteſt. Epiſcopi, Clerici, Monachi jure ſacro vetantur, ne per ſe ipſos prӕlia ineant, repugnante Eccleſiaſtici ſtatus dignitate. Excipitur tamen extrema neceſſitas conſervandӕ vitӕ proprlӕ, aut alterius innocentis, patriӕ, & communis boni Eccleſiӕ. Item poſſunt Epiſcopi ob temporale dominium, & vi juriſdictionis feudalis pugnare per alios, duces conſtituendo.

CAPUT II.

De juſtitia Belli ratione Religionis.

Bellum mere defenſivum pro gloria Dei, ſeu ratione fidei ac verӕ religionis eſt licitum: imo orthodoxos Principes obligat ex officio ſupremӕ protectionis. Probatur prima pars. In Actibus enim Apoſtolorum legimus cap. 23. a D. Paulo, cum ſibi a

Judæis ob religionem capitales fieri insidias intelligeret, per quemdam cognatum opem tribuni fuisse imploratam; atque adeo tribunum collaudatum fuisse, quod militari præsidio Paulum munierit.

Quod exemplum Episcopis omnibus Augustinus ita proponit imitandum, ut proditæ Ecclesiæ eos incuset, quicumque opem Magistratus invocare neglexerint. Refertur locus Augustini Canon. 2. Cauf. 23. quæst. 3. Sic laudantur in Sacris Litteris Machabæi, quod Religionis causa contra Antiochum sævientem se se defenderint. Sic laudatur Constantinus Magnus, quod armata manu Licinium represserit: sic Armenii, quod sumptis armis Maximiani furorem fregerint, Christi fidem persequentis.

Probatur secunda pars. Principes ideo sunt constituti, ut eorum subditi vitam agant non modo tranquillam in omni honestate, sed etiam quietám in omni pietate, ut ait Paulus ad Timotheum cap. 2. Vocantur *nutritii* Ecclesiæ ab Isaia cap. 49. Advocati, & Protectores in Canone *Tibi Domino* Distinct. 63. ergo Bellum defensivum Ecclesiæ tenentur Princeps gerere.

Confirmatur. Imperatores Orientales, Ecclesiam destituentes in temporalibus, neqûe illam tuentes a Longobardicis injuriis & rapinis, amisere imperium, translata in Carolum Magnum Cæsarca Dignitate. Ergo a fortiori neglecti officii se reos facerent, si Ecclesiam destituerent in Spiritualibus, nec defenderent viva Ecclesiæ membra, ac Dei templa ab injuriis improborum.

Objiciunt Primò. Non est necesse, ut vera Religio armis defendatur. Nam satis potens est Deus, ut Religionem defendat: ejus enim agitur causa. Deinde Christi Regnum non est de hoc Mundo. Ergo armis non indiget.

Re-

Respondeo. Spectata Dei omnipotentia, qui potest consilia inimicorum confundere, impetum frangere, non esset bellum necessarium. Sed quia Deus uti vult instrumentis naturalibus, idcirco Principes, qui Dei vices agunt in terris, tenentur bellum ab ejus Ecclesia propulsare.

Ad id, quod additur, dico, Regnum Christi non consistere in Dominio temporali, quod ipso gerat regia magnificentia; sed consistere tamen in congregatione Fidelium, quæ contra iniquos est armis tuenda.

Objiciunt Secundò. Non est permissum a Christo ut armis defendatur vera Religio: primò quia Christus prohibuit ne suam causam Petrus gladio defenderet. *Mitte*, inquit Matthæi cap. 26. *Gladium tuum in vaginam: quicumque enim sumpserint gladium, gladio peribunt*. Secundò quia Discipulos suos fugere, non resistere voluit, Matth cap. 10. Tertiò quia nec aliud ipse fecit, Joan cap 8 Quartò quia Apostoli & Martyres gaudebant pro Christi nomine contumeliam pati. Actorum cap. 5 Quintò quia teste Lactantio lib. 6. Divinarum Institutionum, *Christianorum est non repugnare, sed pati*; Et juxta illud Psalmi 43 *tamquam oves occisionis reputari*. Textus verò Hebr sic: נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה.

Respondeo. Vetuit Christus causam suam defendere gladio auctoritate privatà contra voluntatem ipsius Christi, non gladio sumpto ex publica auctoritate pro Domo Dei.

Ad exempla adducta ex Sacris litteris dico, ibi patientiam commendatam fuisse, salvo jure defensionis. Nam Christus, Apostoli, Martyres in primitiva Ecclesia erant omnes privati, neque Magistratum ullum Christianum habebant. Ergo mirum non est, quod persecutoribus neque suam, neque Ministrorum, ne-

Z 2 que

que Magiſtratus manuum opponerent. Ad ultimum reſpondeo, Chriſtianorum eſſe non repugnare modo illegitimo; ſed eoſdem poſſe repugnare modo legitimo, Juri Naturæ ac Gentium conſentaneo. Lex enim Evangelica non abrogat Politicen Chriſtianam; non judicia, non bella. Adde, quod armis defendentes Eccleſiam ſatis multa patiuntur propter juſtitiam.

Objiciunt Tertio. Inconſulte defenditur armis vera Religio. Sic Judæis adverſus Aſſyrios Ægypti opem implorantibus reſpondit Deus, *in Deo, non in humanis auxiliis eſſe confidendum*: Iſaiæ cap. 20. & Ezechiel. cap 29. Sic expectandum nobis eſſe a Deo auxilium Iſaias pronuntiat cap 30. *In ſilentio, ac ſpe erit fortitudo veſtra*. Textus verò Hebraicus ſic: בהשקט ובבטחה תהיה גבורתכם.

Reſpondeo. In Deo eſſe confidendum primario confidentia diſcreta, nec excludente humanam induſtriam, non vero Deum eſſe tentandum præfidentia indiſcreta, ac temeraria. Judæi merito ſunt reprehenſi, quia minus in Deo, quàm in Ægypti auxiliis confidebant. Silentium, & ſpem non excludit, ſed complectitur maxime legitima defenſio Religionis.

CAPUT III.

Quid ſentiendum in ſpecie de cauſa juſta belli adverſus Infideles.

DIco primò Licere bellum defenſivum Religionis cauſa adverſus Infideles quoſcumque; imo & offenſivum, utrumque præcipue contra Turcas, & alios uſurpatores terrarum, quæ olim fuerant Chriſtianorum.

Probatur prima pars contra Lutherum. Licitum eſt bellum veræ Religionis defenſivum in genere; ergò

gò etiam in specie contra Turcas Christiani nominis juratos hostes.

Probatur secunda pars adversus quosdam Protestantes Lutheri asseclas. Turcæ nullo jure occuparunt Christianorum terras ac regna, plura quotidie occupare moliuntur, iis maximas ærumnas intulerunt, Christianos in servitutem, & ad Alcorani impietatem traducere conantes: Ergò, nisi obstent specialia pacta, bellum est illis inferendum.

Confirmatur ex eo, quod Summi Pontifices, Urbanus II. Paschalis II. Eugenius III. aliique plures, item Generalia Concilia, Lateranense, Lugdunense, Viennense, & alia bellum sæpe Turcis indixerint; quod S. Bernardus, aliique Sancti viri concionibus publicis excitarint Populos ad hujusmodi bella, & Sermones miraculis confirmarint, ut ipse tradit Bernardus; quod tot Imperatores, ac Principes bella sacra susceperint.

Objicit primo Lutherus. Bellum a Turcis illatum est virga; Turcæ sunt Dei flagella, quibus Christianorum castigantur scelera: atqui non licet repugnare flagellis Dei; Ergò nec Turcis.

Respondeo etiam in veteri Testamento Reges Gentiles erant Dei flagella: & tamen Judæis licuit eis resistere. Nam suscitatos a Deo legimus Othonielem, Gedeonem, Samsonem, ut contra ejusmodi flagella populum defenderent. Imò etiam fames, pestis, & morbi sunt flagella Dei; & tamen licèt nobis ea propulsare.

Objiciunt secundò. Ecclesiæ utilior est persecutio, quàm tranquillitas. Ergò potiùs orandum pro tribulatione, quàm pro pace.

Confirmatur. Deus per Jeremiam monuit Judæos, ut se subjicerent Nabuchodonosori, neque resisterent,

nisi

nisi gravioribus pœnis mulctari vellent, Jerem cap 27. Ergò idem nobis faciendum est.

Respondeo, persecutionem non semper esse utiliorem Ecclesiæ, sed tantummodo ei prodesse, cum periculosa non est, & Christiana fortitudine exantlari potest: adeoque esse tolerandam instante necessitate. Hinc monet Christus: *Orate, ne intretis in tentationem*: Et Apostolus ad Timothæum cap. 2. *Nos jubet orare pro Regibus, ut quietam, & tranquillam vitam agamus*. Vers enim Syriaca sic : ܢܥܒܕ ܒܥܘܬܐ ܠܐܠܗܐ ܚܠܦ ܡܠܟܐ
ܕܒܫܝܢܐ ܢܚܐ.

Ad confirmationem dico, Deum non tantum monuisse Judæos, ut se subjicerent Regi Assyrio, sed voluntatem suam significasse, ut jugum admitterent in scelerum pœnam.

Itaque Regnum Judæorum in Assyrium transtulerat, ita ut illis non relinqueret Jus Bello legitimo resistendi.

Objicit tertiò. Hermanus Coringius Protestantium Germanorum hujus sæculi Princeps: Nullum superest Jus Christianis in Turcas respectu Terræ Sanctæ, quam ab hinc annis plus quadringentis possident Turcæ. Ergò bellum saltem offensivum in Turcas est illicitum. Probat antecedens primò, quia communis persuasio hujus juris, & auctoritas Romanæ Curiæ nihil probant: illa enim persuasio non nititur nisi arcanis decretis Romanæ Curiæ, cujus mens, & consilium est dilatare Ecclesiasticam potestatem; *cum manifestum sit, quod abusa fuerit hac improvida populi credulitate, Regibusque morigeris, ut subduceret robur fortium virorum; nec non infinitam generosi sanguinis vim profundere allaborarit*.

Probatur secundò. Quia cum Christiani Occidentales, Balduino Duce, expeditionem susciperent, Turcæ

cæ jus in Terram Sanctam, multo jam tempore, quiete possidebant, & pactionibus initis cum Græcorum Imperatoribus possessionem confirmaverant.

Respondeo. Communem persuasionem (præscindendo a specialibus pactis) quoad juratum Christiani nominis hostem niti Jure Naturæ, quo licet injuriam vindicare, & recuperare bona injuste erepta, ut supra diximus. Habet etiam fundamentum in Jure Divino, quo vindicare licèt infidelitatem, cum summa Dei contumelia inductam: in Jure Gentium, quò licet hostis molimina præoccupare, ne semper nocere possit, cum semper velit: Nititur denique Jure humano positivo, quò licèt tot Cristianorum myriades ex infami servitute eripere, & majora damna præcavere.

Adea quæ dicit de Curia Romana, respondeo esse somnia delirantis, vel odio in Pontificios amentis.

Ad secundùm Respondeo. Jus illud, Christianis ejectis, fuisse ante usurpatum a Turcis Sæculo septimo, nec ullis umquam Imperatorum pactionibus confirmatum.

CAPUT IV.

De Bello causa Religionis contra Paganos.

DIco primò Religionis propagationem non esse causam legitimam inferendi Paganis Belli, quia Pagani sunt. Dico secundò Paganos indirectè tantummodo adduci posse ad veram fidem. Ita docent D. Thomas, Molina, Suarezius, Sotus, Perezius contra Ostiensem, Panormitanum, aliosque quorum tamèn rationes minime nos movent, ut infidelitatem solam inter Belli causas numeremus.

Pro-

Probatur prima pars. Ad Bellum legitime inferendum ratione delicti, & injuriæ requiritur jurisdictio ordinaria vel extraordinaria. Sed neutrùm habent Christiani Principes in Paganos Ergo non possunt inferre bellum Paganis, quia Págani sunt. Major propositio fundamentum habet in Jure Naturæ & Gentium, quo bella reguntur: quod jus non destruit lex gratiæ, sed potius perficit. Minor est evidens de ordinaria jurisdictione: Extraordinariam Principes Christianos habere probari non potest testimonis apertis Sacræ Scripturæ. Consequentia sequitur; quia Christianis Principibus inferendi iis Belli, qui ad Ecclesiæ, aut eorum jurisdictionem non pertinent, alius titulus non suppetit, quàm quem ratio naturalis, & Jus Gentium dictat; quo jure, qui extra jurisdictionem existunt, legibus positivis subjecti non sunt. Quare S. Paulus in priore ad Corinthios Epistola cap. 5. ait: *Quid mihi de iis, qui foris* (id est extra Ecclesiam) *sunt judicare?* Siquidem eos Deus judicabit. D. Thomas in 2. 2. quæst. 12. art. 2. diserte habet: *Ad Ecclesiam non pertinet punire infidelitatem in iis, qui numquam fidem susceperunt.*

Probatur secunda pars: Indirectè adducere ad veram fidem infideles est per Apostolicos viros Evangelium Christi prædicare, Fidem unice salutarem annuntiare, suadere, persuadere: sed viri Apostolici jus hujusmodi habent prædicandi Evangelium omni creaturæ; ergò jus habent adducendi indirectè, hoc est hortatu, non Imperio ad veram Fidem.

Ex his colligitur primò. Quòd dictum est de infidelitate, locum etiam habet in aliis sceleribus etiam naturæ legi repugnantibus; modo non cedant in nostram, vel alterius innocentis injuriam Par enim ratio de infidelitate est, ac de fornicatione, ebrietate, rapi-

rapina, ac cæteris. D. Thomas loco citato de infidelitate hæc habet: *Infidelitas secundum seipsam non repugnat dominio, eo quòd dominium introductum sit de Jure Gentium, quod est jus humanum: Distinctio autem Fidelium & Infidelium est secundùm Jus Divinum, per quòd non tollitur jus humanum.* Quare ut Apostolus præcipit in Epistola ad Romanos cap. 13. etiam infidelibus obtemperandum. Quòd argumentum applicari potest aliis delictis, quibus scateat unum Regnum, proptèr quæ non est ei bellum inferendum ab externo Principe, nisi hujus statui ea delicta noxia sint. Quod si noxia sint, licitum est denuntiare, ut Populi Regni finitimi a pactis abstineant, quæ in innocentium injuriam cedunt. Quòd si ab illis desistere noluerint, fas est movere contra ipsos ea de causa bellum, juxta illud Proverbiorum cap 14. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem; & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses.* Ergò naturali jure finitimus Princeps defendere potest innocentes ab injuria, quæ ab aliis infertur.

Colligitur secundò. Licere Christianis Principibus bellum, si opus est, inferre infidelibus, quandò hi non permittant Evangelii prædicatoribus illud annuntiare. Hæc sententia est D. Thomæ 2. 2. quæst. 10. art. 8. Ratio est, quia injuria fit Christi Apostolis, & Ecclesiæ, ad quam repellendam, & vindicandam bellum licitum est; partim Jure Naturali, quia justa ex defensio innocentium; partim supernaturali, quia facultas prædicandi Evangelium a Deo est, juxta illud Marci cap. 16. 11. *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.* Atque hoc titulo Hispani, ac Lusitani in novo orbe plures Provincias justè occuparunt.

Colligitur tertiò. In Evangelicæ prædicationis defensione vitandos esse tres scopulos. Primò caven-

dum, ne hic prætextus ſit intempeſtivus; ſerviatque in deſtructionem potius, quàm ædificationem, ſi nempè Religionis defendendæ ſpecie legitimi Principes deturbentur, bona eorum, ac terræ in ditionem ſuam redigantur. Secundò ne comes deſit manſuetudo Chriſtiana. Vis enim facit ex infidelibus ſimulatores: non veros Dei cultores: Tertiò ne ſub hoc prætextu irrepant vitia ambitionis, & avaritiæ.

Objiciunt primò Oſtienſis, & alii: Infidelibus ob infidelitatem auferenda eſſe Regna, & in Chriſtianos transferenda prædixit Dominus, Matth. cap. 21. *Auferetur a vobis Regnum Dei, & dabitur Genti facienti fructus ejus. Ergò poteſt inferri bellum*. Vulgata verò Syriaca ſic: ܕܬܫܬܩܠ ܡܢܟܘܢ ܡܠܟܘܬܐ ܕܐܠܗܐ ܠܐܡܘܬܐ

Reſpondeo Prædixit Dominus, a ſe Regnum auferendum Judæis; non juſſit, ut Principes Chriſtiani Regno ſpoliarent omnes Ethnicos Reges.

Objiciunt ſecundo. Hæretici, Apoſtatæ poſſunt armis compelli ad veram fidem iterùm ſuſcipiendam, quàm deſeruerant, ut teſtantur S. Thomas, & Auguſtinus. Ergò etiam infideles poſſunt compelli ad veram fidem profitendam.

Reſpondeo diſparitatem peti ex juriſdictione, quàm habet Eccleſia in eos, qui deſerta Catholica Fide, hæreſim ſequuti ſunt: quam juriſdictionem non habet in eos, qui numquam fuerunt Chriſtiani; ſi Eccleſia non habet, multò minùs Principes habent.

De Judæis, ac Paganis ita decernunt Imperatores Honorius, ac Theodoſius lege Chriſtianis 6 capite de Paganis: *Quòd Judæis, ac Paganis quiete degentibus, nihilque tentantibus turbulentum, legibuſque contrarium, manus inferre, Religionis auctoritate abuſi, non audeant*. Hinc Alexander II. Pont. Max. Bellum in eos infideles permittit, qui Chriſtianos perſequuntur, aut ex Urbibus,

pro-

propriisque sedibus expellunt. Ita habetur in capite: *Disparitas* 2. causa 23. quæst 8.

Quæres, quid sentiendum de Bello adversus subditos infideles? Respondeo primo Subditos infideles, ut sunt Judæi, & Saraceni captivi Christianorum, non posse vi & armis compelli ad veram Fidem profitendam: posse tamen indirectè. Secundo ne indirectè quidem posse, si obstent pacta a Principe Christiano cum ipsis inita.

Probatur prima pars. Si subditi infideles possent vi, & armis cogi directè ad veram Fidem profitendam, vel ad internam possent, vel ad externam. Neutrùm potest dici. Non ad internam; quia ut ait Lactantius, *nihil tam voluntarium, quàm Religio, quæ si coacta, hoc ipso nulla est*: Et quia ut ajebat Maximilianus II. Imperator, non est major tyrannis, quàm velle conscientiis dominari. Hinc illa Stephani Bathorii Poloniæ Regis invicti præclara sententia, tria soli Deo esse reservata; primùm ex nihilo aliquid facere; secundùm scire futura; tertiùm imperare voluntati. Sed neque cogi possunt ad professionem veræ Fidei externam, quia obstant clarissima jura. De Judæis, Canone de' Judæis 5. distinct. 45 decernitur sic: *Nemini deinceps ad credendum vim inferri: cujus enim vult, miseretur Deus, & quem vult, indurat.* Item Can. *Sicut Judæi* 9. *Statuimus, ut nullus invitos, vel nolentes Judæos ad Baptismum venire compellat. Rationem tradunt iidem Canones: Non enim inviti salvandi sunt, sed volentes, ut sit integra forma justitiæ: sicut enim propria arbitrii voluntate serpenti obediens periit, sic vocante se gratia Dei, propria mentis conversione, homo quisque credendo salvatur*: Quocircà Rex Navarræ in Litteris ad Nobiles Aquitaniæ, *Non gladio*, inquit, *sed persuasione, ac vi doctrina in cordibus hominum Religio plantatur, & honesta vitæ exemplo confirmatur*.

Probatur secundo. Quia si infideles subditi directè cogi possent, vel possent per Principes Ecclesiasticos, vel per sæculares. Neutrum dici potest. Non per Ecclesiasticos, quia Ecclesia nihil potest in eos, qui foris sunt. Non per sæculares, quia jurisdictio sæcularis directè ordinatur ad finem dumtaxat naturalem, non verò ad ea, quæ sunt ordinis supernaturalis, uti sunt Fides, & Baptisma; vel si illi aliqua gaudent jurisdictione tamquàm custodes legum divinarum, non tamèn possunt directè cogere ad Fidem amplectendam, ob hanc ipsam Canonici Juris prohibitionem.

Probatur secunda pars. Indirecta coactio nec justitiæ, nec alii virtuti repugnat. Ergò est medium licitum ad finem sanctum, quia ab ipso Christo commendatum in illis verbis Luc. cap. 14. *Compelle intrare*. Antecedens patet exemplis Cæsarum, Regum, & S. Gregorii Magni, qui varios modos licitos indirectè hujus compulsionis suppeditat lib 4. Epist 4. nempè invitatione præmiorum, promissione privilegiorum, oblatione bonorum ac dignitatum, & si pertinaces sint, exactione rigida tributorum, alias justorum.

Probatur tertia pars. Infidelibus quoque est servanda Fides. Accedit, quòd coactio si fiat per minas exilii, tributi insoliti, & cætera media, esset directa, adeòque injusta coactio ad Fidem profitendam.

Hic est Notandum primò. Si pratèr infidelitatem alia causa concurreret, exempli causa, iniqua eorum conspiratio in Christianos, vel si alia ratione perniciem Reipublicæ procurarent, eos utique exilio multari posse.

Notandum secundò. Debere identidèm eorum ritus, negotiationes, modumque vivendi ita observari, ut

ut ne quidquam moliri possint in Religionis Christianæ contemptum. Ratio est, quia aliàs nec Religioni, nec Reipublicæ sufficientèr cautum foret, ob infidelium, præsertim Judæorum inveteratam malitiam, & odium in Fidem Christianam.

Notandum tertiò. Etsì dominium Infidelium in Christianos non tollatur per libertatem Christianam; juxtà illud ex Epistola 1 Petri cap. 1 *Subjecti estote propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus &c.* Tamen est opus exceptione. Primò si Infideles Dominantes Christianis sint subjecti Principibus Christianis. Tunc enim privari possunt dominio in servos Christianos. Secundò si illud dominium esset malè & recens acquisitum in Christianos, expulsis dominis Christianis; nisi fortè per pacta se se subdiderint ipsi Fideles, gaudeantque propterea suis privilegiis. Tertiò si servi Infidelium paterentur periculum perversionis: tunc enim a tali dominio per Ecclesiasticam potestatem absolvi possent; Auctore D. Thoma 2. 2. quæst. 10. art. 10. ubi ait, *Ecclesiæ potestatem esse, Dei auctoritate sibi concessam, subditos Infidelium ad Fidem Christi conversos eorum jurisdictione eximere, si ita ad Dei honorem conveniens, aut necessarium esse videatur.*

Notandum Quartò. Quamquam Infideles lege Divina, & naturali teneantur suscipere Fidem Christianam sufficientèr propositam; tamèn Principes non posse cogere Infideles non subditos, idque ex defectu jurisdictionis Nam sicut hujus defectu Rex Poloniæ nequit vindicare delicta Hungarorum, qualiacumque in Hungaria degentium, nec eos adigere ad observantiam legis divinæ; ita a pari.

Notandum Quintò. Canones nonnullos, qui videntur permittere coactionem hujusmodi impositione onerum, confiscatione bonorum, exilio, aliisque pœnis hæ-

hæreticorum propriis, esse exponendos de coactione indirecta, sic ut illa onera aliundè debita, & pœnæ ob alia delicta infligendæ intelligantur. Ratio hujus expositionis desumitur ex aliis canonibus, qui perspicuè contrarium statuunt.

Notandum sextò. Varia exempla Regum, ut Sisebuthi Gothorum Regis, qui Judæos in Hispania Baptismum recusantes turpitèr decalvari, flagellis cædi, & eorum bonis fisco addictis exilio multari jussit; & Ferdinandi Catholici, qui Judæos, & Saracenos Baptizari renuentes, ex omni Hispania exterminavit; ejusmodi, inquam, exempla intelligenda esse vel de relapsu in infidelitatem (quod scelus est maximum) vel de aliis criminibus cum infidelitate conjunctis.

Nam primò casu licita est etiam directa coactio: qui enim semèl Fidem Catholicam sunt professi, in casu relapsus, vel directè cogi, vel ob perfidiam exilio puniri possunt, ut habet Canon *de Judæis* 5. dist. 45. *Oportet, ut fidem, quam etiam vi vel necessitate coacti susceperunt, tenere cogantur*: atque hoc a fortiori intelligendum de illis, qui ut Christiani nati, & educati rursùs ad Judaismum, infidelitatem, vel etiam hæresim apostatarunt. Quo ad casum secundum patet ex dictis in primò notando.

C A-

CAPUT V.

De Justitia Belli contra Subditos hæreticos causa Religionis.

PRimò Hæretici subditi vi & armis domari possunt, & ad Fidem Catholicam, quam deseruerant, directè compelli: estque hæc sententia Sanctorum Patrum, Doctorum, Politicorum. Secundò Non raro est obligatio reprimendi ejusmodi Novatores, maximè hæresiarchas. Tertiò etiam non subditi in aliquo casu debellari possunt. Quartò meliora remedia sunt aliquandò magis opportuna.

Probatur prima pars. Auctoritate D. Thomæ, qui 2. 2. q. 10. art 8. hæc habet: *Alii verò sunt infideles, qui quandoque Fidem susceperunt, & eam profitentur, sicut hæretici, & quicumque Apostatæ; & tales sunt etiam corporalitèr compellendi, ut impleant, quod promiserunt, & teneant, quod semel susceperunt.*

Probatur secunda pars. Quia Princeps est Protector Ecclesiæ in suo dominio, adeòque non debet pati subditorum perversionem, quæ imminet ab hæresiarchis; Ergò illos Bello persequi debet.

Probatur & declaratur tertia pars duplici casu. Si Rex vel subditi unius Regni deficerent a Fide Catholica, & conarentur subditos vicini Regni in eamdem defectionem pertrahere, posset vicinus Rex etiam bello se, suosque defendere, & injuriam ulcisci. Si in Regno quopiam multi essent hæretici Ecclesiæ pacem turbantes, Pontifex Maximus tamquàm universalis omnium Pastor, posset committere, ut sæpè commisit alicui Principi, ut illos etiam armis comprimeret. Primus casus nititur jure defensionis legitimæ: alter legi-

legitimo titulo jurisdictionis Pontificiæ in omnes Christi Fideles, qui per Baptismum, tamquàm januam, semèl ingressi sunt Ecclesiam, quamquàm hæretici sint, ac rebelles Ecclesiæ matri, quæ eos peperit Christo: sicut subditi in politicis non cessant esse subditi per hoc, quòd sint rebelles, adeòque per se, vel per alios a legitimo Principe debellari, & ad obedientiam reduci possunt. Sic legimus a Gregorio Magno Africæ Exarchum incitatum fuisse, ut Donatistas bello comprimeret.

Probatur quarta pars ex regulis prudentiæ, quæ dictant, non exponendos extremis periculis subversionis fideles subditos: quæ subversio timeatur ex parte hæreticorum, qui si bello vincerent, omnia ad arbitrium miscere possent.

Objiciunt Primò Acatholici: Hæresis non est justa belli causa: non sunt igitur armis puniendi hæretici. Antecedens probatur: vel enim spectatur hæresis ut peccatum simplicitèr, vel ut peccatum turbans pacem Ecclesiæ, vel etiam Reipublicæ. Si spectatur, ut peccatum simpliciter, puniri potest ab Ecclesiastico tantùm foro, pœna spirituali, non a Magistratu pœna corporali, seu bello: si spectatur, ut turbans pacem Reipublicæ, est justa quidèm belli causa: sed non contingit, ut hæresis pacem turbet politicam.

Respondeo. Si hæresis turbet Ecclesiæ pacem, nec pœnæ spirituales quidquam proficiant, advocato in auxilium brachio Sæculari, est coercenda. Deindè quis neget, utramque pacem ab hæresi interturbari? Ecclesiasticam quidem immediatè, politicam mediatè? Ratio est primò quia turbata pace Ecclesiæ, pax Reipublicæ nequit consistere. Quippè animorum dissidium consequi solet Regni divisio: Idque constat experientia tot Sæculorum. Turbas, & bella in oriente exci-

ta-

tarunt Ariani, in Græcia Macedoniani, in Africa Donatiſtæ, in Imperio Romano Iconomachi, & Albigenſes, in Bohæmia Huſſitæ, in Gallia Hugonoti, in Germania Anabaptiſtæ & Zwingliani, vix ulla umquàm familia fuit, in qua Religionis diſſenſus contentiones & rixas exitiales non pepererit.

Ratio eſt ſecundò ipſa natura hæreſeos. Ubi enim eſt hæreſis, ibi eſt ſuperbia, atque diſcordia. Si enim hæretici in Sacramentorum adminiſtratione a Catholicis diſſident; ſi templa eorum & monaſteria evertunt; ſi Epiſcopis & Clero illudunt; ſi ritus ac cæremonias contemnunt, ſi ſacrificia, jejunia, dies feſtos execrantur, non diu certè intèr hos & illos pax & concordia durare poteſt.

Objiciunt ſecundò. Bellum non eſt legitimus modus, vel reparandæ Religionis, vel propagandæ. Nàm Bello vis infertur: Vis autèm in Religione locum non habet. Ut enim ait Lactantius lib. 5. Divinarum inſtitutionum cap. 20. *Religio eſt verbis, non verberibus conſtituenda*. Et cap. 14. *Quis mihi*, inquit, *imponat neceſſitatem vel credendi quod nolim, vel non credendi quod velim*.

Reſpondeo Neminem cogi poſſe directè coactione interna, ut Religionem ſuſcipiat, *cum Superior non poſſit conſcientiam inferioris mutare, & animo vim inferre*, ut ait Baldus lib. 2. in fine cap. de ſentent. e Breviculo Menochii. Nulla quippè vis externa faciet, ut velis quæ nolis, ſentias quæ non ſentis. Rurſus nemo hæreticus poteſt cogi directè coactione externa a Principe ſuo, abſque ultima neceſſitate, ſi media molliora & indirecta ſufficiant.

Hæc omnia Lactantius, aliique Patres inſinuant. At Politici quidam trahunt Patrum ſententias ad vagam & illimitatam licentiam Religionis, etiam quòad

hæreticos, Apostatas subditos, & Ecclesiæ rebelles; quæ doctrina, ut omni juri repugnat, ita est politico statui perniciosa, ut pleræque Respublicæ sunt expertæ. Verumtamèn *legum terror*, ut ait S. August. a D. Thoma cit. in 2. 2. quæst. 10. art 8. *Ita profuit, ut multi dicant gratias Domino, qui vincula nostra disrupit. De reliquo, sicut vovere est voluntatis, reddere autem necessitatis; ita accipere Fidem est voluntatis, sed tenere acceptam est necessitatis. Et ideò heretici sunt compellendi, ut Fidem teneant*. Dicit enim Augustinus ad Bonifacium Comitem. *Ubi est, quod isti clamare consueverunt, liberum esse credere vel non credere, cui vim intullit? Agnoscant in Paulo priùs cogentem Christum, & postea docentem*.

CAPUT VI.

De justitia ac injustitia Belli ratione regionis.

Divus Augustinus, relatus in cap. *Dominus*, causa 23. quæst. 2. *Justa*, inquit, *bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias*. Et lib. 4. de Civitate Dei cap. 15. *Iniquitas partis adversæ justa bella ingerit*. Justæ igitur Belli causæ sunt in duplici classe. Ad primam spectat defensio sui, suorum, regionis, Reipublicæ: ad alterum vindicatio sui, suorum, regionis, Reipublicæ. Illa facit retinere sua, hæc sua recuperare: illa præsentem, hæc præteritam propulsat injuriam.

Respectu justæ defensionis legitima Belli causa est rebellio a subditis tentata, Fidem, obsequium, & justa tributa denegantibus; protectio rebellium; hostilis irruptio; facta hosti opitulatio; injusta fœderatorum invasio; æquitatis naturalis injuriosa denegatio.

Re-

Respectu justæ vindicationis legitima Belli causa est recuperatio dominii ac jurium, quæ injustè erepta sint; reparatio famæ ob irrogatam publicè injuriam, vindicatio Innocentium ab hostili captivitate & injuria; ultio ab denegatam justitiam; jussio denique Dei. Nam S. August. citatus in dicto Canone *Dominus* 23. ait: *etiam hoc genus belli sine dubitatione licitum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & novit quid cuique fieri debeat*.

Injustitia causarum respectu Belli desumi potest in genere ex causis justis. *Rectum enim obliqui est index*, ut habet Grotius lib. 2. cap 22. Quarè sicut justa causa in genere est gravis injuria, quam sine periculo Reipublicæ vindicare est licitum; ita injusta est Belli causa, cum levis intercessit injuria, pro qua potest aliundè satisfieri, & quam si bello reparare velimus, magnam toti Reipublicæ perniciem parabimus.

Injustitia belli in specie revocatur ad geminum titulum. Primus est *jus in armis*; alter *ratio status* In priori est dominandi libido, ambitio, dilatandi Regni cupiditas. Ita Romani sola Imperii amplificandi cupiditate Bella sibi licere existimarunt: Rursùs vindictæ cupiditas; libertatis inconsultus amor; denegatio matrimonii, jus imperfectum, quod non inducit obligationem justitiæ, saltèm rigorosæ, sed minus strictæ, in æquitate naturali fundatæ Ad rationem status, cujus est sola utilitas fundamentum, pertinet primò metus vicinæ potentiæ. Ratio est, quia quivis, quoad justè parta, est in legitima possessione. Secundò servandum æquilibrium, ut appellant, dominantium; cujus æquilibrii procurandi causa est paritèr metus. Tertiò titulus acquirendi dominii in Jure Naturæ vel Gentium non fundatus, exempli causa fertilioris soli

cupiditas, detectio novæ insulæ seu regionis jam habitæ. Quartò titulus coloratus per varios prætextus.

Ad metum, quòd attinet vicinæ potentiæ, notantandum est, eum esse Belli causam injustam nisi certò constet, Principem, qui vult bellum inferre, a vicino potentiore invadendum, post datam apertè de non invadendo cautionem. Ita Theologi & Jurisperiti, ipso Grotio assentiente, qui lib. 2. cap. 22. ait. *Ut justa sit defensio, necessariam esse oportet, qualis non est, nisi constet non tantùm de potentia, sed & de animo lædendi; & quidèm ita constet, ut certum id sit ea certitudine, quæ in materia morali locum habet*. Ratio est, quia adversus incertos metus, a Divina providentia & a cautione innoxia, non a vi præsidium petendum est. Si Princeps timet, socios paret ac se præmuniat.

Ex dictis colligo, bellum ex utraque parte non posse esse justum materialitèr, seu consideratum quòad rem ipsam, de qua bellatur; posse tamèn esse utrinque justum formalitèr, seu spectatum quòad opinionem & animum bellantis. Ratio prioris est; quia res eadem non potest esse æqualitèr utriusque, nisi admittatur duorum dominium in solidum. Ratio posterioris potest esse ignorantia invincibilis in utroque, aut in alterutro; ex qua fit, ut hostium uterque possit esse in bona Fide, credendo pro se stare justitiam. Actio autèm justa formalitèr, seu quoàd operantem, pendet ex ejus Fide, conscientia, & rationis dictamine. Utrinque justum fuisse bellum Israelitarum & Chananæorum censet Abulensis: respectu illorum & materialitèr & formalitèr ob jussionem Divinam; respectu istorum fuit justum formalitèr ob invincibilem ignorantiam hujus Divinæ jussionis; nisi fortè vincibilis fuit adeòque culpabilis, propter illa prodigia, quæ videbant a Deo fieri in gratiam populi sui.

Ob-

Objiciunt primò Politici quidam. Juſtum eſt Bellum ob injuriam prævifam, ſed nondùm illatam. Nam nemo tenetur primum ictum expectare ſedendo, ne in privata quidem defenſione: ut enim ait Poeta neſcio quis.

Dimidium amiſit, qui primum expectat ad ictum.

Reſpondeo, injuriam certò prævifam ex denegata ſecuritatis cautione, eſſe juſtam bellandi cauſam; non tamèn prævifam ex incertis indiciis, vel formidatam ex potentia creſcente.

Objiciunt ſecundo e converſo alii, non poſſe Bello ultionem ſumi de illata injuria. Ultio eſt pœna; pœna requirit poteſtatem Superioris: Inter æquales Belligerantes non eſt poteſtas Superioris: Ergò nec ultio, ſeu bellum pœnale.

Reſpondeo nego in neutro Belligerantium eſſe poteſtatem Superioris. Qui enim prior injuriam accepit, factus eſt æquali ſuperior, niſi hoſtis uterque ſupremum Principem habeat, apud quem poſſit de accepta injuria hoſtem æqualem convenire. Quare hujuſmodi bellum, ad reparandam injuriam introductum, eſt loco juſti Judicii vindicativi.

Objiciunt tertiò Si quis Princeps gemino Principi, mutuis Bellis implicito, ſit fœderatus, vi tali fœderis neutri poteſt ſuppetias ferre tuta conſcientia. Ergò fœdus non ſemper eſt juſta Belli cauſa.

Antecedens patet. Utrique enim pari jure obligatus, ſi alterutrum defenderet, in alterutrum eſſet fœdifragus.

Reſpondeo. Poſſet is Princeps in eo caſu adjuvare illum ex fœderatis, pro quo ſtare juſtam cauſam videret. Nam juſtitia unius excludit alterius fœderis

tur-

turpitudinem. Secundo posset ei succurere, cum quo fœdus inivit priori tempore in Bello utrinque formalitèr justo: Nam prior tempore, potior jure, ut ajunt Jureconsulti. Tertiò posset anteferre pacta specialiora simplicibus; quia species derogat generi.

Objiciunt quartò. Ad bellum sociale requiritur jus, quod resultat vel ab illata injuria, vel a voluntate socii auxilia petentis. Sed in bello, quod Abraham pro ultione Lothi suscepit, neutrum eorum reperitur. Minor patet. Major videtur colligi ex dictis. Nam injuria alteri facta non tribuit cuivis homini jus ultionis, nec facit lædentem subditum alteri, nisi læso; alioqui dicendum esset, quemvis habere jus vindicandi injurias totius orbis.

Respondeo. Non solùm qui læsus est, sed etiam ejus amicus afficitur injuria, quia fictione juris & caritatis transit in personam amati, & injuria eumdem oneraret, nisi succurreret injustè læso; Hinc nego minorem, quòad secundam partem. Nam Lothi voluntas innixa fœderi dabat ei jus ad auxilia petenda ab Abramo in casu, quo injustè opprimeretur. Neque sequitur, hominem quemvis habere jus vindicandi quasvis injurias; quia hoc confunderet ordinem & jurisdictionum distinctionem. Etiam in causa privati qui injustè est læsus, defensio est licita: ergò a fortiori in causa publica, ubi agitur plurium innocentium periculum. Hanc conjunctionem ipsa natura inter morales constituit. Hinc rectè laudantur Reges Pipinus & Carolus Magnus, qui ubi viderunt Italiam, summosque Pontifices injustè pressos ac spoliatos, ing nti exercitu comparato tyrannos domuerunt & pacem Italiæ restituerunt.

Reponunt primò. Amicitiæ fœdus, vel caritatis Christianæ titulus non est causa sufficiens; Ergò nec justa.

ſta. Antecedens probatur. Hoc fœdus, & hic titulus æqualitèr utrimque ligat. Ergò dum concedit ut auxilier Titio, non concedit ut offendam Sempronium. Conſequentia ſequitur. Nam cognatio, quam natura inter homines conſtituit, non patitur, ut cum tertii detrimento alteri opituler.

Reſpondeo. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo antecedens; æqualitèr ligat, quamdiù manet utrobiquè amicitia, Concedo; ſi rupta ſit injuſta amici offenſione & caritatis læſione, Nego. Hæc ipſa eſt ratio, cur magis tenear innocenti amico, quàm nocenti auxiliari, ut eſt manifeſtum in defenſione privata.

Reponunt ſecundo. Si vera ſunt quæ dicuntur, ſequitur, non modò licere ejuſmodi bellum, ſed etiam Principem in conſcientia teneri ad id gerendum, ſaltèm ex lege caritatis. Hoc autem nimium videtur eſſe, nec requiri a Natura. Major eſt conſentanea Sacris Litteris amorem proximi præcipientibus; eſt conſentanea Sacris Canonibus: nam Canone *Non inferenda*, cauſa 23. quæſt. 3. hæc leguntur: *Qui non repellit injuriam a ſocio, tàm eſt in vitio, quàm ille, qui facit.* Quam ſententiam Seneca, quantumvis Ethnicus, his verbis complexus eſt: *Si juſtus es, non ſolùm non nocebis, ſed etiam nocentes probibebis: nam nihil nocere non eſt juſtitia, ſed alieni tantùm abſtinentia.*

Reſpondeo. Majorem eſſe veram, ſecluſo periculo proprio, & ſalva caritate ordinata, quæ primariò tendit in ſeipſum, hoc eſt in perſonam, quæ illam exercet. Nihil ampliùs præcipiunt Sacræ Litteræ, & Canones. Nam Canon. 8. cauſ. 23. quæſt. 3. *Qui poteſt ita obviare, & perturbare perverſos, & non facit, nihil eſt aliud, quàm favere impietati eorum.* Accedit etiam Seneca: *Succurram perituro, ſed ut ipſe non peream.*

CA-

C A P U T VII.

An negatus transitus militaris sit justa Belli causa.

DIco, negatum transitum militarem, quantumvis amicum, non esse justam bellandi causam regularitèr loquendo. Nam ejusmodi transitus est fere semper nimis onerosus, nisi fiat cautionibus adhibitis, quæ sint observatu faciles: Alia est ratio de transitu advenarum, hospitum, mercatorum, peregrinantium, sedes itèm vacuas quærentium ex justis causis, remoto omni periculo.

Objiciunt aliqui primo. Ejusmodi transitus denegatus ab Amorrhæis Regulis fuit Moysi & ejus populo causa justi belli. Ergò potest esse hujus temporis Regibus ac Principibus justa causa.

Respondeo. Ille transitus Moysi denegatus, ut aliqui putant, fuit tantummodò occasio belli aliùnde justi, cum esset susceptum adversus Reges in dispersionem jam traditos ab omnium Domino, & detentores iniquos illius terræ, quam Dominus Moysi & ejus populo destinaverat.. Verius est, transitum Moysis futurum fuisse innoxium; sed quia hostilitèr negatus fuit, idcircò bello quæsitus est. Ait enim Scriptura Numerorum capit. 20. *Egressus est obvius (Rex Edom) cum infinita multitudine & manu forti, nec voluit acquiescere Moysi deprecanti, ut concederet transitum.* Vulgata verò Hebr. sic: ויצא אדום לקראתו בעם כבד וביד חזקה וימאן אדום נתון את ישראל עבור בגבולו. Et capit. 21. *Qui (Rex Edom) concedere noluit, ut transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato egressus est obviam in Desertum, & pugnavit contra eum.* ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו ויאסף את כל עמו לקראת ישראל המדברה וילחם בישראל.

Re-

Reponunt primò. Amicus transitus, quomodocunque negatus, est injustè negatus? Est enim contra jus naturæ, saltèm imperfectum; imo & contra jus Gentium, quo distincta Dominia in Orbe terræ fuerunt ex æquitate, atque adeò cum reservatione communis utilitatis in concedendo cuivis innoxio transitu, qui, ut ait S. Augustinus, relatus in Canone *Notandum* 23. *jure humanæ societatis æquissimo patere debet dictante natura, quod uni non nocet, & alteri prodest, haud esse denegandum.*

Respondeo. Ad Jus Naturæ, & Gentium vix posse reduci id, quod est Rebus publicis nimis onerosum, imo etiam periculosum. S. Augustinus de transitu loquitur, quem innoxium Israelitæ petebant, & Amorrhæi malè negaverunt: Nàm illi ut peregrini transire volebant ad occupandas sedes trans Jordanem, donatione Divina propriè suas, Amorrhæorum amici deinceps futuri: hi æqua negarunt, & æqua petentes opprimere tentaverunt, atque adeò illorum arma per accidens provocarunt.

Reponunt secundò. Si quid juri Societatis humanæ de transitu permittendo repugnaret, esset periculi metus. Nam (ut alias diximus), timor non sufficit; neque unius timore jus alterius legitimè tollitur.

Respondeo primò instando, an, si Turca peteret innoxium transitum per Hungariam, & Poloniam a Cæsare, & a Rege Poloniæ ad oppugnandas Moschorum terras, hi Politici dicerent a Turca jus peti, quod nec prætextu Religionis negari possit?

Respondeo secundo. Experientia constare, quot periculis ejusmodi transitus, quantumvis amici, & innoxii dicantur futuri, obnoxii sint. Sæpe in illis contingit, quod legimus judicum cap. 18. *Videmus terram opulentam, & uberem; nolite negligere, nolite cessare: eamus, & possideamus eam: nullus erit labor &c.* Vulgata verò

Hebraica sic: כי ראינו את הארץ והנה טובה מאד מחשים אל תעצלו ללכת לבא לרשת את הארץ: sæpe erinacei fabula renovata armati hospites, vel in subsidium vocati, vel amicitiæ nomine intra fines admissi, sensim domesticos expulerunt; sæpe regio, quam transit amicus miles, fit belli theatrum, vel hoste alterutro petente transitum, vel altero, ne alteri detur, efflagitante.

Dixi initio Capitis, tum fore justam bellandi caussa negationem transitus militaris, cum proponuntur cautiones, quæ sint faciles observatu. Sed vix contingit, ut observentur, adeòque raró contingit, ut ob transitus negationem justè bellum inferatur. Prima cautio est de transitu inermi milite. Sed hæc est cautio merè speculativa, & in praxi est probrosa militibus, *quasi manibus abscissis*, ut de militibus Numantinis loquitur Florus lib. 2. Secunda est de concedendis præsidiis. Sed hæc nimiùm est sumptuosa. Tertia de damnis præcavendis. Sed hæc vix est possibilis practice ob defectum disciplinæ, Ducum, & Ministrorum incuriam, vel avaritiam. Hoc enim tempore id fere accidit, quod sua ætate usu venisse Plinius narrat in Panegyrico. *Quam dissimilis nuper alterius Principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, cum abactus hospitum exerceret, omniaque dextera, lævaque perusta & attrita relinqueret, ac si eadem via vel illi ipsi barbari, quos fugiebat, incederent.* Cautione igitùr utantur illi, qui alitèr non possunt, at cui ad negandum vires sunt, memorem velim, nullo jure quemquam cogi, qui liber sit, ut invitus Dominum accipiat, aut, ubi sit Dominus, parem. Qui enim armatum intra fines recipit, eum vel Dominum accipit, vel parem.

Reponunt secundo. In casu necessitatis jus primævum communionis reviviscit, quo licet uti alienis rebus, ac si mansissent communes. Ergò si necessitas ur-

urget, ut hostis hostem repellat, nec possit id facere, nisi transeat per fines meos, debeo transitum ipsi concedere; quem si negem, juste ille in me poterit arma vertere. Antecedens patet primo ratione. Nam necessitas in omnibus legibus positivis excepta est, utpotè quæ legem non habet, sed ipsa legem facit. Secundò patet exemplis. Nam possum diruere vicinas ædes, in quibus incendium est ortum ad arcendum mearum certum periculum; idque jure non solum positivo, sed etiam naturali.

Respondeo. In aliquo casu necessitatis extremæ, & hoc ipso extraordinariè dandus est transitus, salva tamen regionis indemnitate per adhibitas cautelas innoxii transitus.

Ex dictis colligo, negatum transitum militarem non esse belli causam legitimam, si alia suppetat via transeundi, quantumvìs perincommoda. Cujus rei exemplum habemus in Sacris litteris loco citato Numerōrum, ubi licet Rex Edom Israelitis negarit transitum, quem petebant innoxium, Moses tamen non armis eum vindicavit; sed eo jubente, Israelitæ deflexerunt, & a Cade profecti ad montem Hor pervenerunt cum copiis omnibus. Verba Scripturæ habes loco citato: *Quàm ob rèm divertit ab eo Israel, cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor.* Vulgata verò Hebr. sic : וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה הֹר הָהָר.

Objiciunt secundo cum Grotio lib. 2. cap, 2. Saltèm transvectio mercium per alienam Provinciam ratiōne innoxiæ utilitatis ex commercio libero, justè negari non potest. Ergò si quis illam negaret, bello appeti posset. Antecedens deducitur ex Jure Gentium, seu communi quadam, quæ inter homines est, affinitate & consuetudine; unde studium quoddam societatis hu-

manæ conſervandæ, quo fit, ut homo homini utilis ſint in iis, quæ ſibi non noceant, nec jure poſſit impedire commercia ad ſocietatis utilitatem inſtituta. Si enim poſſet impedire, id contigeret ratione alicujus lucri ceſſantis. Atqui aliquod lucrum eſt non magni pretii, ac proinde indebitum; ideoque ſic eſſet, pro damno reputandum.

Reſpondeo. Eſſet pro damno reputandum, ſi tranſvectio mercium externarum luxum inferret, ſi tranſvectio eſſet nimium frequens, adeoque Civitati noxia; Si ejuſmodi mercium ſuppetat copia in Civitate propria, aut in territorio; Si utilitas, quæ has diſtrahendo parari poteſt, ex alienis mercibus impediatur. Hæ poſſunt eſſe rationes negandi exteras tranſvectiones.

Quibus negatis, non proindè exoritur belli juſtitia. Jus autem Gentium, quod objicit Grotius, procedit in iis, quæ ſunt accipienti utilia, nec danti moleſta. *Sic utique deteſtando foret iniquitas*, ut Cicero ait lib. 3. de Officiis: *probibere aquam ex profluente, negare ignem ab igne, viam erranti non commonſtrare, ſupervacanea potiùs corrumpere, quàm integra ad aliorum uſum relinquere*. Hinc ait: Ovidius.

Quis vetet oppoſito lumen de lumine ſumi?
Quis probibebit aquas? uſus communis aquarum eſt.

Ad id, quod dicitur de lucro non Magni pretii, quod externis provenit ex libera mercium tranſvectione, reſpondeo, jus non ſuppetere externis ejuſmodi lucro prohibendi Civitatem, per quam merces eorum tranſvehuntur. Cur enim nobis metipſis proximi non ſimus, aut nobis potiùs hoc lucrum non reſervemus? Quid obſtat quominùs noſtris civibus id lucri vendi-

ce-

cemus, quod apud exteram gentem nituntur præripere transeuntes.

Ex quibus colligo fas non esse cuivis Jure Gentium peregrinari in alienas regiones, cum incolarum detrimento, appellere navigia, uti portubus, fluminibus, negotiari prohibito, effodere aurum, piscari margaritas. Ratio est, quia post factam rerum divisionem habet dominium Respublica proprium quò ad portus, flumina, & cætera. Ergò hujusmodi rerum usus liber, & aliquo modo noxius prohiberi potest, ut ex praxi communi perspicuum est: quamquàm ea, quæ diximus, de Jure Gentium dici possunt hoc sensu, quod quamdiù non prohibentur cuivis extraneo, illis uti fas est. Cæterùm quòad commercium, remoto etiam omni detrimento Reipublicæ propriæ, facilè contingere potest, ut respectu causæ, modi, vel alterius circumstantiæ fiat injuria negatione mercium transvectionis, quæ negatio justi Belli legitimus titulus esse possit.

DISPUTATIO II.

De effectibus Belli.

EFfectus Belli alii sunt respectu hostium, alii respectu subditorum: alii respectu vincentium, & devictorum. Itèm effectus Belli necessarii sunt obligationes in Bello, contingentes Represaliæ, quas vocant de his omnibus differemus per capita.

CA-

CAPUT I.

De effectibus Belli, primariò, e secundariò respectu hostium.

EFfectus Belli primarius est jus occidendi hostem; cum fine, hoc est Bello, concesso, necessaria media concedantur. Excipiuntur imbelles, quales infantes; imbecilles, quales fœminæ, nisi & ipsæ pugnent; inermes, quales personæ sacræ; utiles in commune, quales agricolæ, mercatores, & universè omnes, quorum vitæ genus abhorret ab armis Accedunt primò Capti, cum, testè Pyrrho apud Senecam in Troadibus.

Adimere Capto vitam respectus vetet æqui, pudorque.

Secundò vitam paciscentes armis depositis; quia, Sopatre Auctore, moris est in Bello servare supplices. Tertiò se victori dedentes. *Nam trucidare deditos, sævum esse* Tacitus dixit Annalium lib. 12. idque contra Jus Belli pugnare censuit Livius. Quartò ad Bellum coacti, deque Belli a victore illati justitia persuasi; modo coactio a victo Principe illata militibus, & persuasio victori innotescant; quia in coactione, aut persuasione justitiæ nulla est culpa supplicio mortis luenda. Quintò innocentes non sunt directè interimendi, repugnante divino Jure Naturali.

Huic exceptioni exempla contraria apud Grotium nihil afficiunt, neque probant licentiam occidendi ex Jure Naturæ, vel Gentim permissivo, sed impunem tolerantiam: fortassè quia noluerint Gentes hostili furo-

rori metas præscribere, quas in tanta nocendi procli-
vitate observare difficilimum foret, ne bellum ex Bel-
lo nasceretur.

Neque jus talionis habet hic locum. Non enim permissum est a natura adversus innocentes, licèt sint membra communitatis nocentis, quippè qui succedanei non fiunt ad pœnam mortis. Nec quidquam evincit victoris utilitas, quæ capi possit incutiendi terroris morte innocentium. Etenim terror incuti potest aliis modis, quàm sævitia in innocentes; nec pertinacia in resistendo; quæ potius in hoste laudanda est. Hinc Alexander cognomine Magnus, cum aliquandò acriùs resistentes, deindè victos jussisset interfici, visus est Indis bellare latronum more. Quocirca malam veritus famam, victoriis deindè cœpit uti clementiùs. Multò minùs est justa deditorum cædes ex vehementi dolore proptèr cladem acceptam: quemadmodum legimus Achillem, Æneam, Alexandrum captorum sanguine, aut se dedentium amicis suis parentasse.

Ad modum quòd attinet tollendi hostem, Jure Naturæ, & Gentium vetita est sicariorum immissio.

Hinc Alexander Darium coarguit apud Curtium lib. 4. *Impia bella suscipitis, & cum habeatis arma, licitamini hostium capita*. Est etiam vetitum Jure Gentium. Primò veneno hostem tollere, partìm ne contra communem utilitatem multiplicentur Belli pericula, aliundè satis multa; partìm ne Regum, ac Principum vita, qua Reipublicæ nititur incolumitas, nimio discrimini esset exposita. Secundò eodem jure, saltèm apud Gentes paulò cultiores, arma sunt vetita veneno infectas, ne denuò pericula multiplicentur. Tertiò vetitum est, ne toxicum fontibus infundatur; cum possit hostis incommodo affici, vel aliò fontes derivando, vel exsiccando.

Esse-

Effectus Belli secundarius respectu hostium est jus in res, ac bona hostilia.

Probatur hoc argumento a majori ad minus, hoc est a vita ad vitæ bona; Hinc Tullius lib. 3. de officiis: *Neque est contra naturam spoliare eum, quem honestum est necare.*

Hinc Jure Naturæ licet arces diruere, propugnacula facere, capere, eripere hosti arma, naves, bona etiam innocentium, quatenùs id postulat necessitas, ac utilitas bellica, ut victoria comparetur, aut vires hostium minuantur. Ratio est, quia, fine concesso, conceduntur & media ad finem consequendum.

Verumtamèn sunt illicita quæ sequuntur. Primò ultra metas necessitatis, seu utilitatis res corrumpere, aut devastare: iniquum est enim nullo suo bono nocere alteri. Secundò innocentium bona diripere, si satisfactio haberi possit. aliundè: nàm bona innocentium solo nomine pignoratitio sunt obligata Reipublicæ: Quòd si communitas deliquisset, cujus illi membra censentur, tunc ipsi non spoliari modò, sed etiam in servitutem abripi possent. Tertiò non licet in bona deposita, seu non hostium, grassari, quia deficit Belli titulus. Quartò plùs bello occupare, quàm jure prætendi possit, si injuria ab hoste illata tantùm sit materialis proptèr bonam fidem rei possessæ. Quòd si bona Fides non adsit, ideòque sit injuria formalis, etiam expensæ, aliaque damna poterunt compensari. Hoc enim fieri solet in judiciis forensibus. Ergò multò magis potest fieri in Bello.

Jure Gentium major est Belli licentia, qua dominium omnium, quæ hosti eripiuntur, in victorem transfertur, si ita sint in potestatem redacta, ut recuperationis spes hosti sit intercisa. Quarè Aristoteles in Politicis: *Lex*, inquit, *quoddam pactum commune est,*

quo

quo bello capta capientium fiunt. Quòd tamèn jus locum habet in foro externo dumtaxàt, ubi actio negatur, seu jus repetendi. Etenim in foro interno res saltem immobiles, ultra debitam compensationem ereptæ, sunt victo restituendæ, nisi ratio securitatis in ereptis quibusdam arcibus secùs fieri postularet, & hoc ad tempus.

Hæc autem dominii prærogativa locum habet dumtaxat in Bello justo. Primò quia Jure Naturæ & Gentium ad Bellum requiritur justa causa: Ergò etiam ad effectum Belli, seu rerum dominium. Secundò quia in Bello injusto omnes actiones injustæ sunt, & in foro interno sunt bona erepta restituenda. Ergò etiam in externo, cum non appareat exceptio specialis.

Neque obstat, quòd in Bello justo excessus satisfactionis, etsi injustus, Jure Gentium fiat legitimus quòad forum externum: quasi verò Jus Gentium partis in Bello, quantumvis injusto, titulum daret. Nam dispar est ratio. Bello justo erepta nituntur & legitimo titulo, & juris præsumptione, propterea quòd ad satisfactionem pertineant utique debitam, licet conscientiæ victoris relinquatur decernere, quantum debeatur. Contrà verò qui Bello injusto ditati sunt, non modò titulo carent, sed omnium Gentium in se odium concitant; ideòque nullum merentur juris præsidium.

Jus in hostium bona nullo modo se extendit ad loca sacra, templa, altaria, neque ad res sacras, neque ad bona Ecclesiastica, saltèm per se loquendo. Probatur primo: Ecclesia qua talis, non est pars Reipublicæ bellum gerentis. Ergò nefas erit, res & bona alieni corporis, Bello non implicati, invadere ac perdere. Hinc Polybius, quantùmvis Ethnicus,

ait? *Quæ neque nobis ad bellum usui futura sunt, nec hostibus incommodatura, ea perditum ire, templa maximè, & quæ in eis simulacra, & similia ornamenta, quis neget malæ mentis, & præ ira furibundæ esse opera?*

Objicit primò Grotius cum aliis Protestantibus auctoritatem Pomponii Jurisconsulti dicentis: *cum loca capta sunt ab hostibus, omnia desinunt esse Sacra. Ergò licet illa diripere.*

Respondeo loca capta desinere esse sacra in sensu Gentilium, non Christianorum. Gentilium persuasio erat, ex inepta superstitione profecta, aras & fana Urbium captarum a Diis esse deserta, adeoque & profanata, libertati verò pristinæ restituta, denuo a Diis esse revisa, atque adeo de novo sacrata, ut colligitur ex Virgilio lib. 2. Æneidos.

Excessere omnes adytis, arisque relictis
Dii, quibus Imperium hoc steterat...

Reponunt primò. Justinianus Imperator Christianus sententiam illam Pomponii Digestis suis inseruit. Ergò pro vera habuit.

Respondeo Justinianum dicere, quod templa capta sacra esse desinant facto, non jure, propterea quod suo tempore ab hostibus Imperii Sacrilegè diripiebantur. Ratio hujus est primò quia vel Justinianus limites suæ potestatis excederet, si cum facto jus etiam intelligeret; vel in textu ac contextu sibi ipse repugnaret. Secundò quia in Titulo ad Legem Juliam peculatus, & de sacrilegio, templorum direptionem, ac profanationem, tamquam sacrilegam, reprobavit.

Reponunt secundò. Jus Gentium non excipit sacra: nam hæc quoque pertinent ad communitatem;

nec nisi in pr. eximuntur ab humano commercio. Ergo licet ea diripere.

Respondeo Jus Gentium, sive merum, sive mixtum, nihil in sacra victoribus tribuit: hæc enim divino, humanoque jure exempta sunt. Quod probatur exemplo Baltassaris, & Antiochi, qui ob vasa sacra templis erepta ab ipso Deo puniti sunt.

Addidi in propositione, *per se loquendo*. Nam excipitur primò casus, quo Ecclesiastici sese bello immisceant contra quam deceat eorum statum: quo tamen casu salva esse debent Ecclesiæ bona, *cum delictum personæ non debeat nocere Ecclesiæ*, ut decernitur capite *Delictum* 76. Secundo excipitur casus, quo præter intentionem damnum Ecclesiæ importaretur. Quemadmodum fieri potest, ut præter intentionem innocentes occidantur. Tertio casus, quo contra leges Ecclesiæ templa essent munita instar arcis, & castri.

CAPUT II.

De effectibus Belli relate ad victores, & victos.

QUæ juste sunt acquisita in Bello justo, primario cedunt Principi, ita ut ab ejus pendeat voluntate quidquid militibus licitum est in prædando per excursiones.

Patet. Milites enim sunt mera instrumenta, & quod agunt, auctoritate Principis agunt, ita ut omnia ad summum Imperium redundent.

In specie immobilia cedunt Principi, & in mobilibus tormenta Bellica. Alia mobilia cedunt etiam Principi, saltem quæ in prælio comparantur: Milites enim non nomine proprio, sed ex homagio, quod vocant, Principi militant: Jure tamen Justinianæo ce-

dunt militibus, ut sint incitamenta alacritatis. Multo magis in excursibus liberis sibi lucrantur milites, quia non publicam, sed suam sibi potius navare operam censentur.

Victoria, Sylvester, Molina licitum esse putant Urbem integram in prædam dare militibus; quia in bello justo acquiritur jus in hostium bona, præsertim vero si direptio videatur ad bellum finiendum necessaria. Cautio tamen est, ut Duces vitanda curent flagitia, cædes Innocentium, stupra, adulteria, templorum profanationes. Sed quia hoc est difficillimum, sine peccato vix permittur licentia hujusmodi.

Respectu eorum qui victi sunt, est dominium victoris in captos, etiam cum jure in vitam, quo toleratur & non punitur a victore Principe occisio hostis capti, abstrahendo a Religione Christiana. Quare illud Caji, *quòd apud omnes gentes dominis fuerit potestas vitæ necisque in servos*, intelligendum est de Jure Gentium solum permissivo quoad externam impunitatem, cum jus vitæ soli Deo sit reservatum.

Servitus Jure Gentium inducta est. Causa inducendi fuit, ut fræno cohiberetur occidendi libido, propositis tot servitiorum commodis. At inter Christianos jam pridem sublata est servitus, partim ob libertatem, qua nos donavit Christus Dominus, partim ob caritatem, qua ejusdem mystici corporis membra sumus sub uno capite Christo.

Ad eumdem Belli effectum pertinet Imperium in victos, sed civile, & mediatum, & in favorem Religionis Catholicæ. Excipitur casus, quo Princeps devictus haberet subditos mediate tantum, nec absolute sibi subjectos, in quos victori Imperium cederet conditionatum, si nempe congrua satisfactio nequeat obtineri. Excipitur etiam casus Principis devicti, ac

Bel-

Bello capti, quo casu victori non illico Imperium cederet in Principis subditos, quia a Principe captivo vi captivitatis non transfertur Imperium in victorem, sed usus tantum impeditur. Si ultro cederet, regione patrimoniali Princeps excideret. Hæc enim potest alienari; non tamen cæteris excideret quæ lege Reipublicæ Principi fuerant assignata; cum ista non possint alienari, nisi populo aut victo, aut assentiente. Quare victori jus non est in vitam Principis captivi; cum principalis dignitas in Principe maneat, etiam captivo, nec possit umquam violari, nec Princeps in Principem, instar subditi, potest delinquere, aut instar subditi supplicio affici.

Victori convenit regulariter Imperium tantum civile in populum devictum; cum ex Jure Naturæ saltem congruum sit, ut imperia civiliter administrentur, neve ad tyrannidem, subditorumve oppressionem convertantur, tametsi Bello sint acquisita. Quin etiam imperia herilia sublata esse videntur apud Principes Christianos, sublata, ut diximus, servitute. Transit etiam in victorem Imperium tantummodo mediatum; cum ex Principiis vere politicis videatur Imperium immediatum devicto Principi, aut Populo relinquendum, reservato tributo, præsidio imposito, aut forma regiminis immutata. Denique pertinet ad victorem Imperium, quod sit in favorem Religionis Catholicæ. Quod ex principiis Grotii, quantumvis Acatholici Auctoris, clare colligitur. Ait enim lib. 3. cap. 15. *Indulgentia in victore pars est avitæ Religionis usum victis, nisi persuasis, non eripere, sed tolerare, quia victis pergratum, & victori innoxium. At si falsa foret apud victos Religio, ne vera opprimatur, recte curabit victor, exemplo Constantini, aliorumque Francorum Regum.*

Ex quibus argumentor: Religio avita, & unice vera,

ra, est solum Catholica, ut contra Sectarios, Paganos seu Ethnicos, Turcas, Judæos Polemici evidenter ostendunt: Ergò in locis, ubi viget, a victore victis est permittenda; ubi non viget, quòad fieri potest, fovenda est, & victoris brachio sustinenda, ne opprimatur, neve illius exercitium impediatur.

CAPUT III.

De effectibus Belli quoad subditos.

PRimus effectus est arbitrium in Principe conscribendi milites intra territorium proprium, & sine coactione, saltem respectu non subditorum, sed ad tempus degentium in territorio. Alter effectus est jus, ut vocant, sequelæ quo subditi in gravi necessitate Reipublicæ ad justam defensionem evocari & compelli possunt a potestate suprema. Hujus juris fundamentum statuitur in necessitate, nationumque omnium consuetudine, hoc est in Jure Naturæ, ac Gentium. Tertius effectus est jus exigendi sumptus pro alendo milite. Quippe in bello justo est legitimus titulus imponendi tributa. Quartus effectus est jus in Principe curandi enixe rem militarem, hoc est armamentaria instruendi, militesque exercendi, ut habiles reddantur ad arma tractanda. Quintus effectus est jus extruendi munimenta, imponendi præsidia, imperandi excubias.

Non tenentur subditi, præcipue evocati a Principe ad bellum, ejusdem belli justitiam examinare.

Ratio est, quia subditus est exequutor imperii, quod Princeps dederit, non scrutator. Secus enim obedientiam relinquerent, ad Reipublicæ bonum necessariam, qua sublata imperium languesceret. Secundò tenen-

tur

tur subditi justitiam belli cognoscere in eo casu, quo rumor communis injuste bellum esse susceptum promulgaret. Ratio est, quia secus versarentur in ignorantia culpabili & affectata, qua cum honestas actionis componi non potest. Tertio stante nihilominus dubio, bellare subditis licet post factam inquisitionem, quia in dubio stat præsumptio pro justitia. Hæc dicta de subditis, applicari etiam possunt militibus conductitiis, qui conscripti sunt ante bellum, de quo oritur dubium; quia in hoc casu subditis æquiparantur: possunt & iis applicari, qui post bellum indictum sunt conscribendi. Possunt enim deponere dubium formando sibi judicium practicum, quod licitum sit ad bellum proficisci, propterea quod ejusmodi causa melius perpensa, & cognita sit a Concilio Principis. Id tamen est certum, quod in dubio practico operari sit semper illicitum, & quod milites ita comparati, ut quodvis ab bellum, etiam quod injustum agnoscantur, non sunt excusabiles a gravi peccato.

CAPUT IV.

De obligationibus in Bello.

PRimo. Obligatio generalis in Principe injuste bellum suscipiente ac gerente, est onus reddendæ Deo rationis de cunctis cædibus, rapinis, & malis, una cum reparatione damnorum omnium, quæ quidem possint reparari. Hoc est manifestum. Cessat hæc tamen obligatio, si bona fides, & ignorantia invincibilis excuset Principem. Idem dicendum de Consiliariis, Ducibus, aliisque qui scienter injusto bello cooperantur. Secundo obligatio Principis in specie respectu militum infert solutionem stipendii ex contractu.

Se-

Secundo. Obligatio militum respectu Principis pertinet ad cuncta servitia militaria, etiam cum prævisо mortis periculo præstanda. Respectu aliorum est, ut juxta B. Joannis Præcursoris effatum, contenti sint stipendiis suis, neminem concutiant, nemini calumniam faciant, nec vi, nec fraude sibi plus vindicent quam oportet.

Quocirca omnes annonariæ fraudes quæstorum, omnes industriæ Ducum dolis plenæ, militumque in rusticos violentiæ illicita sunt militaris licentiæ spolia, atque adeo obnoxia restitutioni. Hoc enim postulant justitiæ leges ubique ab omnibus observandæ. Sed hæ leges in bello nonnullis etiam orthodoxis videntur chimericæ, tametsi in Evangelio diserte traditæ sint, & vel ab Ethnicis bellum gerentibus observatæ. Ita Velleius refert de Sulla lib. 2. *Putares venisse in Italiam non belli vindicem, sed pacis auctorem: tanta cum quiete exercitum per Calabriam, Apuliamque, cum singulari cura frugum, agrorum, urbium, hominumque perduxit in Campaniam*. De Pompejo scriptum reliquit Cicero in Oratione pro lege Manilia *Ejus legiones sic in Asiam pervenisse, ut non modo manus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur*. De Stilione narrat Claudianus.

Tanta quies, jurisque metus servator honesti.
Te moderante, fuit, nullis ut vinea furtis,
Au seges erepta fraudaret messe colonum.

Tertio. Obligatio respectu hostium inter se præscribit. Primo. In bello incipiendo justitiam. Secundo. In modo belli gerendi moderationem. Hinc D. Augunus Epistola 1. ad Bonifacinm *Hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas*. Sicut bellandi violentia redi-

ditur, ita victo misericordia debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur. Marcellus, ut ait Cicero 2. Verrina: *Ædificiis Syracusanis, Sacris, ac profanis ita pepercit, ac si ad defendenda, non expuguanda cum exercitu venisset.* Tertio requirunt sinceritatem oppositam dolo malo atque mendacio, non insidiis ac stratagematis licitis. Ratio est, quia numquam mentiri licet; & aliunde cum in bello justo fas sit hosti nocere, fas quoque erit occultando illi consilia efficere, ut a seipso decipiatur, & damnum accipiat. Et Deus ipse stratagematis auctor fuit Josue cap. 8. *Pone insidias urbi*. Hinc S. Augustinus quæst. 10. in librum Josue: *Cum justum bellum suscipitur, aut vi aperta quis pugnet, aut ex insidiis, nihil ad justitiam interest*. Quarto petit fidelitatem in promissis servandis, *quia nullum decorum esset posse, si violetur fides*, ut ait S. Ambrosius lib. 1. Officiorum: Quinto præscribit honestatem, ut ne per stupra, aliaque nefanda flagitia victores sæviant in devictos. Patet hoc ex Jure Naturali & Divino, imo Gentium paulo cultiorum. Sexto obligat hostes ad humanitatem per sepulturam mortuis exhibendam; saltem ex Jure Gentium, & seclusa pœna, exempli causa si hostis explorator suspendatur, ejusque cadaver in arbore relinquatur; vel Jure quodam reciprocationis Docet S. Joannes Chrysostomus in Oratione de lege: *Quod ex lege mortuos nemo judicet hostes, ira & contumelia in eorum corpora sese non extendente.*

CAPUT V.

De Represaliis.

Represaliæ, sic dictæ ab Italia voce *Ripresa*, sunt species belli privati, utpote quo vindicatur injuria privato a privato illata: ac bene possunt definiri sic: Represaliæ sunt jus, quo Magistratus, aut Princeps subditos suos ab illata per externos injuria vindicat, redditque indemnes in casu denegatæ ab eisdem justitiæ.

Ejusmodi jus non a natura, quæ neminem ligat ex alieno delicto, sed Jure Gentium inductum est; & videtur habere rationem imputationis, cum Magistratu creditoribus exteris justitiam denegante pro suorum debitis, ipsa communitas, seu singulorum civium bona, ob arctissimam unionem membrorum & corporis, obligata esse videantur. Ratio ejusmodi juris esse potuit inhibitio vagæ licentiæ inferendi exteris damnum, vel Magistratu ad reddendam justitiam, vel subditorum bonis ad satisfactionem præstandam obligatis, ob conjunctionem moralem, vi cujus factum civitatis civibus singulis, & factum singulorum toti civitati potest imputari; ideoque minime iniquum visum est, singulos, velut in subsidium, pro debito civitatis esse obligatos. Neque obstare potest unius, vel alterius innocentis damnum, quia cedit commodo publico, cunctisque gentibus communi: præterquam quod privatorum damna in Communitate sint sæpius inevitabilia, sitque in cujusvis arbitratu ad communitatem recurrere, a qua ejusmodi detrimenta privatis civibus sunt resarcienda.

Represaliarum proprietates sunt primo ut fiant a Ma-

Magiſtratu, ſeu auctoritate publica; & in hoc differunt a pignorationibus, quæ a quovis judice decerni, vel etiam a privatis contra privatos auctoritate propria uſurpari poſſunt. Secundo ut nonniſi poſt formam juris tentatam legitime atque fruſtratam, nullo alio medio conſequendæ juſtitiæ ſuppetente, propterea quod ſint remedium extraordinarium, & violentum. Tertio ut fiant exceptis excipiendis, cujuſmodi ſunt perſonæ Principes, Eccleſiaſticæ, legati, viatores non ſubditi &c. Quarto ut fiant ſola perſonarum detentione, non ſeveriore tractatione, quia non ſunt hoſtes, ſed potius obſides. Res jure Repreſaliorum occupandæ ſunt bona ejuſdem generis, ſi fieri poſſit, neque excedentia damnum illatum: quia quod ultra æqualitatem eripitur, juſtum eſſe deſinit, & rapina vel furtum eſt. In bona ſic occupata non acquiritur tamen ipſo facto dominium, ut Grotius opinatur, ſed ſolum jus pignoris, quia Repreſalia res eſt diverſa prorſus a bellica occupatione, cum finis ejus ſit alius; nempe ut occupatione rerum detur anſa obtinendæ juſtitiæ antea negatæ: hac deſperata, acquiritur plenum dominium. Hic animadverto, nocentes teneri jure naturali ac Divino ad reparanda damna innocentibus illata: deinde jus Repreſaliæ eſſe reſtringendum, utpote odioſum, & quia eſt ſpecies belli, quo publicis ſcandalis atque incommodis, imo etiam tumultibus via aperitur.

Ee 2 DISPU-

DISPUTATIO III.

De Fœderibus.

DIfferemus primum de origine Fœderum: Deinde quæremus an licita sint, & quatenus. Sit igitur

CAPUT I.

De origine Fœderum, eorumque materia, forma, ritu, obligatione, executione, dissolutione, cautionibus adhiberi solitis.

ORigo Fœderum humano generi, ac societati civili coæva est. Sic, teste Dione & Livio, omnes Gentes, cum de imperio certarunt, ante omnia socios fortunæ suæ quærebant. Sic notum est fœdus Abrahami cum Abimelecho, Solomonis cum Hiramo, Machabæorum cum Romanis. Hæc origo descendit ab ipsa natura. Ratio est primo. Quia sicuti natura inclinat ad societatem humanam, ita & fœdera, velut fortissima securitatis publicæ vincula, tutissimaque ejusdem societatis præsidia. Secundo. Quia eidem societati non tantum expedit habere domesticos, sed & socios vicinos atque amicos, cum sine fœderatorum ope familia, hoste suo debilior, eidem resistere haud posset. Non tamen, proprie loquendo, origo fœderum est de jure naturæ, ut aliqui volunt; nisi jus improprie tale, seu mere concessivum intelligant. Ratio est, quia quamvis fœdera humanæ societati magnopere congruant, non tamen eorum usus est absolutæ necessitatis, ita ut exigantur determinate ab amo-

re,

re, qui debetur alteri naturaliter, & ad felicitatem naturæ consentaneam est simpliciter necessarius. Cur enim gens quælibet absolute loquendo, non possit sibi sola vivere, aliarumque nationum fœdera recusare? Excipiendus est casus ultimæ necessitatis, qua gens vicina, ad avertendum interitum, fœdus justum exposceret, idque modis naturæ convenientibus, hoc est cum ratione & justitia sanciret.

Fœdus a Fide est appellatum, quæ interponitur fœderi; estque contractus publicus amicitiæ, mutui auxilii, & commerciorum gratia a diversis Civitatibus initus. Alium est temporaneum pro certa expeditione, aliud perpetuum. Perpetua fœdera de bello pacem excludente in tempus perpetuum videntur illicita & juri naturæ contraria, quæ pacem præcipit, bellumque solum permittit ad eam diutius confirmandam. Deinde aliud est fœdus æquale, aliud inæquale, quod nempe intercedit inter æquales, vel inæquales potentia, viribus &c. vel æquali, aut inæquali modo seu conditione honoris, commodi, vel potestatis: quæ tamen inæqualitas nullam subjectionem, sed potentioris tantummodo cultum, & observantiam comiter demonstrandam; eo quod longe aliud sit, aliquem esse in alterius fide, & esse in alterius ditione.

Dividitur præterea fœdus in offensivum, defensivum, ac mixtum. Offensivum ordinem habet ac respectum ad bellum offensivum, quo vis infertur ad injuriam, vel damna reparanda. Fœdus defensivum respicit bellum defensivum, quod ad injuriam illatam propulsandam suscipitur defensionis gratia. Mixtum vocatur illud, quod simul est offensivum, ac offensivum. Materia fœderum sunt res honestæ, ac licitæ: Nam improbæ actiones in pacta deduci nequeunt. Ejusmodi sunt matrimonia, commercia, auxilia, secu-

cu-

curitas, bellum, pax, induciæ, aliaque negotia, & commoda, quæ ad ſtatum pertinent Reipublicæ. Forma conſiſtit in conſcriptione & conſignatione tabularum. Ritus pro varietate Gentium, & temporum varii ſunt; idem tamen ubique Gentium finis fuit, ut nempe conſtaret rei, de qua agitur, gravitas in fœdere ſanciendo. Noſtris temporibus per ſubſcriptionem, ſigillorumque appenſionem utriuſque partis, & adjecto jurejurando ad Sancta Evangelia ſanciri ſolent. Apud antiquiores Chriſtianos diviſione Sacræ Hoſtiæ fuiſſe aliquando firmata, ſunt qui ſcribunt de Paſchale II. Romano Pontifice, & Henrico V. Imperatore, Ludovico item Bavaro, & Friderico pulchro Auſtriaco.

Obligatio eſt graviſſima præſtandi omnia, quæ articulis fœderis ſunt comprehenſa.

Nam firmantur non modo Fide humana, qua nihil eſt in ſocietate humana Sacratius, ſed etiam Divina per jurisjurandi religionem. Hinc Romani quantumvis Ethnici, violatores fœderum olim acerrime ulti ſunt: Metium Dictatorem Albanorum quadrigis diſcerptum, Albas Urbem ſolo æquatam, Veientes a ſtirpe funditus deletos, Carthaginem intra quatuordecim dies incendio abſumptam, Campanos miſerandum in modum aut cæcos, aut duriſſima ſervitute oppreſſos, Corinthum ac Numantiam exciſam, civeſque omnes interemptos in Hiſtoricis legimus: tantus apud Gentiles violati quondam fœderis horror fuit. Quin etiam ſacrilega violati fœderis perfidia ſecum plerumque trahit ultionem Divinam. Teſte Thucydide, etiam Gentilibus perſuaſum erat, Deos eſſe fœderum arbitros, ideoque inexpiabilem eſſe religionem fidem fallere. Et pupulum Dei, ſi quando fœdifragus fuit, a Deo graviter fuiſſe percuſſum, Sacræ Litteræ teſtantur. Certe

te Saulis posteritas, ob fœdus Gabaoniticum, vindictam sensit. Fides igitur publica servanda est, tam data quam jurata, Hæreticis, Turcis, aliisque infidelibus in fœdere per se licito, & quod nec Religioni, nec bonis moribus adversatur.

Impotentia moralis ex necessitate, aut periculo proprio excusat a fœdere implendo, cum quilibet sibi proximus sit, & promisisse credatur, exempli causa, se fœderatis laturum suppetias, nisi ipse magis indiguerit.

Fœdus Belli offensivum, si sit contra Turcas, vel alios alieni Imperii invasores, extendendum est non modo ad amissa recuperanda, sed etiam ad enervandam illorum potentiam, donec pro illatis damnis satisfaciant, & securitatem præstent, in posterum se non offensuros.

Fœdus defensivum, si initum sit conditionibus inæqualibus, aut sancitum cum Turcis & Barbaris contra bonum Reipublicæ Christianæ, exitiosum evadit ac restringendum est. In sensu verborum fœderis dubio ad fœderatorum mentem, magis vero similem, recurrendum est. Interpretatio extensiva de persona ad personam, vel de causa ad causam, in fœdere non expressam, locum non habet, nisi fuerit expressa saltem ratio generalis unica & adæquata, ex qua non ambigue constet, voluisse fœderatos, etiam in casu simili, conventionem suam procedere.

Fœderis dissolutio fit per renuntiationem mutuam, lapso jam tempore in fœdere constituto, aut Bello, seu negotio finito, cujus solius causa initum est; morte item fœderatorum, vel naturali, vel civili; hoc est, si status publicus immutetur in ordine ad finem in fœdere contentum. Dissolvitur etiam fœdus ipso non usu, cum præsumitur partis utriusque consensus,

eo

eo quod fœderatus diu non præstitit, quæ præstare debebat, tacente altera parte.

Stante fœdere bellico, unus fœderatus, altero invito, vel ignorante, particularem pacem inire nequit: hoc enim tenderet in fœderis destructionem, ut patet. Majore etiam parte fœderatorum in dissolutionem fœderis consentiente, non propterea dissolvitur fœdus; quia agitur de jure singulorum.

Conditione fœderis non impleta, licitum est fœderi renuntiare, ut in aliis pactis usu venit. Fœdus, unius renuntiatione illicite facta, solvitur in favorem alterius fœderati non renuntiantis.

Procurare justorum fœderum solutionem modis illicitis, nempe dolis, donis, sexcentisque aliis artibus sacrilegum est ac infame. Patet hoc ex Jure Natu- & Gentium, divino & humano.

In pangendis fœderibus cautiones adhiberi solitæ sunt hujusmodi. Fœdera perpetua non sunt facile ineunda; nec ineunda leviter inter nimium impares: nam fœderatus multo debilior parum proderit, multo potentior erit nimium periculosus, hoc est ab eo periculum erit ne inæquali hoc fœdere debiliori servitus inducatur. Utilia tamen sunt ejusmodi fœdera de commerciis instituendis.

Cavenda est primò nimia fœderatorum multitudo. Nihil est enim facilius, quam inter multos unum, vel alterum a Fide deficere, privati commodi studio. Secundò Aristoteles in Politicis Auctor est, viciniam eorum, qui fœdus inituri sunt. esse potissimum attendendam. Nam remoti nimium difficulter succurrent in tempore. Tertiò attendendum ingenium, & mores: nam instabiles, & a moribus commodisque nostris alieni non sunt in fœdus vocandi. Quarto attendenda est etiam religio, præsertim in Bello Religionis com-

commoda ſpectante. Quintò denique attendenda eſt cauſæ juſtitia, ut ne inaniter iniquitatis vinculo conſtringamur, Item neceſſitas, & opportunitas, ſine qua Politici ſatius eſſe dicunt ſuis viribus niti, quam fœderibus implicari.

CAPUT II.

An, & quatenus Fædus licitum ſit.

UT Fædus ſit licitum, poteſtatem requirit illud ineundi. Hanc habent populi liberi, iique omnes, qui ſunt Principes Supremi. Ratio eſt, quia finis fæderum principalis eſt utilitas publica, quæ reſpicit tantummodo populos liberos, vel ſummos imperantes.

Illicitum eſt Catholico Principi contrahere fædera cum tyrannis, quà talibus, hoc eſt non adeptis poteſtatem ſummam conſenſu tacito populi, vel expreſſo. Eſt enim illicitum cooperari injuſtitiæ.

Illicitum eſt Catholico Principi contrahere fædera qualiacumque cum infidelibus, vel quibuſcumque aliis Fidei Catholicæ hoſtibus, in grave ac directum præjudicium noſtræ Religionis, exempli cauſa, ſuppeditando Principi Infideli, bellum gerenti in Catholicum Principem, arma, pecuniam, milites, annonam. Ratio eſt, quia tale fædus aperte eſſet injuſtum, utpote infidelitatis defenſivum, veræque Religionis offenſivum.

Illicitum eſt Catholico Principi inire fædera, etiam defenſiva, ſive præbendo, ſive petendo auxilia ab infidelibus, vel aliis Eccleſiæ Catholicæ inimicis contra alios, maxime Catholicos, in ordine ad bellum, cæteroquin juſtum, cum certo tamen, & gravi, quan-

tumvis indirecto Religionis Catholicæ detrimento connexum. Ratio est, quia cum Religionis Catholicæ commune bonum, a quo dependet animarum salus, præferendum sit bonis temporalibus, tale fœdus quantumvis aliunde justum, hac tamen ratione injustum fieret atque illicitum.

Sed Hugo Grotius, Oldradus, Socinus, Albericus, Conringius, & alii, presertim ex Acatholicis, Catholicorum cum infidelibus fœdera licere contendunt. Contra hos tamen non desunt multi Scriptores, maxime ex Orthodoxis, qui regulariter (exceptis nempe quibusdam casibus non ordinariis) ut illicita oppugnant. Probant autem his argumentis.

Primo. Auctoritate Sacræ Scripturæ, ubi legimus Deum ejusmodi fœdera graviter prohibuisse & castigasse. Sic enim legimus Exod. cap. 23. *Non inibis cum eis (hoc est, infidelibus Chananæis) fœdus* לֹא־תִכְרֹת לָהֶם.

Secundò. Auctoritate summorum Pontificum, Patrum, atque Doctorum. Joannes VIII. fœdus, quorumdam Italiæ Principum cum Saracenis magnopere est detestatus, *tamquam impium scelus, & societatem initam ad perditionem animarum*. Vide Baronium ad annum Christi 881. Tum hæc addidit Epist. 38. *Iterum atque iterum exhortamur, ut Christiani nominis viri Paganorum fœdera fugiant, & solum in Deum, non in Diaboli membra, quæ sunt vasa iræ, spem suam ponere discant*. Sic Alexander III. in capite *Judæis* 5. de Judæis & Saracenis, *excommunicentur*, inquit, *qui cum eis præsumpserint habitare*. Similia statuit Clemens III. diserte prohibens mercimonia, consilia, vel alia subsidia, qui sunt ordinarii fœderum fructus. Quæ omnia singulis annis confirmantur in Bulla Cœnæ.

Accedunt Sancti Patres. D. Joannes Chrisostomus Homilia 1. in Matthæum de Josaphati fœdere cum

Aca-

Acabo ita differit: *Vides, quia nec dare potuit auxilium inimicis Dei, nec ab eis accipere: quoniam autem nec accipere oportet ab inimicis Dei, docet nos supra dicta Historia de Asa; quoniam nec dare, instruit nos hac Historia de Josaphat*. S. Gregorius Nazianzenus similia scripsit Imperatori Oratione 46. qui cum hæreticis fœdus inierat, eisque libertatem conscientiæ dederat. Similia Gregorius Magnus Epist. 10. lib. 7. Francorum Regibus Theodorico, & Theodeberto.

Accedunt Scriptores plurimi, Layman, Suarez, Majolus, Besoldus, Pignatellius, Reiffenstuel noster, & alii plurimi, qui probant ex Historia Sacra & Ecclesiastica, fœdera ejusmodi semper male cessisse. De Ochozia, Josaphato, Asa, Amasia testimonium habemus in veteri Testamento: Judam Machabæum similiter legimus, eum fœdus contraxisse cum Romanis, & cum fratribus cecidisse. Idem Jonathas est expertus Judæ frater eo ipso tempore, quo renovavit hoc fœdus. Sic Eudoxiam Augustam, sic Bonifacium Comitem, Vandalorum Arianorum contracto fœdere misere periisse. Palæologi Imperatores Græcorum in Oriente, facto cum Turcis fœdere infinita intulere rei Christianæ detrimenta, totumque Imperium Orientale pessumdederunt.

His tamen non obstantibus, conveniunt utriusque sententiæ Auctores, licitum esse Catholico Principi inire fœdera cum infidelibus, seu hostibus Ecclesiæ in Bello aperte justo, & cum morali certitudine quòd omne periculum, scandalum, damnum a Religione Catholica excludantur. Ejusmodi casus esset primo, si fœdera essent de commercio dumtaxat; quo sensu non tam fœdera, quam conventiones debent appellari: Quare Cardinalis Ossatus Pontifici improbanti factum Galliæ, qui Legatos Hollandos admisisset, respondisse

fertur: Et tu Sancte Pater Legatos Persiæ excepisti; innuens quædam adiaphora esse, quæ non pertinent ad Religionem. Secundò. Si contra alios Infideles, vel Acatholicos justo Bello coercendos. Hinc Sturmius in libro de administratione Belli Turcici parte tertia Cæsari Catholico suadet, ut perpetuum fædus habeat cum Moscho, & Persarum Rege contra Solymanum. Tertiò. Si etiam forent contra Catholicos, modo circumstantiæ excludantur, quæ rei Catholicæ nocere possint. Reiffenstuel affert exemplum: Si quis Acatholicos contra alium Catholicum Principem, injuste illos aggredientem, præcise juvaret ad hoc, ut ab injusta aggressione defensi, in suis bonis per validam pacem innoxii conserventur; non vero ut nova bona, Catholicis adempta, acquirant sibi cum damno Religionis. Item si Princeps Catholicus in Bello justo Acatholicorum copias ex fædere acciperet in modica quantitate, ut suo exercitu, longe illas excedente, disciplinam servare posset, ac proinde cavere, ne quod scandalum fieret, neve Catholicis in eo, quod attinet ad Religionem, damnum aliquod inferretur. Quartò. Si adessent conditiones Ecclesiæ utiles; exempli causa, si Rex Galliæ in Bello justo juvaret Anglos contra Hollandos, ea conditione, ut Angli in Hibernia admittant iterum Sacerdotes Catholicos, iisque has, vel illas Ecclesias restituant. Quintò. Si ad avertendum Ecclesiæ Catholicæ majus malum hoc fædus esset necessarium: exempli causa, si quis Monarcha integrum Regnum Acatholicis cedere cogeretur, nisi in aliqua Urbe Religionis Acatholicæ exercitium permitteret.

Probatur hæc sententia primò ratione. Fædera cum infidelibus, aliisque Ecclesiæ hostibus inita, sunt conventiones per se, & ex natura non illicitæ, sed tan-

tum

tum ratione periculi, damni, vel ſcandali plerumque connexi, & in Eccleſiam, Religionemque Catholicam redundantis. Ergò ſi iſta non adeſſe, nec adfutura, moralitèr certum ſit, vitioſa non fient præciſe per Infideles, alioſve Acatholicos, ut pote qui non ignorent ea Jura, quæ fluunt ex lege Naturæ, vel Gentium.

Probatur Secundo Auctoritate. In Teſtamento veteri legimus, quod Abraham fædus percuſſerit cum Aner, & Eſchol Gentilibus cap. 14. Salomon cum Hiram Ethnico Rege lib. 3. Regum cap. his verbis. *Dedit quoque Dominus Sapientiam Salomoni, ſicut loquutus eſt ei, & erat pax inter Hiram, & Salomonem, & percuſſerunt fœdus.* Vulgata vero Hebraic. ſic: וַיְיָ נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם.

Objiciunt Primo. In Sacris Litteris occurunt fœdera Fidelium cum Infidelibus contra fideles inita, quin reprobentur. Quod patet ex fœdere Acaz Regis Juda, in auxilium vocantis Regem Aſſyriorum Teglat Phalaſſar contra Regem Syriæ, & Iſrael: Item ex fœdere Davidis, a Saule ad Achim Regem Philiſtæorum tranſeuntis, Lib. 1. Reg. cap. 27.

Reſpondeo Primo. Illa fœdera nuſquam probari in Sacris Litteris. Secundo. Reprobari poſitive colligimus ex loco citato: *Non fecit Achaz, quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui.* Vulgata verò Hebraica ſic: וַיַּעַשׂ אָחָז הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֱלֹהָיו: Davidis autem transſugium ad Achim Regem non fuit fœderis contrahendi cauſa, ſed aſyli quærendi. Davidis verba hæc ſunt loco citato *Nonne melius eſt, ut fugiam, & ſalver in terra Philiſtinorum, ut deſperet Saul, ceſſetque me quærere in cunctis finibus Iſrael? Ergo fugiam manus eius.* Et Hebraic. Vulg. אֵין לִי טוֹב כִּי הִמָּלֵט אִמָּלֵט אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְנוֹאַשׁ מִמֶּנִּי שָׁאוּל לְבַקְשֵׁנִי עוֹד בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל: Neque pugnavit contra populum Iſrael, ſed

sed simulando ejusmodi pugnam persecutus est alios Infideles, nempe Amalecitas; ut merito se suspectum reddiderit Philistæis, nec ad prælium contra Saulem admissus sit.

Reponunt. Si ejusmodi fœdera nusquam probantur in Sacris Litteris, peccasset S. Leo Magnus (hoc cum titulo ornavit Benedictus XIV.) ineundo fœdus cum Hunnis: item peccasset S. Gregorius Magnus contrahendo fœdera cum Longobardis. Hoc autem suspicandum non est de Sanctissimis viris.

Respondeo. S. Leonem, & S. Gregorium non tam fœdera iniisse cum barbaris Gentibus, quam pacta quædam tutelaria, ad avertenda majora Fidelium mala, & farta tecta Ecclesiæ bona conservanda.

Objiciunt Secundo. Scandalum Ecclesiæ Catholicæ non est intentum a Catholico Principe in fœdere ineundo, sed utilitas & bonum Reipublicæ. Ergo id Ecclesiæ hostibus erit imputandum, si forte contingat.

Respondeo. Princeps Catholicus id intenderet saltem indirecte, propterea quia non per accidens, sed per se & ordinarie scandalum ac detrimentum Ecclesiæ hujusmodi fœdera consequatur.

Objiciunt Tertio. Licitum est Jure Naturæ vim vi repellere, etiam Ethnico auxilium ferente, si Christianus aggressor vim injustam tentaret: Ergo etiam Principi licet fædus inire.

Respondeo. Si fædus cum infideli possit esse legitimum medium ad sua tuenda, hoc est sine damno Religionis Catholicæ, proculdubio licebit. Sed ordinarie id non contingit. Dico ergo licitum esse vim vi repellere, non indistincte, sed legitimis mediis. Secus enim posset aliquis Magos, aut etiam Dæmones in auxilium vocare.

Reponunt. Ergo Princeps Catholicus quamquam a Ca-

Catholico Principe injuste læsus, nec aliter potens tueri sua, vel amissa recuperare, nisi per fœdus cum hoste Ecclesiæ, Imperium amittere cogeretur. Hoc autem est nimis difficile, & non ferendum, cum Catholicos Principes infidelibus reddat deteriores; nec est consultum, cum viribus debiliores exponat rapinis potentiorum.

Respondeo. Casum hunc esse extraordinarium, de Catholico Principe non suspicabilem; qui si contingeret, illud esse omnino tenendum: *Sic transeamus per temporalia, ut non amittamus æterna.* Quare nego suppositum, quod non suppeteret medium licitum per transactiones amicabiles, compromissiones in Reges arbitros, & alia hujusmodi, ad hoc ut Principis Catholici non fieret conditio deterior, quam Infidelium. Cæterum inconsultum esse non potest, quod in consultationem venire nequit prudenter, quia non suspicabile.

DISPUTATIO IV.

De Jure Pacis, ejusque natura & proprietatibus.

CAPUT PRIMUM.

De natura, subjecto, & objecto Pacis.

PAx, ita dicta a pactione, in sensu latissimo est tranquillitas ordinis; in latiore significat generalem quamdam concordiam ortam ex naturali inter homines cognatione, cujus intuitu homo homini, & gens genti obstringitur ad communia humanitatis officia, inter quæ primum est, amicum omnibus esse,

se, inimicum nulli, ac de cætero ab omni violentia abstinere. In sensu strictiore, & relative ad bellum, significat novam amicitiam inter eos, qui hostiliter invicem commissi erant, postliminio reductam; vel est transactio publica de bello in totum tollendo inter eos, qui hostes erant, legitime conclusa.

Pax accepta in sensu strictiore dividi solet in publicam, & privatam; in perpetuam, & temporalem continentem inducias, in universalem, & particularem. Pax accepta strictissime dividitur ratione materiæ in profanam, & Religiosam.

Pax accepta in latiore significatione est a Jure Naturæ, a qua exigitur, ut conformis amori, cuivis naturaliter debito, & ad felicitatem naturæ rationali propriam, absolute necessario. Pax tamen in sensu strictiore, seu relative ad bellum, originem habet a Jure Gentium. Ratio est, quia sicut bellum quoad effectus præcipuos descendit a Jure Gentium, ita & Pax quoad sistendum hostilem conatum, abolendas cædes, captivitatem vitandam, & alia hujusmodi. Quare qui pacis conditiones infringunt, Jus Gentium violare dicuntur.

Subjectum, seu personæ pacem contrahentes sunt Imperantes summi, utpote potestate præditi independente. Excipitur primo, si jus Regis ætatis immaturitate sit impedimentum, aut amentia, aut aliis morbis, qui cum Regni administratione componi non possint. Nam talis non esset capax obligationis privatæ adeoque nec publicæ. Secundo. Si Rex per captivitatem amitteret Regnum: secus vero si non amitteret. Nam in hoc casu maneret Rex, haberetque jus ad necessaria media pro liberatione sui, interque primo loco esse solent sanciendæ pacis conditiones. Tertio excipitur, si Rex foret exul, viveretque obnoxius ser-

ſervituti. Quarto ſi quis Rege inferior per viam privilegii, præſcriptionis, aut conceſſionis acquiſiviſſet jus belli, atque adeo pacis ineundæ.

Jus contrahendæ pacis eſt delegabile: quin etiam ſæpe expedit, ut conſtat in Republica Democratica vel Ariſtocratica, ubi Optimates aut Cives in eumdem locum omnes convenire non poſſunt ſine magna difficultate. Legati ergo peculiari mandato inſtrui ſolent, ratihabitione Principibus reſervata.

Objectum pacis in genere ſunt capita, ſeu articuli, utrinque conventi, æquitati & honeſtati conſentanei, claris verbis expreſſi, idiomatis utrinque noti, ſubſcripti & ſubſignati.

Objectum pacis in ſpecie ſunt primo articuli pertinentes ad amniſtiam, hoc eſt perpetuam rerum hoſtiliter geſtarum oblivionem: ſecus enim pax firma eſſe non poteſt.

Effectus amniſtiæ ſunt publica quies, vindicatio bonorum, commerciorum libertas, & alii: non tamen ſeſe extendunt ad ea, quæ ante bellum, & extra belli cauſas acciderant.

Secundo. Sunt capita, quæ reſpiciunt reſtitutionem perſonarum, rerum, jurium, dignitatum, bonorum durante bello occupatorum. Reſtitutioni tamen probabilius non ſubjacent res amplius non extantes, aut legitimo titulo alienatæ. Idem ſentiendum de fructibus, ac redditibus, qui ex rebus, aut juribus interceptis jam percepti ſunt.

Inde conſequitur, quod in caſu pacis, aliter non obtinendæ, a Principe cedi poſſint ſubditorum bona, etiam citra eorum conſenſum, ob dominium eminens, & publicam tranquillitatem, utilitati privatæ anteponendam.

Tertio. Sunt articuli de ſatisfactione, & compen-

ſatione pro impenſis, damniſque in bello illatis. Illata tamen damna a Principe remitti poſſunt ob dominium eminens, ſi pax aliter componi non poſſit. Communitati tamen nulla eſt obligatio compenſandi damna privatis illata durante bello, ſi ea damna nullum Reipublicæ commodum ſit conſecutum. Nam æquius eſt privatos damnum, ut alium caſum fortuitum, ſuſtinere.

Probabilius aliter eſt ſentiendum, ſi ex iis damnis partum eſſet Reipublicæ aliquid commodi. Hic enim locum habet lex Rhodia, quæ ſtatuit, *æquiſſimum eſſe, ut commune detrimentum fiat, eorum qui propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt, ut ſuas ſalvas haberent*. Quam legem in toto Orbe Romano, & ab omnibus populis, propter ſummam æquitatem, receptam eſſe, teſtatur Gudelinus lib. 1. & 2. §. ad leg. Rhodiam de Jactu.

CAPUT II.

De effectibus pacis, & ei contrariis.

Effectus primarius eſt obligatio ſervandi pacta, etiam cum bellatore injuſto, quia obligatio non ex juſtitia belli, ſed ex natura pacti oritur. Hæc primario ſtringit obligantes, ſecundario ſubditos, utpote fide publica innexos, & ejuſmodi pactis, veluti per legem, adſtrictos. Imo per extenſionem legitimam hæc obligatio etiam tranſit ad ſucceſſores, Principibus non tam nomine proprio, quam Reipublicæ paciſcentibus.

Alter effectus eſt executio, quæ paciſcentes obligat. Executioni ſubjacent res cedendæ, aut reſtituendæ; in juribus, bonis mobilibus, vel terris. Item demolitiones monumentorum, ab ductiones præſidiorum, tra-

traditiones captivorum, & cætera, salvo semper jure tertii.

Paci in genere contraria sunt omnia, quæ vel pacem violant, vel novam belli causam suppeditant. In specie primo si inferantur arma sine nova causa, nisi id contingeret tantum ab aliquibus subditis sine culpa Principis paciscentis. Secundo. Si agatur contra id, quod in pace diserte est stipulatum, si sit in re majoris momenti, & nisi impossibilitas excuset, quæ tamen a debito non exsolvit. Tertio. Si agatur contra id, quod ex pacis natura est necessario intelligendum, violando, exempli gratia, amicitiæ legem in pace expressam per atroces minas, per extructas in finibus arces, conscriptos milites &c. etsi dubia facta in meliorem partem sint exponenda. Quarto. Si nova fiat injuria, & belli causa ponatur. Quare violans pacem incurrit pænam violanti determinatam, toties quoties violaret. Quinto. Inter ea, quæ paci contratia sunt, est etiam dolus substantialis, quia deforet consensus; non tamen accidentalis, quia non deficeret consensus quoad substantiam. Deceptus tamen obligatum habet decipientem ad præstandam indemnitatem, quia jus habuit ut ne deciperetur. Sexto. Pax bello justo, seu per gravem metum, sed tamen justum, extorta, tam in foro interno quam externo, est valida. Idque colligitur ex paritate cum contractibus aliis. Idem sentiendum in prudenti dubio, an justum sit bellum; quia causa dubia est insufficiens ad bellum, rescissa pace, denuo instaurandum. Septimo. Pax bello, seu vi, ac metu injusto extorta non obligat. Qui ergo vim patitur, non potest salva conscientia ab inferente injustum metum urgeri ad servandas conditiones impositas. Nam injuria, pacto intrinseca, auferri non potest, nisi remissione, vel juris re-

 nun-

nuntiatione per novum, eumque liberum consensum.

CAPUT III.

De accessoriis Pacis.

Accessoria Pacis primo. Sunt obsides, per quos intelliguntur personæ e numero Civium, alteri parti in securitatem fidei publicæ eo fine traditæ, ut quamdiu fides liberata non fuerit, ibi persistant; vel in casu fractæ fidei, arbitrio partis læsæ, quantum Jus Naturæ & Gentium permittit, relicti habeantur. In non subditis requiritur consensus liber, obsides ut esse velint. Fuga per se videtur obsidibus illicita, quia saltem implicite data fides est; & alias frustraretur finis, puta certitudo de credito. Non tamen in casu fractæ fidei vel servitute, vel morte multari possunt, quia eos civitas hac conditione oppignorare non potuit, cum civitati nulla sit in innocentes potestas, præcipue ut queat in mortem tradere. Quare nullum jus potest colligi ex factis contrariis. Cæterum æquitati est consonum, ut in longum extrahente se mora, per alios subleventur; ut exsoluta fide illico restituantur; & si quis loco personæ tantummodo datus sit, hac mortua liberetur. Secundo. Inter materias paci annexas sunt induciæ, quibus indicatur conventio, per quam, manente bello, hostiles actus intermittuntur ad certum tempus. Aliæ dicuntur breves, quia dierum tantum, aut mensium; aliæ longæ, quæ, sublato utrinque appartu bellico, in plures annos porriguntur. Illas concedendi potestas est etiam penes duces, quia administrationi militari hæc quietis imago inesse creditur: has vero pangendi jus est penes Prin-

Principes Summos Pacis enim naturam participant. Induciarum effectus est obligatio stricta etiam respectu subditorum. Quoad temporis initium tamen, & finem est interpretationis latioris; quia est in favorem publicum, cum ex utraque parte parcatur sanguini humano. Alter effectus est cessatio ab omni hostili actu, sive in personas, sive in res: etsi hæc in induciis brevioribus plerumque restricta sit ad limites, & expressiones factæ conventionis, ut propterea, saltem regulariter loquendo, non includat cessationem illimitatam ab omni prorsus hostilitate, neque vetet, quin submissa intercipiantur auxilia, vel occupentur loca derelicta: & sic de aliis. Cæterum Induciæ cessant vel lapsu termini, vel mutua partium consensione, vel alterutrius injuria; ubi parti innocenti liberum est vel pœnam exigere, vel induciarum continuationem petere, vel ad arma redire. Tertio. Est arbitrium, seu compromissum, quo bellantes communi consensu unum, vel plures arbitros eligunt ad controversias belli componendas. Si componant suasive, sunt mediatores; si componant decisive, sunt proprie arbitri. Horum est judicare secundum leges, si sint electi ut judices; si ut meri causæ decisores, pronuntiare ex æquitate & humanitate. Post dictam sententiam appellatio compromittentibus est intercisa, ne fiat processus in infinitum. Excipitur tamen casus apertæ fraudis. Et si duo arbitri inter se dissentirent, ibi recursus haberi potest ad tertium.

Quarto loco est deditio, qua pars bello fracta sese hostis arbitrio permittit, vel absolute absque reservatione, vel conditionate, hoc est, adjectis quibusdam capitibus.

Absoluta deditio victori tribuit jus universale quoad personas, res, & bona; imo spectato Gentium Jure

per

permissivo, & quoad forum externum, etiam quoad vitam & libertatem; etsi, sublata inter Christianos servitute, naturalis æquitas clementiam humanitatemque exposcat. Deditio conditionata restringitur ad pacta, quibus fideliter debet victor inhærere.

Nonulli denique inter pacis accessoria numerant sortem, qua, tamquam fortuito medio, controversiæ finiuntur. Hujus usus satis est antiquatus, nec promiscue licitus; quamquam, deficientibus aliis mediis, in causa nimis ancipiti præstaret fortasse rem incertæ sorti committere, quàm certa Belli discrimina subire.

Huc etiam revocant singulare certamen, quo duo, vel plures utrinque congrediuntur ea lege, ut victoria sit penes illam partem, cujus selecti pugiles extitere victores. Hoc Jure Gentium permissum esse probatur plurimis exemplis.

Absolute licitum suadet exemplum Davidis, qui cum Goliath Philistæo congressus est, & aliorum Principum Christianorum. Favet etiam ratio, ut nimirum parcatur nimio sanguini. Ubi tamen excipienda Religionis est causa, pro cujus defensione cuncta humanæ potentiæ instrumenta adhiberi, omnes vires exeri, sanguis & vita consecrari debent.

DISPU-

DISPUTATIO V.

De mutua hominum Caritate.

CAPUT UNICUM.

TEnemur legis naturalis præcepto diligere proximum, ſicut nos ipſos; quia hoc dictat ratio naturalis, & quia nihil eſt magis neceſſarium ad generis humani conſervationem, ad pacem, & juſtitiam tuendam. Si tenemur diligere, a fortiori tenemur proximum non lædere: & quidem non lædere proximum in re aliqua, ipſo invito; quod ſpectat ad juſtitiam: ſed neque ipſo volente, ut in ſpiritualibus, quod pertinet ad caritatem.

Præceptum naturale diligendi proximum obligat ad actus internos, quando illi neceſſarii ſunt; vel ad opus externum, & beneficium proximo præſtandum, vel etiam ad vitandum odium, & offenſionem proximi. Quare præceptum hoc obligabit, quando occurret neceſſitas miſericordiæ, ad quam ſpectat, tum affectu, tum etiam effectu ſublevare pro viribus miſeriam proximi, ſeu malum ipſius involuntarium, ſive in ordine ad animam, ſive in ordine ad corpus. Ad animam pertinet fraterna correctio, quam cognovit Ariſtoteles lib. 9. Ethic. cap. 3. quæ eſt adhibenda, ubi de crimine ſatis conſtet, ac ſit ſpes fructus & emendationis; Ne ſcilicet correctio ſit temeraria, & rurſus actus ſit otioſus. Obligamur autem, quando proximus indiget noſtra correctione, & ſit opportunitas illud corrigendi.

Ad corpus pertinet naturale præceptum Eleemoſy-

næ, quod respicit præcipua pars caritatis proximi: Hoc vero obligat tempore necessitatis. Atque huc refertur sepelire mortuos, licet cadaver non sit capax miseriæ; sed tamen homo, cujus est corpus illud, manet in memoriis hominum, & corpus habet ordinem ad animam, cui gratum est & illud officium; quod ipsi etiam prodesse potest propter suffragia, quæ in locis Sacris fiunt.

Ex lege naturali jubemur non odisse homines etiam improbos. Isti enim proximi sunt: & proximorum odium est intrinsece malum, utpote odium rei bonæ, & per se amabilis.

Non est contra legem naturæ optare proximum malum temporale propter bonum finem, nimirum ad ejus resipiscentiam; vel ad vitandum malum, si nimirum alia via provideri non possit.

Ex lege Naturæ tenemur diligere inimicos. Tum quia inimicus est proximus, respectu cujus prævalet illud: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: Tum quia vindictam sumere ab inimicis propria auctoritate est contra rationem naturalem. Ergò & appetitus vindictæ, cui contrarius est hic amor. Tandem hic amor est maxime necessarius ad conservandam justitiam, & pacem inter homines. Patet etiam ex præcepto expresso in Lege Evangelica, ubi nulla de novo fuere imposita præcepta moralia positiva præter ea, quæ sunt Sacramentorum. Vocat autem Christus suum hoc præceptum, ut explicet maximam necessitatem & obligationem: & ut ostendat, falso Pharisæos Legi veteri, quæ Levitici cap. 19. hoc tantum habet: *Diliges amicum tuum sicut te ipsum*, ea verba addidisse: *odio habebis inimicum tuum*. Quam sententiam ex Pharisæis in vulgus profectam Christus rejecit.

Ex lege Naturæ tenemur inimicis amoris signa præ-

bere

bere eo tempore ac modo, quo nos genere solemus circa alios homines. Cæterum in iis officiis habenda est ratio circumstantiarum, unde indicari possit internum odium, ex quo aliorum offensio oriatur.

Respectu omnium tenemur Lege Natutæ non mentiri. Mendacium enim est valde dissonum naturæ rationali, quia evertit ordinem ejus, & est contra finem & necessitatem verborum, seu locutionis rationalis.

Ad hoc enim est a natura institutum verbum externum, ut per illud significemus internum & ita possit esse inter rationales naturas societas & fidelitas, seu fiducia. Quare sequitur, numquam posse honestari propter bonum finem, si retineat rationem mendacii: nec faciendum est malum, ut inde eveniat bonum, teste Paulo ad Rom. cap. 3.

Sine causa legitima uti amphibologia est contra virtutem veritatis. Quoties enim necessitas non requirit amphibologiam, debita est nostro sermoni simplicitas in sensu usitato, & intellecto ab audiente: & tunc defectus simplicitatis in illo sensu est vitiosus & contrarius veritati. Si datur necessitas, tunc ille defectus simplicis & claræ expressionis potest suppleri ex adjunctis & circumstantiis locutionem complentibus: & sic non est vitiosus, nec mendacium, cum detur verus sensus accommodatus locutioni.

Assertio alicujus de re facienda, vel de beneficio præstando includit intrinsece ex vi veritatis tale propositum, quale requirit illud opus, quod præstandum, seu efficiendum asseritur: respectu vero futuri operis non requirit veritas hujusmodi assertionis, ut postea illud opus omnino executioni mandetur. Veritas enim assertionis non exigit perseverantiam in tali proposito, ut patet; quia hæc non asseritur. Si verò

aſſertioni adjungitur promiſſio ex voluntate ſe obligandi, naſcitur naturale debitum efficiendi veram aſſertionem de futuro, ſcilicet præſtandi id quod promittitur. Obligatio hæc oritur ex fidelitate. Infidelitas autem maxime repugnat rationi, & convictui humano: & pro materiæ, ac perſonarum gravitate poteſt moraliter reputari ſufficiens ad violandam charitatem. Si promiſſio inducit obligationem juſtitiæ donantem alteri jus, tenetur homo ratione juſtitiæ naturalis complere promiſſum. Hoc utique intervenit in commerciis, contractibus, & cæteris, ubi voluntas hominum non ſiſtit in mera obligatione efficiendi veram aſſertionem de futuro, ſed præterea tranſit in debitum juſtitiæ. Obligatio ex juſtitia inducit debitum reſtitutionis, ſi violari contingat. Rurſus fundat jus in conſcientia vindicandi ſibi propria auctoritate rem, ſi aliunde in judicio repeti non poſſit. Ac propterea jus tranſit etiam ad hæredes.

DISPUTATIO ULTIMA.

De mutuo Officiorum concurſu.

CAPUT ULTIMUM.

IN omnibus officiis Deus eſt ſemper ſuper omnia diligendus. Idem dicas de Chriſto Domino, qui eſt Deus homo, & ideo magis, quam cæteri, diligendus. Quare in concurſu officiorum ex Lege Naturæ debitorum Deo cum aliis officiis, illa ſunt iſtis præferenda ex recto ordine rationis. Quod patet in qualibet culpa, qua creatura præfertur Deo. Rurſus officia majoris obligationis erga Deum ex eodem ordi-

ordine præferri debent officiis minoris obligationis. Eadem est ratio de præceptis Juris Naturæ respectu præceptorum positivorum Ecclesiæ.

Possunt etiam concurrere officia hominis erga seipsum officiis erga proximum. Quoniam vero officia hæc respicere possunt sive bona spiritualia, sive bona temporalia; idcirco in triplici concursu considerari potest homo. Primò, quando concurrunt officia de bono spirituali sui ipsius cum officiis de bono spirituali proximi. Secundo, de bono temporali proprio cum bono spirituali proximi. Tertiò, de bono temporali proprio cum bono temporali proximi. Possunt etiam concurrere officia erga unum proximum cum officiis erga alium: & hic sui pro singulis dantur Canones juxta Legem Naturæ.

In bonis spiritualibus simpliciter tenetur homo se magis diligere, & propriis ejusmodi necessitatibus subvenire, quam aliorum; quia potius debet homo sibi velle beatitudinem æternam, quam aliis: & potius debet velle a se Deum amari, quam ab aliis, justa rectum ordinem Caritatis. Nemo tenetur, nec potest aliis subvenire cum detrimento sui spirituali, quod culpam includit; quia culpa includit offensam Dei, quæ vitanda est plus quam omnia mala creaturarum. Nemo tenetur, nec potest aliis subvenire cum detrimento sui spirituali, quod minuat caritatem, vel impediat augmentum ipsius, & meritorum; quia Caritas maximè inclinat ad sui perfectionem. Ergò non ad id, quod hanc perfectionem impedit. Si concurrit detrimentum spirituale proprium, mere extrinsecum & accidentale, cum salute aliorum, solet eligi illud potius ad hanc obtinendam. Sic Moyses egit Exod. 32. *Dimitte eis banc noxam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti.*

Et Paulus ad Rom. cap. 8. *Optabam ego esse anathema a Christo pro fratribus meis*. Ita exponunt Patres ac præcipue Chrysostomus Homil. 2. & 3. de laudibus Pauli.

Simpliciter & absolute tenetur homo magis diligere proximum in spiritualibus, quam se in corporalibus; quia secundum rectam rationem est amabilior anima proximi, quam corpus proprium. Tenetur quoque subvenire proximo existenti in extrema necessitate spirituali, etiam cum evidenti periculo mortis; quia hic ordo caritatis cadit sub præceptum. Ergo maxime in extrema necessitate. Sic esset in parvulo moriente, qui esset etiam cum periculo mortis baptizandus. Extra casum vero necessitatis extremæ spiritualis, non obligat caritas per se ad subveniendum privato proximo cum periculo morali mortis corporis; quia tunc non est maxima necessitas: Ergo nec obligatio perdendi summum bonum corporale, cujusmodi est vita. Si autem sit bonum corporale commune, exempli causa divitiæ, sufficit gravis necessitas spiritualis, ut illud periculo exponatur, exempli causa ob grave periculum Religionis Christianæ. Ut si sciam ab aliquibus hæresim esse prædicandam, teneor me illis opponere, etiam cum periculo rei domesticæ: idque ratione caritatis: Episcopus vero, & Parochus ratione officii & justitiæ ex tacita conventione tenetur etiam in gravi necessitate cuilibet de suo grege. In gravi necessitate spirituali proximi obligat caritas cum aliquo etiam damno temporali proprio; quia gravis necessitas spiritualis proximi est præferenda ex ordine caritatis alicui damno proprio temporali; Extra casum vero talis necessitatis non est gravis obligatio. Deinde præcepta affirmativa solum obligant in casu necessitatis. Hinc licet sit laudabile subvenire proximo

in

in talibus circumstantiis, non est grave præceptum extra necessitatem. Gravis autem necessitas prudenter est, & cum proportione judicanda.

In temporalibus tenetur homo potius communi bono, quam sibi subvenire. Nam commune bonum præferendum est privato, cum sit universalius; & quilibet est pars boni communis: pars autem debet præferre bonum totius bono proprio.

In quacumque corporali necessitate potest quilibet licite sibi potius, quàm alteri privato subvenire. In pari necessitate nemo tenetur diligere proximum plus quam se. Contra vero si proximus sit in necessitate vitæ, egò vero in minori necessitate; vel si proximus sit in gravi necessitate, non item ego. Multo magis si comparatur gravis necessitas vitæ proximi cum bonis superfluis, vel etiam necessariis ad statum. Hæc enim omnia minus sunt diligenda, quam vita proximi.

Non tenetur homo in necessitate vitæ, etiam extrema, sibi potius semper subvenire, quam proximo alicui, puta amico; quia licet nemo possit se occidere, tamen non tenetur semper omni medio & ratione servare vitam, etiam in concursu sibi carissimi: multo magis in concursu Patris.

Potest aliquis in extrema necessitate negligere se, ut alteri etiam extraneo in simili necessitate subveniat. Hoc autem, spectata dumtaxat caritate. Si alia vero adsit obligatio justitiæ vel pietatis, ut in patrefamilias, qui debet curare salutem suam, ut ex justitia ac pietate filiis suis attendere queat, tunc non potest extraneo subvenire. Generaliter autem potest aliquis amittere vitam ob finem honestum: & conservatio vitæ proximi est bonus finis, in eoque elucet honestas caritatis, fortitudinis, aut alterius virtutis.

Cœteris paribus, non est dubium, quin secundum ordi-

ordinem caritatis melius ſit in extrema neceſſitate ſubvenire ſibi, quam aliis. Sic melius eſt non dare alteri extreme indigenti id, quo ego etiam extreme indigeo: omittendo enim hoc medium neceſſarium cenſeor me ipſum occidere. Sic e duobus naufragis poſſet alter licite ſinere, ut ſocius tabulam acciperet; non poſſet autem dare illam ſocio, ſi jam ipſe tabulæ inſediſſet. Hoc vero, ſi cœtera ſint paria.

Præceptum etiam naturale caritatis, & miſericordiæ obligat ad ſervandum ordinem in dilectione, vel in ſubventione proximorum. Sicut enim ſunt gradus diverſi conditionum & conjunctionum in proximis, ita rectus ordo poſcit ſervandam legem in caritate & miſericordia. Cæteris paribus, tenemur præferre eos, qui nobis conjuncti ſunt, alienis. Inter ſanguine conjunctos ſervandus eſt idem ordo; Inter conſanguineos pater, inter amicos fidelior & antiquior eſt præferendus. In concurſu Patris, & Filii in extrema neceſſitate præferendus eſt Pater. Gravior eſt enim impietas Patrem interficere, quam Filium. In concurſu Patris & Matris, præferendus eſt Pater, cui major debetur honor quam Matri: Fortaſſe tamen hic ordo non obligat ſub gravi. Rurſus præferendus eſt Pater conjugi. Item præferendus Pater improbus cuilibet alteri etiam ſanctiori, tum quoad temporalem neceſſitatem, tum quoad ſpiritualem. In concurſu Benefactoris, & ejus, cui nos beneficium contulimus, præferendus eſt benefactor, quia eſt amor magis debitus. Hic etiam ordo ſervandus eſt inter amicum & inimicum, ut amicus inimico præferatur, cæteris paribus. In diverſis conjunctionum, ſeu ſocietatum generibus, præferendi ſunt addicti illi ſocietati. Sic in rebus civilibus cives, in militaribus milites: nam reſpectu hujuſmodi ſocietatum conſurgit quædam obligatio ad particularia officia.

EPI-

EPILOGUS.

Atque hæc de officiis pertinentibus ad hominem, qua homo eſt, qua Chriſtianus eſt. Neque enim officia Juris Naturæ diverſa urgent hominem, diverſa urgent Chriſtianum: quando eamdem a Deo Auctore naturæ habent originem, eoſdemque homines, quicumque ii ſint, cujuſcumque ordinis, Religionis, ſtatus, modo homines ſint, obligant. Fides utique detexit plura *Naturalia* & *Moralia*, ut ait S. Ambroſius præfatione in Evangelium Lucæ, & aperte docuit etiam *rationalia*. Atque hoc Fidei beneficium non magis Chriſtianos, quam cæteros homines reſpicit, atque obligat: omnes enim Fides illuminat, hoc eſt, Deus vel remote vel proxime dat omnibus gratiam, qua veram Fidem inveniant & amplectantur. Quare Jus Naturæ ratione cognitum, & cognitum etiam Fide unum omnino eſt. Ratio etiam, & Fides quoad hæc officia, cum ab uno Divino Auctore procedant, non pugnant inter ſe, ſed, ut verbis utar Horatii de Arte Poetica,

. . . . . . *alterius ſic*
Altera poſcit opem res, & conjurat amice.

Poſcit autem opem ratio a Fide, ut ex dictis hactenus perſpicuum eſt. Quare cuilibet pleniſſimam cupienti Juris Naturalis ſcientiam tenere maxime erit enitendum, ut ſacrarum facultatum ſtudio, Sanctorum Patrum ſedula lectione, & Scripturarum humili meditatione, quæ ſunt ulteriora noſtrum omnium officia, queat dignoſcere. Quantum vero Fides ex Scripturis hauſta ad omne genus officiorum conferat, col-

ligi

ligi poteſt ex verbis Gregorii XIII. in litteris Apoſtolicis ad Regem Catholicum datis, quæ Waltonius Anglus editor Bibliorum Polyglottorum in Præfatione appellat *aurea* & *veriſſima*; quibus operi finem facio: *Scripturarum beneficium permagnum eſt. Nam quod ad Theologiam attinet, quæ eſt ſumma Philoſophia, his libris omnia noſtræ Religionis, & Divinitatis Myſteria explicantur. Quod vero ad eam partem attinet, quæ Moralis nominatur, hinc quoque omnia ad omnes virtutes præcepta colliguntur: quibus quidem duabus partibus omnis noſtræ ſalutis, & felicitatis ratio continetur; ut nihil eſſe poſſit horum librorum lectione dignius, nihil fructuoſius, nihil omni hominum generi accommodatius, nihil majori Doctrina, & Sapientia refertius.*

F I N I S.

INDEX

VERBORUM ET RERUM NOTABILIUM.

Numerus Paginam indicat.

A

ABraham & cœteri Patriarchæ legem naturalem in statu integro conservarunt. 27.

Acatholicorum error de Doctrina Juris Naturæ & Gentium sine respectu ad fidem. 15. Eorum libri de Jure Naturæ periculosi. 20. 21. Errores circa Hierarchiam ac jurisdictionem Ecclesiasticam confutantur, eorumque rationes refelluntur. 126. usque ad 136.

Actionum Moralium principia intrinseca effectiva, intellectus & voluntas. 78. 79. impulsiva sensus internus, appetitus sensitivus. 82.

Actus humani a quo procedere debeant. 44. debent esse per se & intrinsece voluntarii. 60. honesti vel turpes ante omne Dei voluntatem. 56. qui sint imputabiles vel non. 86. 87. 88.

Adamus accepit a Deo potestatem legislativam. 23. Legem Naturalem & positivam. 24. primus in Christum credidit. 35.

Affectus nec boni nec mali moraliter. 84.

Alexander VIII. damnavit sententiam afferentem quod ignorantia invincibilis Juris Naturæ, si detur, operantem ex ipsa non excuset a peccato formali. 21.

Amor erga Deum, erga seipsum, erga proximum principium fundamentale Juris Naturæ. 105. satisfit objectionibus. 106. 107. 108. utrum Heineccius recte dividat in amorem beneficentiæ, obedientiæ, devotionis, & amicitiæ. 105. 106.

Antediluviani homines habuerunt regiminis formam. 24. scientiam Theologicam. 25.

Angelicus Doctor quid sentiat de obligatione jurisjurandi. 11.

Anima intime obligatur ad servanda quædam præcepta sine revelatione. 18.

Animorum & morum varietas: causæ tum Physicæ, tum Morales. 85.

Appetitus sensitivus quid, quotuplex; ejus actus. 83. 84.

Aristoteles quam Philosophiam docuerit, quid de illa senserint posteri. 2. 3. 4. ejus sententia de felicitate. 36.

Auctor Catholicus erroneas Pufendorfii sententias de ignorantia & de obligatione ex jurejurando non

non repurgavit, Refellitur ex jure Canonico, & D. Thoma. 21. 22.

B

Barbeyracius contra SS. Patres Furens debacchatur. 9. ab ipso Buddæo reprehensus: a Remigio Cellier valde confutatus. 10. 11. contendit Jus Naturale citra divinas litteras posse solide demonstrari. 16.

Bellum quid sit. 16(. Justum vel injustum, solemne vel minus solemne: offensivum vel defensivum 166. utrumque licitum. Quo jure. 166. 167. 168. Satisfit objectionibus usque 175 Cui competat Jus Belli. 175. 176. quibus conditionibus. *ibid.* An licitum sit ratione religionis. 177. An adversus infideles. 180. Paganos. 183. usque ad 190. Hæreticos. 191. usque ad 194. injustum e duplici titulo. 195. an justum possit esse ex utraque parte. 196. an ob negatum transitum militarem. 200. Effectus Belli. 205. respectu Hostium 206. quomodo & quid per bellum acquiratur. 208. cui cedant acquisita. 211. respectu subditorum. 214. Obligationes in bellantibus. Principe, militibus, 215. 216. 217.

Brocardicum male intellectum. 129.

Buddeus quid sentiat de Platonis & Aristotelis Philosophia. 3. de hujus Ethica. 4. Eos probat qui jurisprudentiam naturalem tradunt seorsum a lumine revelationis. 16. quod tamen præfert lumini rationis. 13. Scriptores nostros parvi facit. 9.

Bonum aliud Morale, aliud naturale; quid sint. 65. 66. Bonum appetibile quotuplex. 80. 81.

C

Cadavera Hostium sepeliri debent ex jure Gentium. 217.

Cami & Chami maledictionem: Seth & Sem benedictionem in posteros propagarunt. 26.

Calvinus non in omnibus arridet Barbeyracio. 11. Per Lutherum & Calvinum noluit Christus nova præcepta & leges promulgare. *ibid.*

Capti in bello justo cedunt in dominium victoris. 212.

Caritas hominum mutua ad quid obliget. 239.

Christus promissus fuit in veteri Testamento. 14. 55. Fides in ipsum ut Redemptorem necessaria ad salutem in veteri lege. *ibid.*

Christianus Thomasius quæ scripserit contra Doctores Catholicos. 8. contra SS. Patres & Ecclesiam quam dicit jacuisse usque ad tempora Lutheri. 11. Barbeyracum laudat contra Patres declamantem. *ibid.* Puffendorfium explicans pejorem reddit. 48. Impiæ & Horrendæ, quas propugnavit, propositiones. *ibid.* Inepte irridet divisionem Juris Naturæ in affirmativum & negativum. 93. Ejus axioma circa principium Juris Naturalis refellitur 95. 96. Ejusdem Systema de Ecclesia. 127. Absurda inde sequentia. 128.

Cicero quid de Philosophia senserit;

rit; ejus opera de Morum Doctrina. 4. 5.
Coactio quid sit. 48. Voluntati non potest inferri etiam a Deo. *ibid.*
Concupiscentia quomodo minuat libertatem in actu voluntatis. 49. Auget intensive voluntarium. *ibid.*
Conscientia quid sit. 154. Actualis vel habitualis. *ibid.* Recta vel erronea. 155. Certa, dubia, probabilis, scrupulosa. *ibid.* Contra erroneam operari peccatum est. *ibid.* Ut operari ex practice dubia. 156. quid sit conscientia tuta. *ibid.*
Corpus petit nutritionem & augmentum. Inde necessitas alimentorum. 142.
Correctio fraterna quando adhibenda. 239.
Cultus Dei qualis & quotuplex. 119. 120. Cultus interni & externi officia: quo jure praescripta. 120. 121.
Cyrenaici & Epicurei quid senserint. 4.

D

Decalogus officium hominis & Jus Naturae explicat atque confirmat. 33. Non tamen est primum principium Juris Naturae. 103.
Defensio sui suorumque justa est a natura insita. 166.
Denuntiatio necessaria est in bello offensivo, non defensivo. 176. 177.
Dei notitia homini insita. 119.
Diogenis sententia de justo & de turpi refellitur. 57.
Divisio rerum quotuplex. Ejus tempus, auctor, causae, a quo jure descendat. 30. 31.
Doctores Scholastici in explanando Jure Naturae multa a revelatione mutuantur. 6. 7.
Dominium hominis in hominem quomodo introductum. 144.
Dubium quid. 155. Quotuplex. 156. in dubio practico vel speculativo quid agendum. 156. 157.
Duellum seu singulare certamen in quibus casibus licitum. 238.

E

Ecclesia Christi habet potestatem spiritualem jurisdictionis externae & quasi politicae. 140
Eleemosinae praeceptum quando obligat 239. 240.
Epicurei in quo felicitatem statuerint. 36.
Ethnici Philosophi Pelagianis praeluserunt. 3.
Evangelii Dogmata quoad Mores sunt instauratio Dogmatum Moralium quae in anima rationali, sunt impressa. 18.
Excessus satisfactionis in Bello justo an legitimus. 209.

F

Factum quid sit & quid includat. 50.
Felicitas hominis male investigata & stabilita. 35. Quid sit, & in quo consistat. 36.
Fides & ratio non pugnant, imo sese adjuvant. 247. Fidei Dogma est veluti monitor. 16.
Finis Juris Naturalis non in sola hujus vitae felicitate positus est. 41.
Foederum origo. 220. Divisio, materia. 221. Obligatio. 222.

Dissolutio. 223. Cautiones. 224. An licita cum Tyrannis, infidelibus, Fidei Catholicæ hostibus. 225. usque ad 231.

Forma vivendi politica quæ fuerit ante diluvium. 24.

G

GRatia Philosophis Ethnicis incognita. 3.

Græci morali Philosophiæ operam dederunt. 2. 4.

Grotius (Hugo) quis fuerit, quæ studia; quid in scribendo sibi proposuerit. 39. in multis erravit 40. a Puffendorfio traducitur quasi periculosus. 20.

H

HÆresis ubi est, ibi superbia & discordia. 193. Turbat pacem Ecclesiæ immediate, pacem politicam mediate. 192.

Hæretici subditi vi & armis domari possunt, & ad Fidem, quam deseruerunt, compelli, 191.

Heineccii convicia in Doctores Catholicos. 12. Vult Jus Naturæ ex Sacris Litteris non esse derivandum. 16. Minus aberrat a vero in assignando Juris Naturæ principio. 104.

Henricus Kæthlerus quale statuat Juris Naturæ principium. 103. refellitur. 104.

Hobbesius honestatis principia & fundamentum Religionis refert ad statum mere Civilem. 4. Ejus errores in libris de Cive ac Leviathan. 40. 41. Quomodo Philosophetur circa statum naturalem. 89. 90. refellitur. 90. 91.

Homo debet de Deo recte sentire, & eum debito modo colere. 119. Ea credere quæ ut credibilia & credenda proponuntur. 122. Tendere in Deum ut finem ultimum per debita media. 123. Indiget victu & vestitu. 142. Non habet dominium proprietatis in alium hominem Jure Naturæ. 141. Habet dominium directivum. 145. Tenetur se magis diligere quam alios. 242. bonum alorum spirituale temporali proprio anteponere. 244. Et in temporalibus communi bono potius subvenire quam sibi 245.

Honestatis duo sunt genera. 63. 64. Ejus principium est homini intimum. 69. 70. Petenda est e convenientia cum rationali natura. 71.

Hostem occidere in justo bello jus est. 206. non tamen omnes indistincte. *ibid.* & *seq.* Ejus res & bona propria sibi facere, sed cum quadam limitatione. 208. Hostivicto misericordia debetur & humanitas. 217.

I

IDololatria fere totum orbem corrupit. 27. Ejus Authores. *ibid.* Causæ ex Salomone. 27. 28.

Ignorantia antecedens, concomitans quid sit. 49. Quando culpabilis vel non. 50. Juris vel facti. *ibid.* Utrum sit imputabilis. 50. 51.

Imperia sunt juris gentium. 32. falsa Bodini sententia quod imperia omnia vi tirannica coaluerint. 31. Licita sunt, nec

ab irato Deo procedunt, ut somniant Anabaptistæ. *ibid.*
Imputabilitas fundatur in moralitate. 86. Ejus gradus. *ibid.*
Incarnatio fuit optimum remedium ad homines redimendos; Deus tamen potuit illud non velle. 35.
Induciæ quid. 232.
Infideles possunt indirecte adduci ad veram Fidem. 184. non autem directe compelli. 186. In eos Ecclesia nihil potest, quia foris sunt. 188. Iis servanda est Fides. *ibid.* Eorum dominium in Christianos non tollitur per libertatem Christianam, quod tamen limitationem admittit. 189. cum infidelibus fœdera inire in præjudicium Religionis aut contra Catholicos non licet. 225. Exceptiones. 227. 228.
Inimicos diligere tenemur ex lege Naturæ. 240.
Insolubilitas matrimonii est de Jure Naturæ. 143.
Intellectus licet sit radix libertatis, non est potentia formaliter libera. 79. Ejus objectum. 80. Unde melius agnoscatur advertentia intellectus. 49.
Inventio armorum a quibus facta. 169. 170.
Involuntarii actus non sunt imputabiles. 86.
Judicium non determinat necessario voluntatem ad id quod est melius. 55. 56.
Juramentum est licitum si detur necessitas, & serventur conditiones. 125.
Jurisdictionem externam habet Ecclesia 140. Etiam in hæreticos. 186. Non autem in Judæos & Paganos. 184. 186. Juris omnis origo a Deo. 23.
Juris Naturæ rectus usus. 12. Illustratur lumine Fidei. 16. Quomodo recte addiscatur. 20. Distinctum a Jure Divino positivo, sed in ordine ad ipsum considerari debet. 32. Illustratur jure Canonico & civili. 38. Quid respiciat, & quomodo dividatur. 93. Omnes obligat. *ibid.* An sit mutabile. 93. 94. Quid præcipiat aut vetet. 95. Ejus principium fundamentale. 105. Non est norma, secundum quam humana societas instituatur. 109.
Jus Gentium quid. 109. In quo differat a Jure Naturæ. 110. 111. In quo conveniat 111. 112. Affirmativum & negativum 115. Ejus effectus. 117. Quæ ad ipsum pertineant. 115. 116. 117. Nihil in sacra victoribus tribuit. 211.
Jus Divinum positivum solis Hebræis revelatum. 31.
Jus Belli & Pacis solis potestatibus summis competit. 175. 232. exceptiones. 232.
Jus contrahendæ pacis est delegabile. 233
Jus omnibus in omnia & omnes non convenit ex institutione naturæ. 90.

K

Καθήκοντα nomen vario sensu a Philosophis acceptum fuit. 5.
Kemerichius quid sentiat de libris Moysis, aliisque Divinis in ordine ad præcepta morum. 33.

L

Lactantii sententia de Platone & Aristotele. 17.
Leibnitius vult non tantum humanæ tranquillitatis, sed etiam divinæ amicitiæ rationem haberi a Philosophis. 17. Inter desiderata refert Jus Naturæ & Gentium traditum secundum disciplinam Christianorum. 18. Contra libertatem indifferentiæ pugnat ex capite principii rationis sufficientis. 51. Puffendorfio adversatur circa normam actionum. 58.
Legatorum admissio & immunitas est Juris Gentium. 116.
Lex quid. 148. Impugnatur definitio Puffendorfiana. 148. 149. Vim obbligandi habet a Superiore. 149. Ad eam ferendam requiritur potestas jurisdictionis. ibid. Eaque principalis & primæva. 150. Sufficienter manifestari debet subditis. ibid. Quænam sit materia legis. 151.
Lex Naturalis aut positiva. Hæc aut Divina aut humana. Quid sint. 24.
Legis Naturalis vi non est determinatus modus particularis adorandi Deum cultu externo. 124. Nec definitur ciborum qualitas. 142.
Leges positivæ ab Exordio mundi. 24.
Leges omnes sunt a lege æterna. 151. hæc non est regula actuum divinorum, quatenus morales sunt & honesti. 152. Habet rationem legis respectu rerum quæ gubernantur a Deo. 153. Vim obligandi habet ab æterno, sed obligat in tempore respective ad Creaturas. ibid. Innotescit aut in aliis legibus, aut per alias leges. 153. 154.
Libertas voluntatis humanæ probatur ex Scriptura. 46. Ex Patribus. 47. Optime explicatur a S. Joanne Damasceno. 48. De ejus essentia est indifferentia tum contrarietatis, tum contradictionis. ibid.
Liberorum recta institutio est de Jure Naturæ respectu parentum. 113.
Lumen quotuplex sit. 12. Quid sit lumen naturale, quid supernaturale. ibid. Primum secundo subjici debet. 13. Supernaturale nedum utile, sed & necessarium est ratione quorumdam officiorum. 14. Unde separari non debent, aut seorsim tractari. 17. Quæ lumen naturale docet, cum iis quæ lumine supernaturali accepimus conferenda sunt. 18. 19. Obscurato per peccatum lumine naturali quid evenerit. 27.
Lutheri impiæ opiniones. 126.

M

Machabæi contra Antiochum armis se defenderunt. 178.
Magistratus opem invocare si neglexerit Episcopus, proditæ Ecclesiæ incusatur ab Augustino. 178.
Malum quid sit. 63. 64.
Matrimonium est de Jure naturali; sed præceptum Matrimonii non obligat singulos. 145.
Mendacium valde dissonum est Naturæ rationali. 24. Nec licet mendacio Hostem decipere. 217.
Metus non aufert libertate simplici-

citer, sed secundum quid. 48. 49.
Moralitatis principium est ex intellectu & voluntate. 43.

N

NAtionum Mores ob defectum Fidei. 15.
Natura humana creata, Deus debuit ei dare legem naturalem. 59.
Necessitas quid sit. 48.
Nimia fœderatorum multitudo cavenda. 224.
Noachidæ qui fuerint, & ad quæ præcepta tenerentur. 28. 29. 30.
Non usu solvitur Fœdus. 223.
Norma actionum ab æternis veritatibus pendet. 58.
Notitia Dei quid, & in quo consistat, homini insita. 119.

O

OBjectum Juris Gentium. 115. 116. 117. Belli offensivi vindicatio juris aut reparatio damni: defensivi propulsatio invasionis injustæ. 166. Pacis. 231.
Obsides quid. 236. eorum obligationes & jura. *ibid.*
Officium hominis in genere quid sit. 118. Erga Deum in quo consistat, ejus causæ. 119. Circa id datur præceptum Juris Naturalis positivum & negativum. 121.
Officium hominis erga seipsum. 142. tenetur homo semper regulam rationis adhibere. 141.
Officium hominis erga proximum. Varium est pro diverso respectu mariti, patris, civis. 143. 144.
Ordo in Officiorum concursu servandus est. Deus super omnia diligendus. 242. respectu sui ipsius & proximi in bonis spiritualibus ad quid teneatur homo. 242. 243. 244. In temporalibus. 245. In necessitate quacumque, in extrema. 245. 246. Ex lege naturali hominis facultates dirigendæ sunt ad finem ordinatum. 142.

P

PActum quod Deus pepigit cum Abrahamo. 27.
Pagus quid sit. 144.
Patriarchæ Legislatores. 23.
Patres reprobant fœdera cum infidelibus 226. 227. Ex Patribus perperam probari intenditur bellum esse illicitum 174.
Pax quid, quotuplex. Ejus subjectum. 232. Exceptiones circa subjectum. *ibid.* Pacem sequuntur amnistia, restitutio, satisfactio, compensatio & 233. 234. Effectus. 234. Pacis contraria 235. 236. Accessoria. 236. 237.
Pace Ecclesiæ turbata nequit consistere pax Reipublicæ. 192.
Perjurium contra legem naturæ. 125.
Philonis de Diluvio testimonium. 25.
Philosophia Moralis totius Philosophiæ pars nobilissima. 1. Ejus Fundamentum. *ibid.* Plures errores detegit lumine Fidei. 6. A Patribus exculta. *ibid.*
Philosophi veteres errarunt in multis. 5. Detestantur scelera. 5. Cur tam absone de summo hominis bono senserint. 15. Ratio justi & honesti parum iis cognita. 35. In fine hominis assignando

do non sibi constant. *ibid.* In quo felicitatem reposuerint. 36. Eorum sententia de interna actuum honestate. 69.

Plato recte de virrutibus disserit. 2.

Plutarchus inter Romanos Philosophos numeratur. Quibus contineatur ejus Ethica. 5.

Pœnæ & præmia in altera vita propositæ a Religione naturali, abstrahendo a temporali vel æterno. 122.

Pœnitentia respicit malum culpæ, ut aliquo modo destruendum. 123. Ad eam pertinet satisfactio: 123. 124.

Poligamia prohibita. 143.

Pontifices quomodo absolverunt a juramento. 22.

Populus Dei a cœteris se discrevit, & ab Hebero dictus est Hebræus. 27.

Potestas omnis a Deo est. 23. Legislativa cum lege Adamo data fuit, posteris communicanda, & inde in imperantes ac magistratus extensa. *ibid.* Resultat naturaliter in humana natura. 145. Determinata ad certum regiminis modum pendet ab arbitrio hominum. 145. Quæ jura contineat. 146. 147. In omni communitate datur aliqua suprema potestas in ordine. 150. Potestas civilis non potest ferre leges de actibus pure internis 146.

Præcepta Juris Naturalis negativa a Noachidis observanda quotuplicia. 28. Septimum de esu sanguinis non pertinebat ad gentes. 129. Quid continerent duo prima. 29. 30.

Præceptum diligendi Deum. 123. Eique satisfaciendi. 124.

Principis officium primarium Civitatem ab internis & externis incommodis tutari. 146. 147. Principis jura. *ibid.*

Principes sunt constituti ut eorum subditi vitam agant quietam in omni pietate, ut Ecclesiam defendant. 178.

Principium rationis sufficientis non est novum. 51. Sub aliis terminis cognitum a veteribus, & solide confutatum a Scoto. 52. 53. 54.

Principium fundamentale Juris Naturæ est principium amoris. 105. Principium socialitatis nec adæquatum est, nec verum. 97. 98. Est etiam flagitiosum. 99. 100. Aliorum quorumdam Protestantium principia. 103. 104.

Probabilis opinio quid est. 159. Quæ opiniones possint comparari. *ibid.* Variæ sententiæ circa probabilitatem. 160. Opiniones versantur vel circa jus ipsum, vel circa res ipsas. *ibid.* Quoties est opinio probabilis actionem non esse malam, potest quis formare conscientiam certam, conformem tali opinioni. 161. Non oportet semper tutiorem viam eligere. 162. Sæpe tamen tenetur homo præferre certam probabili, & probabiliorem minus probabili. *ibid* Et interdum licet uti opinione probabili, omissa probabiliori. 164.

Propagatio generis humani quo jure fiat, & quæ societas inde oriatur. 143.

Proselyti domicilii quinam erant, & quibus præceptis tenebantur: Proselyti justitiæ ad quæ amplius obligabantur. 29.

Protestantes quid sentiant de divisione potestatis in sacram & profanam. 126.

Puffendorfius quis fuerit, quæ scripserit. 41. Quæ contra Catholi-

licos Doctores dixerit. 7. De lumine Fidei quid senserit. 15. Errat in Constituendo fundamento Juris Naturæ. 41. Et in assignando objecto ejusdem juris. 42. Cujus nobilissimam partem negligit. *ib.* Male constituit rationem moralitatis. 44. 45. Confutatur. 57. 60. Ejus opinio circa ignorantiam refellitur. 50. 51. De lege honestatis regula male philosophatur. 71. Quid de motu physico voluntatis humanæ, 44. 45. Confutatur. De statu naturali 92. De principio Juris Naturæ 96. Male ex Jure Naturæ argumentatur contra Hierarchiam Ecclesiasticam. 126. De habitudine Religionis Judaicæ ad Christianam. 136. Refellitur. 137. 138. 139. Perperam sentit de potestate spirituali jurisdictionis externæ. 140. 145. De materia legum. 151.

Pytagoræ Philosophia ad quid comparata. 2.

R

Rationis liberæ concursus ad actus morales necessarius. 47. Rationis lumen revelatiotionis lumine adjuvatur. 13. usque ad 19. Rationis sufficientis principium libertati applicatum impugnatur. 51. usque ad 55.

Remigius Cellier Patres defendit adversus Barbeyracium. 11.

Regna plura populorum consensu constituta. 31. Sunt tirannica per accidens. *idid.* Sunt Juris Gentium. 33.

Regnum Christi non est de hoc Mundo explicatur. 178. 179.

Reges habere potestatem in sacra non probatur ex Scripturis. 137. Ecclesiam protegere, & ordinem Ecclesiasticum adjuvare debent. 147.

Religio naturalis sequitur ex cognitione Dei. 121. Per revelatam confirmata & explicata. 34.

Religionis causa licitum est bellum tam offensivum quam defensivum in certis casibus. 180. Ejus propagatio non est justa causa belli inferendi paganis. 183.

Religio voluntaria est. 187.

Religionis vaga & illimitata licentia Reipublicæ noxia est. 192. 193.

Religio est firmissimum vinculum Societatis humanæ. 121. Quæ unice vera sit. 213. 214.

E Religione naturali ad Christianam an recte argumententur Protestantes. 126. usque ad 136. An ex Religione Judaica. 136. 137. 138. 139.

Religionis Christianæ ad vitam civilem habitudo. 140. 141.

Renunciatione mutua solvitur fœdus 123.

Repræssaliæ quid sint. A Jure Gentium. 218. Quodnam eorum jus, quænam proprietates. 219.

Romani præstantiores in Morum Doctrina quam in reliqua Philosophia.

Sa-

S

SAtisfactio Deo condigna fieri non potest in pura natura. 124.

Scopuli vitandi in Evangelicæ prædicationis defensione. 185.

Scriptura non probat fœdus cum infidelibus. 229. Ex ea non probatur bellum esse illicitum. 172. Scripturæ promiscuus usus divisionum causa. 141.

Scrupulorum causæ. 158. Remedia. *ibid.*

Seldenus septem constituit præcepta Juris Naturalis ex disciplina Hæbræorum. Impugnatur. 29. 30.

Sensus internus quid. 82. 83.

Servitus non est de Jure Naturæ; non tamen est contra Jus Naturæ. 144.

Sicariorum immissio vetita Jure Naturæ & Gentium. 207.

Socialitas non est principium Juris Naturalis. 95. usque ad 102.

Societas e Jure Naturæ descendit. 144. Civilis Societatis fundamentum sufficiens est discrimen naturale hominum post Adæ peccatum. *ibid.*

Socrates ad quid transtulerit Philosophiæ studium. Ejus doctrina quid respiciat. 2.

Sors modus finiendi controversias. 288.

Spinosæ impium Systema de regula honestatis. 76. 77.

Stanleii sententia de Philosophia Platonis & Aristotelis. 3.

Status naturalis hominis qui sit. 89. Ejus differentia a statu Civili. *ibid.* Non est status belli. 90. 91. Nec conditionis miserrimæ. 92.

Stipendia militibus solvi debent. 215.

Stoici quid sentiant de summo bono. 36.

Suarezii sententia de veteribus Philosophis. 7. Duplex rationis lumen egregie explicat. 13. 14.

T

TAlionis lex in Bello non habet locum respectu occisionis. 207.

Traditiones Mosaicæ & Pharisaicæ. 33.

Transitus Militaris negatio non est justa Belli causa. 200. cum seq.

Tributa imponendi legitimus titulus est bellum. 214.

Tullius queritur tot esse opiniones de Natura Dei.

V

VAlentinus Alberti principium Juris Naturæ repetit a statu integritatis. refellitur. 104.

Velthemius queritur a Puffendorfio sibi eripi honestum per se. 57.

Veritas rerum & objectorum honestas a peccato originali pœne destructa. 14. 15.

Veritati contraria est amphibologia. 241.

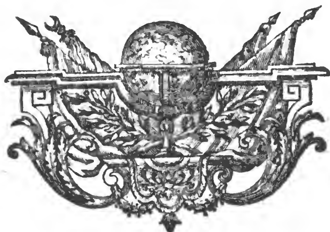
Veritas assertionis quid exigat. *ibid.*

Volfii error circa Theoriam actionum humanarum. 66. Confutatur. 67. 68. 69.

Voluntas Dei non est tota ratio bonitatis & malitiæ actuum moralium. 56. cum seq.

Voluntas quid. 80. Ejus objectum. *ibid.* Actus eliciti vel imperati quid sint & quotuplices. 81. 82.

F I N I S.

BENE-

BENEVOLE LECTOR.

Typis ſemper adeſſe mihi non liquit ; unde quidam irrepſerunt errores præcipuos, quique ſenſum alterare, & legentem quodammodo remorari poſſent, correctos hic habes. Cæteros pro tua humanitate ignoſces.

Pag.	2	Lin. 7	Poſt	poſſet	Addatur virgula
	id.	10		præclare	legatur præclara
	10	17		carpiendi	carpendi
	33	5		vis	vix
	33	10		etiam	dicam
	44	ult.		reſpectu	reſpectum
	47	25		aliquod	aliquorum
	68	15		perfectio	perfectio
	70	4		cum ſonat	conſonat
	74	19		honeſtus	honeſtas
	78	7		ut pute	ut pote
	id.	ult.		& ſi	etsì
	83	7		infernus	internus
	113	1		inſtrumento	inſtrumenta
	118	1		ſenſum	ſenſu
	150	20		ſanctus	ſummus
	159	8		probabilem	probabiliorem
	183	16		adea	ad ea
	185	27		ex	eſt
	191	7		meliora	molliora
	221	12		alium	aliud
	id.	31		ac offenſivum	ac defenſivum
	241	1		genere	gerere

